„Mai fiind ca nefiind“

SIMBIOZE

Revistă blogosferică lunară de ariergardă spirituală, fără frontiere, editată sub egida ONG Virtual ImpEx

Numărul 11 (noiembrie 2026)

REDACŢIA:

Director onorific:
Nicolae Mareş

Redactor-șef:
Marian Ilie

Redactor-șef adjunct:
Petre Cichirdan

Secretar de redacție:
Genovel-Florentin Frăţilă

Tehnoredactor:
Costel Păun

Seniori editori:
Nicolae Georgescu
Constantin Ionescu Târgovişte
Constantin Lupeanu
Nicolae Mareş

Colegiul redacţional:
Gabriela Banu
Mihai Batog-Bujeniță
Irina-Ana Drobot
Mirela Dumitru-Savin
Raluca Maftei
Victoria Milescu
Ştefan Dumitrescu

Corespondenţi:
Tuğrul Keskin (Turcia)
Claudia Napoli (SUA)
Cai Qing (China)

Adresa redacţiei:
Sat Pitaru, com. Potlogi, jud. Dâmbovița

ISSN 3120 – 1261
ISSN-L 3120 – 1261

Email:
revista.simbioze@gmail.com

Întreaga răspundere pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului şi precizarea sursei.

Marian ILIE

Am evocat, în câteva editoriale, ecourile mai mult decât încurajatoare la primele numere ale revistei noastre, fără alte detalii decât un rezumat al Inteligenței Artificiale pe marginea primelor numere. De data aceasta însă mă voi opri la unul din cele mai recente ecouri, având în vedere faptul că mesajul vine tocmai din China, de la corespondenta noastră Cai Qing și vizează numărul 10 – un mini-jubileu ce cred că merită marcat, mai ales în ideea de a constata în ce măsură ceea ce am făcut până acum se înscrie pe linia enunțată încă de la prima apariție. Avem, iată, motive să ne bucurăm constatând că în tot acest timp intențiile și aspirațiile noastre au ajuns nealterate până în partea opusă a Globului:

„Stimate Domnule Redactor-Șef,

Îmi iau din nou condeiul în mână, cu sufletul plin de respect și așteptare față de „Simbioze“. Zece numere reprezintă un moment de împlinire, dar și un nou punct de plecare. Revista este ca un copac care și-a înfipt rădăcinile în pământ și își întinde acum ramurile către un cer tot mai larg. Aștept ca, în anii ce vor veni, să continue să construiască punți prin cuvânt, unind gânditorii singuratici; să fie o lampă a dialogului, luminând colțurile de meditație ascunse sub zgomotul lumii. Fie ca „Simbioze“ să rămână acel paznic „anacronic“ – cel care ocrotește profunzimea într-o epocă superficială și păstrează eternul în mijlocul efemerului. Fie ca fiecare număr să facă un cititor să se oprească sub lumina lămpii, într-o noapte târzie, și să-și reexamineze lumea datorită unui rând. Fie ca revista să devină o grădină spirituală în continuă creștere, unde suflete din domenii diferite se întâlnesc, se ciocnesc și se împletesc. Îmi doresc să citesc mai multe dialoguri interdisciplinare, în care știința să dea mâna cu poezia, iar filosofia să se întâlnească cu viața de zi cu zi. Îmi doresc să vadă scoase la lumină memorii locale uitate, să dea glas vocilor tăcute. Îmi doresc să formeze tineri scriitori, ca flacăra gândirii să treacă din generație în generație. Zece numere sunt doar preludiul. Adevărata simfonie abia își intonează prima mișcare. Ca cititor, vreau să merg alături de „Simbioze“, să o văd crescând de la zece la douăzeci, la cincizeci, la o sută de numere – pentru că în această lume sunt puține lucruri care merită ocrotite îndelung, iar o revistă cu suflet este cu siguranță unul dintre ele. Fie ca „Simbioze“ să-și împlinească numele: să fie o simbioză mereu vie, mereu înfloritoare.

Cu stimă,

Un cititor devotat“.

O veste bună

Ipac, vă dau o veste bună:
În țara parcă tot mai tristă
Aducem, azi, torța străbună
La templul tâmplei – o revistă

Cu pagini care vor musti
De spiritul acestui neam
Ce-a colindat prin veșnicii
Cum mugurii renasc pe ram

Înmiresmând mănoasa glie
Și viața neamului – sortit
Să contureze-o Românie
La care alții-au tot râvnit

Și-au căutat în lung de veacuri
Să o subjuge în vreun fel
Românii însă găsind leacuri
La condamnabilul lor țel

Astfel încât acest pământ
Rămâne veșnica grădină
A Mamei Pruncului cel Sfânt
Aducătorul de Lumină…

Noua revistă, prin cuvânt
Va reflecta lumina-aceea
Ce se va cerne, evocând
Pe mai departe odiseea!

Tuşeu e-MI

Tot din acea parte îndepărtată a lumii, de la Antipozi, confratele Ben Todică împărtășește cu cosângenii din diaspora românească bucuria lecturării revistei *Simbioze*:

https://bentodica.blogspot.com/2026/10/marian-ilie-revista-simbioze-nr-10.html

SUMAR

EDITORIAL / p. 2

COLUMNA, COLUMNA

APEL: *Columna lui Traian – „act de naștere“ al poporului român* / 4

Columna – metopă cu metopă / 6

PURUREA EMINESCU

Nicolae Georgescu: *Eminescu în Dobrogea* / 9

Nicolae Mareș: *Eminescu în limba polonă* / 18

MONDOBLOGOSFERA

Cornel Pivariu: *O fotografie incompletă a lumii multipolare în devenire* / 24

Tușeu: *Revoltele din Franța scot la iveală o profundă sciziune națională* / 28

Nicolae Mareș: Presiunea propagandei iredentiste maghiare de după Anschluss / 29

TRANSFOCATOR

Prof. univ. dr. **Corvin Lupu**: *Asasinarea șefilor Miliției, moment important al loviturii de stat* / 35

Corneliu Pivariu: *Normalizarea disfuncționa-lității: între eșec administrativ și erodarea contractului social* / 36

Tușeu: *Măcelul tăcut care dă foc României* / 39

Flash: *Lapte-gros* / 40

Tușeu: *De la USAID (Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională) și Elon Musk la războiul pentru mințile României* / 41

TAIFASURI

Nicolae Georgescu: *Discuții cu Inteligența Artificială despre „Mioriţa“ neamului* / 44

Ion Coja: Îl provoc la duel pe Mircea Cărtărescu! M-a jignit în onoarea mea de valah! / 49

Ion Nălbitoru: Interviu cu dl Petre Cichirdan / 53

GENIUL? O NEFERICIRE

Tușeu: *Anghel Rugină – geniul ignorat de propria țară* / 59

ESEURI

Magda Ursache: *Călcând cu nefrica pe frică!* / 60

Cai Qing: *57 de ani* / 63

Ștefan Lucian Mureșanu: *Studiu antropologic al înțelegerii fericirii* / 64

Marian Ilie: *Nostalgie, sau regret al dezmoștenitului?* / 67

CUVINTELE, AH, CUVINTELE

Marian Ilie: *Rătăcind printre cuvinte* / 68

Aureliu Goci: *Introducere la utopia şi substanţa poeziei româneşti* / 70

Poemul lunii: *Tudor Arghezi* / 76

Nicolae Mareș: *De Sophia: Aforisme* / 76

Tableta LUCON: *Anton Pann* / 77

POEZIE

Tușeu: In memoriam *Adrian Păunescu* / 78

Lidia Zadeh / 78

Paul Ionescu / 80

Maria Diana Popescu / 80

Adriana Furtună / 81

PROZĂ

Ștefan Dumitrescu: *Delirul – vol. II* / 82

Genovel-Florentin Frățilă: *Teino Kor* / 87

Irina-Ana Drobot: *O zi aproape normală* / 91

Ben Todică: *Visul lucid* / 92

Tușeu: *Grăniceru-i armă grea* / 93

PRINTRE TOMURI

Constantin Lupeanu: *Marin Sorescu 90* / 94

Maria Diana Popescu: *Tuğrul Keskin – Un alchimist modern* / 97

Gheorghe Tănase: *Trei cărţi, un singur imn: trăire, dezvăluire, lumină* / 108

Genovel-Florentin Frățilă: *Între două lansări de carte: De la* Simfonia lăuntrică *la* Solfegiul desăvârșiri / 110

Adrian Dinu Rachieru: *Emil Dinga sau „voința rațională“* / 111

Ivan Pozzoni: *Comicul ca modalitate de cunoaștere: poetul, masca și societatea* / 113

LITERATURA FĂRĂ FRONTIERE

Constantin Lupeanu: *Poetul clasic chinez Su Shi* / 116

Nicolae Mareș: *Konstanty Ildefons GAŁCZYŃSKI* / 117

Mihai Batog-Bujeniță: *Mario Castro Navarrete: Poeme ironice/Poemas iromicas* / 118

BRÂNCUŞI 150

Petre Gigea-Gorun: *Incursiune de suflet în viaţa şi opera lui Brâncuşi* / 120

MISCELLANEA

Mihai Batog-Bujeniță: *Ciudatele pietre de la Ica* / 123

Laurențiu-Ștefan Szemkovics: Medalie conferită în 1907 unui fost învățător în comuna Conțești, județul Dâmbovița / 126

APEL

Columna lui Traian – „act de naștere“ al poporului român

Revista *Simbioze*, care de la primul său număr și-a asumat reluarea și continuarea Proiectului din anul 1939 al profesorului Emil Panaitescu privind realizarea și amplasarea în București a unei machete la scara de 1/1 a Columnei lui Traian din Roma, își însușește propunerea ca monumentul să fie amplasat în Esplanada din fața Palatului Parlamentului (Piața Independenței) și adresează tuturor entităților cu atribuții sau tangențe în domeniu un fervent apel la colaborare în vederea transpunerii în viață a acestui Proiect de interes național.

Fiind vorba de un adevărat „act de naștere“ al poporului român, invităm călduros instituțiile și organizațiile respective, precum și pe concetățenii motivați sufletește și preocupați de Proiect să ni se alăture. Noi ne asumăm în continuare rolul de liant-catalizator în acest amplu efort colectiv, în care sens vom demara demersurile ce se impun.

Câteva date despre Columnă

Columna lui Traian este un monument antic din Roma păstrat până în zilele noastre, construit din ordinul împăratului Traian pentru cinstirea victoriei sale în Dacia. Monumentul se află în Forul lui Traian, în imediata apropiere – la nord – de Forul roman. Terminată în 113, Columna are exteriorul prevăzut cu un faimos basorelief sculptat, în formă de spirală, care reproduce artistic sub o formă epică războaiele purtate de Traian pentru cucerirea Daciei.

Având o înălțime de aproximativ 40 de metri și conținând 18 blocuri masive de marmură de Carrara, fiecare cântărind 40 de tone, Columna a fost ridicată atât pentru a comemora victoriile lui Traian, fiind o adevărată istorie gravată în piatră, cât și pentru a servi ca mausoleu – după deces, cenușa împăratului fiind depusă în încăperea de la baza columnei.

În total, în cele 155 scene de pe columnă, sunt prezentate 2.662 de figuri omenești, de circa 60-75 cm înălțime. Împăratul Traian este prezent de 58 de ori. O inscripție de la intrarea în interiorul Columnei – oarecum criptică, deoarece o parte a textului a dispărut – are următorul cuprins:

Senatus populusque Romanus imp. Caesari divi Nervae f. Nervae Traiano Aug. Germ. Dacico pontif. Maximo trib. pot. XVII imp. VI p.p. ad declarandum quantae altitudinis mons et locus tant[is oper]ibus sit egestus. În traducere:**„Senatul și poporul roman [închină acest monument] împăratului Cezar Nerva Traian Augustus Germanicul Dacicul, fiul divinului Nerva, mare preot, învestit cu puterea tribună pentru a XVII-a oară, aclamat împărat de 6 ori, părinte al patriei, [pentru a arăta că] de o așa mare înălțime era muntele și locul care a fost eliberat pentru lucrări atât de ample.“**

În anul 1536, din ordinul Papei Paul al III-lea, soclul Columnei a fost eliberat din ruinele Forului lui Traian. Marele arhitect Fontana s-a ocupat de restaurarea lui, începând cu 1558. În anul 1587, în locul statuii lui Traian, aflată inițial în vârful Columnei, dar topită în Evul Mediu, a fost așezată – din ordinul Papei Sixt al V-lea – o statuie a Sfântului Petru.

Replici ale Columnei lui Traian

O replică în miniatură Columnei lui Traian (lucrare de tip improvizație sculpturală din metal cu înălțimea de circa 5 metri) a fost realizată în vara anului 2021, pe Bulevardul Traian din Chișinău, de către tânărul sculptor din Republica Moldova Serghei Josu. Artistul a lucrat la această sculptură minuțioasă folosind o tehnică aparte (linii volumetrice realizate cu un aparat de sudat). El însuși explica la acel moment că monumentul este o interpretare liberă a celebrei Columne de la Roma, deoarece transpunerea exactă a tuturor scenelor originale ar fi necesitat cel puțin un an de muncă asiduă.

Copii de ghips ale columnei se găsesc expuse public la următoarele instituții:

– „Museo della Civilta Romana“, Roma, (Italia). Mulajele au fost realizate în 1861-1862 la cererea lui Napoleon al III-lea.

– „Victoria and Albert Museum“ Londra (Anglia).

– „Römisch-Germanisches Zentralmuseum“ Mainz (Germania).

Istoricul Proiectului

Ideea realizării la București a unei copii a Columnei lui Traian afost avansată pentru prima dată în anul 1867 de Mihail Kogălniceanu – care solicita în Parlament fonduri în vederea executării unei copii după *„acel nemuritor document al istoriei noastre“* – și reluată între 22 octombrie 1874 şi 14 martie 1875 de Alexandru Odobescu, în cadrul unei prelegeri de arheologie ținute la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, în care afirma: *„de pe tiparele făcute din ordinul împăratului (Napoleon al III-lea) am putea, cu neînsemnate sacrificii, să căpătăm o reproducere în bronz a întregei Columne Traiane, care s-ar înălţa cu fală, chiar în faţa acestui edificiu (Universitatea), unde ne place şi se cuvine să amintim pururea despre măreţele fapte ale marelui Traian“*.

Repusă oficial în discuție în 1982 și 1987, fără rezultate concrete, ideea revine în atenția publicului cu ocazia călătoriei la Roma a lui Badea Cârțan, cu acel celebru „Iată un dac coborât de pe Columnă!“, dar și cu alte prilejuri, prinzând însă contur după înființarea Școlii Române de la Roma (în 1922) și numirea arheologului profesor Emil Panaitescu în funcția de director (1929-1940). În această calitate Emil Panaitescu a adresat numeroase memorii Academiei Române, Ministerului Instrucțiunii Publice, Ministerului de Finanțe și Parlamentului pentru a realiza o copie a Columnei care să fie expusă în România.

Eforturile sale au fost încununate de succes în 1939 când statul român a comandat copia, aceasta fiind terminată în 1943, cu meșteri din Italia (de la Vatican) sub supravegherea lui Francesco Mercatelli, calitatea lucrării fiind verificată de o comisie formată din Guido Galli, directorul tehnic al muzeelor pontificale, Italo Gismondi, arhitect, Giuseppe Lugli, arheolog, Virgil Vătăşianu, istoric de artă şi însuşi Emil Panaitescu, arheolog, cel care a urmărit personal executarea lucrărilor.

Fusul coloanei a fost finalizat în 1940, iar soclul în 1943. Mulajele au fost turnate din ciment alb armat combinat cu praf de marmură, oferind un aspect apropiat de originalul antic și respectând proporțiile monumentului.

Din cauza celui de-al Doilea Război Mondial mulajele au fost depozitate în diverse locuri în Roma (Muzeul Lateran, Forul lui Traian, Palatul Expozițiilor), de unde, în 1967, au fost aduse în România, iar din 1972 copia la scară naturală a bazei Columnei lui Traian și mulajele-copii ale scenelor reprezentate pe acest monument sunt expuse într-o sală a Muzeului Național de Istorie a României.

Așadar, putem concluziona că prima parte a proiectului Panaitescu s-a înfăptuit deja, în sensul că sunt executate în mărime naturală copiile metopelor, fusului și soclului Columnei – bine păstrate la Muzeul Național de Istorie a României.

Următorii pași de făcut depind de modul în care autoritățile direct implicate vor întâmpina demersul nostru. În acest sens am transmis deja prezentul Apel către:

– Ordinul Arhitecților din România
– Primăria Municipiului București
– Academia Română

Considerăm că, pe lângă importanța istorică a Proiectului, menționată încă din titlul prezentului Apel, capitala țării noastre, București, chiar are nevoie de un simbol, un brand specific al său, care să-l definească și să-i sporească atractivitatea turistică.

Câteva detalii de ordin tehnic privind Monumentul

- înălțimea bazei: 1,70 m
- înălțimea arborelui: 26,92 m
- înălțimea blocurilor: 1,521 m
- diametrul arborelui: 3,695 m
- înălțimea statuii: 1,16 m
- înălțimea totală a columnei: 29,78 m
- înălțimea scărilor elicoidale: 29,68 m (aproximativ 100 de picioare romane)
- înălțimea columnei, cu excepția plintei: 28,91 m
- înălțimea piedestalului, inclusiv plinta: 6,16 m
- înălțimea columnei deasupra solului: 35,07 m

Basorelieful prezintă scene de luptă din campaniile lui Traian împotriva dacilor din 101-102 (în partea de sus a columnei) și 105-106 (în partea de jos). Atingând apogeul basoreliefului istoric roman, cele 124 de episoade care îmbracă în spirală trunchiul coloanei și care ilustrează *Comentariile* lui Traian despre războaiele dacice (De bello dacico), prin

caracterul lor de document istoric, constituie un adevărat „act de naștere“ al poporului român.

Pictorul și gravorul pe cupru italian Pietro Santi Bartoli (1635-1700) a prezentat în anul 1673, într-o lucrare amplă, mulaje cu toate cele 155 scene de pe columnă. Ulterior, scena nr.147, cu prezentarea capului tăiat al lui Decebal, pus pe un scut, a fost aproape complet ștearsă de pe columnă. Nu se știe cine a comis vandalizarea și motivul acesteia.

Conform tradiției din antichitatea romană, inspirată probabil din arta greacă – în care monumentele și statuile erau reprezentate artistic în culori – scenele de pe Columna lui Traian au fost și ele pictate. Acest detaliu a fost demonstrat științific în zilele noastre, prin metoda fluorescenței razelor X. Capacitatea spectrometriei fluorescenței X a determinat prezența infinitezimală a elementelor cu greutatea atomică care au putut recunoaște substanțele colorate ale tegumentelor marmurei, ajutând la reconstituirea fotografică a scenelor Columnei în aspectul lor inițial și colorizat. O reconstituire colorată, de exemplu, a scenei XXXII – „Asaltul dacilor împotriva unei fortărețe romane“ a fost prezentată în anul 1986 la Academia de Artă din Veneția, în cadrul unei expoziții ce a avut ca tematică „Arta și știința“.

⁂

Columna – metopă cu metopă

– Continuare din numărul trecut –

Continuăm periplul alături de Împăratul Traian și legiunile sale, cu scene de război de hărțuire, interludii și negocieri de pace (inclusiv cu Decebal), până la încheierea primului război cu dacii și înapoierea triumfală a lui Traian la Roma, cu celebrarea victoriei obținute.

48.

210. Prizonier din conducătorii Daci, condus în faţa lui Traian.
211. Soldaţii Roman tăind lemn, sunt asediaţi de Dacii care sunt în pădure, unde Traian trimite o ală de Soldaţi cu armuri uşoare, arcaşi, prăştieri rămân sacrificaţi şi morţi
* nu pare că Dacii erau ascunşi în pădure mai degrabă au ieşit din locuinţele din apropiere.

49.

212. Traian depăşind pe Daci în luptă, le ocupă locuinţele.
213. Formă Ţestoasei Romane, cu care Soldaţii erau strânşi, şi acoperiţi de scuturile lor, se asigură de pietrele aruncate, şi de săgeţi trase de deasupra, şi se baricadează lângă ziduri fără să atace. Despre Ţestoasă vorbeşte Livio în cartea 10 şi Cezar în cartea 5 a Războaielor Galice.

50.

214. Sunt aduse la Împăratul Traian două capete de conducători Daci, în semn de victorie împotriva Armatei lui Decebal.

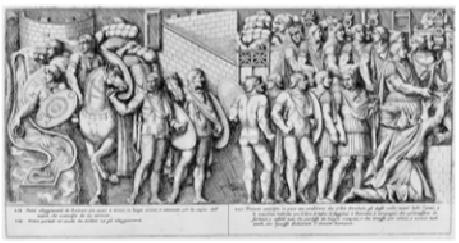
51.

215. Ultima bătălie dintre Romani şi Daci, din care Traian iese învingător, risipind relicvele inamice. * Scrie Dionisos că Traian a accesat vârfurile munţilor, penetrând din vârf în vârf, ajungând la Regia lui Decebal; din altă parte Prefectul Lucius asaltase pe Daci, îi puse pe fugă, mulţi dintre ei prizonieri şi morţi unde Decebal înspăimântat trimite rapid primii pileaţi ai săi să ceară umil orice condiţie de pace şi de iertare.

52.

216. Traian cu Prefecţii şi Tribunii Armatei sale a obţinut victoria, determină condiţiile păcii şi iertarea cerute cu umilinţă de către Decebal.
217. Încă neîncheiată, pacea cu Decebal, se fortifică noi locuinţe de către Traian.

53.

218. Noi locuinţe ale Romanilor mai aproape de inamici, în loc sigur şi uşor de a obţine apă care se unduieşte într-un torent.
219. Grâu dus în saci de către Soldaţi în locuinţe.
220. Traian stabileşte pacea cu condiţia ca Regele Decebal îi predea toate armele, şi maşinăriile de război cu tot cu creatorii lor, fugari sau Romani, sau aliaţi, să dărâme fortificaţiile, şi toate cetăţile, să plece din locurile ocupate, să îi aibă amici şi inamici pe toţi cei care au fost declaraţi de către Senatul Roman.

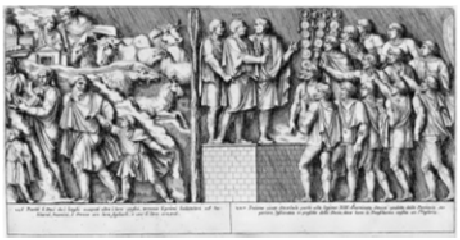
54.

221. Traian aşezat pe tron în mijlocul locuinţelor, şi înconjurat de însemnele sale, Prefecţi şi Tribuni, Decebal Regele Dacilor venit să-l întâlnească îngenunchează, îl adoră cerându-i iertare
şi condiţiile păcii.
222. Romani, sau parteneri refugiaţi la Daci, vin la Traian aduşi cu mâinile legate la spate ca să fie pedepsiţi * se pare că nu sunt prizonierii principali.

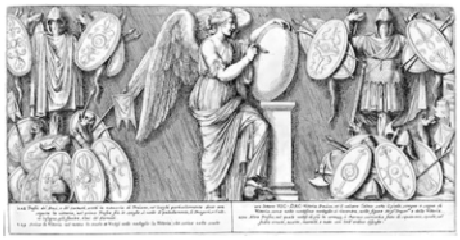
55.

223. Reguli şi principalii căpitani Daci, care îl însoţeau pe Regele Decebal, se îngenunchează să-l adore pe Împărat * aruncă scuturile la pământ, pentru a demonstra lipsa de orice apărare, se conformează condiţiilor puse de Împărat.
225. Se distrug castelele, fortificaţiile, punându-se în practică condiţiile păcii.

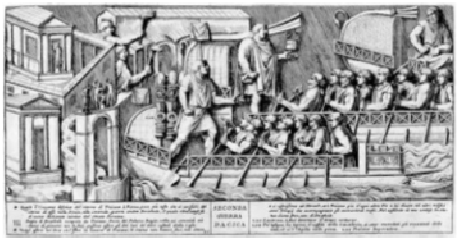
56.

226. Dacii, plecaţi din locurile ocupate din afara graniţelor lor, se întorc acasă primii locuitori bărbaţii, femeile cu copiii lor, şi cu efectivele lor.
227. Traian, învingându-l pe Decebal vorbeşte legiunii XIII intitulată Dacica, condusă din Pannonia Superioară, lăsând-o la conducerea Daciei o garnizoană, acolo unde acum Transilvania se învecinează cu Ungaria.

57

228. Trofee ale Dacilor, şi Sarmaţilor, ridicate în memoria lui Traian, în locuri particulare două erau repurtate victorii, în primul Trofeu printre prăzi se văd paludamentul, Dragonii şi alte însemne, lănci, săgeţi, căşti ale Sarmaţilor.
229. Victoria scrie în mijlocul scutului * A Victoria în medalii, care scrie pe scut
cu litere VIC•DAC, Victoria Dacică, călcând coiful cu piciorul, întotdeauna semn de victorie, aşa cum se întâlneşte în medaliile de acest fel, în imaginile împăraţilor şi Victoriei.
230. Alt Trofeu, în care se vede mai mult armura sau toracele sarmatic făcut din solzi, spade cu teaca ornamentată, topoare, ciocane, şi totul în ordine bine stabilită.

58.

* Când Ciaccone descrie întoarcerea lui Traian la Roma, pare mai degrabă că se descrie întoarcerea armatei în Dacia, în al doilea război contra lui Decebal, care s-a răsculat iarăşi, fiind declarat inamic al Senatului Roman.
231. Regia lui Decebal ocupată de Traian, Poarta Palatului Regio, în vârful căreia sunt
232. Trei statui cu tineri cu buzdugane, pot să fie Zei Dacici apărătorii casei.
* A se vedea un Arc pe Istru în onoarea lui Traian; statuile nu au buzdugane ci chei

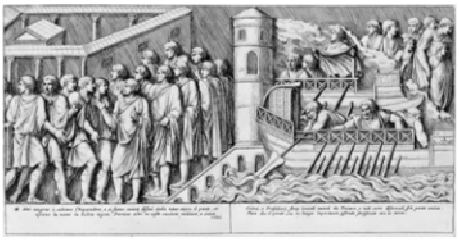
AL DOILEA RĂZBOI DACIC

şi se referă la Hercule, şi la Traian mai mult decât la orice Zeu. Alte clădiri sunt Templele care acompaniază trofeele precedente. În vestibul se poate vedea statuia unei Zeităţi feminină, nu a lui Decebal.
233. Lanterna şi făcliile denotă că este noapte.
234. Trei însemne, trei legiuni, însemnele cavaleriei, sunt descrise şi ornamentele navelor, fără Acvilă la prova.
235. Împăratul Traian.

59.

237. În Roma se fac sacrificii pentru fericita întoarcere şi sosire a lui Traian * Se cunoaşte că sacrificiul nu se celebra în Roma; deşi hainele par a fi ale Romanilor, cu toate că unii îşi acoperă capul în mod barbar. Sosind Împăratul în provincie, era primit cu aclamaţii, note şi sacrificii: şi aceste persoane par Colonişti Romani.
238. Sacerdoţi în Curia, binecuvântează pe Consuli şi pe Senatul Romei pentru sănătate şi întoarcerea Împăratului * Imaginea cu braţul, şi mâna întinsă e acelaşi Traian în act Pacificator, cum se găseşte în toate medaliile lui Hadriano, cu titlul ADVENTVS AVGVSTI – la sosirea sa în provincii.

60.

* Alţii vin să-l salute pe Împărat, şi avansează coborând de pe vas pe pod, şi deschid palma purtând togi. Alţii pleacă în veste militare, sau sunt Colonişti, sau membri ai Miliţiei, probabil invitaţi înaintea lui Traian, şi toţi sunt dezarmaţi printre persoane prietenoase. Se pare că podul este într-un loc important, fiind fortificat cu turn.

61.

240. Poartă triumfală prin care Traian intră în Roma triumfător, întâmpinat, şi salutat de Senatori, şi de Popor, premiat pentru Victoria Dacică * Costumele sunt bine definite ca fiind Romane, cum s-a spus, are ceva diferenţă printre copii şi neveste. Şi aceştia îl urmează pe Împărat însoţit la rândul lui de doi lictori cu grinzi.

Nicolae GEORGESCU

(Continuare din nr. trecut)

CHEMAREA MĂRII
EMINESCU ÎN DOBROGEA

Electivitatea magistraturii

Editorialul („Vacanţele parlamentare...“) din *Timpul*, 10 iunie 1882, este discutat pe larg, pentru prima dată, de I.M. Raşcu în *„Eminescu şi cultura franceză“* (Ed. Minerva, 1976, p.124-126), unde transcrie fragmente din el pentru a demonstra, împotriva lui Ovid Densuşianu, că Eminescu dispreţuia *demagogia* franceză, nu cultura Franţei, nu Franţa în general. Critica eminescologică a acceptat, încă din perioada interbelică, faptul: poetul nu era de acord cu Revoluţia franceză şi cu efectele ei în plan social, pe care C. A. Rosetti vrea să le preia pentru România. Este punctul fundamental din i deologia poetului, în care se departe de Maiorescu şi Carp, de conservatori în general (în care se apropie, însă, de Al. Lahovary). Încă din 1934 Pompiliu Constantinescu scria, sintetizând o bibliografie vastă: *„Eminescu nu admite un fapt istoric: revoluţia franceză, cu toate consecinţele ei politice, economice, sociale. Maiorescu şi Carp îl privesc* (acest fapt istoric, *n.n.*) *ca pe o abatere patologică de la evoluţia lentă, dar pasibil de ameliorări. Rezistenţa lor poate fi sumar explicată ca o convulsie a unei clase ce nu vrea să moară, mângâindu-şi agonia cu o ideologie ce ascunde o tactică a luptei de clasă. (...) Ca sistem organic, ca soliditate intrinsecă, este fără îndoială că Eminescu e mai consecvent cu sine însuşi. Statul lui este o construcţie perfectă in abstracto, sistematica lui este superioară lui Maiorescu şi Carp, care încercau să cârpească realităţile cu ideologie. Eminescu are o conştiinţă de clasă mai clară, ideaţia şi dialectica ei devine patetică şi este cel mai adânc protest al tradiţiei în sine, faţă de orice revoluţie şi evoluţie socială. Autonomia de cugetător politic a lui Eminescu apare deplin în cadrul junimismului.“* (Pompiliu Constantinescu: *„Eminescu şi Junimea“*, *Vremea*, 12 august 1934, p. 7; reluat fragmentar în P. Constantinescu: *„Scrieri“*, vol. 6, p. 53-56; reluat fragmentar în P. Constantinescu: *„O Catedră Eminescu“*, Ed. Junimea 1987. De fapt, editorii nu ştiu lucrul cel mai important: că prima reluare fragmentară a acestui studiu s-a petrecut chiar în 1934, în *Viaţa romînească* din septembrie, p. 312; este o dovada ca P. Constantinescu a fost citit şi „acceptat“ de către G. Ibrăileanu în aceste disocieri; este şi motivul pentru care recurgem la opinia sa întărită de girul *Vieţii romîneşti*; dar nu singurul motiv: dorim, pe de altă parte, să-l apropiem pe cronicarul *Vremii* de I.M. Raşcu – pe care, altfel, l-a persiflat adesea. În chestiunea Revoluţiei franceze înţelese de către Eminescu, cei doi sunt cu totul de acord).

În comentariul său, I.M. Raşcu insistă, parcă ar fi citit replica *Românului* la acest editorial: *„Face apoi un rechizitoriu al ideilor demagogiei, pe care n-o confunda niciodată cu democraţia“*. Vom vedea că foaia liberală tocmai acest lucru i-l reproşează poetului.

În numerele următoare din *Timpul*, mai ales la 12 şi 13 iunie 1882, găsim lungi extrase din presa franceză; ziarişti cu renume se pronunţau împotriva eligibilităţii magistraturii. De fapt, după cum vom afla dintr-un comentariu al ziarului *L'Independence roumaine*, foarte atent la această polemică, cerându-i, ca de obicei, *Timpului* să răspundă şi oferindu-şi, în ultimă instanţă (pentru că Eminescu tace şi tace), „oficiile“ de arbitru, inamovibilitatea a fost votată doar în principiu, ea va fi aplicată „la calendele greceşti“, adică niciodată, pentru că urmează să intre în complicatele mecanisme ale Parlamentului francez (să mai fie o dată propusă în Cameră, apoi discutată în Senat etc.) – rediscutarea ei însăşi devenind problematică în urma reacţiei categoric negative a presei. Problema nu este de loc presantă, cum susţine *Românul*, dimpotrivă, permite doar dezbateri publice de principiu.

Acest articol eminescian nu este comentat imediat de către *Românul*. Numai *Binele public* îi dedică o notă în numărul din 11 iunie, p. 2: „Timpul *se ocupa de Francia şi găseşte ca această mare ţară a căzut de la înălţimea materială şi morală de unde se afla, în virtutea calităţilor ei preţioase. Aceasta din cauză*

că o dată cu reînfiinţarea republicii au făcut năvală pe pământul fecund şi bogat al Franciei ideile demagogice care au venin nimicitor în ele. Vorbeşte apoi de electivitatea magistraturii care s-a propus în Camera franceză şi s-a aprobat fără discuţiune, dar în contra căreia s-au ridicat oameni cu minte din partidul republican şi toate organele serioase din Francia calificând-o de nebunie şi care va găsi opoziţiune şi în Senat...“ Binele public încheie cu finalul articolului eminescian lăsând în suspensie ironia asupra *„lipsei de minte“* a liberalilor de la noi. Ea, această ironie, va fi rezultând dintr-o traducere mai liberă a originalului; întrucât colecţia ziarului francez nu se află în Biblioteca Academiei, nu putem face confruntările. *Românul* răspunde la acest editorial abia în numărul din 14-18 iunie; tardiv – pentru că în numărul din 13 iunie *Timpul* publica deja cel de-al doilea articol din serie, căruia *Românul* îi vă răspunde în continuare la 19 iunie. În totul, foaia liberală este prinsă pe picior greşit, pentru că şi la 19 iunie, când va răspunde *Timpului* din 13 iunie, acesta va da drumul celui de-al treilea articol din aceeaşi serie. O tactică a „păcălelii“? Este posibil. Dar şi o continuare ostentativă din partea *Timpului* a unui serial la care nu doreşte replică.

Şi, pentru ca lucrurile să pară şi mai încurcate, citim începutul primului răspuns al *Românului*: *„Ziarul* Timpul *consacra numărul său de duminică, 13 iunie, aprecierii votului prin care Camera franceză a adoptat principiul electivităţii magistraturii...*“ Nu. Este vorba de numărul din 10 iunie, din care *Românul* citează: *„Nu putem îndeajuns să studiem cele ce se petrec în Francia...“* De ce această greşeală de trimitere? Să-i zicem neatenţie, în lipsă (totală) de alte repere, şi să continuăm comentariul *Românului* care face obiectul unui editorial întreg: *„Plecând d'aici, foaia conservatoare reedită frazele ei obişnuite contra ideilor democratice, pe care le numeşte şi demagogice, şi face o comparaţie între cele ce se petrec în Francia şi propunerea făcută la noi de C.A. Rosetti în privinţa reformei magistraturii...“*

Presupunem, aşadar, că I.M. Raşcu a citit acest editorial al *Românului* atunci când îl absolvă pe Eminescu de vina de a fi confundat *demagogia* cu *democraţia*. Într-adevăr, *Românul* va egaliza frecvent, de acum înainte, cele două concepte în viziunea *Timpului*; este una dintre acele reluări cu rol de fixare în memorie, aşa cum se întâmplase cu imaginea piramidei. Cu o diferenţă, însă: dacă Eminescu a stopat la un moment dat acea imagine ce risca a-i ridiculiza articolele ziaristice – el nu va reveni, în schimb, pentru a face distincţia între demagogie şi democraţie. Nu rezultă, firește, de aici, că poetul acceptă identitatea; deşi, dacă e să ne referim la sonetul său („Democraţie, monstrule vorbăreţ...“) greu vom putea face disocieri. În epocă „democraţia“ nu era bine fixată conceptual: atâtea ziare cu termenul în titlu apăreau (precum *„Democraţia naţională“*, organul lui D.A. Sturdza, pe care Eminescu o combătuse frecvent etc.), atâtea butade: *„democraţia aristocraţiei“*, de pildă, însemna un fel de egalitate între ei a celor bogaţi, un cod de maniere, un contract sinalagmatic deci – încât o discutare în sine a democraţiei, eventual cu trecerea prin fazele istorice, era inutilă. Eminescu se referă de mai multe ori la democraţia atenian, înainte însă de 1882. Acum lasă termenii în suspensie – şi *Românul* însuşi va renunţa, în cele din urmă, să facă această obsesivă echivalare „în concepţia adversarilor“. Este limpede că poetul se referă la demagogie, pe care o defineşte fără a face recurs la alţi termeni.

În fine, I.M. Raşcu însuşi n-a găsit necesar să insiste – nici noi nu o vom face, mulţumindu-ne doar să atragem atenţia asupra modului cum înţelegeau adversarii poetului să întoarcă pe dos cuvintele sale, să le definească în contrariul lor. Pentru *Românul* am văzut că „reabilitarea“ lui Mihai Viteazu ori a lui Matei Basarab înseamnă, de fapt, acuzarea lor; acum, demagogie înseamnă democraţie – şi tot astfel foaia liberală va încerca să golească de sens şi apoi să umple cu un sens nou termenii de bază ai limbii. Este procedeul pe care, în sens opus, îl experimentează Eminescu în *Scrisoarea III*, când în lupta pentru blazon dintre Mircea şi Baiazid atributele importante ale sultanului sunt golite de sens, apoi întoarse în favoarea lui Mircea (culminând cu supranumele lui Baiazid, *„Fulgerul“*: în finalul poemului acesta *„mărgineşte munţii negri“*, devine element heraldic al ţării pe care sultanul a vrut s-o cucerească). Aceste bruiaje continue ale *Românului* au dus, în cele din urmă, la o adevărată criză de limbaj la M. Eminescu; poetul se plânge destul de des în ziaristică de faptul că ziariştii din zona acestei politici au întors pe dos limba română, au un dicţionar de cuvinte şi expresii în care trebuie să citeşti invers: „meritul este ne-merit“ etc. De aici, desigur, expresiile tot mai dure de limbaj în care evoluează ziaristica poetului:

el caută insistent cuvântul-forţă, cuvântul de neclintit din rosturile lui, *cuvântul ce exprimă adevărul*.

Sofistica *Românului* din 14 iunie 1882 este destul de subţire; oficiosul guvernamental se dă, ca să zicem aşa, de gol. El pretinde, nici mai mult, nici mai puţin că, dacă principiul eligibilităţii este acelaşi la C.A. Rosetti ca şi în Republica franceză, împrejurările istorice sunt diferite la noi şi acolo. *„Acolo magistratura e o instituţie a cărei tradiţiuni au mai mulţi secoli de vechime, ea reprezintă o adevărată castă“* – în timp ce la noi instituţia magistraturii este tânără, supusă voinţei miniştrilor, influenţată tot timpul etc. Dacă Franţa însăşi a renunţat, după o experienţă atât de lungă, la inamovibilitate – ca necorespunzătoare – cu atât mai limpede este că trebuie să renunţăm şi noi la acest principiu: *„Putem oare noi pretinde că suntem apţi pentru a reîncepe acea experienţă care n-a reuşit în Francia? Putem să ne gândim măcar de-a propune inamovibilitatea în momentul când naţiuni bătrâne şi luminate luptă d-a o desfiinţa ca instituţiune rea? De sicur, nu! (...) Ce titlu de glorie ar fi fost pentru România d-a fi cea dintâi ţară care ar adopta un principiu care, cu toată opunerea sau ezitaţiunea câtorva el va fi într-o zi admis căci este principiul viitorului, sustragerea justiţiei de sub domnia absolută a miniştrilor.“*

Iată cea de-a doua importanţă a acestei serii franceze a lui Eminescu: *Românul* este dispus să facă mărturisiri. Niciodată în toată lunga lui polemică pe tema magistraturii organul liberal n-a vorbit atât de liber ca acum despre modul cum şi de ce vrea eligibilitatea magistraturii. Foaia liberală ar dori, deci, ceea ce s-ar numi arderea etapelor, dar nu etapă cu etapă, ci a tuturor etapelor care despart România de Franţa. Îi răspunde în locul *Timpului*, preocupat de plecarea celui de-al treilea articol al lui Eminescu, *Binele public* într-un adevărat pamflet, în numărul din 16 iunie 1882, p. 2-3: „Românul *polemizează cu* Timpul*. S-a supărat că acest din urmă organ de publicitate, bazat pe cele ce scriu ziarele din Francia despre cei ce propun electivitatea în magistratură, îi face lipsiţi pe asemenea oameni şi pune alături pe onor d-nul C.A. Rosetti întrebând ce trebuie să se zică de d-sa. S-a supărat, ziceam, organul pseudo-liberal şi asigurează pe conştiinţa şi onoarea sa că d. C.A. Rosetti nu e nici descrerat (un alt epitet dat de* Timpul*), nici lipsit, ci că ştie bine d-lui ce zice. Cu toată mintea d-sale lucrează, ba o mai fi împrumutând puţintică şi de la copiii sufleteşti Carada şi Costinescu (numai câte puţintică, bine înţeles, căci ce ar mai rămâne onorabililor pomeniţi, ba nici nu se ştie dacă ar putea împrumuta asemenea marfă rară în vreo cantitate mai mare), cu toată mintea d-sale lucrează, ziceam, spre a scoate pe magistraţi de sub dependenţa miniştrilor spre a le da adevărata independenţă care le lipseşte. Şi aceasta o va putea face numai prin alegerea magistraţilor după sprânceană de către vestitele cete de alegători supunându-se admirabil de bine cunoscutei influenţe morale compuse din promisiuni, spirtoase, bani sunători, la care se adaugă şi ameninţări pentru recalcitranţi. Naţia dacă va alege pe magistraţi – căci ce şi-a pus d-nul Rosetti în gând se va realiza o dată – şi-i va alege nu după ştiinţă şi capacitate, care sunt vorbe fără sens pentru partizanii de la putere ce ţin încă minte cântecul unui mare liberal naţional dintre ai lor, cântec adoptat ca un catehism. Iată ce îngâna prin mijlocul stradelor acel membru influinte al partidei la putere, cu pălăria-i strâmbă pe capu-i şi cu mâna în buzunar, plin, ca şi ce era sub pălărie, numai de aceste cuvinte sublime şi neuitate:*

Ştiinţă, zei, capacitate
Sunt o cupă de necaz;
Le dau dracului pe toate
Şi p-oricine este treaz.“

În acest articol găsim toate calităţile şi defectele *Binelui public*, unul din puţinele ziare din epocă ai cărui redactori suiau uneori discursul până la dimensiunea eminesciană. De ce va fi amestecând el lucrurile cu atâta plăcere? Înţelegem, vrea să atace un membru oarecare al partidului liberal care cânta respectivele versuri pe uliţe, şi care era, probabil, persoană marcantă – dar despre asta este vorba? Lucrurile erau mult mai grave decât glumesc ziariştii de la *Binele public*; a spune *„că ce şi-a pus d-nul Rosetti în gând se va realiza o dată“* este egal cu a-i cere voie lui C.A. Rosetti să se glumească puţin pe socoteala sa, căci oricum acesta va fi triumfător. Dacă n-ar avea aerul acesta de fescenine aruncate în calea carului triumfal (împăraţii romani îşi plăteau hulitorii: trebuia ca în timpul triumfului să se arunce şi glume deocheate care să mai muşte din gloria triumfătorului, să nu se supere zeii pe el!), criticile *Binelui public* ar putea sta alături de cele ale lui Eminescu.

Întreaga ironie a acestui articol pleacă de la traducerea liberă pe care a făcut-o Eminescu unei expresii de limbă franceză: unde *Timpul* zice „este lipsit“, probabil că este o vorbă de duh construită cu verbul *manquer* (şi în piesa de teatru *O noapte furtunoasă*, din 1879, se traduce acest „manquer“ de-a dreptul fonetic: „a mânca sfânta Constituţiune“...). Vom vedea, mai jos, şi o altă explicaţie posibilă a acestui joc de cuvinte. Nu putem, totuşi, să nu remarcăm începutul: *Românul* este numit, şi de către *Binele public* (Eminescu îl numea frecvent astfel), „organul pseudo-liberal“. Am amintit că problema eligibilităţii magistraturii este una din principalele probleme ce-l separă pe C.A. Rosetti de I.C. Brătianu: numai când discută asemenea probleme litigioase, care-i despart pe liderii partidului liberal, *Binele public* numeşte *Românul* „organ pseudo-liberal“. De altfel, gruparea sincerilor liberali de la *Binele public*, în cap cu Gună Vernescu, se va apropia, în cele din urmă, de politica lui I.C. Brătianu...

Cu o zi înainte, la 13 iunie 1882, ziarul *Timpul* publicase, deja, cel de-al doilea articol din seria franceză a poetului, editorialul pe care acum îl editǎm pentru prima dată în întregime:

„Pentru orice observator imparţial...“

Bucureşti, 13 iunie 1882

Pentru orice observator imparţial, Franţa se află într-o epocă decadentă vădită, în ceea ce se atinge de politica exterioară. Dacă figurează, încă în „concernul european“, ca să ne servim de o expresiune curentă, rolul ei nu mai are nici prestigiul, nici preponderenţa de odinioară; ea nu mai păşeşte cu mândrie în fruntea naţiunilor, ca în timpurile de succese diplomatice ale lui Richelieu şi Mazarin. Din focar strălucitor a devenit stea modestă de a treia mărime de care nimeni nu voieşte să ţină seamă.

Splendoarea ei trecută a dispărut ca o iluziune înşelătoare. Patria lui Voltaire a căzut astăzi din primul rang „dans le septième dessous“, după expresiunea energică a unui ziarist parizian. Inspiraţiunile nu mai vin de la Paris, ci de aiurea, şi ceea ce domină astăzi în Europa este numai voinţa atotputernică a cancelarului de fier.

Negreşit, nu intră în prevederile noastre să examinăm cauzele multiple ale acestei decadenţe; voim numai să constatăm un fapt care sare în ochii tuturor.

Franţa se află cu desăvârşire izolată în momentul de faţă. Nu ne putem împiedica de-a reproduce aici câteva rânduri, întipărite de cea mai adâncă mâhnire, din articolul d-lui Jules Lemoine, publicate în „Journal des Debats“ de la 15 iunie (stil nou). Iată în ce mod celebrul publicist apreciază răspunsul umilitor pentru demnitatea ţării sale dat de d. Freycinet cu ocaziunea întrebării asupra afacerilor Egiptului:

„Politica resemnată, indiferentă şi plină de scepticism, pe care a expus-o cu melancolie d-l preşedinte al consiliului, corespunde pe deplin cu sentimentul Camerei. Orice vor face şi orice vor zice toţi aceia care au studiat puţin afacerile politice şi care întrevăd pericolul ameninţător al situaţiunii actuale, pericol şi mai mare poate pentru viitor, ei nu vor reuşi să mişte fibra naţională atrofiată de alte fapte. Trebuie să recunoaştem că suntem singuri. Nu putem să zicem, cu tonul eroic al mărinimosului nostru aliat, guvernul italian: „Noi suntem patru guverne în contra a două, auziţi voi, francezilor? Şi nici măcar în contra a două, căci de la început chiar englezii sunt în contra voastră.“ Şi adevărul aşa este. Ei nu sunt patru, ci şase, dacă numărăm şi pe Turcia; în curând vor fi şapte, căci Spania s-a supărat pe noi“

Ei! ne vom permite să întrebăm noi cu o amară satisfacţiune, a cui e vina că Franţa e astăzi părăsită de toate celelalte puteri, daca nu a guvernelor ce s-au succedat de la 1870 încoa? Se pare că un geniu rău a împins continuu în câţiva ani diplomaţia acestei ţări pe o cale rătăcită, făcând-o să peardă mai ales simpatiile tuturor popoarelor latine cari o considerau ca sora lor mai mare şi aşteptau de la dânsa sprijin şi ajutor.

Conduita oamenilor de stat francezi faţă de poporul român este cel mai pipăit exemplu de inconsistenţă şi de orbire politică. Dacă cineva avea dreptul la iubirea şi la sprijinul poporului francez, eram fără îndoială noi. Crescută în şcoalele franceze, iubind Franţa ca pe o a doua patrie, ori de câte ori ocaziunea s-a ivit tinerimea română n-a ezitat să-şi manifeste pe faţă sentimentele ei de afecţiune către aceia pe care i-a considerat ca fraţii săi din Occident. În momentele grele de nevoie, când luceafărul Franţei părea că voieşte să apuie, când puteri mari, vechile ei aliate, priveau cu indiferenţă cum nenorocirea o copleşeşte, naţiunea română singură, neascultând decât vocea inimei sale, (î)i trimetea cuvinte de consolaţiune şi de încurajare. Cine ar putea spune

astăzi cu ce sacrificie au plătit în urmă aceste manifestaţiuni generoase însă imprudente?

Ce fel Franţa a răsplătit aceste probe netăgăduite de dragoste ale românilor, toată lumea o ştie. Ori de câte ori o cestiune mare naţională s-a prezentat, a trebuit s-o găsim în rândurile acelora cari numai bine nu ne voiau. În cestiunea ovreilor, în cestiunea retrocedării Basarabiei, în aceea a libertăţii navigaţiunei pe Dunăre, totdeauna guvernul francez a fost în contra noastră. Şi, lucru ciudat: pe când Franţa întreagă lupta ca un singur om prin presă şi parlament pentru ca să dea Greciei provinciile ce i-au fost anexate mai în urmă, fără ca această putere să fi făcut cel mai mic sacrificiu, fără a fi tras o singură lovitură de tun, noi, cari am udat cu atâta sânge de bravi câmpiile Bulgariei, cari am cheltuit atâtea milioane şi ne-am impus atâtea privaţiuni, am fost şi suntem încă ameninţaţi să pierdem, între altele, Dunărea, graţie intervenţiunii franceze!

Dacă oamenii politici de pe malurile Senei şi-ar fi pus în gând să înstrăineze cu orice preţ simpatiile înrădăcinate ale poporului român, nu puteau alege o cale mai nemerită şi nişte mijloace cu care să ajungă mai repede la rezultat.

Oricare ar fi însă motivele puternice de plângere ce am avea în contra marei naţiuni franceze, izolarea ei actuală ne întristează. Nu ştim dacă din complicaţiunile nenorocite în care a băgat-o nedibăcia şi incapacitatea oamenilor ce o guvernează, onoarea ei va ieşi neatinsă. Cabinetul Freycinet continuă a crede că insurecţiunea şi măcelurile din Alexandria au fost provocate de o simplă ceartă între un arab şi un maltez. Aceasta ne dă măsura perspicacităţii sale politice în privinţa afacerilor Egiptului, după cum propunerea Barrère ne-a dat pe aceea a modului cum înţelege el importanţa intereselor franceze la Dunăre. Dea avizat pe viitor! (*Timpul*, 7(1882), nr. l27, iun.13, p. l)

Acest editorial eminescian a fost publicat in extenso de I.M. Raşcu (*Op. cit.*, p. 154-156), fără prea multe comentarii. Nici în epocă el n-a fost comentat. *Binele public* îl rezuma într-o notă din 15 iunie 1882, p. 3: *„Pentru orice observator imparţial, zice* Timpul*, Francia se află într-o epocă de decadenţă vădită în ceea ce se atinge de politica externă. Vorbeşte în continuare de inconsecinţa şi orbirea politică a oamenilor de stat ai Franciei, de la 1870 încoa, prin care şi-a pierdut Francia simpatiile tuturor popoarelor latine care o considerau sora lor mai mare şi aşteptau de la dânsa sprijin şi ajutor.“* Transcrie finalul articolului din *Timpul*.

L'Indépendence roumaine comentează, cu mai mult aplomb, în numărul din 15/27 iunie 1882, p. 2: *„Eşecurile atât de numeroase, din nefericire, ale diplomaţiei franceze îi inspiră* Timpului *cele mai triste reflecţii(...) Confratele nostru deplânge mai înainte de toate izolarea Franţei în mijlocul complicaţiilor actuale. Îi suntem recunoscători; dar ne permitem a-i atrage atenţia că, ceea ce el ştie mai bine decât noi, un guvern nu este mereu sufletul unui popor.“*

În numărul următor, din 16/28 iunie 1882, *L'Indépendence roumaine* reproduce pe larg răspunsul *Românului* în chestia magistraturii – şi conchide: *„Aşteptam răspunsul organului conservator.“* Acest al doilea articol despre Franţa din *Timpul*, 13 iunie, rămâne, aşadar, în umbra polemicilor stârnite de primul, cel din 10 iunie.

Să reţinem că Eminescu relua comentariile ziaristului francez John Lemoine din *„Journal des Débats“*, 15 iunie stil nou – care apăruse, aşadar, după calendarul din ţara noastră în jur de 2 iunie 1882. Acelaşi citat din John Lemoine fusese comentat în *Românul* de la 9 iunie 1882. Şi ziarul liberal deplânge, în felul lui, atitudinea Franţei faţă de România. O va face în câteva editoriale chiar, evocând bunele relaţii culturale dintre cele două ţări, ajutorul dat de către Franţa României în vremurile mai vechi etc. – şi atingând vag problema arzătoare a propuneri Barrère.

Amintim că chestiunea Dunării este cea mai lungă problemă de politica externă a României în aceşti ani. Ea s-a pus după Războiul de Independenţă, la Congresul de la Berlin, şi se va rediscuta frecvent în epocă până în anul 1884, când se va contura rezolvarea definitivă a ei în favoarea României. În principiu, Austro-Ungaria dorea supremaţia comerţului pe întregul fluviu până la vărsarea în Marea Neagră, în detrimentul tinerelor state riverane – România, Bulgaria, Serbia. Mari companii de navigaţie, cu sediu în Viena, folosind mai ales marinari dalmaţieni (*Românul*, de data aceasta, nu *Timpul* va arăta că austriecii n-au vocaţie de marinari şi apelează la mercenariat pentru a-şi întreţine aceasta industrie), îşi trimeteau vasele în susul şi în josul Dunării pentru a închiria şi reînchiria mărfurile de transport. Poliţia

fluviului era tot imperială; Austro-Ungaria se angaja, în schimbul acestor drepturi pe care şi le aroga, să regularizeze malurile Dunării, să facă navigabilă zona Porţilor de Fier etc. Comerţul pe Dunăre era vital pentru România: el antrena dezvoltarea porturilor (Brăila, mai ales, care va deveni *porto franco* în aceşti ani), încuraja industria naţională, impulsiona construirea căilor ferate etc. Chestiunea Dunării a devenit o chestiune naţională tocmai în acest an, 1882, când Austro-Ungaria şi Germania au reuşit a atrage de partea lor Franţa în noua organizare administrativă a fluviului care se avea în vedere. Practic, România trebuia să închirieze vapoare străine pentru transportul mărfurilor ei pe fluviul ei. Nu numai ziarele – de toate culorile – au susţinut dreptul României asupra Dunării, nu numai în Parlament s-au ridicat voci autorizate (M. Kogălniceanu şi, mai ales, Al. Lahovary – al cărui nume a rămas definitiv legat de chestiunea Dunării, prin fulminantele discursuri pe care le-a ţinut) – dar şi persoane particulare, şi studenţii români din Paris (aceştia au făcut numeroase manifestaţii, au mers în audienţă la preşedintele Republicii franceze etc.). B.P. Haşdeu se afla, în aceste zile ale verii 1882, în Franţa, la Paris, unde participa ca şef al delegaţiei române la dezvelirea statuii lui Jules Michelet. V. Alecsandri câştiga, tot în aceste zile, marele premiu de la Montpellier cu poezia sa *„Cântecul gintei latine“*. Oamenii politici ai României se aflau în turnee diplomatice în Franţa şi Anglia pentru a negocia afacerea. Franţa acuza o oarecare fisură diplomatică: se pare ca guvernul român a promis Austro-Ungariei supremaţia asupra fluviului în schimbul consimţământului Imperiului de a se proclama România regat. Polemici vii s-au aprins. V. Boerescu (ministru de externe în perioada respectivă) a fost interpelat de mai multe ori în Cameră, M. Kogălniceanu (ministru al României în Franţa) a intervenit energic arătând ca tratativele au avut, de la un punct încolo, caracter strict confidenţial. I.C. Brătianu tace ca un sfinx. Premierul a acceptat un oarecare risc, desigur, cu credinţa ca lucrurile se vor îndrepta până la urma. Şi de data aceasta el a „câştigat“; a fost nevoie însă, de câţiva ani buni de lupte pe tărâm cultural, politic, obştesc etc.; de consumarea celui mai impresionant număr de polemici în presa română şi străină – pentru ca lucrurile să se îndrepte, aşa cum s-au îndreptat: în schimbul Dunării, Germania şi Austro-Ungaria au smuls guvernului român adeziunea la Tripla Alianţă, cu toate consecinţele ei, mai ales pe plan cultural, economic şi politic. Cultural, anul 1883 a însemnat începutul orientării culturii noastre spre cultura germană (din această „mişcare“ vor ieşi Ilarie Chendi, Şt.O. Iosif etc. – marii oameni de cultură români de formaţie culturală germană). Orientare formală în mare parte, neimplicând mutaţii de conţinut în cultura română – implicând, în schimb, reacţia latină din interior care a culminat, la rândul ei, cu simbolismul. Economic, acelaşi an a însemnat începutul implantării de capital german şi austro-ungar în România, implicând exportul masiv de materii prime (mai ales petrol), de capital românesc etc. (vezi efectele economice ale acestui act politic în Gh. Cazan: *„România şi Tripla Alianţă“*, 1981: datoria externă a ţării noastre în jurul anilor 1900 atinsese cote inimaginabile). Politic, în fine, tratatul a însemnat, pentru noi, renunţarea formală, trecătoare, la Ardeal.

Eminescu a luptat, în chestiunea Dunării, pe trei fronturi principale. Mai întâi, a insistat asupra fisurii din politica externă a ţării veştejind dorinţele guvernului de a închina în ascuns ţara puterilor străine. Apoi, a arătat constant pericolul pe care-l reprezintă, pentru România, politica lui Bismarck de extindere a influenţei germane în Europa de Sud-Est. Cel de-al treilea front este acesta, neexplorat suficient până acum, prin care poetul îi cere Franţei să redevină ceea ce a fost la mijlocul secolului al XlX-lea, arbitru între ţările latine. Este absurd să vedem în această serie de articole ale lui sentimente anti-franceze. I.M. Raşcu atrage de nenumărate ori atenţia în lucrarea sa că poetul nu dispreţuieşte poporul francez sau cultura franceză; dimpotrivă, are o admiraţie pentru acestea; el dispreţuieşte demagogia, care a împins relaţiile politice româno-franceze într-o asemenea fundătură. Tot I.M. Raşcu face o observaţie capitală: şi marii creatori ai Franţei din aceasta perioadă gândeau ca Eminescu, nici ei nu acceptau treburile interne din Franţa. Împotriva mersului în declin al politicii s-a ridicat marea pleiadă a scriitorilor francezi de la sfârşitul secolului al XIX-lea, opere fundamentale ale culturii franceze şi ale culturii umane în general s-au clădit pe fondul acestei decadenţe politice. În fond, suntem în preajma marii descoperiri a secolului al XIX-lea european: ruptura dintre politic şi cultural (şi literar, mai ales). O analiză istorică a „rupturilor“

dintre aceste domenii ne indica originea lor, totuşi, în Revoluţia franceză, când pentru prima dată biserica a fost separată de stat. A urmat separarea treptată, dar din ce în ce mai insistentă, a teologiei de filosofie şi apoi de literatură, şi, în fine, spre finele secolului, închiderea în sine a sferei culturale, pasivitatea, indiferenţa ori lupta acerbă (deci: separaţia la orice nivel) a culturii de politică. La nivel individual, ca să revenim la teoria „om şi om“ a lui C.A. Rosetti, fenomenul a cunoscut forme din cele mai diverse. Avem, pe de o parte, cazul lui B.P. Haşdeu, care accepta în formă politicul pentru a câştiga bani şi răgaz să-şi edifice marile monumente culturale. Există atâtea şi atâtea cazuri de scriitori care şi-au închiriat pana ziarelor politice pentru a câştiga bani şi timp în scopul edificării operei lor literare. B. Ştefănescu Delavrancea este un alt exemplu. I se poate alătura, cu semnificative diferenţe însă, Al. Vlahuţă.

I.L. Caragiale însuşi scria cu indiferenţă la *Voinţa Naţională*, ziar liberal, susţinând polemici în care nu era angajat sufleteşte. Conu Iancu lansa, la noi, pe aceasta temă, o vorbă mult gustată: „Ce vreţi, domnilor, ziaristul este ca un ceasornic: ca să meargă trebuie uns din când în când“. I-a răspuns Cincinat Pavelescu într-o epigramă, şi ea bine cunoscută:

„...Dar la Românul *ce caţi oare?*
Au ei nevoie de ceasornic
Sau tu nevoie de unsoare?“

Epigrama a rămas fără replică. Lucrurile erau, în epocă, de ordinul locului comun, al convenţionalului liber acceptat: un alt fel de contract sinalagmatic. I.L. Caragiale pleacă de la *Timpul* în acest an, 1882, acceptând din partea liberalilor un post de revizor şcolar în judeţul Neamţ (iar mai apoi, după scandalul numit îndeobşte cu numele unei femei: scandalul Veronica Micle, transferându-se, tot ca revizor şcolar, la Curtea de Argeş). Se zice (Matei Eminescu ar fi lansat zvonul) că ar fi luat cu sine, din redacţia *Timpului*, un dosar de corupţie ce-l privea pe C.A. Rosetti şi care urma să fie publicat… Nu se poate proba, dar este de aşteptat ca „partida cealaltă“ să fi cerut ceva în schimbul primirii cuiva în pâinea bugetului…Vezi şi precauţiile lui Eminescu însuşi în eventualitatea acceptării unor favoruri din partea lui V.A. Urechia: să nu i se ceară să abjure… Or, tocmai asta i se cerea: să-şi renege conservatorismul, atât pe cel structural cât şi pe cel de opţiune politică…

Pe toţi aceştia îi salvează, în fond, marele principiu al presei din secolul al XIX-lea: *anonimatul*. Numele – id est: proprietatea asupra ideilor – desparte încă politicul de cultural. În literatura totul se semnează, începând cu cea mai nevinovată epigramă ori şaradă; în ziaristica politică – nimic nu se semnează. Astfel, poţi fi mare personalitate, geniu chiar: scrii alături de oricare „Neica Nimeni“ din partida ta, împarţi cu „ei“ aceeaşi pagină de ziar: eşti în aceeaşi barcă, doar…

Imaginea unui Eminescu dispreţuitor al Franţei şi admirator al Germaniei porneşte, ea însăşi, din acelaşi an de cumpănă 1883: poetul este tradus frecvent în limba germană, în periodice de prestigiu, de către nume de prestigiu (regina!), este înţeles ca un efect al educaţiei germane (Kant, Hegel, Schopenhauer – mai ales), este transformat în suport al acestei false plăci turnante pe care se încerca edificarea unei culturi româneşti ca anexă la cultura germană. Lucrul va ieşi în evidenţă, în toată cruzimea lui, în ajunul primului război mondial, în lungile dispute teoretice privind intrarea României în război. *„Cu cine ar fi ţinut Eminescu?“* – se întreabă mai toţi cei care iau cuvântul. Se reiterează fragmente din articolele sale ziaristice – şi se constata (constatarea este cvasi-unanimă) că poetul... n-ar fi ţinut cu Germania! Desigur, nici cu Rusia! Desigur, dacă ar fi trăit până în 1916, poetul şi-ar fi spus răspicat punctul de vedere: neutralitate. Cum neutralitatea era, însă, scoasă din calcul (nu aducea nimic bun), este mai mult ca sigur că poetul s-ar fi despărţit pentru a doua oară de linia Carp-Maiorescu (adepţi ai alianţei; P.P. Carp semnase, în 1883, alianţa aceasta!) – şi ar fi cerut intrarea în luptă alături de Franţa şi Rusia, cu garanţii prealabile, însă.

Cel de-al treilea editorial al său din iunie 1882 ne poate da o imagine mai clară despre sentimentele sale faţă de politica lui Bismarck. Suntem, aşadar, la 17 iunie 1882, poetul n-a venit încă de la mare, *Timpul* n-a răspuns la polemicile ce le-au iscat primele două articole ale sale în legătură cu Franţa, *Românul* abia se află la primul dintre aceste articole şi discută inamovibilitatea magistraturii. Editorialul *„Vorbind, într-unui din numerele precedente...“* din *Timpul*, 17 iunie, 1882, acum editat pentru prima oara în întregime, oferă, între altele, dovada unităţii tematice a întregii serii de articole pe această temă.

„Vorbind, într-unul din numerele precedente...“

Bucureşti, 17 iunie, 1882

„Vorbind, într-unui din numerele precedente, de scăderea prestigiului diplomaţiei franceze, am emis opiniunea că ceea ce domină astăzi în Europa este voinţa atotputernică a cancelarului de fer.

Pentru oricine a urmărit cu puţină atenţie politica esterioară a ultimilor ani, acest adevăr nu mai poate suferi nici o discuţiune. Prinţul de Bismarck este arbitrul situaţiei actuale; nimic nu se face fără ştirea şi consimţământul său.

Graţie geniului politic cu care l-a înzestrat natura, şi pe care înşişi adversarii săi cei mai înverşunaţi au fost siliţi să i-l recunoască, Germania, şi în special Prusia, a căpătat de la războiul din 1866, şi mai cu seamă de la colosalul duel franco-german din 1870, o vază şi o preponderenţă necunoscute în istoria ei naţională. De atunci Berlinul a devenit centrul Europei. Soarta popoarelor nu s-a mai hotărât la Paris sau la Londra, ci pe malurile Spreei, şi ori de câte ori o cestiune importantă a fost pusă în joc, diplomaţia s-a adresat primului ministru al împăratului Wilhelm spre a o rezolva. Cine nu ştie, bună oară, ca să dăm decât acest exemplu, că francezii nu s-au decis să întreprindă campania Tunisiei decât după ce s-au asigurat mai întâi de aprobarea ermitului de la Varzin?

Cititorii noştri îşi aduc aminte negreşit că fostul ministru de externe al Franţei, onorabilul d. Barthélemy Saint-Hilaire, s-a crezut dator, în naivitatea sa, să mulţumească în public prinţului de Bismarck printr-o scrisoare apărută într-un ziar german pentru această condescendenţă abilă şi să-l trateze de „cel mai bun amic al Franţei!“. Oricare va fi apreţierea istoriei nepărtinitoare asupra conduitei acestui „amic“ faţă cu naţiunea franceză, şi ori în ce mod o va califica, este de netăgăduit că Germania trebuie să fie mândră de autoritatea incontestabilă pe care patria lor a dobândit-o astăzi în concernul european.

Fără a fi o putere maritimă de prima linie, şi fără a avea decât nişte interese foarte problematice în Egipt, Germania, numai prin dibăcia cancelarului ei, a reuşit să neutralizeze influenţa franco-engleză în această ţară, să ţie în eşec (şah) flotele combinate ale celor două mari puteri şi să facă ca influenţa ei să predomine la Cair.

Victoria strălucită pe care prinţul de Bismarck a repurtat-o cu această ocaziune este fără precedent în istoria diplomatică a Europei. Anglia şi Franţa, înţelegând prea târziu cursa ce li s-a întins cu acea nenorocită demonstraţiune navală, destinată să rămână fără sancţiune încă de la început, s-au văzut nevoite să recurgă la o conferinţă internaţională spre a-şi ascunde retragerea din acţiunea imprudentă ce-au întreprins. Protocolul de dezinteresare ce au subscris împreună cu celelalte puteri şi mănţinerea statului quo în valea Nilului, statu quo primit să serve de bază deliberărilor conferinţei, dovedeşte cu prisos dorinţa lor de a scăpa din încurcătura diplomatică în care s-au aruncat. Este învederat însă pentru toată lumea că prestigiul acestor ţări, în ochii popoarelor musulmane, a suferit o gravă atingere, şi va trebui vreme la mijloc spre a-i reda aureola pe care au avut-o în trecut. O zi întreagă populaţiunea europeană a Alexandriei a fost măcelărită de arabi fanatici, fără să-i sară nimeni în ajutor, deşi se aflau în port şaisprezece cuirasate de primul rang conţinând aproape opt mii de marinari. Acest singur fapt este de ajuns spre a dovedi desăvârşita lipsă de prevedere a celor două puteri aliate şi inteligenţa superioară cu care prinţul de Bismarck a lucrat în afacerile Egiptului.

Dacă din acest punct de vedere suntem obligaţi să admirăm activitatea colosală a puternicului cancelar şi geniul fără seamăn cu care ştie să conducă destinele ţării sale, nu ne putem împiedica însă să ne exprimăm adâncile noastre temeri în privinţa politicei sale faţă cu celelalte mici naţionalităţi ale Europei.

Prinţul de Bismarck este reprezentantul cel mai convins şi cel mai autorizat astăzi al ideii pangermanice. Idealul său, realizat în mare parte în urma războiului din 1870, ideal care nu mai e un mister pentru nimeni, este de-a reuni într-un singur mănunchiu membrele desfăcute ale marii familii germane şi de-a le pune sub sceptrul puternic al Habsburgior. Aceasta explică pentru ce el împinge necontenit Austria spre sud. Ocupaţiunea militară a Bosniei şi Herţegovinei, devenite astăzi adevărate provincii austriece, este primul pas către confederaţiunea balcanică pe care voieşte a o pune sub dominaţiunea coroanei habsburgice. Dându-i compensaţiuni în Orient, el va putea mai uşor să-şi ajungă scopul, care este de a atrage la sine elementele germane ale monarhiei dualiste.

O broşură apărută de curând la Paris sub titlul: „Scopurile d-lui de Bismark în Orient“, *învederează cu suficiente argumente aceste tendinţe ale Germaniei. Vorbind de înţelegerea ce ar fi avut loc între comitele Andrassy şi prinţul de Bismark în urma războiului ruso-turc, iată cum se exprimă autorii acestei broşuri:*

„Planul conceput, fixat şi adaptat de cei doi cancelari a fost următorul: a face din Austria, sub sceptrul Habsburgior, miezul unei confederaţiuni dunărene şi balcanice, în care să intre: Ungaria, Boemia, Croaţia, Styria, Slovenia, partea slavă a Dalmaţiei, Bosnia şi Serbia, România, Muntenegrul, Albania şi toata Macedonia până la ţărmul Salonicului, cu porturile Kavalla şi Dedegaci. Acest imperiu va fi mărginit la sud cu Grecia şi cu marea Archipelagului, şi la sud-est cu vilaetul Adrianopolului, care ar rămânea provizoriu sub dependenţa Turciei. Cum vedem, cabinetul vienez abandona Germaniei, în schimbul concursului său în Orient, populaţiuni germanice şi italice ale Alpilor, care se întind din sudul Bavariei până la Adriatica, cuprinzând Styria, Tirolul, Carintia, Carniolia şi Tretinul, cu porturile Triestului şi Polei, cari populaţiuni sunt evaluate între şase şi şapte milioane de locuitori. Cu ajutorul acestei combinaţiuni, prinţul de Bismarck va intra în curând în posesiunea provinciilor germane ale Austriei.“

Aşadară, pericolul este real. Înglobarea României în mijlocul elementelor eterogene din care se compune peninsula balcanică ar fi o adevărată nimicire a elementului latin de la Dunăre. Dacă soluţiunea admisă de cei doi cancelari poate fi privită ca favoare de utopiştii şcoalei demagogice, care preconizează de atâta timp la noi această idee a confederaţiunii, ea trebuie să îngrijoreze toate spiritele serioase, cari ţin la vitalitatea şi la viitorul neamului românesc.

Destăinuirile autorilor broşurei de care am vorbit mai sus sunt confirmate de cele ce se petrec în fiecare zi şi nu pot fi luate ca o simplă ipoteză. Ocuparea Bosniei şi Herţegovinei, înrâurirea atotputernicei Austrii în afacerile interioare ale Serbiei, persistenţa neobosită a acelei puteri de a pune mâna pe Dunăre, ***artera de viaţa a României****, sunt probe netăgăduite de scopul ce urmăreşte puternicul cancelar.*

Ne mărginim a atrage cea mai serioasă atenţiune a românilor asupra acestor revelaţiuni ameninţătoare. Dacă pericolul nu este încă astăzi la porţile cetăţii, nu se ştie ce ne va aduce ziua de mâine.

Caveant consules!

(*Timpul*, 7(1882), nr. 131, iun. l8, p. 1)

Expresii ca „şi va trebui vreme la mijloc“, „ermitul de la Varzin“ (pentru Bismarck), „elementul latin de la Dunăre“ trădează repede paternitatea eminesciană a acestui articol, şi, întrucât el face parte dintr-o serie, ne arată că şi celelalte trei (ultimul, îl vom vedea mai jos) aparţin poetului. Sunt, de altfel, ideile sale privind politica externă de neutralitate activă a ţării, menirea poporului român de a reprezenta latinitatea orientală la gurile Dunării etc.

Este un articol foarte dens, poate şi de aceea evitat de către editorii lui Eminiescu. (Păstrăm formele de limba din *Timpul*, inclusiv acordul facultativ, ca în toată această serie franceză, lăsată de Eminescu în redacţie dar nesupravegheată la tipărire). I.M. Raşcu îl semnalează, totuşi, ca eminescian, îl rezumă pe scurt şi-l propune ca punct de plecare în analiza ideilor lui Eminescu despre Franţa şi Germania (*Op. cit.*, p. l59). Eminescu consideră că chestiunea Tunisului a îngheţat în aşteptarea conferinţei de pace; în realitate, Alexandria, portul de la delta Nilului, va fi bombardată peste câteva zile. Poetul va reveni, cu editoriale care de data aceasta vor fi prinse în ediţia academică a operelor lui (vezi *O. XII*, p. 128; este articolul poetului din 2 iulie 1882, cel prin care ediţia reînoada cronologia activităţii sale la *Timpul* după ce îi anunţase plecarea la mare). Cât despre broşura discutată de către poet în partea a doua a editorialului său, intitulată *„Scopurile d-lui de Bismarck în Orient“* şi având, după cum crede el, mai mulţi autori – ea nu este de găsit. Nici *Românul*, care va polemiza tăios cu *Timpul* pe seama acestui articol, nu o cunoaşte. Editorialul eminescian este semnalat de către *România liberă* la 19 iunie 1982, rezumat pe larg şi comentat: *„Noi românii, trebuie să fim atenţi, căci pericolul este mare. Cine ştie ce ne va aduce ziua de mâine.“ Binele public* îl rezuma, de asemenea, tot la 19 iunie 1882; şi *L'Independence roumaine*. *Românul* îi dedica un editorial întreg, în numărul său din 20 iunie 1882: într-adevăr, C.A. Rosetti fusese vizat de către poet ca visător la alianţe balcanice.

Nicolae MAREŞ

(Continuare din numărul trecut)

EMINESCU ÎN LIMBA POLONĂ

V.
Împărat şi proletar în limba polonă

Un novum literar de excepţie

În exegeza privind creaţia eminesciană făcută de George Călinescu în monumentala *Istorie a literaturii române* nu găsim niciun fel de referinţe la poemul *Împărat şi proletar*. La rândul lui, Nicolae Manolescu aminteşte în *Istoria critică* doar un singur aspect cu privire la acest poem, respectiv „că [acesta] este, probabil, cea mai manipulată din toate poeziile lui Eminescu“[92]. Apariţia acestei scrieri în limba polonă, în anii 1932, 1933 şi 1937 n-a însemnat o manipulare, ci un act de cultură nemaiîntâlnit – prin tema abordată – în literatura din această ţară.

Prin traducerea efectuată de Emil Zegadłowicz poemul a fost citit de contemporani cu mare interes, încât până azi transpunerea poate fi analizată şi interpretată şi prin prisma universală. *Împărat şi proletar* a intrat aşadar, la începutul anilor ’30, într-o limbă de mare forţă romantică, cum e polona, cu o mare răspândire mai ales în lumea slavă[93]. Ar fi de datoria exegeţilor români şi străini să studieze modul în care poemul respectiv şi altele: *Luceafărul*, *Glossa*, *Scrisorile* etc. au pătruns în diferite literaturi, cum au fost realizate şi receptate transpunerile fiecărui poem în parte şi ce au reprezentat ele pentru culturile respective. Lucrul nu s-a făcut încă. Istoria literară şi comparatistica au un vast teren de acţiune în această materie. Numai întreprinzând asemenea studii de comparatistică literară vom face saltul necesar în adevărata cunoaştere a creatorilor abordaţi, în cazul nostru a lui Eminescu. Datele statistice privind numărul de ţări şi limbi în care Luceafărul poeziei româneşti a fost tălmăcit sunt mulţumitoare[94]. Însă este insuficient analizată şi prezentată în contextul literar şi cultural în care s-a făcut. Propunerea mea se referă în principal la calitatea transpunerilor cât şi la importanţa pe care au jucat-o.

Coperta cărţii

De mai multă vreme mi-am pus întrebarea: care a fost mobilul poetului polonez modernist, Emil Zegadłowicz, scriitor dintr-o ţară eminamente catolică, să încerce a traduce, cu destulă acribie textul, în întregime, şi de a-l pune în pagină, într-o ediţie bibliofilă, în anii ’30 ai secolului trecut, la Poznań?

Chiar şi forma grafică în care se prezenta în limba polonă era unică. Puţine poeme poloneze au îmbrăcat forma şi tiparul respectiv în acei ani. Demn de amintit ar fi faptul că exemplarul pe care Zegadłowicz l-a trimis monarhului român a avut zece viniete lucrate de mână, având grijă să ajungă cu prilejul Zilei Naţionale, de 10 Mai (1932). Peste o lună, vicepreşedintele Academiei Române a înfăţişat exemplarul, în şedinţă publică[95].

Să fi fost doar persuasiunea fostului ataşat de presă de la Varşovia, Aron Cotruş, de asemenea autor al unui poem consacrat lui Eminescu, atât de puţin cunoscut în România? E drept, editat în 1939, şi care, după rămânerea poetului în exil, peste ocean, a fost cu totul dat uitării. Pentru că, greu aş putea crede că Nicolae Iorga, cel căruia poetul wadowicean i-a dedicat traducerea, autor al atâtor exegeze consacrate credinţei la români să-l fi determinat pe poetul polonez să se aplece cu destul de mare dăruire pentru a surprinde cât mai exact mesajul poemului, acel sâmbure social şi anticlerical pus de autor în valoare. Totul se petrecea în anii în care criza economică mondială nu se terminase, iar printre creatorii polonezi se manifesta un curent neoiluminist întârziat. Pe măsura trecerii timpului, m-am convins că motivaţia hotărâtoare pentru a fi tradus şi tipărit poemul la care ne referim a fost în mod cert atitudinea anticlericală a poetului însuşi, cel născut în localitatea Wadowice (ca şi Papa Ioan Paul al II-lea), despre care există

mărturii, așa cum subliniam mai sus, că nu i-a fost străină opera poetică și în proză a concitadinului său din care îi plăcea să recite. Așadar, hotărârea traducerii a izvorât din convingerile de stânga ale poetului și romancierului, care în radicalismul lui a fost nevoit să se autocenzureze uneori. Reușita transpunerii rămâne și azi, părerea noastră, drept unică și dintre cele mai valoroase printre cele apărute în limbi străine. Niciun alt poet polonez nu s-a mai încumetat timp de aproape 90 de ani să îl concureze pe Zegadłowicz; nimeni n-a mai încercat să îi depășească măiestria atinsă de el în transpunerea din 1932, așa cum s-a întâmplat destul de des cu alte poeme. Meritul traducătorului mai constă și în redarea neștirbită a mesajului și a structurii prozodice și poetice, cu păstrarea iambilor și troheilor din original.

În romantismul polonez, traducătorul nu a întâlnit la autorii canonici un poem cu un mesaj atât de puternic anticlerical. Ceva palid se află în publicistica lui Mickiewicz, poate în unele aluzii din *Străbunii* (partea III-a – *Ja w imieniu Cesarza każe* – Eu în numele Împăratului îți ordon). Doar atât în ceea ce privește predecesorii. Printre autorii contemporani, numai Tadeusz Boy-Zeleński, cel care în 1931 tocmai tipărise cartea *Ocupanții noștri*, în care compara religia – lucru nemaiîntâlnit până atunci – cu o ***bacterie*** pe care numai lumina o poate ucide. Proză nu poezie. Concepții cu caracter ateist erau propagate în cercuri scientifiste de unii oamenii de știință dintre cei mai prestigioși, nu însă de tribuni, de poeți, îndrăznesc să spun că Eminescu a fost luat de poetul modernist/expresionist din Wadowice ca model. În perioada postbelică (a celei de a III-a Republici Polone), accente anticlericale de genul celor din creația lui Zegadłowicz sunt uneori întâlnite în creația lui Gombrowicz, Kosidowski, Kotarbiński, Szymborska, Lem și Kuron. Nimic însă atât de articulat ca în poemul la care ne referim. Apelez la aceste amănunte pentru a releva că a fost **un act de curaj** din partea lui Zegadłowicz de a publica poemul eminescian *Împărat și proletar*[96]. Cu siguranță, traducătorul personal a fost copleșit de mesajul puternic al romanticului român și a făcut un efort deosebit pentru a nu pierde nimic din ideatica poemului și nici din valorile prozodice ale originalului. Și un lucru mai rar în limba polonă. Zegadłowicz a folosit strofa cvinarică și o rimă destul de rar întâlnită în poezia romanticilor polonezi de genul celei folosite de Eminescu: ***abaab*** – pe care a respectat-o cu strictețe pentru a se apropia cât mai mult de original. Ultimele silabe, de pildă, din prima strofă (original) a cuvintelor: moho**rât**ă, murdare, posomo**rât**ă, pribe**git**ă, proletare le reîntâlnim în slovele: nis**kim**, pomroczy, koliski**em**, blysk**iem**, roboczy – deci în alternanța pomroczy - roboczy.

Lupta dată de Zegadłowicz ca mesajul social al poemului să fie păstrat cât mai intact

A făcut cu siguranță un efort uriaș Zegadłowicz pentru a reda nealterat mesajul social exprimat de original, deci întreg „crezul" poetic pe care îl emană *Împărat și proletar*. Era pentru prima dată în Polonia, într-o țară catolică militantă, cum bine se știe, cu vechi tradiții conservatoare puternic înrădăcinate, când se publica o poezie cu o forță atât de virulentă anticlericală. Nu exagerez spu-nând: nemaiîntâlnită. Cu siguranță fostul student al Universității din Viena (ca și Cotruș), bun cunoscător al literaturii germane, a înțeles „obârșiile" ideatice și culturale care l-au inspirat pe Eminescu cât și întregul eșafodaj istoric al poemului, publicat de ultimul mare romantic european, la i decembrie 1874, la 24 de ani.

Literatura mare polonă se remarcă prin caracterul național și patriotic de mare anvergură[97], mai ales în prima parte a secolului al XIX-lea, după înăbușirea de către imperiul țarist a răscoalei de la Varșovia din 1830 și ulterior a celei din ianuarie 1863. În a doua parte a secolului, în momentul în care Eminescu scrie poemul său, revolta era deja stinsă în plan social pe meleagurile poloneze. Polonia intrase în perioada pozitivistă, inspirată filosofic de August Comte, nu de Marx sau Proudom, iar creatorii perioadei respective considerau că ***munca***, nu răscoalele populare, ar fi calea pentru păstrarea identității naționale a țării. Ar merita amintit că și Eminescu în publicistica sa considera că nemunca duce la pierzania unei societăți. Principalul ideolog al pozitivismului polonez, scriitorul Aleksander Świętochowski (editorul ziarului „Prawda") menționa că toate „marile probleme ascunse în sânul omenirii pot fi rezolvate doar prin educație, iar această educație trebuie să fie obligatorie"[98]. Cei doi mari poeți din perioada respectivă, Adam Asnyk și Maria Konopnicka, în niciun caz nu și-au propus abordarea tematicii sociale la nivelul și sub forma eminesciană.

În schimb, noi știm că Eminescu, după studiile efectuate în Germania, urmare a preocupărilor intelectuale intense se afla la curent cu liniile de gândire socială a timpurilor, inclusiv cu ideile exprimate și promovate de unii lideri socialiști în ascensiune și la modă. Astfel, viitorul lider socialist, Józef Pilsudski, în cheia respectivă l-a citit și interpretat pe Marx *(Capitalul)* în exilul siberian, fără a fi copleșit

de lectură cărții. E perioada în care, pare-se, mareșalul de mai târziu, ctitorul Poloniei moderne, l-a cunsocut și pe Constantin Stere[99].

Spuneam că poemul *Împărat și proletar* este unic pentru literatura polonă, deoarece în zadar vom căuta să găsim în lirica poloneză din perioada pozitivistă fraze de genul:

„Spuneți-mi ce-i dreptatea? – Cei tari se îngrădiră
Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi;
Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dânșii la lucru-i osândiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.“

Czymże jest sprawiedliwość? Toć spójrzcie – oto wielmoże
Dla bogactw swoich obrony stworzyli ochronne prawo
I konspirują – dodatni – w zlodziejskim ostroznym zborze
Przeciw tym, których ongi zakuli w podańcie obroże,
Którym calego żywota zysk kradną, mordęgę krwawą.

Și care să indice direct spre exploatatori:

„Unii plini de plăcere petrec a lor viață,
Trec zilele voioase și orele surâd.
În cupe vin de ambră – iarna grădini, verdeață,
Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață –
Ei fac din noapte ziuă ș-a zilei ochi închid.“

W ustawicznych hulankach życie swe marne trawią,
Weselem dni wypełniają, godziny głośnymi śmiechami,
W szklenicach ich wino i ambra – zimą w zieleni się pławią,
W skwar letni w cieniu lodowców w Alpach śnieżnych się bawią,
Noce zmieniają w dni – dni wypełniają snami.

Nici printre gândurile cele mai ascunse ale Konopnickăi nu s-au aflat vreodată concepte precum **virtutea** sau **revoluția**, cu încărcătura întâlnită în *Împărat și proletar* de Mihai Eminescu. Ar fi rămas blocată înfocata și dreapta feministă să audă definiția eminesciană atât de abruptă:

Virtutea pentru dânșii ea nu există. Însă
V-o predică, căci trebui să fie brațe tari,
A statelor greoaie care trebuie-mpinse
Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci voi murind în sânge, ei pot să fie mari.

Am spune, cu atât mai mult pentru Polonia, țară care era ștearsă de ruși, prusaci și austrieci de pe harta Europei.

Cnota ta dla nich dąwięk pusty – jednakże ją gloszą,
Bo na niej budują swą moc – potrzebne im męstwo
W państwach, które nad naród – grożne i straszne – wynoszą,
Potrzebne dla wojen zażartych, którą konieczność wam gloszą,
Gdy w kurzawie krwi mrzecie – im daje potęgę zwycięstwo.

De asemenea, pot spune că nimeni în Polonia n-a demascat, în anii ’70 și ’80 ai secolului al XIX-lea cu atâta tărie propaganda demagogică a claselor suspuse, doar ideologii de profesie revoluționari, cei din cercurile Partidului Socialist Polonez, au întruchipat-o, după moda occidentală, dar spre începutul secolului următor:

Minciuni și fraze-i totul ce statele susține
Nu-i ordinea firească ce ei a fi susțin;
Averea să le aperi, mărirea ș-a lor bine,
Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,
Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân’.

Frazesem przeto i klamstwem są fundamenty państwa;
Przyrody cale są inne – a jakież państwa zamierzenie?
Abyś im ziemię obrobił, mienia przysporzył z poddaństwa,
Abyś broń chwycił do garści i runął w szale zaprzaństwa
W odmęnt walk bratobójczych na siebie samego zniszczenie.

De aici concluzia demolatoare eminesciană, exprimată atât de clar în frazele meșteșugit alcătuite de Zegadłowicz:

Religia? Czymże jest ona? W ich ustach tylko frazesem,
Aby was wszystkich do jarzma twardego zaprząć pospołu;
Gdybyście zwątpili, że kiedyś za życia waszego kresem
Znajdziecie dobrą nagrodę znojnego tępego mozolii –
Czyżbyście znieśli te męki bitego u pługa wołu?

La Eminescu:

Religia – o frază de dânșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,

Mihai Eminescu,
ilustrație Ligia Macovei

Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,
După ce-amar muncirăți mizeri viața toată,
Ați mai purta osânda ca vita de la plug?

Aici vedem cât de bogată este sinonimia limbii române. Zegadłowicz alege pentru cuvântul ***osândă***, care în română are atâtea accepțiuni: de la pedeapsă la chin, torturare, blestem, pacoste, năpastă, nenorocire, urgie – accepțiunea *męka* – chin.

Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău

Nici verdictul de mai sus n-a mai fost așternut pe hârtie și exprimat cu atâta tărie în Polonia sfârșitului secolului al XIX-lea, când țara era dezmembrată de cele trei imperii (rus, prusac, și austriac), cu toate că mișcarea muncitorească se afla în plin avânt pe meleagurile ei. La 1874 gândirea socialistă poloneză era în faza de cristalizare, dar ***poetic*** nimeni n-a avut harul și puterea de-a exprima atât de tranșant acest mesaj: *„Istoria umană în veci se desfășoară, / Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău“*; vedea poetul că singură gloata („grupa zdrențuită“) putea fi apărătoarea Cezarului, pentru că: „Mărirea-i e în taină legată de acești“; de apărători muți ai nebănuite-i forțe, care manevrată e pusă „la jug“.

Exprimările din meditația Cezarului sunt pentru perioada respectivă o sinteză a gândirii filosofice a Occidentului, gândirea care nu ajunsese încă în acea parte a Europei subjugată de imperii.

Abia prin anii ’30 ai secolului viitor vom întâlni reverberații de empatie pentru creația eminesciană la poetul din Wadowice născut pe meleaguri carpatine poloneze, atât de apropiate de cele românești, la fel de rustice ca acestea. Zegadłowicz remarcă în gândirea lui Eminescu unele note pe care la rându-i le cunoștea din filosofia unor gânditori germani. Înțelegând mai bine decât oricare dintre confrații săi similitudinile existente între cele două culturi se asocia pe deplin cu idei de genul. „Al lumii-ntregul sâmbur, dorința-i și mărirea,/ în inima oricărui i-ascuns și trăitor“; sau: .„de unde vine și unde merge floarea/ Dorințelor obscure sădite în noian“; identitatea omenirii individualizată în persoană (ins) și a acestuia cu omenirea (*„în orice om o lume își face încercarea“*).

Doar în dramele istorice poloneze, într-o anumită măsură de lui Stanisław Wyspiański și ceva mai târziu în poemele filosofice ale lui Leopold Staff, întrevedem asemenea idei: *„În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină,/Și-n toată omenirea în veci același om“*. Nu se exprimase încă în polonă atât de meșteșugit faptul că omul este incapabil de a pătrunde, cu simțurile sale, tainele lumii (*„în multe forme-apare a vieții crudă taină,/ Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină“*).

Pentru finalul poemului n-am găsit un mesaj corespondent in literatura polonă:

„Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește,
Că-n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dregi
Oricât ai drege-n lume – atunci te obosește
Eterna alergare... ș-un gând te-ademenește:
Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi.“

În limba neoromanticilor polonezi gândul eminescian, transpus de Zegadłowicz în limba sa, cu harul său poetic, sună:

Człowiek byś począł – wszstkopo tobie, jak było zostanie.
Wszak wiesz, że sens życia ze źmiercią w bezkresy ulata,
Człowiek byś pragnął poprawić – odczujesz tylko znękanie,
Znużenie wieczną gonitwą... aż cię przynięci Poznańie:
Ze snem wieczystej nicości jest życie całego świata.

Discursul revoluționar al proletarului va fi în poemul eminescian înăbușit de pesimismul și scepticismul Cezarului; ultima strofă a poemului sună în polonă ca un aforism, încât Zegadłowicz nu pierde nimic din profunda meditație filosofică.

Muzicalitatea, armonia caracteristică liricii eminesciene este degajată de fiecare strofă a poemului în parte. Fiecare expresie se evidențiază în felul ei printr-o încărcătură ideatică și stilistică aparte. Nu i-a fost ușor traducătorului să asigure muzicalitatea fiecărei unități stilistice în parte cât și în totalitate, în ansamblul poemului; tălmăcitorul operează cu măiestrie întreg ansamblul valorilor semantice, plasându-le deseori la antipozi. Versurile din fiecare strofă sunt redate în succesiunea rimei ***abaab***, cum menționam mai sus, însă cât de greu este să rămâi consecvent într-o limbă ca cea poloneză. Aceasta, pentru că limba traducătorului și limba română operează cu registre sonore diferite, iar „logodirea“ semantică nu poate fi făcută cu ușurință; limba lui Eminescu este una eminamente melodică datorită vocalității cuvintelor, pe când cea a lui Zegadłowicz este una puternic consonantică. Gorki a spus că limba polonă ar fi ca o limbă de șarpe. Atunci, traducătorul polonez, pentru a depăși impasul creat în mod natural, este obligat să apeleze la o terminologie din cuvinte mai dure: *męstwo*, *potęga*, *wojen zażartych*, *wy w kurzawie krwi mrzecie*, pentru a exprima brațe tari, războaie aprinse, murind în sânge

etc. Expresionistul wadowicean, școlit la universități austriece și germane, alege o prozodie adecvată pe care i-o asigură din plin bogata limbă polonă, care s-a dezvoltat încă din Renaștere, de pe vremea lui Kochanowski, și-a mers în pas cu cultura universală; traducătorul mlădiază propria limbă de așa manieră încât în niciun fel nu pierde ideea pe care Eminescu o transmite cititorului și nici numeroșii vectori din prozodia lui. Putem spune că traducătorul (în calitate de receptor și transmițător de mesaj totodată), de bun cunoscător al versificației romanticilor polonezi și a liricii poloneze, atinge uneori măiestrii nebănuite. înainte de a traduce din românește, Zegadłowicz și-a făcut mâna traducând din Goethe; nu îi lipsește nici urechea muzicală lirică pe care și-a format-o urmărind melosul liricii populare poloneze, îndeosebi expresivitatea baladelor cântate prin localitățile din sud-estul Poloniei, în Beschizi sau Carpații păduroși, încât s-a simțit în elementul său la întâlnirea cu lirica românească, cu poezia lui Alecsandri, Bacovia și Blaga, îndeosebi cu cea a lui Eminescu.

De asemenea, la *Împărat și proletar* traducătorul (poet, romancier și dramaturg) asigură o teatralitate distinctă – necesară unui asemenea text, prefigurând „scenografia“ pe care poemul tradus o cere. Zegadłowicz găsește sinonime dintre cele mai potrivite pentru textul său – ori inventează sintagme fericite. Astfel, pentru **ceata proletară** traducătorul a folosit inspirat butada *dziadowski lud roboczy* (popor muncitor cerșetor). Atât rima cât și ritmul, care joacă un rol estetic important în poemul eminescian este fericit pus în valoare de Zegadłowicz, de la început până la sfârșit, în toate strofele redate, conștient că ideile trebuie să ajungă la elementul muncitoresc și să fie acolo înțelese. Atât conținutul cât și mesajul pe care poemul îl degajă nu are nicio lacună. Nu vom întâlni situații cu strofe sărite sau idei pierdute. Nu și-ar fi permis așa ceva nici Zegadłowicz și nici Cotruș ca un poem, închinat lui Iorga, prim-ministru în acei ani, intuind că va să ajungă și la rege, de Ziua Națională a României Mari, să-l fi redat trunchiat. Traducătorul l-a meșteșugit până în cele mai mici amănunte, încât și peste 60 de ani, în alte condiții istorico-sociale, totalmente schimbate, poetul Stanislaw Ryszard Dobrowolski apelează la acest text și îl include în antologia sa din 1960 (reeditată și în 1987), alcătuită pentru cea mai importantă casă editorială poloneză (Polski Instytut Wydawniczy – PIW), tipărit fără nici cea mai mică modificare. Nimic din ceea ce s-a spus în italiană: traduttore-traditore în cazul poeziei *Împărat și proletar* în transpunerea lui Emil Zegadłowicz nu va fi găsit.

Iată cum sună în consonantica limbă poloneză strofa:

Virtutea pentru dânșii ea nu există, însă
V-o predică, căci trebuie să fie brațe tari,
A statelor greoaie cară trebuie-mpinse
Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci voi murind în sânge, ei pot să fie mari.

Cnota to dla nich dzwięk pusty – jednakże ją głoszą,
Bo na niej budują swą moc, – potrzebne im męstwo
W państwach, które nad naród – groźne i straszne – wynoszą,
Potrzebne dla wojen zażartych, których konieczność warn głoszą
Gdy wy w kurzawie krwi mrzecie – im daje potęgę, zwycięstwo.

Fostul polonist Victor Jeglinschi, lector la Universitatea din București în anii ’70-’90 ai secolului trecut, în lucrarea de doctorat susținută cu prof. dr. I.C. Chițimia despre relațiile culturale româno-polone în perioada 1900-1945, într-o analiză ceva mai sumară, reține faptul că traducerea poemului *Împărat și proletar* se remarcă: „printr-o profundă înțelegere a conținutului de idei prin strădania traducătorului de a transmite mesajul prin imagini cât mai fidele originalului, versiunea poloneză a poemului în realizarea lui Zegadłowicz poate fi considerată ca una dintre cele mai izbutite tălmăciri efectuate de poetul polon din limba română, aceasta fiind reprodusă și în zilele noastre când s-au afirmat și alți câțiva traducători din Eminescu.“[100].

Împărtășesc opinia dascălului bucureștean, care a pregătit multe generații de studenți, cât și remarca sa cu privire la unele particularități ale prozodiei, topicei și sintaxei poetice românești, specifice universului poetic eminescian, care rămâne inabordabil, intraductibil, părerea acestuia. Până la un punct – am spune noi. Jeglinschi mai subliniază că „Zegadłowicz a izbutit printre primii să se apropie adesea cu multă sensibilitate de sfera inefabilului eminescian exprimat în densitatea de sensuri și nuanțe, găsind în numeroase situații modalitățile artistice cele mai adecvate pentru a exprima adâncimile sufletești ale poetului român.“

Pentru prima dată consemnăm că presa muncitorească poloneză din marile centre industriale, Lódz, Katowice și Varșovia, tradiționale citadele muncitorești, care după criza din 1929-1933, critica din răsputeri „orânduirea“ (fiind mai tot timpul în greve!), năște material și idei originale de preluat din poemul eminescian în transpunerea lui Zegadłowicz. Aici are dreptate criticul Nicolae

Manolescu că acest poem insolit, ieșit de sub pana lui Eminescu, poate constitui subiect de manipulare. Victor Jeglinschi reține aceste aspecte doar din tăieturile din presa poloneză expediate de Aron Cotruș la Ministerul Propagandei, preluate din ziarele „Robotnik“ („Muncitorul“ organ central al Partidului Socialist Polonez, cel condus cândva de Pilsudski) sau al aripii de stânga al Partidului Popular din Lwow (Ziarul Popular, „Dziennik Ludowy“). Și în cel din urmă s-a subliniat importanța socială a poemului și mai ales „nuanțele umaniste ale mesajului“.

Că o parte din intelectualitatea de stânga nu a fost indiferentă la lectură, rezultă din atitudinea publicistului de la „Muncitorul“, Jan Miller, care cerea ca apropierea dintre poporul român și polonez să se facă nu doar în plan literar. „Nu numai pe tărâmul indicat de diplomați, ci ea (apropierea) să rezulte, în primul rând, nu din necesitatea internă a guvernelor, ci a popoarelor“. Mai voalat spus, întâlnim aici o chemare la internaționalizarea mișcărilor sociale și la oglindirea lor în acest plan în cele două țări. La o atentă studiere, acest curent de gândire avea rădăcini în manifestări sociale despre care se știa pe larg la Palatul Sturdza din București (Ministerul Afacerilor Străine) din rapoartele transmise de șefii Legației Regale a României la Varșovia, mai întâi de diplomatul Alexandru T. Iacovaky (1925-1926), iar ceva mai târziu de Grigore Bilciurescu (1932-1933), fără ca aceștia să facă vreo aluzie la creația lui Eminescu, nici chiar la publicistul de mai sus. Cei doi informau curent autoritățile românești despre acuitatea fenomenelor respective, care se petreceau din ce în ce mai des pe teritoriul Poloniei; o făceau uneori cu o legitimă îngrijorare, Polonia fiind o țară aliată[101]. Traducerea poemului fiind dedicată lui Nicolae Iorga, iar primul exemplar înaintat chiar regelui Carol al II-lea și care n-a lăsat indiferentă intelectualitatea și pe cărturarii români, cum menționam mai sus.

În vara anului 1934 (scrisoarea trimisă de Cotruș nu este datată), aflăm că Emil Zegadłowicz a fost decorat de Rege cu Ordinul Cultural; era una dintre cele mai mari distincții instituite în perioada interbelică de România Mare[102]. Nici că se putea o onoare mai răsunătoare.

Onoarea de care s-a bucurat i-a dat aripi lui Zegadłowicz pentru a realiza florilegiul consacrat în întregime lui Eminescu și care va apărea în 1933.

Note:

92 Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, p. 386.

93 Mihai Eminescu, Cesarz i proletariusz (împărat și proletar), Editura Jan Kugler, Poznań, 1932.

94 La Congresul IV de Eminoscologie din Chișiniu, 2016, cercetătorul Dumitru Copilu-Copillin a infirmat că opera eminesciană este tradusă în cca 250 de limbi.

95 „Analele Academiei Române“, tom 53/1932.

96 *Ibidem* Nicolae Mareș, *Poezia* 2015 http://poezia.usriasi.ro/?p=i7i5/

97 Vezi *Pan Tadeusz*, în transpunerea congenială, realizată de Miron Radu Paraschivescu, la începutul anilor 50; cf Nicolae Mareș *Recepcja Mickiewicza i Slowackiego w Rumunii* (Receptarea lui Mickiewicz și Slowacki în România) în revista „Przegląd Humanistyczny“, nr. 1 (50)/1966, Editura PWN, pp. 181-185.

98 https://ro.wikipedia.org/wiki/Pozitivismul_%C3%AEn_Polonia

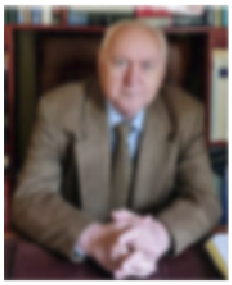
99 Nicolae Mareș, *Mareșalul Józef Pilsudski*, Ed. eLiteratura, București 2015, pp. 44-48.

100 Vezi manuscrisul lucrării, în posesia Catedrei de polonistică a Universității din București – copie primită de noi de la prof. dr. Constantin Geambașu.

101 AMAE, Polonia 71/1926-1933.

102 Într-o scrisoare redactată în limba polonă, Aron Cotruș îl încunoștiința pe Zegadłowicz, despre acordarea Ordinului de Majestatea Sa Carol: Niniejszem donoszę Ci z największą radością i gorącem zadowoleniem, ze Jego Krolewska Mość, Król Karol przyznal Ci za Twe zasługi i pracy w zbliżaniu Rumunji do Polski nowo przez J. Krolewską Mość kreowany ORDER zwany MERITUL CULTURAL. Skoro tylko nadejdą insignja tego orderu, nie omieszkam wysłać je na Twoje godne rece.
Pierwszego lipea udaje sie wraz moją zoną na wielką wystawę Chikagowską, tak że nie będę w Warszawie aż do 15 sierpnia b r. Z Gorzenia Górnego powrocilem pod nadzwyczajnym wrażeniem tak uroczystości serdecznych Tobie zgotowanych... etc. etc.
Twoj oddany – Popis

Prin cele de față te informez, cu cea mai mare bucurie și cu o satisfacție fierbinte că Majestatea Sa Regele Carol, pentru meritele și activitatea Ta în apropierea României de Polonia, Ți-a acordat noul instituit ORDIN, denumit MERITUL CULTURAL.
Imediat ce-mi vor parveni însemnele acestui ordin nu voi pregeta să le expediez pentru a intra pe mâinile Tale demne.
La 1 iulie voi pleca împreună cu soția la marea expoziție de la Chicago, așa că nu voi fi Varșovia până pe 15 august, a.c. De la Gorzenie Gorne m-am întors cu impresii extraordinare de la festivitățile cordiale care Ți-au fost pregătite... etc. etc.
Cu dăruire – Semnătura

Corneliu PIVARIU

General-maior retragere, expert în geopolitică și relații internaționale, cu o experiență de peste 30 de ani în domeniile militar, diplomatic și economic.

O fotografie incompletă a lumii multipolare în devenire – Trump, Putin și Xi la Beijing: geometria noii distribuții globale a puterii

– Continuare din nr. trecut –

VI.
Ce lipsește din fotografia de la Beijing?

Fotografia realizată la Beijing în mai 2026, în care apar liderii Statelor Unite, Chinei și Rusiei, are o valoare simbolică incontestabilă. Ea surprinde trei dintre cele mai importante centre de putere ale lumii contemporane și oferă imaginea unui nucleu strategic capabil să influențeze decisiv evoluția sistemului internațional. Cu toate acestea, fotografia este incompletă.

În realitate, lumea multipolară aflată în formare nu poate fi redusă la relațiile dintre Washington, Beijing și Moscova. Puterea globală este astăzi mai dispersată decât în orice altă perioadă de după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Noi state își afirmă influența regională sau globală, organizații și grupări economice dobândesc o relevanță crescândă, iar actorii non-statali exercită forme de putere care în trecut aparțineau exclusiv statelor.

Prin urmare, dacă fotografia de la Beijing surprinde centrul gravitațional al sistemului internațional, ea nu surprinde întreaga arhitectură a lumii multipolare în devenire.

India – candidatul cel mai credibil la statutul de al patrulea pol

Dacă există un actor a cărui absență este imediat remarcată din fotografia de la Beijing, acela este India.

În ultimele două decenii, India a devenit unul dintre principalii beneficiari ai transformărilor economice și geopolitice globale. Cu o populație care a depășit-o pe cea a Chinei, cu una dintre economiile cu cea mai rapidă creștere și cu un sector tehnologic aflat într-o expansiune constantă, India își consolidează treptat statutul de mare putere.

Spre deosebire de numeroase state emergente, India dispune simultan de câteva dintre elementele esențiale ale unui pol de putere: dimensiune demografică, bază industrială în dezvoltare, capacitate tehnologică, forțe armate semnificative și armament nuclear. În plus, poziția sa geografică îi oferă acces la una dintre cele mai importante regiuni maritime ale lumii – Oceanul Indian –, prin care tranzitează o parte semnificativă a comerțului global.

Un alt avantaj îl reprezintă flexibilitatea strategică. New Delhi evită în general logica alianțelor exclusive și urmărește o politică externă caracterizată prin autonomie decizională. India cooperează simultan cu Statele Unite, menține relații funcționale cu Rusia și dezvoltă relații economice importante cu China, fără a se identifica pe deplin cu vreuna dintre taberele aflate în competiție.

Din aceste motive, India este probabil principalul candidat la statutul de al patrulea pol al sistemului internațional în următoarele decenii. Ignorarea sa ar conduce la o înțelegere incompletă a procesului de reechilibrare globală.

Europa – gigant economic, actor strategic în căutarea unui rol

O altă absență notabilă este Europa.

Privită în ansamblu, Uniunea Europeană reprezintă una dintre cele mai mari economii ale lumii, un centru tehnologic important și unul dintre principalii poli comerciali globali. Nivelul de dezvoltare economică, capacitatea industrială, resursele financiare și influența normativă transformă Europa într-un actor de prim rang în multe domenii.

Cu toate acestea, puterea economică nu se transformă automat în putere geopolitică.

Principala dificultate a Europei constă în lipsa unei autorități politice și strategice unice comparabile cu cele existente la Washington, Beijing sau Moscova. Procesul decizional bazat pe consens, diferențele de interese dintre statele membre și

dependențele externe în domenii esențiale limitează capacitatea Uniunii Europene de a acționa ca un pol strategic complet autonom.

În ultimii ani, dezbaterile privind autonomia strategică europeană, dezvoltarea unei baze industriale de apărare și consolidarea capacităților militare comune au devenit tot mai intense. Totuși, transformarea masei economice europene într-o putere geopolitică unitară rămâne un proces incomplet și incert.

Europa este, prin urmare, prea importantă pentru a fi ignorată, dar încă insuficient consolidată strategic pentru a fi considerată echivalentul direct al celor trei mari puteri analizate anterior

Sudul Global – ascensiunea actorilor regionali

O altă limită a fotografiei de la Beijing este absența actorilor care compun ceea ce este denumit adesea „Sudul Global".

Acest concept nu desemnează un bloc politic omogen, ci o multitudine de state care, deși diferite prin cultură, sistem politic și nivel de dezvoltare, împărtășesc interesul pentru o distribuție mai echilibrată a influenței internaționale.

Brazilia aspiră la rolul de lider al Americii Latine și la o influență globală proporțională cu dimensiunea sa economică și demografică. Turcia își afirmă tot mai vizibil statutul de putere regională situată la intersecția Europei, Orientului Mijlociu și Asiei Centrale. Arabia Saudită încearcă să transforme resursele energetice și poziția financiară într-o influență geopolitică extinsă, în timp ce Indonezia beneficiază de o combinație rară de populație numeroasă, poziție geografică strategică și potențial economic semnificativ.

La rândul său, Africa de Sud continuă să joace un rol important pe continentul african și în structurile multilaterale ale lumii emergente.

Niciunul dintre acești actori nu dispune individual de capacitatea de a rivaliza cu Statele Unite, China sau Rusia. Împreună însă, ei contribuie la fragmentarea centrilor de putere și la reducerea capacității marilor actori de a controla unilateral agenda internațională.

În multe privințe, multipolaritatea se construiește nu doar prin ascensiunea unor noi mari puteri, ci și prin creșterea influenței actorilor regionali care refuză să se alinieze automat intereselor unei singure tabere.

Actorii non-statali – noua dimensiune a puterii globale

Poate cea mai importantă absență din fotografia de la Beijing nu este însă reprezentată de un stat, ci de o categorie întreagă de actori care modifică profund natura puterii în secolul XXI.

Timp de secole, geopolitica a fost dominată aproape exclusiv de state. Astăzi, influența este exercitată și de organizații, rețele și corporații care operează dincolo de frontierele tradiționale.

Marile companii tehnologice administrează platforme utilizate de miliarde de oameni și controlează infrastructuri digitale fără de care economia contemporană nu ar putea funcționa. Algoritmii modelează accesul la informație, influențează percepțiile și contribuie la formarea opiniilor publice într-o măsură fără precedent.

În paralel, dezvoltarea inteligenței artificiale creează noi centre de putere bazate pe controlul datelor, al capacităților de procesare și al infrastructurilor digitale. Competiția pentru supremația tehnologică nu se desfășoară exclusiv între state, ci și între corporații care dispun de resurse financiare comparabile cu bugetele unor țări importante.

Rețelele financiare globale reprezintă o altă dimensiune a acestei transformări. Fluxurile de capital, fondurile de investiții, piețele financiare și mecanismele digitale de tranzacționare influențează economii naționale întregi și pot modifica raporturi de putere fără utilizarea forței militare.

În acest context, puterea nu mai poate fi definită exclusiv prin teritoriu, populație și armament. Controlul informației, al tehnologiei și al infrastructurilor digitale devine la fel de important ca controlul resurselor naturale sau al spațiului geografic.

Astfel, fotografia de la Beijing surprinde liderii unor state, dar nu surprinde numeroși actori care contribuie deja la modelarea ordinii mondiale.

Concluzie

Fotografia de la Beijing oferă o imagine relevantă a nucleului strategic al sistemului internațional contemporan, însă nu poate fi confundată cu reprezentarea completă a lumii multipolare aflate în

formare. Absența Indiei, rolul ambiguu al Europei, ascensiunea actorilor din Sudul Global și influența crescândă a actorilor non-statali demonstrează că distribuția puterii este mult mai complexă decât sugerează simpla interacțiune dintre Washington, Beijing și Moscova.

În realitate, multipolaritatea secolului XXI nu se construiește doar prin competiția dintre marile puteri, ci și prin afirmarea unor noi centre de influență economică, tehnologică și informațională. Dacă secolul XX a fost dominat în principal de state, secolul XXI pare să fie caracterizat de coexistenta unor poli statali și non-statali ale căror interacțiuni vor modela arhitectura viitoarei ordini mondiale.

Tocmai de aceea, fotografia de la Beijing este importantă, dar incompletă: ea surprinde actorii principali ai prezentului, însă nu întreaga distribuție a puterii care va defini viitorul.

VII.
Spre ce fel de multipolaritate ne îndreptăm?

Dacă fotografia de la Beijing surprinde un moment al procesului de reechilibrare globală, întrebarea esențială rămâne aceeași: ce tip de ordine internațională va rezulta din transformările aflate în desfășurare?

La începutul secolului XXI, numeroși analiști anticipau apariția unei lumi mai stabile și mai cooperante, bazate pe interdependență economică și pe extinderea mecanismelor multilaterale. Evoluțiile ultimelor două decenii au demonstrat însă că integrarea economică nu elimină competiția geopolitică, după cum dezvoltarea tehnologică nu garantează automat stabilitatea politică.

În prezent, lumea traversează o perioadă de tranziție caracterizată prin redistribuirea puterii economice, transformări tehnologice accelerate, fragmentare informațională și contestarea unor reguli care au guvernat sistemul internațional după sfârșitul Războiului Rece. În aceste condiții, viitorul multipolarității rămâne deschis.

Trei scenarii principale pot fi identificate.

Scenariul I: multipolaritatea cooperativă

În varianta cea mai favorabilă, marile puteri reușesc să accepte existența unor centre multiple de influență și dezvoltă mecanisme eficiente de gestionare a competiției.

Într-un asemenea context, Statele Unite, China și Rusia ar continua să își urmărească propriile interese strategice, dar ar evita transformarea rivalităților în confruntări directe. Dialogul privind controlul armamentelor ar fi reluat și extins către noile tehnologii militare, disputele comerciale ar fi gestionate prin negociere, iar instituțiile internaționale ar fi adaptate pentru a reflecta noile realități ale distribuției puterii globale.

India, Europa și actorii principali ai Sudului Global ar participa mai activ la procesele de guvernanță internațională, contribuind la reducerea tensiunilor și la creșterea reprezentativității sistemului.

În această variantă, competiția nu dispare, însă devine predictibilă și gestionabilă. Economia mondială își păstrează un nivel ridicat de integrare, iar cooperarea în domenii precum schimbările climatice, sănătatea publică, securitatea cibernetică și inteligența artificială limitează riscurile sistemice.

Un asemenea scenariu ar oferi cel mai înalt nivel de stabilitate și prosperitate globală. Totuși, realizarea sa presupune un grad semnificativ de încredere reciprocă și de voință politică, condiții care lipsesc adesea în perioadele de redistribuire a puterii internaționale.

Scenariul II: multipolaritatea competitivă gestionată

Cel de-al doilea scenariu, și probabil cel mai apropiat de tendințele actuale, presupune continuarea competiției strategice dintre marile puteri fără degenerarea acesteia într-un conflict major.

În această configurație, Statele Unite și China continuă să concureze pentru supremație tehnologică, economică și strategică. Rusia își menține rolul de actor militar și geopolitic major, în timp ce India, Turcia, Arabia Saudită și alte puteri regionale își extind gradual influența.

Rivalitatea devine o caracteristică permanentă a sistemului internațional, însă este însoțită de mecanisme de limitare a escaladării. Dialogul strategic continuă chiar și în perioade de tensiune, iar interdependențele economice și tehnologice descurajează confruntările directe.

În acest scenariu, lumea nu este nici armonioasă, nici stabilă în sens clasic. Crize regionale, dispute comerciale, conflicte informaționale și competiții tehnologice continuă să apară periodic. Totuși, marile puteri înțeleg că anumite linii nu trebuie depășite și că menținerea unui minim nivel de cooperare este în interesul tuturor.

Multipolaritatea competitivă gestionată nu elimină riscurile, dar le menține în limite controlabile. Ea reprezintă o ordine internațională imperfectă, însă funcțională.

În multe privințe, aceasta pare a fi direcția cea mai probabilă pentru următorul deceniu.

Scenariul III: multipolaritatea conflictuală

Cel mai periculos scenariu este acela al transformării competiției strategice într-o confruntare sistemică generalizată.

Într-o asemenea evoluție, rivalitatea dintre Statele Unite și China s-ar intensifica până la punctul unei rupturi economice și tehnologice majore. Relațiile dintre Rusia și Occident ar continua să se degradeze, iar conflictele regionale ar deveni tot mai frecvente și mai greu de controlat.

În locul unei lumi caracterizate de interdependență și cooperare selectivă, ar apărea blocuri geopolitice rivale, separate prin bariere comerciale, tehnologice și financiare. Globalizarea ar fi înlocuită de procese accelerate de regionalizare și fragmentare.

Tehnologiile emergente ar amplifica aceste tensiuni. Inteligența artificială, războiul cibernetic, sistemele autonome și competiția spațială ar deveni instrumente centrale ale confruntării dintre marile puteri. În paralel, actorii regionali ar încerca să exploateze rivalitățile globale pentru a-și promova propriile interese, sporind astfel instabilitatea.

Un asemenea scenariu nu presupune neapărat izbucnirea unui război mondial clasic. Pericolul său principal constă în acumularea simultană a numeroase crize regionale, economice, tehnologice și informaționale, capabile să erodeze gradual stabilitatea internațională.

Într-o lume caracterizată de fragmentare strategică și neîncredere generalizată, capacitatea de gestionare a riscurilor ar deveni tot mai redusă, iar probabilitatea unor erori de calcul ar crește semnificativ.

Între cele trei scenarii: logica reechilibrării

Realitatea viitoare va conține probabil elemente din toate cele trei scenarii.

Unele domenii vor continua să fie marcate de cooperare, altele de competiție intensă, iar anumite regiuni vor rămâne vulnerabile la conflicte și instabilitate. Ordinea internațională a secolului XXI nu va fi nici complet cooperativă, nici complet conflictuală.

Caracteristica sa dominantă va fi, cel mai probabil, procesul continuu de reechilibrare a puterii.

Acest proces este alimentat de factori economici, demografici, tehnologici și geopolitici care acționează simultan și uneori contradictoriu. Ascensiunea unor noi centre de influență, transformarea tehnologică accelerată și fragmentarea spațiului informațional modifică permanent raporturile dintre state și dintre societăți.

În acest context, stabilitatea nu va depinde de existența unei puteri dominante capabile să impună reguli universale, ci de capacitatea actorilor principali de a gestiona diferențele dintre ei fără a transforma competiția într-o confruntare existențială.

Concluzie

Lumea multipolară aflată în formare nu are un rezultat prestabilit. Ea poate evolua către un sistem caracterizat prin cooperare și adaptare instituțională, poate rămâne într-o stare de competiție controlată sau poate aluneca spre o fragmentare conflictuală cu consecințe greu de anticipat.

Probabilitatea cea mai mare aparține, în prezent, unei multipolarități competitive gestionate, în care marile puteri continuă să concureze pentru influență, dar evită confruntarea directă și mențin mecanisme minime de cooperare.

În ultimă instanță, viitorul ordinii internaționale nu va fi determinat exclusiv de puterea Statelor Unite, a Chinei sau a Rusiei, ci de modul în care toate centrele de influență – statale și non-statale – vor reuși să gestioneze tensiunile inevitabile ale unei lumi aflate într-un amplu proces de reechilibrare.

Acesta este, probabil, adevăratul sens geopolitic al fotografiei de la Beijing: nu anunțarea unei noi ordini deja constituite, ci surprinderea unui moment dintr-o tranziție istorică ale cărei rezultate finale rămân încă deschise.

Tuşeu e-MI

Revoltele din Franța scot la iveală o profundă sciziune națională

Comentarii

În ultima săptămână, violențele au izbucnit în întreaga țară. Tulburările au început într-o suburbie a Parisului, numită Créteil, și s-au răspândit rapid în multe alte zone. Publicația *The Federalist* relatează că acest haos constituie un avertisment pentru Statele Unite, demonstrând modul în care imigrația în masă poate diviza o națiune.

Cu doar câteva zile înainte de revolte, situația era cu totul alta. Papa a vizitat Franța, atrăgând mulțimi uriașe. Aproximativ 800.000 de oameni s-au aliniat de-a lungul bulevardului Champs-Élysées pentru a asista la o slujbă religioasă în aer liber, la Paris. Aceste imagini au surprins atât mass-media, cât și autoritățile civile – la urma urmei, Franța este o țară laică. Totuși, popularitatea Papei a scos la iveală o fațetă a națiunii.

Revoltele care au urmat au dezvăluit cealaltă fațetă. Aceste tulburări dovedesc faptul că Franța nu mai formează un popor unit. O parte este Franța tradițională, care rămâne profund catolică – cunoscută drept „fiica cea mai vârstnică a Bisericii".

Aceasta este Franța care l-a primit pe Papă. Cealaltă Franță este cea pe care am văzut-o provocând revolte pe străzi.

Relatările din presă au sugerat că problemele au pornit de la starea precară a școlilor publice, susținând că elevi nemulțumiți au ieșit în stradă, sătui de clasele supraaglomerate. Însă imaginile spun o altă poveste.

Înregistrările postate pe rețelele de socializare dezvăluie o realitate diferită: distrugerea școlilor, atacuri asupra pompierilor, a poliției și chiar a cadrelor didactice. *The Federalist* notează că aceste acțiuni trădează o organizare centralizată; nu a fost vorba despre un protest spontan legat de finanțarea școlilor.

Cei aflați pe străzi nu reprezintă o secțiune diversă a societății. Mulțimile sunt alcătuite, în marea lor majoritate, din bărbați care nu sunt albi – mulți dintre ei fiind imigranți sau copii ai acestora. Baricadele au fost ridicate de musulmani de origine nord-africană și din Orientul Mijlociu. La Marsilia, participanții la revolte au arborat steagurile Algeriei și al grupării Hamas, nu tricolorul francez.

Elevii nu scandau revendicări legate de condițiile din sălile de clasă, ci strigau lozinci precum „suntem antifasciști".

Vineri, cabinetul prim-ministrului Sébastien Lecornu a emis o declarație. Potrivit serviciilor de informații franceze, revoltele au fost orchestrate prin intermediul unor actori interpuși. Acești interpuși aparțin partidului de extremă stângă al lui Jean-Luc Mélenchon. Partidul se numește „La France Insoumise" (Franța Nesupusă).

Mélenchon candidează la președinție. El a negat implicarea partidului său. Publicația *The Federalist* numește acest lucru o alianță „roșu-verde". Ea combină stânga socialistă cu imigranții musulmani. Se pare că aceștia doresc să îngenuncheze țara. Acest lucru se întâmplă în perspectiva alegerilor naționale de anul viitor.

Diviziunea din Franța oglindește ceea ce se petrece în Canada. *The Federalist* subliniază că și Canada a încercat politici similare. Prim-ministrul de atunci, Justin Trudeau, a numit la un moment dat Canada „primul stat post-național din lume". De atunci, țara se străduiește să se definească.

Canada a devenit dependentă de America pentru a supraviețui. Economia sa este profund integrată cu cea a Statelor Unite. Canadienii consumă muzică, media și politică americane. Ei știu mai multe despre Donald Trump decât despre propria lor Cameră a Comunelor. Democrații americani și socialiștii canadieni devin tot mai asemănători în diferențele lor.

Canada și-a golit de conținut propria istorie și cultură. A susținut că instituțiile sale au reprezentat o forță a răului. Rezultatul este o țară care nu își mai poate afirma propria existență. Dacă Statele Unite adoptă același ethos, vor avea parte de aceeași soartă.

America trebuie să protejeze instituțiile care au clădit țara. Are nevoie de o economie puternică și de o armată și mai puternică. Părinții Fondatori și lupta lor sunt esențiale pentru supraviețuire. Aceste povești nu servesc doar nostalgiei; ele sunt instrumentele prin care o națiune își afirmă existența.

Franța constituie acum un avertisment. O națiune care își pierde identitatea comună se va dezintegra. Cele două tabere vor ajunge, în cele din urmă, la război.

Sursa:

https://theindependentamerican.net/news-for-you/riots-in-france-expose-deep-national-split/

P.S.: Sublinierea din final îmi aparţine – M.I.

Nicolae MAREŞ

PRESIUNEA PROPAGANDEI IREDENTISTE MAGHIARE DE DUPĂ ANSCHLUSS ÎN FAVOAREA DEZMEMBRĂRII EUROPEI

Primirea, la Galați, la 20 octombrie 1938, a „vizionarului" ministru de externe polonez, Józef Beck, cel care l-a urmat cu fidelitate pe Hitler din 1934 începând, așadar de la semnarea Tratatului de neagresiune germano-polon, în demersurile lui până la începutul lunii aprilie 1939, a propus, părții române, monarhului și ministrului de externe, Nicolae Petrescu-Comnen, ca România să devină părtașă la dezmembrarea Cehoslovaciei. Încercarea lui s-a soldat cu un fiasco total. Poziția regelui Carol al II-lea se află consemnată în scrierile sale: „După München situaţia devine şi mai acută, prestigiul german ajunsese la punctul său culminant. Beck, dorind a profita de planurile viitoare ale agresorilor, întăreşte prietenia cu Ungaria şi spre a se răzbuna pe cehi participă la vivisecţia ţării lor. Are îndrăzneala de a veni să îmi propună ca România împreună cu Polonia să participe la această urâtă faptă. Refuzându-l, cu indignare, i-am răspuns că dacă acelaşi lucru se va întâmpla ţării lui, a mea nu va fi între acelea care să ajute la dezmembrarea cadavrului unui prieten"[1].

Din simplă curtoazie, pentru că de la Beck nimeni în România nu se mai aștepta la acțiuni credibile proromânești, i s-a agreat ideea acestuia de a se pune personal în slujba medierii unor raporturi cât mai bune maghiaro-române. N-au trecut însă nici două săptămâni de la „angajamentul" luat de colonel, că ambasadorul român la Varșovia, Richard Franasovici, a și comunicat la Palatul Sturdza: „propagandiști în solda Poloniei au trecut deja în Rusia Subcarpatică"[2]. Astfel, la 2 noiembrie 1938, printr-un arbitraj germano-italian, înfăptuit la Viena, s-au smuls, după raptul hitlerist din toamna acelui an, și alte zone din Cehoslovacia de sud şi partea sudică a Ucrainei Transcarpatice (Rutenia Carpatică), teritorii care le-au fost oferite Ungariei. Dictatul respectiv, ca și cel românesc din 1940, vor fi declarate nule de Tratatul de pace de la Paris din 1947...

Italia a jucat un rol de primă vioară la Viena, iar Ministerul Afacerilor Străine al României, care cunoştea de la Berlin, încă de la data de 28 octombrie că: „guvernul german nu este favorabil anexării Rusiei Subcarpatice la Ungaria", avea să afle cu tristeţe că faptele au fost altele. Autorii dictatului, şefii german şi italian ai externelor au cedat în faţa cererilor de recunoştinţă ale Ungariei, urmare a ataşamentului manifestat de Budapesta faţă de axa Roma-Berlin. Aderarea respectivă a fost preţul plătit de guvernul ungar Italiei şi Germaniei. Cât de mare a fost acel preţ era greu de evaluat în acele momente la Bucureşti. Dezamăgirea noului acord semnat la Viena a fost destul de mare şi la Varşovia. Aici, conducerea ministerului afacerilor externe își manifesta [NM1] nemulţumirea faţă de atitudinea Germaniei în materie, mai ales în ceea ce privea expulzarea evreilor polonezi. Pentru a-şi menţine neatins prestigiul autoproclamat de mare putere, Varşovia hotărăşte să răspundă imediat şi dârz la orice acţiune neprietenească din partea Berlinului.

Declanșarea pretențiilor germane față de Polonia

Nimeni din exterior, şi nici la Bucureşti, nu se aflase de pretenţiile teritoriale ridicate deja de ministrul german, von Ribbentrop, ambasadorului polonez la Berlin, Józef Lipski, la 24 octombrie 1938, deci la șase zile de la vizita efectuată de Beck la Galați, pretenții care vor înăspri pe zi ce trece. Data menționată mai sus va duce în mod ireversibil la înrăutățirea raporturilor polono-germane, disputele ireconciliabile trecând pe prim-planul politicii externe poloneze. La București, ziarul *Timpul* din 4 noiembrie 1938 consemna, din surse pragheze, că: „Cercurile oficiale cehoslovace, împreună cu întreaga presă şi opinia publică, au luat cunoştinţă cu cele mai adânci sentimente de recunoştinţă faţă de atitudinea guvernului regal român în timpul ultimelor tratative internaţionale privitoare la problemele generale din Europa centrală şi, mai ales, în faţa problemelor cehoslovace şi subcarpato-ruse. În aceste clipe grele, politica României a dovedit calităţi cu adevărat cavalereşti. Numai la nevoie se

cunosc prietenii adevăraţi; şi poporul ceh, împreună cu cel slovac, au avut, în nenorocirea lor, mângâierea de a putea constata lealitatea desăvârșită a României şi nobilului ei rege, căruia acum doi ani i-au făcut în împrejurări mult mai senine o primire plină de entuziasm. Cehoslovacii nu vor uita niciodată dovezile de cinste şi credinţă pe care i le-au dat poporul român şi nobilul sau rege“[3].

Beck simte pe propria piele că nu poate aduce Ungaria la simţul realităţilor

La 9 noiembrie, urmare a relatărilor făcute de Bossy despre atmosfera incendiară de la Budapesta în relaţiile cu România, cât şi a intensificării unei propagande iredentiste antiromâneşti de nedescris, partea română având la dispoziţie o colecţie enormă de material găsit asupra călătorilor veniţi din Ungaria, Franasovici primeşte misiunea de a-l întreba pe Beck, – cum concepe el posibilitatea unei amiciţii cu Ungaria, ţară „care persistă în atitudinea ei vrăjmăşească împotriva noastră“. În instrucţiunile date de ministrul Petrescu-Comnen ambasadorului Franasovici acesta i-a indicat diplomatului român să-i reamintească lui Beck faptul că a fost rugat în două rânduri, ca – potrivit propriei sale propuneri –, să intervină cu toată influenţa pe lângă factorii budapestani: „pentru a se pune un termen agitaţiunilor maghiare“.

Ungaria departe de simţul realităţilor

Șeful român al externelor preciza că, România este şi azi ca şi altădată, dispusă să se înțeleagă cu ungurii. „Ne temem însă, ca purtarea acestora faţă de noi să nu facă orice înțelegere imposibilă. Opiniunea noastră publică este extrem de excitată şi Budapesta ar trebui să înţeleagă că toate răbdările au o limită“[4]. Nădăjduia Nicolae Petrescu-Comnen că: „o intervenţiune mai energică din partea domnului Beck la Budapesta ar putea aduce Ungaria la simţul realităţilor, făcând astfel cu putinţă reluarea conversaţiunilor“. Abia acum, după intervențiile poloneze la Budapesta, Beck „împărtăşeşte în (întru) totul modul românesc de a vedea“. Îi spune lui Franasovici, la 12 noiembrie: „că (Polonia) a atras în mod serios atenţiunea Guvernului ungar asupra imposibilităţii de a ajunge la o destindere între România şi Ungaria, destindere atât de dorită şi de Polonia, dacă această atmosferă şi aceste manifestaţiuni revizioniste nu încetează“. Nu se debarasează însă ministrul polonez până la capăt de spiritul său ungarofil, apreciind că nu guvernul ungar ar fi autorul actelor respective ci „opiniunea publică îmbătată de succesul obţinut până acum“[5]. Crede, totuşi, că guvernul are datoria de a le împiedica. Era exact ceea ce România a sperat dintotdeauna,

Campania revizionistă a două milioane de unguri în America, Italia, Marea Britanie

Este momentul să amintim că şeful Legaţiei Regale a României de la Washington, Radu Irimescu, a trimis la 11 octombrie 1938, deci înaintea întâlnirii de la Galați, un raport amănunţit Ministerului Afacerilor Străine, însoţit de un grupaj substanţial de materiale privind Campania revizionistă ungară desfăşurată în Statele Unite, inclusiv în Italia. Documentele respective se constitute și azi în dovezi palpabile privind recrudescenţa revizionismului maghiar din SUA și din lume. Şeful misiunii României de la Washington informează la București că acţiunea a fost declanşată înainte de semnarea acordului de la München şi pe măsura desfăşurării evenimentelor ea a crescut în intensitate. Aflăm, totodată, că demersurile au fost făcute, în primul rând, de către înalţi prelaţi ai parohiilor ungare din Statele Unite. Documentele dezvăluie întreg planul de propagandă iredentistă maghiară cu implicații tot mai adânci.

Astfel, cu ocazia conflictului germano-ceh, colonia ungară din America, ce cuprindea circa două milioane de unguri, a adresat opt telegrame patetice premierului englez, Chamberlain, lui Mussolini şi preşedintelui Roosevelt, cerând sprijinul acestor fruntaşi politici pentru reîntregirea Ungariei prin restituirea tuturor teritoriilor ungare. Cererile lor nesăbuite au fost reproduse şi în ziarele coloniei ungare din America, presa americană ignorându-le însă. Pastorii maghiari se încurajau nu numai între ei, ci spuneau şi americanilor că „fără Hitler şi Mussolini nu s-ar fi pus în mişcare avalanşa revizuirii ungare“, pe care toată ungurimea era chemată să o sprijine după forţa şi capacitatea fiecărui individ, inclusiv din punct de vedere financiar.Aşadar Acordul de la Viena din 3 noiembrie 1938 este, în mare parte, şi opera de presiune şi persuasiune a diasporei maghiare din lume, mai ales a celei din spaţiul italian și american. Iată o formulare strecurată într-un text maghiar, care cuprinde, printre altele, propunerea de a se organiza zeci de acţiuni cu caracter revizionist, accentul fiind pus pe răspândirea de broşuri: „Experienţa ne dovedește că americanilor nu le place să citească cărţi voluminoase. Ei sunt prea ocupaţi. De aceea este de recomandat ca americanilor de rând să le dăm broşuri cât mai concentrate. Cel mai potrivit ar fi să le procurăm broşura-memorandum, intitulată „Shall millions die for this Cekoslovakia“. Este de datoria noastră ca din această lucrare excelentă

să înmânăm mii de exemplare americanilor influenţi. Ea poate fi procurată la Geneva, 10 Rue de la Croix d'Or. (De fonduri nu se ducea lipsă! – *N.M.*)

Luminarea americanilor – ținta revizioniștilor unguri

„Pentru biblioteci şi profesori trebuie să trimitem excelentele cărţi ale lui Apponyi şi alţii, ca de exemplu „Justice for Hungary" sau „Tragedy of Hungary" de Birinyi.

Mai departe: „Fiecare ungur american fără excepţie să devină apostolul revizuirii (frontierelor) în fabrici, mine, prăvălii, societate etc.

Să-i luminăm pe americani (sărmanii! – *N.M.*) şi pe compatrioţii noştri rătăciţi, slovaci, români şi croaţi asupra adevărului. Fiecare ungur american să scrie imediat rudelor, prietenilor şi cunoscuţilor din Cehoslovacia, să voteze pentru unirea cu Ungaria cu ocazia plebiscitului".

Iată, de asemenea, textul telegramei adresate liderului italian: „Apreciem extraordinar şi rămânem recunoscători pentru simpatia ce aţi arătat Ungariei şi poporului ungar. În numele a 100.000 de cetăţeni americani, în cea mai mare parte de obârşie maghiară, vă rugăm să interveniţi pentru asigurarea unui plebiscit şi a dreptului de autodeterminare pentru milioanele de unguri, care astăzi sunt obligaţi să trăiască sub guverne străine. Pace permanentă nu se poate realiza fără revizuirea păcii de la Trianon şi a înfăptuirii dreptului de autodeterminare stabilit de Woodrow Willson. Cerem dreptate pentru Ungaria şi pentru milioanele de unguri, care, de la 1919 încoace, suferă nedreptăţi nespuse şi de nedescris sub guverne străine"[6].

Constatând impasul în care au intrat raporturile ungaro-române, pentru a-şi asigura şi un fel de respiro după Acordul de la Viena, Ungaria propune lui Carol al II-lea, pe cale diplomatică, via Varşovia, o întâlnire secretă între personalităţi neoficiale, sugerând din partea ungară pe Contele Bethlen – care se bucură de toată încrederea Regentului Horthy – iar din partea României un Consilier Regal, în persoana lui Argetoianu sau eventual Tătărescu.

Întreaga acţiune urma să se realizeze prin mijlocirea lui Beck, dat fiind prietenia acestuia pentru ambele State. Ministrul extraordinar maghiar Hory, în post la Varşovia, i-a cerut lui Franasovici să ia propunerea respectivă drept: o „sugestie pur personală", făcută cu siguranţă, cu asentimentul guvernului său – cum aprecia şi ambasadorul român în Polonia. Intenţia a rămas până la urmă doar un nou balon de încercare pentru dialog, asupra căreia nu s-a mai revenit.

România şi-a respectat angajamentele internaţionale asumate

Trebuie spus că și alți diplomaţi români, precum Duiliu Zamfirescu şi Raoul Bossy, la Budapesta, asupra activității prodigioase se cuvine să revenim, la fel Brabetzianu la Berlin, Crutzescu la Praga, Grigorcea şi Tilea la Londra, Irimescu la Washigton, şi nu numai aceştia, ci diplomaţia românească, în ansamblu, s-a pus în slujba păcii, informând în cea mai mare parte, corect centrala ministerului afacerilor străine şi autorităţile româneşti cu privire la intenţiile politice şi de perspectivă ale guvernelor sau liderilor din ţările în care erau acreditaţi.

Este meritul lui Nicolae Petrescu-Comnen, pentru perioada anului 1938, cât şi al lui Grigore Gafencu, la conducerea Ministerului Afacerilor Străine din 22 decembrie 1938 că au înţeles la adevărata lor valoare angajamentele internaţionale asumate de România, şi că n-au picat în plasa propunerilor de extindere teritorială pe care le-a făcut-o şi chiar le-a argumentat Józef Beck, la Galaţi, cât şi în vagonul salon al trenului cu care s-au deplasat în România. Documentele româneşti arată că şeful diplomaţiei poloneze îşi pierduse de câţiva ani întreaga lui credibilitate în faţa liderilor români, încât propunerea lansată – chiar ca idee – nu intra în filosofia românilor ca modalitate de soluţionare a problemelor internaţionale. Numai la câteva luni, tot într-un vagon salon, cel care îl transporta de data aceasta pe Grigore Gafencu, în aprilie 1939, în vizita ce o întreprindea, la Berlin, la invitaţia lui Ribbentrop, apar alte chestiuni care îl frământau pe liderul polonez, care îl aşteaptă „în drum", pe omologul său, în vechea capitală poloneză. Coincidenţă, tot în tren, pe ruta Cracovia-Katowice, a avut loc convorbirea memorabilă dintre şeful diplomaţiei de la Bucureşti şi a celui din Varşovia, redată în toate subtilităţile ei umane şi diplomatice de G. Gafencu în cartea de referinţă: Ultimele zile ale Europei.

De data aceasta, Beck, cel care – potrivit publicistului şi exegetului neîntrecut al acelei perioade – „se dedicase diplomaţiei cu un spirit viclean şi alura nonşalantă a unei feline" încerca, de acea dată, să facă din Gafencu „o săgeată", fără să ţină seama din ce lemn o confecţiona, cum ironic scria diplomatul român. De fapt, Beck dorea să transmită prin Gafencu direct Führerului (la care colonelul a avut căile bătătorite din 1934), mesajul de avertizare că Polonia ar avea de partea ei Anglia şi Franţa în eventualitatea unui conflict germano-polon. De data aceasta pe Hitler, care îşi încărcase desagi în căruța războiului, nu îl mai înspăimântau

asemenea mesaje. Că Józef Beck se găsea și de data aceasta într-o gravă eroare o confirmă peste ani istoricul englez menționat mai sus, Norman Davies, care a constatat că gesturile britanice ca și cele franceze, de care Beck era atât de mândru aveau drept scop de a-l descuraja eventual pe Hitler și nu pentru a-i ajuta pe polonezi[7]. „În mod straniu, cea mai nepărtinitoare și mai clară evaluare a sorții Poloniei n-a fost făcută nici de Londra, nici de Varșovia, ci de tabăra Axei, de contele Ciano, ministrul de externe și ginerele lui Mussolini“[8]. După ore de destăinuiri şi discuţii între cei doi miniştri despre situaţia internaţională (multe discutate şi în timpul vizitei oficiale ce o făcuse Gafencu în 4-6 martie la Varşovia, asupra cărora vom reveni pe larg cu un alt prilej), şi mai ales despre raporturile polono-germane, pe prim plan au fost puse cele româno-poloneze, Gafencu concluziona:

„M-am despărţit de el (de Beck) luând cu mine imaginea tulburătoare a unei fiinţe încăpăţânate, care lupta împotriva destinului. Turbulent în momente de acalmie şi calm în timpul furtunii, Beck avea sufletul violent şi orgolios al unui cavaler medieval. Patriotismul său era fierbinte, dar neîncrezător, preferând să se bizuie mai degrabă pe cuvântul unui adversar decât pe asigurările unui prieten. De aceea, era periculos pentru alţii (căci n-avea „prejudecata“ dreptului terţilor), dar însă şi mai periculos pentru sine însuşi. Era convins că făcuse dovada unei extraordinare abilităţi degajându-şi ţara din ţesătura politicii genoveze, pentru a o lăsa la discreţia presiunilor explozive ale celui mai mare demolator al vremurilor prezente. Înclinaţia sa romantică pe care o lua drept realism, nu era lipsită de grandoare; el avea strălucirea insolită a acelor personaje care par destinate a fi la comanda evenimentelor, când, de fapt, ele sunt deja instrumentele fatalităţii“[9]. Concluzia trasă de rege, după vizita ministrului său de externe la Berlin, în contextul internaţional dat, a fost exprimată fără echivoc: „Trebuie să executăm, cu sfinţenie şi bună-credinţă, acordul economic (cu Germania) şi într-un conflict să rămânem cât mai mult timp neutri, căci azi nu mai avem nimic de revendicat“[10]. Varşovia îşi va mai da încă o dată arama pe faţă, afirmând public că va sprijini ţinte revizioniste oriunde s-ar manifesta acestea. Astfel, la 19 aprilie 1939 întreaga presă polonă a dezinformat opinia publică transmițând o știre falsă privind „pretinsa deciziune a statelor înțelegerii Balcanice de a înapoia Bulgariei teritoriile pierdute în război“. În timpul vizitei la Varşovia a ministrului Gafencu, într-o convorbire avută cu ambasadorul bulgar, acesta a făcut aluzii la schimbarea frontierei româno-bulgare, ministrul român punându-l la punct în legătură cu propunerea neîntemeiată ce s-ar face. Cert este că Bulgaria acționa, după modelul maghiar, de a găsi în Beck un mediator în această chestiune.

Confiscarea în România a ziarelor poloneze

Secretarul general al MAS, Al. Cretzianu, cere imediat ambasadorului român la Varșovia să prezinte grabnic părţii polone un mesaj cu privire la: „efectul deplorabil pe care îl fac (asupra românilor) asemenea ştiri publicate în mod proeminent de presa unui stat aliat“. Varșovia va afla, totodată, că România a fost obligată să confişte toate ziarele polone tipărite cu data respectivă. Protestul a fost transmis şi Ambasadei Republicii Polone la Bucureşti, aceasta din ordinul și în baza instrucţiunilor date de însuşi Preşedintele Consiliului de Miniştri, Armand Călinescu.

Arciszewski, adjunctul lui Beck, personajul gratulat de C. Argetoianu, în 1934, când acesta era în post la București, că ar fi „o cutră“, a primit înştiinţarea de mai sus, fără a prezenta părţii române vreo scuză, făgăduind numai o supraveghere mai aproape a presei (poloneze) pe viitor. Se știe că în diplomație, peste asemenea gesturi nu se trece cu ușurință, pentru că ele lasă urme.

Arbitrajului de la Viena din noimbrie n-a convenit lui Beck

La începutul lunii decembrie 1938, Franasovici trimite un raport la Bucureşti în care încearcă să dovedească faptul că, după arbitrajul de la Viena raporturile polono-germane s-au mai răcit, dar nu într-atât încât să schimbe pe fond politica externă poloneză. Omul camarilei face o nouă gafă în aprecierea sa cu privire la realitățile poloneze. Raportul este încă o dovadă a amatorismului diplomatului român, trimis de Carol al II-lea în fotoliul deținut cu ceva ani în urmă de Constantin Vișoianu, Franasovici aşadar, fără a cunoaşte profesia și realităţile din ţara în care era acreditat, fără să se învrednicească a cultiva relații credibile, lipsit fiind de intuiţie politică şi geo-strategică elementară, dezinforma copios. Preciza Franasovici că în chestiunea Rusiei Transcarpatice, „Cercurile politice din Varşovia consideră problema ucraineană ca o afacere comercială, în care, la momentul oportun, trebuie negociat cu Germania spre a şti ce participare la câştig vor avea ţările interesate – Germania, Polonia şi România“[11].

În ceea ce îl privește pe ministrul Beck – scrie trimisul regal – că el „va continua politica externă de până acum“, adică un joc de echilibru, de basculă, aplecat însă mai mult spre Germania. Cine cunoaşte

directivele politice moştenite de conducătorii de atunci ai Poloniei de la Mareşalul Piłsudski, ştie că o înţelegere şi o politică cu Rusia Sovietică nu pot fi anvizajate. În legătură cu o declaraţie polono-rusă emisă în cursul evenimentelor, Franasovici a apreciat-o drept o reacţiune caracteristică firii lui Beck, care „după cum imediat în urma hotărârii de la München a trimis Cehoslovaciei ultimatum în chestiunea Teschen-ului, acum – în urma arbitrajului de la Viena – a voit să atragă atenţiunea Germaniei asupra nemulţumirii sale şi asupra altor posibilităţi decât cele germane, pe care le-ar avea Polonia“[12]. Franasovici recunoaşte că poziţia Poloniei n-a impresionat Germania. De asemenea, el n-a intuit sub nici o formă paşii care vor urma, mai ales că nemţii aveau deja elaborate proiectele – unele puse meticulos în pagină la Berlin. Ambasadorul german la Varşovia, von Moltke, îi arătase diplomatului român o hartă în care culorile Pomeraniei şi Gdańsk-ului, care nu erau încă identice cu cele ale suprafeţei Reich-ului, dar care ar fi trebuit să devină, în viziunea diplomatului german, şi el bătăios ca şi polonezii de la Budapesta, de aceeaşi culoare cu cea a Germaniei, dar n-a ştiut să tragă concluzia care se impunea. Ce uşor se vedea în silueta politică a lui von Moltke o sosie a lui Orlowski de la Budapesta, care îi trecea pe la urechile lui Bossy tot felul de idei cu ținte revizioniste. Cum de n-a reținut ambasadorul român nimic din aluzia atât de transparentă a omologului său în ceea ce privește viitorul raporturilor germano-polone? Se va afla, în curând, că Litvinov își dorea la rându-i să dea declaraţiilor polono-ruse un caracter ostil Germaniei, ceea ce Polonia nu putea să nu refuze. Intuiește – corect însă de data aceasta ambasadorul Franasovici – că: „Polonia ar dori să facă ca abcesul ucrainean să se spargă cu un moment mai devreme“, conștientizând că izbucnirea crizei respective nu este în funcţie de voinţa Poloniei. De aceea – își dorește să fie pregătită, deoarece. „Ea nu dorește să grăbească acest moment, dar vrea, ca atunci când el va surveni, să nu rămână simplă spectatoare și să participe la rezolvarea problemei“[13]. Diplomatul român avea convingerea, nu lipsită de temei, că rezolvarea fără participarea Poloniei, a chestiunii respective, însemna soluționarea în contra intereselor ei. De aceea problema ucraineană rămânea prezentă în mintea tuturor conducătorilor Poloniei, oameni politici și militari.

Cu alte cuvinte, cercurile politice din Varşovia puneau problema ucraineană la tarabă, urmând ca detaliile să fie negociate cu Germania cât se poate de riguros, pentru a hotărî ele participarea la câştig a ţărilor interesate – Germania, Polonia şi România. Varşovia va lua măsuri ca nu cumva 90% din beneficii să rămână Germaniei şi numai restul Poloniei şi României (aceasta bineînţeles admiţând ipoteza că România s-ar ralia planului germano-polon).

Cu raportul întocmit de el, Franasovici mai dovedește o dată că diplomaţii nu au de obicei puterea de judecată a istoricilor, singurii capabili să tragă din evenimentele judecăţi ori premoniţii pentru viitor. Devenise cât se poate de clar că Germania, la rândul ei, nu va mai avea răbdare, iar drept recompensă pentru rapoartele sale, Franasovici va fi trimis în plină criză internațională să reprezinte România la Paris. Acesta era recunoștința monarhului Carol al II-lea mituit fiind de împricinatul ambasador de mucava. Acestea și altele se văd cât se poate de clar într-o notă de convorbiri pe care Franasovici (sau un diplomat din centrala M.A.S), a întocmit-o pe 16 decembrie, în timpul unei vizite făcute de omul lui Carol al II-lea în ţară, pentru a discuta cu siguranţă ultimele evoluţi din politica externă poloneză, cu repercusiuni şi asupra României, din care rezultă:

1) Hotărârea luată de autorităţile poloneze de a nu mai tolera lanţetele germane (lanțetă - instrument chirurgical constând dintr-o lamă cu două tăișuri, folosit la vaccinări și operații – *N.M.*). Pentru elucidarea situaţiei partea polonă avea în vedere efectuarea unei vizite a lui Beck în Germania sau a lui Ribbentrop în Polonia. Pe agenda convorbirilor se prefigurează a fi abordată problema rusă, în special, cea ucraineană. Varşovia avea două ipoteze de lucru: „Dacă propunerile Germaniei vor fi convenabile, Polonia este dispusă să meargă „à fond“ cu ea. Dacă nu, vor duce la o schimbare de front de 180 de grade“.

2) „Chestiunea Cehoslovaciei – în fapt a Rusiei Subcarpatice –, nu este sfârşită. Armata polonă ar intenţiona, dacă autorităţile polone nu obţin un răspuns categoric la cererile ei, să păşească la ocuparea în circa 10 zile a Rusiei Subcarpatice, Varşovia motivând că aceasta ar fi pe placul Franţei şi Angliei, ca un baraj împotriva Germaniei. De asemenea Italia ar fi favorabilă acţiunii Poloniei“.

3) La Varşovia se aprecia că România nu va ceda, deoarece autorităţile româneşti doreau ca Ungaria să nu fie cea care să ocupe provincia respectivă, lucru care la Galaţi, după cum am văzut, nu s-a dorit.

La Varşovia se mai sublinia că România nu va avea altceva de făcut decât să meargă alături de Reich, deoarece are Ungaria în spate, țară care poate fi oricând asmuţită şi susţinută de Germania împotriva ei.

4) În ceea ce privește Tratatul polono-român (care funcționa din 3 martie 1921), acesta privește

numai partea defensiva faţă de o agresiune rusă, ceea ce nu va fi cazul pentru a fi modificat.

5) Prin misiunile diplomatice poloneze din Stockholm, Praga, Budapesta, Paris, Roma etc., Polonia caută a fi pregătită atmosfera nemulţumirii Varşoviei faţă de Berlin, pentru ca Reich-ul să-şi dea seama că ea este într-adevăr nemulţumită şi că nu mai este hotărâtă să accepte starea de fapt a unei guerile ca cea de azi.

6) Contele Ciano va propune între altele Ungariei să intre în pactul anti-comintern.

Cererile lui Ribbentrop adresate Poloniei prin ambasadorul polonez la Berlin, J. Lipski, la 24 octombrie 1938, despre care în România nu s-a ştiut nimic, privind asigurarea unor „facilităţi" solicitate de Germania în comunicarea acesteia cu nemţii din Gdańsk, au devenit scânteia, care va declanşa pârjolul. Şeful diplomaţiei poloneze, după concediul de sărbători şi de Anul Nou, petrecut la Monte-Carlo, debutează în noul an 1939, în plan extern, cu o vizită în Germania, unde se va întreţine cu Hitler şi von Ribbentrop. În ciuda demersurilor insistente ale noului şef al diplomaţiei române, Grigore Gafencu, de a afla prin trimisul român la Varşovia unele aspecte privind poziţia lui Hitler cât şi a raporturilor polono-germane, telegramele şi informaţiile primite de centrala Ministerului Afacerilor Străine au fost până la vizita pe care ministrul român o va face, la începutul lunii martie 1939, la Varşovia, ca valoare informativă destul de „subţiri", în general insignifiante, la fel ca și informările asigurate direct de Raczyński la București.

Nu vom trece cu vederea informarea care a venit pe filiera Arciszewski, din care reţinem o anumită subestimare a capacităților militare românești din partea fostului ministru polonez în România, cu privire la dotarea armatei române şi şansele de izbândă ale acesteia, conținând chiar o tentă jignitoare, mai puţin uzitată direct, la nivelul respectiv. Nu i se poate nega rolul omului de dialog pe care îl avea Franasovici, fie şi în postura de „informator" al său, că nu se manifesta a fi sincer. Din alte surse, obținute pe alte canale, la București se ştia că România era puternic vizată de acţiunile revizionismului german. Regele şi guvernul simţeau nevoia să îşi definească mai bine politica externă, mai ales în urma gafelor comise de Carol al II-lea la întoarcerea din Germania, care prin ordinul dat de suprimare a comandantului Gărzii de fier şi a numeroase căpetenii ale acesteia a produs o criză extrem de puternică în raporturile româno-germane.

Cu un nou şef al portofoliului la externe (Grigore Gafencu), instalat la sfârşitul anului 1938, în ziua de 28 decembrie, Consiliul de Coroană hotărăşte ca, în domeniul politicii internaţionale, România să promoveze o politică „de destindere şi de paşnică organizare a păcii în bazinul dunărean". Să fie acesta un răspuns la avertismentul lui Iorga din mai 1938 în care spunea: „Fereşte-te popor al meu, căci mari primejdii ţi se pregătesc"?

A doua zi, la 29 decembrie, Grigore Gafencu a prezentat un expozeu la radio Bucureşti în care face un bilanţ al politicii internaţionale româneşti din această perioadă grea. Abordează, printre altele, şi problema relaţiilor României cu vecinii. La acest capitol el a spus bine articulat: „România îndeplineşte paşnicile ei îndatoriri faţă de vecinii săi şi cu toate Statele ce o înconjoară pe temeiul unei desăvârşite neatârnări şi a deplinei ei integrităţi teritoriale. Sunt bunuri câştigate cu sânge şi pe bună dreptate. Ele constituie un patrimoniu sfânt. Nici un român nu va îngădui ştirbirea lor. Ţinându-se departe, de curentele ideologice, cari frământă şi uneori însângerează Europa, România va respinge cu toată hotărârea orice amestec din afară în treburile ei de Stat, ca şi orice uneltire ce ar tinde să tulbure gândul ei şi viaţa ei, să slăbească aşezămintele, puterea de apărare, unitatea sufletească şi credinţa ei în libera împlinire a înaltei ei meniri"[14]. Presiunile din exterior au fost însă prea mari ca această linie înțeleaptă să poată fi menținută.

Note:

[1] Carol al II-lea, *În zodia satanei*, București, 2008
[2] AMAE, Fond 71 – *Polonia*, vol. 8, fila 240; *idem,* Nicolae Mareș, *Alianța româno-polonă între destrămare și solidaritate*, Editura Bucureștilor, 2010, p. 90.
[3] Apud, Nicolae Mareș, *Alianța româno-polonă...,* p. 99.
[4] *Idem, op. cit.*, p 100.
[5] *Ibidem.*
[6] AMAE, *Legațiunea Regală a României la Washington nr. 4380*, din 11 oct.; *idem*, *op. cit.*, p. 100.
[7] *Idem*, pp. 347-348.
[8] *Idem*, p. 348.
[9] Grigore Gafencu, U*ltimele zile ale Europei*, Editura Militară, București, 1992, p. 62.
[10] Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 340; *idem Alianţa româno-polonă între destrămare şi solidaritate*, p. 107.
[11] AMAE, *Fondul 71 România*, vol. 69/1929-1940, f. 46-49; *idem* Nicolae Mareş, *op. cit.*, pp. 107-108.
[12] *Idem*, *op. cit.*, p. 107.
[13] *Idem*, *op. cit.*, p.108.
[14] *Idem*, *op. cit.*„ pp. 107-108.

Prof. univ. dr. **Corvin LUPU**

Asasinarea șefilor Miliţiei, moment important al loviturii de stat din decembrie 1989 (I)

Motto:

„Nimeni nu a folosit vreodată puterea obţinută prin mijloace banditeşti în scopuri nobile“

TACITUS

La rugămintea distinsului redactor-șef Marian Ilie, mă adresez cititorilor Revistei „Simbioze“, oferindu-le un studiu privitor la un moment important al evenimentelor din decembrie 1989, care au condus la lovitura de stat din decembrie 1989, pe care vi-l propun în serial.

Complotul anti-Ceaușescu s-a născut ca urmare a dispoziției dată în 1969 serviciilor de securitate ale Uniunii Sovietice de secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, mareșalul Leonid Ilici Brejnev, de a-l înlocui pe Nicolae Ceaușescu cu un lider devotat Moscovei. Măsurile luate pentru punerea în executare a acelei dispoziții de partid, sunt cunoscute sub numele de „Planul Dniestr“. Rețelele sovietice din România, din Partidul Comunist, din Securitate și din Armată, au fost activate pentru îndeplinirea misiunii. În patru cărți diferite, am explicat încercările făcute pe parcursul a 20 de ani pentru îndeplinirea misiunii trasate, care a rămas pe agendă și după moartea lui Brejnev. După anii 1984-1985, eforturile pentru realizarea Planului „Dniestr“ s-au accentuat și s-a configurat un larg complot format din activiști de partid și cadre militare de toate armele. Trei dintre cei patru comandanți ai Inspectoratului General al Miliției Române nu au făcut parte din acest complot, iar după declanșarea de către Securitate a revoltei populare, ei au respectat legislația în vigoare, regulamentele militare și ordinele comandantului suprem al țării. Pentru aceasta, toți cei trei au plătit cu viața. Este vorba despre generalii Constantin Nuță și Mihalea Velicu și colonelul Petre Moraru.

Inspectorul general al Miliției îndeplinea și funcția de ministru adjunct de Interne. Constantin Nuţă (1929-1989) s-a născut în comuna Brăneşti (Ilfov). A fost croitor. A intrat în armată şi a urmat Şcoala Militară de Artilerie din Sibiu, devenind locotenent. A fost selecţionat pentru Academia Militară, unde, după absolvire, a devenit lector. În 1963 a fost transferat în Departamentul Securităţii Statului, în Direcţia IV-a de Contrainformaţii Militare,al cărei șef-adjunct a fost mai mulți ani, iar șef a ajuns în anul 1977. În 1978, după dezertarea generalului Mihai Pacepa, în cursul anchetei, s-a descoperit că și șeful Miliției, generalul minoritar etnic Jean Moldoveanu era agent sovietic și a fost înlocuit cu generalul Constantin Nuță. Ca șef al Direcţiei a IV-a de Contrainformaţii Militare, generalul Nuță a cunoscut întreaga armată, Miliția și Securitatea, pe care le-a supravegheat contrainformativ. El a fost cel care i-a urmărit pe trădători, pe agenții serviciilor străine care au ajuns membri de vază ai complotului. Era poate la fel de informat ca și generalul Iulian Vlad, secretar de stat și șeful Departamentului Securității Statului. A rămas şef al Inspectoratului General al Miliţiei, funcţie pe care a deţinut-o până la sfârşitul său năprasnic.

Generalul Nuţă era una dintre persoanele cele mai incomode pentru tot grupul de generali ai agenturii sovietice în România, reactivaţi în după amiaza zilei de 22 decembrie, în frunte cu Nicolae Militaru, Vasile Ionel, Marin Pancea, Dumitru Pletos, Ştefan Kostyal, căpitanul de rangul I Emil (Cico) Dumitrescu ş.a. Subalternii lui Nuţă au muncit la documentarea activităţii ca spioni ai Uniunii Sovietice a celor numiţi mai sus şi a altora. El avizase toate dosarele şi propusese măsuri de scoatere a lor din muncă. Au fost şi propuneri de aplicare a legii penale dar, în toate cazurile, Ceauşescu a evitat acest lucru, pentru a nu irita şi mai mult conducerea de la Moscova.

Nuţă era un om dur, impulsiv, rigid, antipatic, zbir pentru majoritatea angajaţilor instituţiei. Nu făcuse parte din complotul anticeauşist şi nici nu se întrevedea, de către cei care îl cunoşteau, că ar fi acceptat să colaboreze cu cei care l-au trădat pe Ceauşescu.

Încă din 22 decembrie, despre Nuţă şi Mihalea s-au vehiculat la Bucureşti informaţii contradictorii, false, care nu puteau să emane decât din partea complotiștilor și puciștilor. Primele susţineau că ei au vrut să fugă din ţară, ba cu un avion străin care a adus medicamente pe aeroportul din Arad, ba că au vrut să fugă pe la Stamora Moraviţa, cu maşina, dar

paza frontierei nu le-a permis, ba că ei s-ar fi răzgândit şi s-ar fi hotărât să meargă la Bucureşti. Compromiterea imaginii lui Nuță a fost o preocupare a unor complotiști și pucişti timp de mulți ani după asasinarea lui. Mie îmi spuneau coloneii Filip Teodorescu și Paul Carpen că ar fi fost prins cu 6 kg de aur asupra lui, lucru pe care l-am verificat personal de la cei care l-au prins și există și rapoartele ofițerilor care au percheziționat bagajele lui Nuță și Mihalea. Generalul Nuță nu a fost un om corupt și nu a strâns averi.

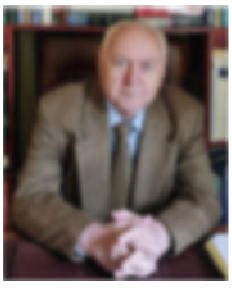
Apoi, complotiștii și puciștii pe care i-au adus la putere în după-amiaza de 22 decembrie au aflat că cei doi generali vroiau să vină într-adevăr la București. De fapt asta a fost intenția lor de la început, după ce au aflat telefonic despre împușcarea lui Milea, încă înainte de a se comunica prin televiziune acest eveniment. Ajungerea lui Nuță la București ar fi complicat mult situația puciștilor. Nuță avea toată autoritatea de secretar de stat și comandant al Miliției pe țară și putea lua comanda asupra unor efective deosebit de puternice ale Ministerului de Interne, pentru a restabili din nou ordinea publică în capitală, anulată de asasinarea generalului Milea.

În anii cât am făcut parte din colegiul de redacție al Revistei „Vitralii – lumini și umbre“, revista veteranilor din serviciile secrete românești, patronată de ACMRR-SRI, umblam prin țară și făceam prezentări ale numerelor pe care le editam. Cu un asemenea prilej, într-o discuție la care au participat mai mulți colaboratori, gen. Cristian Troncotă l-a rugat pe col. Filip Teodorescu să-i relateze cum a fost în dimineața de 22 decembrie 1989, la ora 10, la Timișoara, în sediul Inspectoratului Județean Timiș al MI, când gen. Emil Macri l-a trimis pe Filip Teodorescu să-i aducă un pistol mitralieră de la ofițerul de serviciu care gestiona rastelul cu armament, ca să-l împuște pe generalul Nuță. Filip Teodorescu, vădit deranjat de întrebare, s-a prăvălit cu întrebări peste Cristian Troncotă: „Cine te prostește, măi Cristi?“, „Cine-și bate joc de tine?“, „Cine ți-a băgat în cap prostia asta?“ etc. Cristian Troncotă l-a lăsat, l-a lăsat și apoi a spus: „Dumneavoastră ați scris cu mâna dumneavoastră în raport acest lucru, eu doar am citit și am vrut să-mi spuneți mai multe.“ Col. Filip Teodorescu a amuțit…

În dimineața zilei de 22 decembrie, generalii Nuță și Mihalea au fost în legătură telefonică cu col. Petre Moraru, adjunct al șefului Inspectoratului General al Miliției, rămas la București, om de încredere al generalului Nuță și care nu făcea nici el parte din complotul anti-ceaușist. Este sigur că Nuță a aflat că Milea a fost împușcat și că forțele militare ale Securității au fost retrase din dispozitivul circular de pază al sediului puterii, adică al sediului CC al PCR, unde se afla Ceaușescu. Este absolut cert că el a înțeles deplin că are loc o lovitură de stat. De altfel, acolo, la Timișoara, când a ordonat ca pastorul László Tökés să fie evacuat, conform sentinței judecătorești definitive și i s-a spus că Securitatea nu a lăsat să fie evacuat și a fost lăsat în casa parohială ca să se adune lumea și să se declanșeze revolta populară, generalul Nuță a spus: „Securitatea să se ducă în mă-sa, că ea a creat cazul acesta!“

(Va urma)

⁂

Corneliu PIVARIU

General-maior retragere, expert în geopolitică și relații internaționale, cu o experiență de peste 30 de ani în domeniile militar, diplomatic și economic.

Normalizarea disfuncţionalităţii: între eşec administrativ şi erodarea contractului social

– Studiu de caz: Curtea de Argeş –

„Nu crizele distrug o societate, ci obişnuinţa cu ele.“

Introducere

În analiza marilor transformări geopolitice, există tendința de a privilegia marile conflicte, deciziile strategice și rivalitățile dintre puteri. Mult mai rar sunt examinate acele procese lente, aparent marginale, care, în timp, erodează structura internă a statelor. Totuși, istoria arată că marile slăbiciuni strategice nu apar brusc, ci se acumulează discret, în interiorul societăților[1].

Situația recentă din Curtea de Argeș[2] – unde o comunitate semnificativă s-a confruntat, o perioadă îndelungată, cu disfuncționalități majore în furnizarea apei potabile – oferă un studiu de caz relevant[3]. Nu prin unicitatea sa, ci prin modul în care reflectă o dinamică mai amplă: transformarea disfuncționalității din excepție în normă.

De la incident administrativ la simptom sistemic

La nivel strict tehnic, situații precum întreruperea alimentării cu apă pot avea explicații multiple: lucrări la infrastructură, deficiențe de management, lipsa investițiilor sau coordonarea insuficientă între instituții[4]. În proximitatea barajului Vidraru[5], astfel de factori pot genera perturbări reale.

Problema apare însă atunci când: riscurile sunt cunoscute, măsurile preventive lipsesc, iar soluțiile întârzie sau nu sunt implementate[6].

În acest punct, nu mai vorbim despre un simplu incident, ci despre un **model de funcționare defectuos**, care depășește cazul punctual și indică o disfuncție de sistem.

Eșecul instituțional: între incompetență și inerție

Explicația cea mai robustă pentru astfel de situații nu este conspirația, ci o combinație de factori structurali:

– fragmentarea responsabilităților instituționale
– lipsa unei culturi a anticipării
– prioritizarea politică a altor domenii
– absența răspunderii reale pentru eșec[7]

Aceste elemente generează un tip specific de vulnerabilitate: statul nu mai eșuează spectaculos, ci **eșuează lent, repetitiv și previzibil**.

Reacția societății: adaptare, nu rezistență

Unul dintre cele mai relevante aspecte ale unor astfel de situații nu este doar disfuncționalitatea în sine, ci reacția populației în fața ei. În locul unei mobilizări consistente, apare frecvent o combinație de adaptare la condiții improprii, reducere a așteptărilor și retragere în sfera privată.

Acest comportament nu trebuie interpretat simplist ca pasivitate, resemnare culturală sau manipulare deliberată. El este, mai degrabă, rezultatul unor mecanisme sociale cunoscute, care apar atunci când cetățenii sunt expuși repetat la disfuncții administrative, promisiuni nerespectate și absența unor consecințe vizibile pentru instituțiile responsabile[8].

1. **Epuizarea civică**

După expunere repetată la crize locale, la deficiențe ale serviciilor publice și la reacții instituționale întârziate, capacitatea de reacție a comunității scade. Cetățenii ajung să considere disfuncționalitatea nu ca pe o excepție intolerabilă, ci ca pe o realitate cu care trebuie să conviețuiască. Această epuizare nu elimină nemulțumirea, dar o transformă din energie civică în frustrare individuală.

2. **Lipsa încrederii în eficiența acțiunii colective**

Atunci când oamenii nu cred că protestul, sesizarea oficială, presiunea publică sau participarea civică pot produce schimbare, motivația de a acționa colectiv se diminuează. Problema nu mai este doar lipsa resurselor materiale, ci pierderea credinței că instituțiile pot fi constrânse să răspundă. În acest punct, contractul social este afectat în esența sa: cetățeanul continuă să suporte costurile statului, dar nu mai crede în capacitatea statului de a-și îndeplini obligațiile elementare[9].

3. **Adaptarea pragmatică**

În absența unor soluții instituționale credibile, indivizii caută soluții particulare: rezerve proprii de apă, relații personale, retragere din spațiul public, acceptarea improvizației ca normalitate. Această adaptare poate fi rațională la nivel individual, dar devine nocivă la nivel colectiv. Ea reduce presiunea asupra instituțiilor, fragmentează solidaritatea comunitară și transformă o problemă publică într-o succesiune de soluții private, inegale și vulnerabile.

Prin urmare, reacția societății nu confirmă existența unui „experiment“ social, ci indică ceva mai profund: slăbirea reflexelor civice și reducerea capacității comunitare de a transforma nemulțumirea în corecție instituțională[10].

Fractura social-internă: o vulnerabilitate strategică

În termenii analizei geopolitice, astfel de fenomene nu pot fi reduse la simple disfuncții administrative. Ele reprezintă expresii ale unei fracturi interne, care afectează raportul fundamental dintre stat și cetățean.

Această fractură nu apare brusc, ci se construiește gradual, prin acumularea unor episoade în care statul nu reușește să își îndeplinească funcțiile de bază, iar cetățeanul își ajustează așteptările în consecință. În timp, relația devine una dezechilibrată: obligațiile cetățeanului rămân, dar capacitatea statului de a furniza servicii esențiale devine incertă.

Concret, fractura social-internă se manifestă prin: slăbirea legăturii de încredere dintre stat și cetățean, diminuarea coeziunii sociale și fragmentarea

solidarității comunitare, precum și prin apariția unor strategii individuale de adaptare care înlocuiesc soluțiile colective.

Pe termen lung, aceste procese generează consecințe strategice directe. În primul rând, ele reduc capacitatea de mobilizare în situații de criză, deoarece cetățenii nu mai percep statul ca un actor legitim și eficient. În al doilea rând, limitează reziliența societală, în sensul capacității de a absorbi șocuri și de a reveni la normalitate. În al treilea rând, afectează credibilitatea statului, atât în plan intern, cât și în raport cu partenerii externi.

În acest sens, fractura social-internă nu este doar o problemă socială, ci un multiplicator de risc strategic. Ea amplifică vulnerabilitățile existente și reduce capacitatea statului de a răspunde coerent la provocări complexe[11].

Dincolo de conspirații: pericolul real

Interpretările care atribuie astfel de situații unor „experimente de inginerie socială“ sunt, de regulă, expresii ale neîncrederii profunde în instituții și ale nevoii de a găsi o explicație coerentă pentru disfuncționalități repetate. Deși ele pot avea impact mediatic și pot mobiliza emoțional, riscă să deplaseze analiza de la cauzele structurale către ipoteze dificil de demonstrat.

Pericolul real nu constă într-un plan ocult, centralizat, ci într-un proces mult mai banal și, tocmai de aceea, mai greu de contracarat: normalizarea disfuncționalității[12].

Acest proces apare atunci când problemele persistă fără consecințe instituționale clare, responsabilitatea este difuză și greu de atribuit, iar reacția publică rămâne limitată sau fragmentată. În aceste condiții, disfuncționalitatea nu mai este percepută ca o abatere de la normă, ci ca parte a normalității cotidiene.

În plan instituțional, aceasta conduce la scăderea presiunii pentru reformă și la perpetuarea unor practici ineficiente. În plan social, generează o cultură a adaptării și a resemnării, în care cetățenii își ajustează comportamentul la disfuncții în loc să le conteste. În plan strategic, efectul cumulativ este erodarea capacității statului de a funcționa coerent și predictibil.

Prin urmare, riscul major nu este existența unei conspirații, ci absența corecției. O societate care se adaptează constant la disfuncționalitate, fără a o sancționa, nu doar că o tolerează, ci o integrează în propriul mod de funcționare.

Implicații pentru România

Cazuri precum cel analizat indică o tendință care, dacă nu este corectată, poate avea efecte cumulative asupra funcționării statului român. În aparență, este vorba despre o problemă locală de administrare a apei. În realitate, asemenea episoade arată vulnerabilitatea unei arhitecturi instituționale în care planificarea preventivă este slabă, răspunderea este difuză, iar comunicarea publică devine reactivă, nu anticipativă.

Prima implicație este scăderea încrederii în instituții. Atunci când serviciile de bază devin nesigure, cetățeanul nu mai percepe statul ca garant al ordinii cotidiene, ci ca structură distantă, lentă și adesea incapabilă să răspundă nevoilor elementare ale comunității.

A doua implicație este accentuarea migrației interne și externe. Comunitățile care se confruntă cu servicii publice fragile, infrastructură degradată și lipsă de predictibilitate devin mai puțin atractive pentru locuire, investiții și dezvoltare economică. În timp, disfuncționalitatea administrativă produce și efecte demografice.

A treia implicație privește capacitatea statului de a implementa politici publice complexe. Un stat care întâmpină dificultăți în gestionarea serviciilor de bază va avea probleme și mai mari în domenii care presupun coordonare strategică: tranziție energetică, infrastructură critică, apărare civilă, reziliență societală, gestionarea crizelor sau absorbția eficientă a fondurilor europene.

În acest sens, cazul Curtea de Argeș nu trebuie privit ca o anomalie locală, ci ca un indicator. El arată ce se întâmplă atunci când infrastructura fizică, capacitatea administrativă și încrederea socială se degradează simultan. Problema nu este doar administrativă, ci strategică: un stat care nu poate garanta funcționarea serviciilor elementare își reduce credibilitatea internă și, indirect, capacitatea de proiecție externă.

Concluzii

Societățile nu se degradează doar prin șocuri majore, ci și prin acumulări lente de disfuncționalitate acceptată. Atunci când cetățenii se obișnuiesc cu absența sau precaritatea serviciilor de bază, iar

instituțiile nu mai sunt constrânse să performeze, contractul social începe să se erodeze.

Cazul Curtea de Argeș este relevant tocmai pentru că nu poate fi redus la o simplă avarie, la o eroare punctuală sau la o explicație tehnică izolată. El concentrează trei vulnerabilități: infrastructură critică gestionată insuficient preventiv, responsabilitate instituțională fragmentată și reacție socială limitată. Împreună, acestea descriu un model de disfuncționalitate care poate fi replicat și în alte domenii ale vieții publice.

Într-o lume marcată de competiție geopolitică, presiuni economice, crize energetice și instabilitate strategică, reziliența unui stat nu se măsoară doar prin capacități militare sau alianțe externe. Ea se măsoară și prin capacitatea de a menține funcționale serviciile esențiale, de a anticipa riscurile și de a conserva încrederea cetățenilor în instituții.

Adevărata întrebare nu este dacă asemenea situații sunt rezultatul unui plan ocult, ci dacă societatea și statul mai au capacitatea de a le corecta înainte ca ele să devină normă. Pentru că, în absența acestei capacități, disfuncționalitatea nu mai este o excepție – devine regulă de funcționare.

Notele de subsol pot fi lecturate accesând linkul:

https://financialintelligence.ro/normalizarea-disfunctionalitatii-intre-esec-administrativ-si-erodarea-contractului-social-studiu-de-caz-curtea-de-arges/

Tuşeu e-MI

Măcelul tăcut care dă foc României

În timp ce te trezești la 6 dimineață, poți plăti taxe crescute peste noapte și te întrebi dacă mai ai cu ce să-ți trimiți copilul la școală, sau armata de paraziți îmbrăcați la costum vă râde în fața ghișeului.

Uitați-vă bine la imaginea asta! Priviți-o până vă crapă obrazul de furie:

Tabloul umilinței naționale: *Polonia vs. Republica Primarilor*

Polonia: 37,3 milioane de oameni. O forță economică, o țară respectată, cu autostrăzi, spitale top și industrie. Câți angajați au la primării? 117.800. O administrație suplă, unde 80% din acte le scoți pe telefon, în 3 minute.

România: 19 milioane de români în total – din care peste 5 milioane au fost hăituiți, umiliți și alungați peste granițe de scârba dosarului cu șină! Și câți bugetari ținem noi în cârcă la primării? 460.409 de lichele și lipitori de afișe!

Aveți demență?

Cu doar 13-14 milioane de oameni rămași fizic în țară, România întreține o armată de patru ori mai mare de ștampilari decât o țară cu aproape 40 de milioane de locuitori!

Asta nu e administrație publică! Aceasta este o armată de ocupație internă! Este un sistem mafiot, organizat pe grade și rubedenii, care suge zilnic sângele celor care încă mai produc ceva în țara asta și se hrănește din miliarde trimise cu sudoare de românii din diaspora!

Fiscalicid: Cât te costă să fii sclav la tine acasă?

Toți banii tăi, toate scumpirile, toate impozitele mărite se duc într-o singură gaură neagră:

122 de miliarde de lei din statul român pe salariile bugetarilor!

50 de miliarde de lei plătim doar pe dobânzi la creditele luate de Guvern ca să le plătească lefurile, sporurile de antenă, voucherele de vacanță și pensiile speciale!

Deficit de 9,3% din PIB – locul 1 la faliment în toată Uniunea Europeană!

Diferența de 70 de miliarde de lei față de Polonia este fix prețul de întreținere a 340.000 de pile de partid!

Când auziți că „nu sunt bani de medicamente la spitale“, că „nu sunt bani de motorină la ambulanțe“, că „nu sunt bani de școli“, mințiți-vă singuri că e criză! Banii există toți acolo: îngropați în 3.181 de primării, în 1.200 de comune fanto cu 800 de locuitori unde 30 de bugetari taie frunză la câini. Un parazit la fiecare 26 de locuitori! Ca în Evul Mediu!

Măcelul diasporei: Au alungat 5 milioane de români ca să-și păstreze scaunele!

Cei 5 milioane de români care muncesc prin Italia, Spania, Marea Britanie sau Germania nu au plecat de bine. Au plecat pentru că s-au săturat să fie scuipați în fața fiecărui ghișeu. S-au săturat să li se ceară dosar cu șină, adeverință că sunt vii și plicuri băgate sub masă.

Și ce face statul român azi? Îi jupoaie pe cei rămași și se roagă să mai trimită diaspora 7 miliarde de euro pe an, ca să aibă primari benzină la mașinile de serviciu, hârtie igienică de lux și sporuri de solicitare psihică!

Cine sunt trădătorii? Coaliția care ține tumora în viață!

Când cineva caută să taie organigramele, să comaseze comunele nesustenabile și să dea afară 200.000 de trântori, să fie toată șaica în aer:

Partidele-mamut și baronii locali: Primarul e mașina de vot. Fără cei 460.000 de paraziți dependenți de lefurile de la stat, rețeaua lor electorală moare într-o săptămână.

Magistrații și CCR-ul: Inventează decizii peste noapte și aruncă bombe de miliarde în buget doar ca să-și salveze propriile privilegii fanteziste, în timp ce populația moare cu zile prin spitale nepictate de 40 de ani.

Televiziunile plătite: Urlă zi de zi la comanda partidelor, distrag atenția cu teme false și îi protejează pe adevărații călăi ai acestei nații.

Execuție, nu cosmetică!

O tumoră care a devorat o țară și a alungat o treime din populație peste granițe nu se tratează cu pansamente și discursuri diplomatice! Tumora se extirpă cu bisturiul!

Închiderea imediată a celor 1.000 de comune falimentare!

Concedierea fără milă a 200.000 de atârnați politici din primării!

Digitalizare 100% și aruncarea la gunoi a tuturor ștampilelor!

Dacă nu facem asta acum, ne vom îngropa definitiv ca nație.

Rezumat generat de AI

Textul de mai sus face trimitere la un cunoscut mesaj viral de opinie și de critică socială/politică redactat de **Gabriel Ghisan**, distribuit pe rețelele de socializare în octombrie 2026.

Contextul și temele principale ale mesajului: Titus/Subiectul criticii:

Textul atacă clasa politică din România, organigramele supradimensionate din sectorul public, primăriile și cheltuielile statului.

Cifra „460.000“: În discursul public și în textul respectiv, cifra este folosită pentru a evoca numărul angajaților din administrația publică / rețelele clientelare / bugetari dependenți de aparatul de stat, pe care autorul îi vede drept bază electorală a partidelor-mamut și a baronilor locali.

Tonul: Este un pamflet/manifest de revoltă civică și politică împotriva modului în care este administrat bugetul României, taxelor mari și a lipsei de reforme administrative reale.

⁂

Flash MI

Lapte-gros

Stăpânii lumii joacă lapte-gros
Într-un spectacol bine regizat
Dădură comunismul ăla jos
Să ni-l arunce-n cârcă reșapat...

Adică mai pe voia dumnealor –
Drept pentru care-un plan au pritocit
Să fie omenirea un popor
Universal, ușor de stăpânit…

Și de nu credeți ceea ce vă spun
Intru-n pământ ca-n baie un miner
Urându-vă un sincer *Noroc bun!*
Mâine va fi cu mult mai greu ca ieri…

Lapte-gros:

https://www.youtube.com/watch?v=UjDlAbWaf2c

De la USAID (Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională) și Elon Musk la războiul pentru mințile României

14 octombrie 2026, Redacția AMOS News

O postare publicată de Brivael Le Pogam pe platforma X avansează o ipoteză spectaculoasă: Elon Musk ar fi câștigat un război început în urmă cu aproape un secol, într-o celulă fascistă în care Antonio Gramsci își scria reflecțiile despre putere, cultură și hegemonie.

Este o demonstrație seducătoare. Are un autor profetic, un mecanism secret, o rețea planetară și, la sfârșit, un salvator suficient de bogat încât să închidă robinetul. Numai că realitatea este mai complicată. Și, tocmai de aceea, mai interesantă.

Gramsci nu s-a prăbușit. Dimpotrivă, trăim într-o lume care îi confirmă teoria aproape în fiecare zi.

Doar că războiul pentru hegemonie nu mai este purtat de o singură tabără.

Puterea nu începe la urne

Meritul fundamental al lui Antonio Gramsci a fost acela de a înțelege că un regim politic nu se sprijină numai pe poliție, armată, administrație și legi. Puterea durabilă se instalează mai întâi în mintea oamenilor.

Ea stabilește ce este considerat firesc, respectabil, modern sau rușinos. Decide ce opinii pot fi rostite într-un salon fără ca vorbitorul să fie exclus din conversație. Hotărăște cine primește catedra, bursa, premiul, cronica favorabilă și invitația la televiziune.

Abia după aceea vin alegerile.

De aici s-a născut ideea „războiului de poziție“: cucerirea lentă a spațiului cultural și instituțional înaintea cuceririi puterii politice. Expresia „lungul marș prin instituții“ îi aparține însă lui Rudi Dutschke și este ulterioară scrierilor lui Gramsci. Cele două concepte sunt înrudite, dar nu sunt unul și același lucru.

Totuși, mecanismul descris de Gramsci este real. Cine controlează sensul cuvintelor controlează, în mare măsură, și limitele dezbaterii.

Cine stabilește cine este „progresist“, „reacționar“, „european“, „anti-european“, „expert“, „populist“, „extremist“ sau „nefrecventabil“ nu descrie pur și simplu realitatea. O organizează.

A închis Musk robinetul istoriei?

Administrația americană și structurile asociate DOGE au provocat, începând din 2025, o restructurare brutală a USAID. Dar afirmația că toate programele au dispărut, iar agenția a fost pur și simplu ștearsă, este prea categorică.

Departamentul de Stat a preluat o parte importantă dintre funcțiile USAID. Un raport oficial arată că 17 birouri ale Departamentului de Stat ajunseseră să gestioneze 1.504 programe transferate, cu o valoare deja angajată de peste 51 de miliarde de dolari. Așadar, o parte dintre programe a fost închisă, alta a fost transferată, iar sistemul a fost reorganizat, nu evaporat.

Este însă incontestabil că ecosistemul internațional al finanțărilor a primit o lovitură puternică. Organizații, publicații, proiecte civice și rețele care își construiseră existența în jurul acestor fonduri au fost obligate să se restrângă, să-și caute alți finanțatori sau să dispară.

De aici până la concluzia că oprirea banilor USAID a provocat singură virajul electoral al Americii Latine este însă o distanță considerabilă.

Dreapta a obținut victorii importante în Bolivia, Chile, Ecuador, Honduras și Argentina. Dar alegătorii nu au votat numai împotriva ONG-urilor. Au votat sub presiunea criminalității, inflației, migrației, corupției, stagnării economice și uzurii guvernelor aflate la putere. În Honduras, de pildă, victoria conservatorilor a venit la capătul unui scrutin extrem de strâns și contestat. În Chile, temele dominante au fost securitatea și migrația. În Ecuador, violența cartelurilor și criza de securitate au cântărit enorm.

În Brazilia, rezultatul primului tur este într-adevăr spectaculos: Flávio Bolsonaro a obținut 47,03%, iar Lula da Silva 45,16%. Dar alegerile nu s-au încheiat. Turul decisiv urmează pe 25 octombrie 2026. (În final, algerile au fost câștigate de Lula da Silva – *n. red.*)

Putem vorbi despre un val conservator. Putem observa că slăbirea unor rețele de finanțare a redus capacitatea anumitor organizații de a influența dezbaterea. Nu putem demonstra însă că un singur robinet financiar explica opțiunile politice ale unui continent întreg.

Corelația nu este automat cauzalitate.

România, nu hegemonia stângii, ci hegemonia dependenței Aplicată României, teoria postării de pe X trebuie serios corectată

România nu a cunoscut o dominație culturală clasică a stângii occidentale. Avem prea puține doctrine și prea multe grupuri de interese. Partidele care se declară de stânga aplică uneori politici de dreapta, iar cele care se declară de dreapta distribuie privilegii și funcții în cel mai balcanic stil posibil.

La noi, hegemonia nu este strict ideologică. Este financiară, administrativă și clientelară.

Nu contează doar dacă o publicație este progresistă sau conservatoare. Contează cine îi plătește contractele, publicitatea, proiectele și evenimentele. Nu contează doar ce crede un intelectual. Contează cine îi acordă postul, finanțarea, invitația și vizibilitatea.

Iar aici datele sunt greu de ignorat.

În primele patru luni ale anului 2025, partidele politice din România au cheltuit aproximativ 113 milioane de lei din subvenții, dintre care aproape 72 de milioane – circa 63% – pentru „presă și propagandă".

Beneficiarii concreți ai multor contracte au rămas ascunși publicului.

Pe întreg parcursul anului 2025, partidele au direcționat către mass-media și propagandă aproximativ 22,7 milioane de euro din bani publici, într-un sistem marcat de clauze de confidențialitate și de cumpărarea bunăvoinței editoriale.

Aceasta este una dintre marile noastre rețele de influență. Nu funcționează neapărat prin cenzură directă. Funcționează prin contract, acces, tăcere și selecția subiectelor.

Un ziar nu trebuie să primească ordin să mintă. Este suficient să știe despre cine nu este prudent să scrie

În comparație cu acest mecanism intern, influența directă a USAID asupra presei românești pare să fi fost mai limitată decât lasă să se înțeleagă retorica virală. USAID și-a încheiat oficial activitatea în România în 2007, deși ulterior au mai existat finanțări indirecte, prin consorții și organizații internaționale. Unele redacții independente au beneficiat de granturi relativ mici, folosite inclusiv pentru infrastructură tehnică și dezvoltare instituțională.

Asta nu înseamnă că finanțările externe trebuie scutite de control. Dimpotrivă. Orice ban care urmărește să influențeze spațiul public trebuie să fie transparent: bani americani, europeni, guvernamentali, de partid sau proveniți de la mari companii.

Dar ar fi o eroare să denunțăm un grant de câteva zeci de mii de euro acordat unei redacții și să ignorăm milioanele pompate de partidele românești în presă din bugetul public.

Bruxelles-ul și opacitatea finanțărilor. Există și o problemă europeană reală

Curtea de Conturi Europeană a constatat că imaginea finanțărilor acordate ONG-urilor de către Uniunea Europeană nu este suficient de clară și de fiabilă. Clasificarea organizațiilor a fost uneori inconsistentă, informațiile incomplete, iar unele activități de lobby și advocacy nu au fost prezentate transparent.

Această constatare nu dovedește existența unei conspirații continentale. Dovedește însă că avem o problemă democratică.

Instituțiile care cer transparență guvernelor, companiilor și cetățenilor trebuie să fie ele însele transparente. Nu poți finanța organizații care influențează legislația și opinia publică, iar apoi să ascunzi traseul banilor în spatele unor formule administrative.

Dar nici soluția opusă nu este sănătoasă. Desființarea sau demonizarea întregii societăți civile ar lăsa spațiul public la discreția partidelor, serviciilor, oligarhilor și platformelor tehnologice.

ONG-urile nu sunt prin definiție virtuoase. Dar nici prin definiție vinovate.

De la vechii gardieni la algoritmi

Elon Musk nu a distrus hegemonia. A schimbat arhitectura ei.

Platforma X a spart unele bariere impuse de presa tradițională și a permis circulația unor informații și opinii anterior marginalizate. Acesta este un câștig real pentru libertatea dezbaterii.

În același timp, algoritmul unei platforme private poate deveni el însuși un instrument de putere. El decide ce vedem, ce se amplifică, ce ne înfurie și ce dispare în tăcere. În locul redactorului-șef, al comitetului academic sau al funcționarului care aprobă grantul apare administratorul algoritmului.

Am scăpat de un portar și am găsit altul.

De aceea, nu asistăm la sfârșitul războiului cultural, ci la democratizarea și radicalizarea lui.

Vechea hegemonie instituțională este contestată de o contra-hegemonie digitală. Stânga și dreapta folosesc astăzi aceeași lecție gramsciană: pentru a câștiga alegerile trebuie mai întâi să schimbi limbajul, valorile și percepția asupra realității.

Chiar și în România, ipoteza unei prese online dominate uniform de stânga nu se confirmă. O cercetare recentă arată că audiențele celor mai vizibile publicații online tind, în medie, spre dreapta.

Nu avem o singură hegemonie. Avem mai multe tabere care se luptă să o obțină.

Ce ar trebui să facem în România

România nu are nevoie să schimbe propaganda „progresistă“ cu propaganda „suveranistă“, dependența de Bruxelles cu dependența de Washington, finanțatorul Soros cu finanțatorul Musk sau presa cumpărată de ONG-uri cu presa cumpărată de partide.

Are nevoie de **reguli care să se aplice tuturor**:

Publicarea integrală a beneficiarilor contractelor de presă și propagandă plătite de partide.

Marcarea vizibilă a conținutului finanțat politic, guvernamental sau prin granturi externe.

Transparență asupra finanțărilor ONG-urilor care participă la elaborarea politicilor publice.

Separarea clară dintre conținutul editorial și cel plătit.

Concursuri reale și criterii publice pentru finanțarea culturii.

Pluralism în universități, școli, instituții culturale și mass-media publică.

Protejarea presei independente atât față de presiunea statului, cât și față de presiunea finanțatorului privat.

Pentru că problema nu este existența finanțării. Cultura, educația și presa nu pot funcționa fără bani.

Problema apare atunci când banii devin invizibili, iar finanțatorul pretinde că nu influențează nimic.

Cine a câștigat războiul?

Elon Musk poate fi considerat unul dintre actorii care au distrus monopolul vechilor instituții asupra conversației publice. Dar ar fi prematur să-l declarăm câștigătorul unui război de o sută de ani.

Nici cultura nu a fost eliberată definitiv, nici adevărul nu a ieșit singur la suprafață.

Atunci când un robinet financiar este închis, nu rămâne în urmă un spațiu pur, populat numai de cetățeni liberi și adevăruri reprimate. Alte interese, alți bani și alte centre de putere se grăbesc să ocupe locul rămas liber.

Adevărata miză nu este cine controlează megafonul.

Miza este dacă societatea mai acceptă ca un singur grup să-l controleze.

Gramsci nu a fost învins. Lecția lui a fost învățată și de adversarii săi. Dreapta politică, platformele digitale, mișcările suveraniste și rețelele alternative duc acum propriul lor „război de poziție“.

În România, acest război este deja în plină desfășurare.

Iar înainte să-i alegem câștigătorul, ar fi bine să punem întrebarea pe care propaganda, indiferent de culoare, o detestă cel mai mult:

Cine plătește megafonul?

Claudiu Oteleanu

https://www.amosnews.ro/gramsci-nu-a-murit-si-a-schimbat-tabara/

Nicolae GEORGESCU

Discuții cu Inteligența Artificială despre „Mioriţa“ neamului

Antichitățile Mioriței au fost semnalate și comentate încă din secolul al XIX-lea. Alexandru Odobescu vede în baladă chiar aspecte ale spiritualității clasice elene, și identifică mituri precum cel al lui Adonis (sfâșiat de proprii câini) și al Persefonei:

„…Să despuiem acum, prin puterea închipuirii, această elegi(a)că și grațioasă baladă, de tot cuprinsul ei local și curat atingător de Ţările Românești, să lepădăm dintr-însa puținul amestec cu idei creștinești și moderne ce se zăresc pe ici și colea, și nu vom putea tăgădui că Mioara este isvorită și dânsa din aceeași pornire de spirit ca toate cânticele antice ce jeleau pe un tânăr păstor ucis fără vreme, în floarea juneței; dar însă, făcând partea asemuirii, nu trebuie să nesocotim și unele diferențe însemnate. Într-adevăr, dacă simțmântul și ideea sunt aceleași în duiosul cânt al *Linului* antic și în pastorala întristătoare a Românilor, înțelesul general însă al legendei, de la una până la alta, s-a preschimbat; caracterul religios ce da antichitatea acestei tradițiuni, acel cult al naturei fizice, ascuns sub o poetică legendă, au pierit cu totul în amintirea modernă, descolorate, risipite și nimicite prin ideile mai înalte și mai morale ale religiunii creștinești. Aceasta a fost soarta tuturor credințelor religioase ale păgânilor, câte s-au păstrat în sânul popoarelor din timpii noi: sau că zeitățile lor protectoare au căzut subt urgia creștinilor și Demonii și Idolii lor, odinioară plini de daruri și de virtuți, au devenit spirite dușmane și infernale, sau că tradițiunile și practicele lor religioase, despodobite de înțelesul lor sacramental, au rămas în popor ca niște simple legende și obiceie casnice și câmpenești. De aceea și în cântecul nostru, nici zeul gelos al luminei și al poeziei (Apolon), nici câinii sau mistreții turbați de arșița canicului, nu mai pricinuesc moartea păstorului, ci alți doi semeni ai săi, alți doi păstori ca dânsul, vorbind numai poate limbi străine lui. Astfel ideea de patrie încolțește pe tulpina secată a religiunii; astfel caracterele accesorii ale unei legende se preschimbă după locuri și timpi, lăsând abia urma de existența lor. Ideile însă de căpetenie, acelea pe cari nici o lege nu le poate tăgădui, acelea se păstrează mai cu sfințenie, căci mintea poporului mai cu greu cutează a le preschimba. Astfel modul de a privi moartea ce-l vedem dezvoltat în Mioara, adică acea nuntă mistică cu „o mândră crăiasă, a lumii mireasă“, cu „o fata de crai, pe o gură de rai“, acea serbare măreață la care „toată natura și soarele cu luna“, și „brazi și păltinași“, și „păsările și stelele“ sunt toate părtașe, nu sunt de oare o amintire învederata a cultului primitiv al naturei? Acea „mândră crăiasă, a lumii mireasă“, nu este ea oare zeița Iadului, Persefona, mândra mireasă a lui Adonis? Chiar acea idee despre moarte, așa senină, așa lipsită de dureri, așa trupească chiar, nu este oare însăși ideea ce-și plasmuise antichitatea despre moarte? Cei vechi nu și-au putut închipui niciodată desăvârșita despărțire a sufletului de trup, după încetarea acestei vieți lumești; pentru dânșii, câmpiile Elisee și adâncimile Tartarului erau locuite de umbre purtând formele lor pământești; moartea, la dânșii, nu știa încă bine să despoaie sufletul de lanțurile trupești, să-l avânte limpede și liber, în regiuni nevăzute, lăsând pe pământ numai un groaznic și fioros schelet de oase. Pierirea atomului material al omului nu se înfățișa lor sub această icoană spăimântătoare, în veci prezentă imaginațiunii moderne, ci sub aceea, mai blândă, a unui june geniu aripat, stingând pe pământ o făclie și purtând, sau o urnă funerară, păstrătoare de cenuși, sau un fluture, emblemă a metamorfozei, sau o cunună de siminoc, floare a nemuririi. Porniți pe întinsul câmp al acestor asemuiri, mai mult de cugetări decât de cuvinte, oare nu vom auzi răsunând prin acele „fluerașe de fag, ce mult zic cu drag“, prin cele „de os, ce mult zic duios“, chiar tristele fluiere gingreene, cari cântau cu viers înfocat, plin de dor și de jale, *perirea* nenorocitului zeu Adonis? Când apoi ciobănelul Moldovan cere ca să-l îngroape pe aproape „din dosul stânii să-mi auz câniі“, nu vom crede oare că acei lătrători sunt chiar:

„Dragii (săi) câni (ce) urlă împrejurul tânărului (Adonis)“? (Bion, *Epitafium Adonidis*) și iar, acea venerabilă „măicuță bătrână, cu brâul de lână, din

ochi lăcrimând, pe câmpi alergând, pe toți întrebând", nu a luat ea oare locul amantei disperate, al acelei Vinere păgâne care:

„Cu părul desfăcut, rătăcește prin păduri, jalnică, despletită, desculță, și spinii o rănesc când umbla și se umplu cu sânge zeiesc; iar de strigătele ei ascuțite lungile văi răsună, când cere pe Asiricul ei soț, când chiamă pe junele-i iubit."? (*Idem*, *ibidem*)[1]

Al. Odobescu identifică, în Miorița, chiar un cuvânt din greaca veche: ortoman.

„Ortoman, fără de a avea în limba română un înțeles precis, se derivă încă de sineși din zicerea elinească: orthos, drept i din cea latină: manus, mână, ceea ce i-ar compune înțelesul drept la mână, și cine e drept la mână e onest, e măestru, e tare, are „oi mai multe, multe și cornute" și „cai învățați și câini mai bărbați" și trebuie doi „să se vorbească, să se sfătuiască ca să mi-l omoare". Am putea încă împrumuta înțelesul cuvântului elinesc orthomantis, spre a explica zicerea ortoman, prin drept ghicitor, drept prevestitor cunoscător al științei întregi[2], precum e Theresias ortomantis (Pindar, *Nemeea I*, v. 92). În orice chip, origina acestui cuvânt ne apropie de Elada."[3]

B.P. Hasdeu, însă, pornind de la *Miorița*, găsește termenul într-o baladă dobrogeană, astfel: „Cel viteaz de ortoman/ izbea negrul dobrogean,/ și cu pala lui cea nouă/ Tăia bălaur în două…" și explică termenul mai larg: „Ortoman se descompune în orto și man. Man, germanul mann, celticul mon, sanscritul manus și manu, om, ne întîmpină în limba română ca final acolo unde se cere a se da mai multă vigoare fondului expres în prima parte a cuvântului, adecă a face ideea mai bărbată; astfeli din gog, prost, gogoman, și mai prost; din hoț, bandit, hoțoman și mai bandit etc. Același rol joacă în alte vorbe române finalul -andru, elenicul andros, din indo-europeul nara = anra cu intercalarea eufonică a lui d întocmai ca în francezul gendre din gener, sanscritul și zendicul nar, celticul nerth, sabinul nero, albanezul nðeri, adecă iarăși om sau bărbat ca și man; bunăoară: flăcăiandru, ce de mai flăcău; copilandru, ce de mai copil etc., iar într-un basm poporan foarte vechi: seteșandru, ce de mai setos; chitaciandru, ce de mai iute; fălcășandru, ce de mai fălcos. Man și andru n-au putut rămînea în graiul nostru decât de la daci, unicul strat primordial peste care se suprapusese imediat elementul latin. Man în cuvintele române compuse fiind o simplă întărire cată dară să cercetăm valoarea lui orto, în care se cuprinde simțul fundamental al vorbei ortoman. Acest orto este cu totul nedependinte de grecul orthos, drept, a căruia formă dorică borthos corespunde arianului vardha, de unde anevoie se poate deduce tema orto, evidamente născută, ca și Olt din Alt, dintr-un prototip arta. Erodot zice că numele cel antic al perșilor a fost Artaioi și că-n limba lor cuvântul arta însemna ceva mare, megan. Lexicograful Esichiu este și mai explicit: Într-un pasagiu el ne spune că vorba arta avea persianește trei înțelesuri: mare, megas; luminos, lampros; viteaz. Într-un alt loc mai adaugă că forma arta însemna la perși „drept". Mare, luminos, viteaz, drept, iacă dar un bogat grup de accepțiuni ale termenului arta în antica limb" persian", toate foarte apropiate de ceea ce exprimau dacii prin orto. Rawlinson a adunat din fântâne clasice următorul registru de numi proprii medo-persice cuprinzând cuvântul arta, pe cari nu i-a fost greu a le explica cu ajutorul limbii zendice: Artabardes, din arta și bardes, celebru: foarte celebru; Artabarzanes, din arta și berez, strălucit: foarte strălucit; Artachaeus, din arta și hakhá, amic: foarte amical; Artapatas, din arta și paiti, domn: mare domn; Artasyras, din arta și sura, soare: luminos soare; Artaxerxes, din arta și khșatra, rege: mare rege; Artochmes, din arta și takhma, tare: foarte tare etc. În limba zendică arta ne apare sub formele colaterale: areta, ceva perfect; aretha, lege; ereta, înalt; erethé, dreptate; erethwa, adevărat etc. Cuvântul arethamant, drept, legal, reproduce până și partea finală din al nostru ortoman, pe care-l regăsim de asemenea în numele propriu persian Artamenes. (…) Am mai putea menționa pe modernul persian ard, voinic. Toate acestea ne readuc la „orto-manul" român. Orto, primitivamente arta, implicând ideea fundamentală de ceva bun, drept și viteaz totodată, adecă un complex ce s-ar putea traduce prin „voinic",

---

[1] Al. Odobescu: *Răsunete ale Pindului în Carpați*. DIOCHIUL. NALUCA. – MIOARA. MOȘ-AJUN. În Revista Română, 1861; reluat, la 1880, în Albumul MacedoRoman. Citățm după Al. I. Odobescu: *Opere complete,* Volumul II, București, Ed. Minerva, 1908, p. 22-23.

[2] Pornind de aici, probabil, dar și de la Reinach, Rodica Sfințescu (*Sacrificarea unui tânăr*, 1992) interpretează termenul *mioara*, lănsând ipoteza că ar proveni de la numele zeiței destinului, *Moira*, zeiță care e reprezentată torcând un fuior de lână, care la rândul ei provine de la totemul „oaie", conform teoriei lui Solomon Reinach.

[3] Idem, *Op. cit*., Ed. Cit., p. 25.

finalul man vine de mai întărește această noțiune, astfel că ortoman[4] vrea să zică: foarte voinic“[5].

Rezonând în logica filologico-istorică a lui Al. Odobescu ori B.P. Hasdeu, putem aduce completări interesante – dar cu aceeași observație a primului dintre ei: „porniți pe întinsul câmp al acestor asemuiri, mai mult de cugetări decât de cuvinte“. De pildă, printre generalii armatei persane care au luptat cu grecii la Salamina, Eschil îi amintește pe Artafrenes/Artafernes și Artames[6]. În privința lui Al. Odobescu, pentru *măicuța bătrână cu brâul de lână* se potrivește mai bine portretul reginei Atossa, mama regelui persan Xerxes: aceasta este numită, de același Eschil[7] „batyzōnōn anassa“, „regină încinsă cu un brâu strâns, care-i adâncește talia“. Și tânărul ciobănel are trupul *tras ca prin inel*, iar H. Sanielevici identifrică motivul tot în Orientul apropiat, de unde consideră că a circulat, prin frigieni, și la traci[8].

Putem să continuăm excursul bibliografic privind antichitățile Mioriței[9]. Vom constata că majoritatea covârșitoare a comentatorilor vorbesc de ciobanul mioritic ca zeu. Între ei, H. Sanielevici, în articolul citat din *Adevărul literar și artistic* din 1931 se referea mai pe larg la *omorul – ritual* al lui Dionysos, Attis, Adonis, Sabazios, Tamuz, Nergal, Șiva, Osiris etc. La geți, acest zeu se numea Zamolxis. În concluzie, „fiindcă omul jertfit anual întruchipa zeul și-i purta numele, putem afirma ca *eroul Mioriței era un Zamolxis*“. Practica jertfei ritualice se regăsea, într-adevăr, în religia tracilor,vezi Herodot: „La fiecare patru ani aruncă sorții și întotdeauna pe acela dintre ei pe care cade sortul îl trimit cu solie la Zamolxis, încredințându-i de fiecare dată toate nevoile lor“. Luptătorul era azvârlit în sus și lăsat să cadă în vârfurile a trei sulițe. „Războinicii geţi nu se temeau de moarte. Probabil, Zamolxis le propovăduise nemurirea sufletului celui ucis în luptă…“[10].

Rezonând în sensul antichităților *Mioriței* regăsite mai ales la filologi (Odobescu, Hasdeu), în observațiile ce urmează nu dorim decât să lărgim sfera surselor discutând moartea ciobanului mioritic din perspectiva motivului „mortului neîngropat“ (*Iliada*, Eschil, Sofocle). Iată, mai întâi , așazisul testament al ciobanului mioritic: el este precedat, în balada cunoscută (V. Alecsandri) de două propoziții condiționale: prima „De ești năzdrăvană“[11], iar cea de-a doua „Și de-o fi să mor“. Această a doua condiție se regăsește dezvoltată și separat în poezia populară, în versuri ironice de tipul: „Și de-o fi și-i fi să mor/ Nici la toamnă nu mă-nsor,/ Nici la toamnă nici la vară/ Să bag fetele în boală.“, unde resimțim, în tiparul din primul vers, sensul „chiar dacă“, întărit de repetarea verbului la viitor: chiar dacă, în ultimă instanță dacă, să zicem că va fi să mor.

Sunt, așadar, două cortine groase în *Miorița*, pe care ciobanul le dă la o parte ca să-și mărturisească – nu sentimentul morții, ci dorința de a se împlini un ritual anumit la moartea sa. Ar putea fi vorba de ceea ce numim îndeobște realitate virtuală, dar este mai mult decât atât: este o dorință unui ritual ce trebuie executat oricând și oricum se va produce moartea. Argumentarea este foarte strânsă mai departe: „Și de-o fi să mor/ În câmp cu mohor.“ Găsim, aici, a treia condiție: dacă ești năzdrăvană, dacă voi muri și dacă lucrul se va petrece/întâmpla într-un câmp cu mohor. Oaia năzdrăvană își cheamă stăpânul „la

[4] Actualmente, termenul este interpretat altfel, mult mai simplist, cu o bibiliografie lacunară și explicat precar: **ortomán (ortomână)**, adj. – 1. Bogat, de seamă, opulent. – 2. Viteaz, puternic. – Var. *iortoman, hartoman*. Origine necunoscută, dar probabil, expresivă, după cum o arată suf. *-man*, cf. *gogoman, hoțoman* etc. Ar putea fi doar var. lui *lotroman* „hoț“, caz în care ar avea semantismul lui *hoț* „viclean, șiret“. Ideea sau, în cazul lui, proveniența primei părți a cuvântului nu a fost descoperită până acum. Totuși ipotezele abundă: cuvînt dacic (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 85) sau din zend. *arethamant* „drept“ (Hasdeu, *Istoria critică*, I, 2, p. 261); din ort „ban“ (Cihac, II, 230); din cuman. *yurt* „proprietate“ (Șeineanu, I, 227; Loewe 75); din tc. *yortman* „a fugi“ (Tiktin; Densusianu, GS, VI, 313-18); din *ottoman* încrucișat cu *ort* (Philippide, II, 726); din lat. *libertus*, prin intermediul unei forme **iertoman* (Giuglea, *Dacor*, V, 542-47). Nu are circulație, apare numai în poezii populare. Dan Botta are această intuiție: îl trage din lat. Ortus, cu sensul „naștere“, „generație“, „ivire“, „încolțire“, trimițând la „orta“ cu sens învechit dar încă rezistent („ortraua boierească“, „ortaua roșie“) și, mai ales, cu trimitere la ortac, „tovarăș“. Jurtuman mai înseamnă, apoi, „voinic, spătos, bine legat“, „viteaz“. Compuse: ceairort „ficaria ranunculoides“, alias „salată de câmp“ / ceair, „câmpie“ – Pentru care vezi cibarium ort „ivire, încolțire“/. (Dan Botta: Roma – Threicia. *O încercare de etimologie a limbii române*. Ediție îngrijită de Dolores Botta, Ed. Crater, f.a., p. 390).

[5] B.P. Hasdeu: *Istoria critică a românilor,* Ediție îngrijită și studiu introductiv de Gr. Brâncuș, Ed. Universitas, f.a., p. 440 (despre denumirea râului Gilort).

[6] Eschyle, *Les Perses*, Ed. Paul Mazon, Les Belles Lettres, Paris, 1920, Tome I, p. 73

[7] *Idem*, *Op. cit*., Ed. Cit, p. 68.

[8] H. Sanielevici: *Miorița sau patimile unui Zamolxix*, în „Adevărul literar și artistic“, 1931, Nr. 552.

[9] A făcut-o, într-o lucrare masivă, Dorin Stef („Miorița s-a născut in Maramureș”, Editura Dacia, Colecția Universitaria, Seria Philologică, Cluj Napoca, 2005) – din păcate, cu dispensare masivă de filologie, cu citate prea scurte din autori pentru a putea înțelege demonstrațiile lor – reieșind doar un rezumat de idei al autorului; nu conține citate ca cele de mai sus.

[10] Apud Dorin Ștef, *Op. cit.*, s.v.

[11] În privința oii năzdrăvane, vezi Simion Florea Marian, *Legendele Maicii Domnului*, Ed. Academiei Române, 1904, p. 146: unele variante ale *Colindului Maicii Domnului* (în care chipul lui Iisus Christos este descris identic sau aproape identic cu cel al ciobanului din baladă) sunt însoțite de îndemnuri pentru repetarea în gând, ca rugăciune, a textului, de către ciobanii tineri care vor ca din oilor lor să se nască un miel năzdrăvan ce va vorbi și i va anunța cum va fi timpul și alte lucruri ce se vor întâmpla. Vezi mai jos.

negru zăvoi", ca pentru a se putea apăra; el nu refuză chemarea, dar pune ipotetic problema aflării morții proprii în câmp deschis. Este ca și cum ar completa: da, vin acum în zăvoi, între arbori, dar nu pot sta tot timpul numai aici, ca să mă apăr, se poate întâmpla să mă prindă moartea într-un loc deschis: este, în fond, a patra reverberare a acelui „de-o fi", o altă condiție, așadar.

Despre numele[12] Miorița s-a spus că ar fi *Moira* (destinul) diminutivat, „moirița", cu metateza *o/i*. Oricum ar fi, trebuie amintit: ce e drept, ea știe acum ce se va petrece mai târziu, dar ce știe ea, în amănunt? Că cei doi ciobani se vor întâlni, se vor vorbi și vor cădea de acord. Ei încă nu s-au întâlnit, încă nu au gândul comun al omorului, poate că fiecare separat nu are acest gând nici pentru sine: ea știe ce vor gândi, înainte ca ei să gândească. Aceasta este condiția *preursitei*, nu a *ursitei*: *ursita* este urzeala, punerea la cale a faptei, întinderea țelor la războiul de țesut; *preursita* este gândul de dinainte, planul, proiectul. Miorița știe, așadar, ceea ce nu știu încă ciobanii cei doi că vor gândi; este mai mult decât destin aici, este predestinare, fatalitate cum s-ar putea denumi, adică o calitate independentă de voința cuiva.

Nu trebuie lăsată la o parte condiția mortului neîngropat din Iliada ori din tragedia grecească (ciclul theban, la Eschil și mai ales la Sofocle). Amintim că, la Homer, zeul Apolon îi pedepsește pe ahei (pentru că l-au necinstin pe preotul Hryses, cel care i-a adus zeului jertfe din turmele consacrate lui, zeului, rugându-l s-l ajute să-și recapete fata răpită, pe Hryseis) aducând ciuma în armată, astfel că „sufletele mari de eroi sunt aruncate cu miile în Hades, iar trupurile rămân pradă la câini și tot felul de păsări[13] – iar în tragedie, unde Creon interzice îngroparea lui Polinice, (care a adus mari nenorociri Thebei prin războiul ridicat împotriva ei), Antigona, sora lui Polynice, merge până la sacrificiul de sine ca să-l îngroape totuși. Decretul lui Creon este ferm la Sofocle: Eteocles care a apărat Theba să fie îngropat – dar fratele său, care a venit cu armată străină să-și nimicească cetatea, nu: nimeni „Să n-aibă lacrimi pentru el! Și zdrumicat/ Să-i fie stârvul lui de păsări și de câini"[14]. Expresia se reia, iar spre finalul piesei, Tirezias are acea viziune cu păsările și căinii sfâșiind trup omenesc în loc de resturi din jertfa animală rânduită zeilor, fapt ce-i scârbește și pe zei încât nu mai primesc jertfe: „Sunt pline-altarele și vetrele zeești/ De păsări și de câini care sfâșie-n hăbuci/ Ăst stârv al bietului fecior al lui Oedip…"[15]. Situația, ipotetică (pentru că Antigona își va înmormânta, până la urmă, fratele), din viziunea lui Tirezias se reverberează la toate altarele din Theba. Această stare de lucruri vrea s-o îndrepte Antigona – care spune, oarecum ca-n Miorița, că moartea va fi nunta ei. În fond, din punctul ei de vedere, câinii din spatele stânii și păsările lăutari sunt doar starea normală, firească, a lucrurilor: nu-l sfrâșie pe mort, asistă și așteaptă sacrificii în cinstea lui.

În *Miorița* trebuie observat, apoi, că *mohorul* este o vegetație specială. Sunt ierburi ce cresc printre sămănături (porumb, cartofi) și care în timpul verii sunt fragede, suculente, se numesc *costree*, sunt foarte bine mâncate de animale (se smulg sau se seceră de printre coceni ori vrejuri și se dau la vaci, porci, păsări). Toamna, însă, cocenii de porumb se taie, iar această costree, rămasă fără sprijin de umbră, îmbătrânește repede, se cheamă *mohor* și este ca o iarbă neagră pe care târziu, după muncile agricole grele, gospodarul abia dacă o mai cosește, ca nutreț de rezervă, pentru animalele mai puțin pretențioase (capre, oi, cai). Frunzele de mohor au la început pete ruginii, apoi sunt roșii sângerii. Câmpul de mohor din *Miorița* este indicație clară de anotimp: toamna târziu – și de loc: pe foste sămănături, în teren cultivat, îngrijit; nu într-o poiană din munți, de pildă ci, iarăși: la câmp, în zonă locuită. Să mai spunem că mohorul nu se află, desigur, în zăvoi – dar să adăugăm neapărat că, fiind înalt, poate ascunde orice, chiar și hoituri de animale ori trup de om ucis. În eventualitatea morții în mohor, trupul ciobanului trebuie căutat – și iarăși regăsim, aici, o condiție: *și de voi fi găsit*. Așadar, tu, oiță, de ești năzdrăvană, adică de știi unde vor comite ei crima, să-i obligi să mă aducă la ritualul îngropării. În fond, nici nu e nevoie să fie o crimă: *de-o fi să mor în câmp de mohor* poate însemna orice fel de moarte (trăsnet, moarte din senin, atac de animale sălbatice, etc.), accentul cade pe mohorul ce „îngroapă" prost trupul.

În această ordine de idei, aș vrea să amintesc expresia de limbă „Să mi-l aduci, din pământ din iarbă verde": în context mioritic, în ipostaza motivului „mortul neîngropat", trupul celui mort (pe câmpul de luptă, de pildă) trebuie căutat și adus acasă, fie că este îngropat în grabă, fie că este lăsat în iarbă verde,

[12] Vezi mai sus, nota 2.

[13] Homer, *Iliada*, I, v.3-4: „Suflete mari de eroi aruncate cu miile-n Hades,/ Trupul lăsându-l la câini și tot felul de păsări de pradă" (trad. noastră)

[14] Sofocle, *Antigona*, trad. de George Florin în *Tragicii greci. Antologie*, studiu introductiv și comentarii de D.M. Pippidi, ESPLA, f.a., p.440.

[15] *Idem*, trad,. Cit. *luc. cit*., p. 478.

pentru a i se certfica moartea, a i se face mormântul, slujba etc.; este, desigur, vorba de un erou important, fiu de împărat de pildă.

În contextul stabilirii timpului și locului morții ipotetice, este cu totul necesar să facem legătura cu dorința ciobanului: „Pe mini să mă-ngroape/ Aicea pe-aproape,/ În dosul stânii/ Să-mi aud cânii.“ El vrea, așadar, să fie adus din câmpie la deal, la stână, la zăvoi – să nu fie îngropat jos, la șes, între comunitățile de oameni, de agricultori.

Trebuie să ne întrebăm, în acest caz, ce înseamnă, cu referire la celelalte oi: „Pe mine m-or plânge/ Cu lacrimi de sânge“? Are în vedere o răzbunare[16] a oilor? – Dar sunt cele mai blânde animale, ele merg de bunăvoie la tăiere, din punctul de vedere al jertfei pentru hrană sunt, oarecum, peștii uscatului – pentru că nimeni nu pune problema morții peștilor înainte de a fi mâncați, destinația lor pentru hrană este naturală, cerească chiar. Noi credem că aici, în acest punct, se regăsește cel mai apăsat condiția de zeu a ciobanului mioritic. Lacrămile de sânge sunt chiar jertfa de sânge: oile se vor sacrifica, își vor lăsa fluidul venelor la altar, pentru zeul lor. Se știe că în antichitate zeilor li se aduceau sacrificii animale din turmele consacrate lor, templele aveau asemenea turme protejate din care doritorii alegeau exemplare de jertfă. Tovarășii lui Ulise, în *Odiseea*, fură boi din turma consacrată lui Apollon – și sunt apoi pedepsiți de mânia zeului: „Dar tot la urmă nu putu pe-aceia/ Să-i mântuie, oricât se străduise,/ Pieriră din păcatul lor cu toții/ C-au lăcomit a ospăta, netoții,/ Din boii sacri-ai Soarelui, și acesta/ Deșert făcu întorsul lor acasă.“[17] Animalele de jertfă sunt consacrate din naștere zeului lor, hrănite și crescute pentru el – fac, oarecum, parte din ființa lui iar prin sacrificiu nu fac altceva decât să treacă în el. Observația noastră trebuie pusă în legătură cu cele două anunțuri pe care le face (le transmite) ciobanul: unul către mioarele lui – și celălalt către mama lui.

Către oi: „Iar tu de omor/ să nu le spui lor;/ să le spui curat/ că m'am însurat/ c'o mândră crăiasă/ a lumii mireasă/ că la nunta mea/ a căzut o stea.../ Soarele și luna/ mi-au ținut cununa;/ brazi și păltinași/ i'am avut nuntași;/ preoți munți mari,/ păsări lăutari,/ păsărele mii/ și stele făclii.“

Aceasta este condiția lui de zeu în cosmos.

Către mama lui, însă: „Tu, miorița mea,/ să te'nduri de ea/ și să-i spui curat/ că m'am însurat/ c'o fată de crai,/ pe-o gură de raiu!/ Iar la cea măicuță/ Să nu-i spui drăguță/ Că la nunta mea/ A căzut o stea…“

Ele, oile, nu trebuie să știe de omor – iar ea, măicuța bătrână, nu trebuie să știe nici de omor, nici de integrarea în cosmos, ci doar de nunta sacră la gura lui, *pe-o gură de rai*. Vorba curată („să le spui curat“; „și să-i spui curat“) este una limpede, fără complicații simbolice: măicuța lui trebuie să știe doar că el a plecat în lume și și-a găsit un rost lumesc după un noroc mare; ele, în schimb, trebuie să știe, la fel de curat, în limbaj simbolic însă, că s-a legat în adâncul cosmosului cu Moartea (în chip de Persefona, poate), că este între zei, și anume zeul care și-a construit altarul cu ajutorul oamenilor. În rezumat, Miorița ne spune, dacă urmărim mesajul prin continuarea antichităților ce le conține, că omul, în caz de moarte, poate deveni zeu; că acest om primește cu bucurie trecerea știind că lasă în urmă amintirea vie a sa: un altar în jurul căruia se oferă, după un ritual ce devine firesc cum este natrura, firea însăși, jerte. Credem că în felul acesta *Miorița* ar putea fi datată înaintea creștinismului, care a înlocuit, cum se știe, jertfa animală cu prinosul vegetal (colivă, etc.).

Este momentul să ne referim, aici, la studiul lui Simion Florea Marian pe care l-am menționat mai sus. Observând că în *Colindul Maicii Domnului* (unde Sfânta Maria îl caută pe Iisus Christos și cei întâlniți în cale îi cer să-l descrie) chipul Mântuitorului este același cu cel al ciobanului din *Miorița*, eminentul folclorist trage concluzia care i se pare logică logică: „Ei bine, izvorul acestei frumoase balade (*Miorița*) e asemenea *Legenda despre Căutarea Domnului Nostru Isus Cristos*, în combinațiune cu unele dintre colindele de soiul celor ce le am înșirat în șirele de mai sus.“[18]. Indiferent de comentariile din această direcție ale *Mioriței* (Lucian Blaga sau Mircea Eliade, între ele), și chiar separat de criticile aduse lui S. Fl. Marian de Mircea Vulcănescu, noi trebuie să observăm că personajul din *Miorița* face parte tot din zona sacră – nu mai este zeu sau erou ca la ceilalți, ci însuși Mântuitorul. Asta face ca datele problemei să rămână: sacrul vorbește despre sine ca trecere,

---

[16] În limba greacă nu există un asemenea termen, iar cuvântul *haemolacria*, combinație greco-latină din gr. *haima*, sânge și lat. *lacrima*, este farmaceutic, tehnic (indicând fenomenul extrem de rar al plânsului cu lacrimi de culoare roșie la unii copii – ori chiar la icoane; chiar cei care au inventat termenul consideră că fenomenul este un miracol). Pentru lacrimi de sânge, credem că trebuie luată în considerație invocația preotului Hryses către Apollon: *ktisean danaoi hema dakryma toisi bellesin* (*Iliada*, I, 105): „să plătească danaii lacrimile acestea ale mele cu săgețile tale“ (ceea ce duce la fluviul de sânge făcut de către zeu în armata aheeană). „Lacrămile de sânge“ sunt lacrămile răzbunării.

[17] Homer, Odiseea, În românește de George Murnu, Ed. Cugetarea – Georgescu Delafras,1940, p. 13.

[18] Simion Florea Marian, *Op. cit.*, p. 292.

despre cultul pe care și-l cere; am putea spune: sacrul se confesează.

Acest portret al ciobanului mioritic merită, însă, atenție și din punctul de vedere al sincretismului, al imaginilor disparate din care s a constituit/alcătuit. Fața eroului este albă „spuma laptelui“, părul este „pana corbului“, deci negru, ochii sunt „mura câmpului“ (albaștrii vineții, variantele accentuează: „Două mure coapte,/ Coapte la pământ/ Neatinse de vânt,/ Coapte la răcoare/ neatinse de soare“ – nu e vorba, deci, de mura neagră, a dealului, ci de cea de pe malul râurilor, albastră vineție) – iar mustăcioara este „spicul grâului“, deci… galbenă. Chiar dacă luăm, ca licență, „spicul grâului“ cu sensul „abia mijită“, deci fără referire la culoare ci la aspect, rămân atâtea nepotriviri: un chip alb cu ochii vineți albăstrii și părul negru apăsat poate fi considerat cu greu chip paradigmatic, de referință. Dar e mult mai simplu să înțelegem că portretul s-a făcut din aglutinări, din expresii atrase de rimă și ritm, fără semnificație luate separat – ceea ce ar justifica, desigur, ipoteza sincretismului general de teme, cuvinte și situații, din întregul text. Asemenea aglutinări de versuri sau expresii care se aleg după rimă și ritm sunt numeroase în literatura populară, ar putea face obiectul unor tratări separate. (Nimic nu justifică apropierea în versurile amoebice de tipul „– Bună ziua/ Roade piua; – Bună seara/ – Roade scara“ etc.).

Zicând că avem de a face cu un ritual al zeului/ eroului, cred că se înțelege de la sine și că acea teorie a „mioritsmului“ ca atitudine generală pasivă în fața morții/ sorții nu se susține. Având în față ceea ce am numit confesiunea unui zeu/erou, aceasta nu are legătură cu contingentul decât, poate, în măsura în care vrem să l identificăm, deci ca o căutare de către noi, în jurul nostru, a unor realități palpabile. De altfel, teoria aceasta, pornind de la Michelet și mergând până la, să zicem, Duiliu Zamfirescu, este preponderent psihologică, chiar etnopsihologică ținând de descrierea specificului național – și are mai ales funcție de pedagogie (națională): îndemn la ieșirea din pasivitate. În secolul al XIX-ea, mai ales, dar și la începutul secolului al XX-lea, s a vorbit despre „destinul poporului român“ ca un destin mioritic. Se poate cita, în acest context, chiar Columna lui Traian, cea care a fost numită „actul de naștere“ al românilor.

⁂

Ion COJA

Îl provoc la duel pe Mircea Cărtărescu! M-a jignit în onoarea mea de valah!

4 mai 2020/Doctrină naţionalistă

Mircea CĂRTĂRESCU

O vină istorică

Pe la 3-4 ani. Mama îmi spune o istorioară. Un evreu îşi trimite copilul la un cioban ca să-l înveţe o limbă românească pură. După câteva luni, bate cineva la uşă: «Sunt eu, ciubanul, ţi-am adus cupilul!» Râdeam de pronunţia aceea ciudată. Dar ce era un evreu? Mama n-a ştiut să-mi explice.

După vreo cinci ani. Între nenumăratele lui bancuri porcoase, de care râdeam pentru că erau pline de cuvinte interzise, Jean de la etajul VII ne-a spus şi unul care ne-a nedumerit. La o şcoală vine inspecţia, profesorul ţine o lecţie patriotică şi un şcolar, emoţionat, începe să plângă. «Cum te cheamă, pui de dac?» îl întreabă inspectorul. La care copilul spune: «Goldenberg!» N-am înţeles de ce trebuia să râdem, era un nume curios, e drept, dar nu cine ştie ce amuzant. «Păi, nu înţelegi? Era un evreu!» Ce era totuşi un evreu? «E unul care se preface că e român, îşi ia câteodată şi nume românesc ca să ne păcălească, dar el nu e român ca noi, e jidan şi copiii lui sunt tot jidani», s-a străduit să ne explice Jean.

15 ani mai târziu, la restaurantul Uniunii Scriitorilor, un coleg de generaţie deschide *România*

literară: «Ia număraţi: uite, chiar pe pagina 2 semnează un evreu. Pagina 3: doi evrei! Pagina 5: încă doi! Pagina 8… ». L-am întrebat ce vrea să spună cu asta. « Nu fi naiv!», mi-a răspuns. «Dacă tăcem le facem jocul. Nu vezi că se împing înainte unii pe alţii? Nu vezi că nu mai ai loc de ei?» A urmat o discuţie penibilă, în urma căreia m-am ridicat şi am plecat de la masă.

Multă vreme am crezut în mitul poporului român, bun, înţelept şi tolerant, neînclinat spre excese, spre soluţii radicale. N-am dus războaie de cucerire, n-am făcut de-a lungul istoriei decît să ne apărăm «sărăcia şi nevoile, şi neamul». Chiar am crezut că, până şi în timpul dictaturilor de extremă dreapta, noi am refuzat să trimitem evreii în lagăre de concentrare şi i-am tratat mai bine decât alte popoare. Din păcate, şi acest mit trebuie să cadă. În ultimul timp, au apărut cărţi care dezvăluie, spre frustrarea, nefericirea şi jena noastră, dimensiunile nebănuite ale antisemitismului românesc. Fraza faimoasă a Hannei Arendt, din cartea despre procesul lui Eichman, «românii au fost cel mai antisemit popor din Europa», afirmaţia ei că până şi naziştii germani erau indignaţi de sălbăticia măsurilor luate de români împotriva evreilor, încep să nu ni se mai pară atât de nedrepte. Încetul cu încetul, ni se arată fapte pe care e groaznic să le priveşti în faţă: sutele de victime ale pogromului din Iaşi, alte sute de victime ale rebeliunii legionare (cu evrei agăţaţi în cârligele măcelăriilor), mii sau zeci de mii de victime asfixiate în vagoanele de transport. Întârzierea cu decenii a acordării cetăţeniei evreilor, legi antievreieşti mai dure ca oriunde, o mulţime de organizaţii antisemite, de guverne antisemite. O anticipare cu câteva decenii a „soluţiei finale“ în scrierile unui doctrinar. Un poet naţional antisemit. Un guru universitar antisemit. Discipolii săi, deveniţi mai târziu personalităţi mondiale – făcându-şi din antisemitism o profesiune de credinţă. Şi dacă putem să ne îndoim de datele şi cifrele din studiile ştiinţifice – deşi de cele mai multe ori n-avem motive s-o facem – e greu să te îndoieşti de mărturiile directe de felul „Jurnalului“ lui Mihail Sebastian, în care asistăm la calvarul unui scriitor, din întâmplare de origine evreiască. În câţiva ani, acest om blând şi copilăros, lucid şi resemnat, se vede dat afară din slujbă, din casă, din Societatea Scriitorilor, părăsit de cei mai buni prieteni, deposedat prin urmare de umanitate, singura lui „vină“ fiind una obiectivă, evreitatea lui. Oricât de amar ar fi paharul, trebuie să-l bem astăzi până la fund: avem datoria să ne recunoaştem vina istorică faţă de evreii din România. E primul pas spre recâştigarea onoarei noastre de popor civilizat, european.

Am crezut şi mai multă vreme că generaţia mea şi eu însumi am fost scutiţi de antisemitism. În definitiv, n-am văzut prea mulţi evrei la viaţa noastră. Dar miile de glume, bancuri şi aluzii despre evrei cu care am fost bombardaţi toată adolescenţa au lăsat urme în sufletele celor mai curaţi dintre noi. Au sădit o suspiciune difuză, o obişnuinţă de a-l privi pe evreul de lângă noi cu un alt fel de privire, ca pe un animal ciudat şi potenţial periculos. Îi explicam succesele prin conspiraţia semenilor lui. Îi reproşam ca pe o trădare asumarea evreităţii şi ca pe o viclenie asumarea românităţii. Trebuie să fie cumplit de greu să fii evreu, să simţi clipă de clipă povara privirii suspicioase a celorlalţi. Azi înţeleg bine că, decât să-mi fac iluzia că sunt total liber de antisemitism, e mult mai bine să caut antisemitismul în cele mai ascunse zone ale minţii mele, să-l localizez, să-l înţeleg şi să-l izolez. Abia în acest fel voi fi liber de el.

Numiţi acest lucru „corectitudine politică“. Eu îl numesc purtare firească faţă de o fiinţă umană sau faţă de un grup uman, oricare ar fi el. Nu idealizez pe nimeni: între evrei sunt genii şi ticăloşi. Andrei Pleşu a scris un articol excepţional despre asta. Cred doar că nu se poate trăi aşteptând clipă de clipă să ţi se reproşeze – chiar şi din partea celui mai bun prieten – că tu personal l-ai răstignit pe Iisus Hristos.

Mircea Cărtărescu

(Text publicat în *Jurnalul Naţional*)

Vina noastră sau vina lui Mircea Cărtărescu?

Mă sună din SUA, Billache, asiduu cititor de literatură română, inclusiv presă. Să mă întrebe dacă am citit articolul lui Mircea Cărtărescu despre evreii ucişi de români, intitulat *O vină istorică*, apărut la Bucureşti şi republicat peste Ocean. Îmi citeşte la telefon lungi pasaje şi nu-mi vine să cred. Îi cer să-mi trimită un xerox prin poştă, l-am primit azi şi constat că Bill al meu tot boier a rămas… Nici urmă însă de aşa ceva la autor, la Mircea Cărtărescu al nostru. Păcat. Păcat mai întâi de literatura pe care o scrie, nu lăsa să se întrevadă la autor atâta precaritate şi superficialitate sufletească. Iată, se pronunţă atât de categoric într-o chestiune atât de gravă pentru tot neamul lui, deopotrivă omenesc şi românesc, iar datele problemei, se vede de la o poştă, îi sunt literalmente complet necunoscute! Ceea ce nu-l împiedică să se bage în vorbă! De ce? De ce se grăbeşte să se alinieze astfel la grupul celor care susţin că în România a fost genocid, Holocaust etc.? Gaşcă de indivizi mediocri, unii dintre ei dovediţi

sperjuri în justiţie, haimanale fără operă, fără mamă, fără tată, rentieri ai minciunii, care nu ar exista în nicio bibliografie dacă nu s-ar fi inventat povestea cu holocaustul din România, în care au devenit mari specialişti! Mircea Cărtărescu le dă un gir neaşteptat, nemeritat şi disproporţionat de mare, căci Mircea Cărtărescu este un scriitor autentic, adevărat. Ce caută în haita lor de nevrednici?! E conştient M.C. de riscul pe care şi-l asumă? Vede el vreo stratagemă prin care să facă vreodată uitată sau iertată de public, cititori şi confraţi, această intervenţie a sa atât de deplasată de la linia conduitei intelectuale elementare?!

Ce ştie Mircea Cărtărescu despre subiectul asupra căruia se pronunţă cu atâta grosolănie? Mai nimic, în afara câtorva bancuri contrafăcute, pe care le povesteşte fără haz, fără să simtă poanta. (Ceea ce mă face să constat, retrospectiv, că în textele semnate de ins, citite de mine, nu puţine, parcă nu am găsit nimic ce s-ar putea numi comic, haz autentic etc. Pe ici-colo, doar în parodii. Neconcludent şi suspect) Tot filologic vorbind, îi dezvălui lui M.C. un secret: mai toate bancurile cu evreii sunt scoase de evrei. Cel puţin aşa se laudă ei… Îi cred, de data asta.

Altminteri, când evreii vorbesc de „sute de victime ale rebeliunii legionare (cu evrei agăţaţi în cârligele măcelăriilor), mii sau zeci de mii de victime asfixiate în vagoane de transport“ nu îi mai cred. Şi am zeci de motive ca să nu-i cred, începând cu motivul binecuvântat că eu îi cunosc bine pe români, cunosc ce le poate pielea! De ce sunt în stare! Îs neam cu ei!… Îs una cu ei! Ba chiar sunt profesor de limba şi literatura română, adică ins pasionat de cunoaşterea sufletului etnic românesc, sunt profesionist pot spune, iau leafă din asta de peste patruzeci de ani şi în această calitate consider că este inadmisibil pentru un român normal, cu şapte clase, cu atât mai mult pentru un profesor de limba şi literatura română, pentru un scriitor român, să creadă că vorbitorii graiului nostru românesc, continuatorii tradiţiilor noastre strămoşeşti multiseculare, chiar multimilenare(bi-), părinţii noştri aşadar, să crezi că au putut să se poarte ei cu atâta neomenie, cu atâta… ne-românie, aş zice. Auzi la el: evrei, adică nişte oameni, atârnaţi de cârligele măcelăriilor!… Şi nu numai pe români îi prea bine cunosc, ci îi cunosc şi pe evrei, pe evreii care vorbesc de acele zeci sau chiar sute de mii de victime ale cruzimii româneşti, iar Mircea Cărtărescu îi crede!, dar îi cunosc şi pe evreii care au ridicat cuvinte de mulţumire Domnului pentru bunătatea şi omenia românilor.

Unul dintre evreii aceştia mi-a fost profesor şi binefăcător: Alexandru Graur. De la el – dar şi din multe alte surse evreieşti sau neevreieşti, ştiu că în România evreii s-au bucurat de un tratament privilegiat în raport cu evreii din toate celelalte ţări controlate de Germania lui Hitler. Asta nu înseamnă că tot ce s-a spus despre evreii din lagărele de concentrare germane este adevărat! Slavă Domnului, sunt multe şi minciunile scornite pe seama nemţilor! Oricând pot produce dovada! Iar dovada că dimensiunile suferinţelor evreieşti din acei ani au fost exagerate cu iresponsabilitate nu trebuie să stârnească nici mânie, nici resentimente, ci dimpotrivă, bucurie şi mulţumire! Cu toţii, evrei şi ne-evrei, trebuie să fim recunoscători faţă de toţi cei care vin cu dovada că dimensiunile apocaliptice ale Holocaustului sunt ceva mai „modeste“, că, deci, decăderea fiinţei umane nu a atins totuşi cotele imaginate de mintea bolnavă a celor care, bunăoară, au scornit macabra şi, propriu-zis, între oameni normali, inimaginabila poveste a celor 900.000 de evrei făcuţi săpun de urmaşii lui Goethe şi Kant! Nu 900 000, ci nici un evreu nu a avut parte de un tratament atât de bestial din partea nemţilorl!

La fel de adevărat fiind că este total neadevărată şi povestea cu evreii beliţi şi despieliţaţi pentru a fi făcuţi abajururi, curele de ceas sau prezervative de lux… Şi în loc să ne bucurăm de această veste, vestea minunată că abjecţia umană este mult, mult mai mică pe cap de locuitor din România sau Germania, din Europa, din lume!, există demenţi care vor să ne bage la închisoare că negăm holocaustul! Nu neg decât ceea ce nu este adevărat în toată această urîtă şi jalnică poveste numită Holocaust. Să-i mulţumim lui Dumnezeu că tare multe sunt neadevărate nu numai despre Transnistria, ci şi despre Auschwitz sau Dackau. Şi mă bucur, ca român şi ca om, că nu este adevărată povestea cu participarea românilor la holocaust, la genocidul antisemit! Antimaghiar sau antipatagonez!

Sper să te bucuri şi dumneata, domnule Cărtărescu, că pot să-ţi aduc şi îţi voi aduce dovada, dovezile, că nimic din ce ai scris sub titlul *O vină istorică* nu este adevărat. Sper că publicaţia în care ai fost găzduit cu nefericitele dumitale acuze, îmi va îngădui şi mie să rostesc cuvintele de care sunt în stare, întru apărarea adevărului, a onoarei şi demnităţii româneşti, la care ai atentat cu atâta, fie-ţi iertată, inconştienţă. Sper că, în caz contrar, vei face dumneata tot ce-ţi stă în putinţă pentru ca apologia neamului românesc semnată de subsemnatul să vadă lumina tiparului cel puţin în aceleaşi condiţii de mediatizare de care a beneficiat şi infamu-ţi rechizitoriu. Atât de ofensator pentru oricare dintre românii de noi!

Ion Coja

Scurt interviu lămuritor

– Domnule profesor Ion COJA, v-aţi adresat dlui Mircea Cărtărescu solicitându-i un răspuns public în legătură cu articolaşul său prin care îşi punea cenuşă în cap în numele poporului român, vinovat în faţa istoriei pentru holocaustul evreilor. V-a răspuns marele prozator?

– Nu, dar nici nu era uşor pentru el să-mi dea un răspuns imediat. Nu cunoaşte deloc subiectul. Aşa că i-am trimis pe adresa de internet mai multe texte, ale mele şi ale altora, pe tema holocaustului, ca să cunoască şi punctul de vedere, altera pars, al celor care resping acuzaţia de holocaust, ca neîntemeiată. Nota bene, mă refer numai la „holocaustul“ din Transnistria. Cred că acum, după vreo două luni de când i-am trimis minima bibliografie lămuritoare, începe să fie cazul ca dl Cărtărescu să se pronunţe, dacă îşi menţine sau nu acuzaţiile. În caz că nu, este obligat să demonstreze cât de tare se înşeală năucii ca mine. Căci nu suntem puţini… Ţine de meseria sa, ca profesor, să nu ne lase în greşeală. Şi încă ce greşeală!

– N-aţi încercat să purtaţi o discuţie…

– Mi-ar face plăcere. Nu ne cunoaştem, nimeni nu ne-a prezentat… Îi preţuiesc scrisul, chiar dacă ultimul volum nu este cel mai bun. Dar mi s-a întâmplat ceva ciudat. Am recitit „infamul rechizitoriu“ şi m-am pomenit în faţa unei chestiuni pasionante: „Cine este de fapt autorul textului O vină istorică semnat de Mircea Cărtărescu?“ Vreau să spun că recitind acel text mi-am dat seama că nu este deloc în stilul dlui Cărtărescu. Una din două: ori l-a scris de mântuială, fără să creadă în ce scrie, ori i l-au scris alţii, în redacţie, iar dl Mircea l-a semnat numai.

– Nu pot accepta această ipoteză. Metoda este pur comunistă. Cine ar mai practica-o azi?

– Cei care au practicat-o şi odinioară. Nu comuniştii, ci cominterniştii! Foarte mulţi dintre cominterniştii de altădată sunt azi laborioşi istorici ai Holocaustului din România. Mereu specialişti în ceva ce nu există: himera comunistă şi coşmarul holocaustic…

– De ce ar fi făcut dl Mircea Cărtărescu un compromis aşa de grav?

– O clipă! Să nu mergem prea departe fantazând pe marginea unei impresii. Singurul lucru adevărat este că eu am rămas cu impresia că textul semnat de M.C. nu-i aparţine ca scriitură. Dar asta nu înseamnă neapărat că nu l-a scris. Atât pot spune că am ceva experienţă în acest sens. Bunăoară, în urmă cu mulţi ani, un text citit la „Europa liberă“ de Gelu Ionescu eu mi-am dat seama că nu-i aparţine, era scris – mi-am dat seama mai apoi, de Gabriel Liiceanu. E foarte probabil să mă înşel însă de data asta. Sigur sunt de un singur lucru, anume că Mircea Cărtărescu nu avea dreptul să scrie acel text.

– De ce a făcut-o?

– Nu-mi pot permite alte ipoteze, dl Cărtărescu trebuie să ia cuvântul şi să ne lămurească. Dacă n-o va face, ca şi când acel text nefericit nici nu există, dă astfel lumină verde la cele mai nenorocite scenarii. Vrând-nevrând cititorii săi vor da ei un răspuns la întrebările pe care acum M.C. le evită, se face că plouă.

– Nu cumva dânsul vă consideră nedemn să primiţi un răspuns? Nu cumva felul cum contestaţi holocaustul vă discreditează total? Doar e vorba de atâta suferinţă umană pe care o puneţi la îndoială!

– Perfectă obiecţie. Sunt mulţi evrei care, pe bună dreptate, se consideră jigniţi de insistenţa negaţioniştilor de a le diminua tragedia. Au perfectă dreptate. Numai că totul se schimbă atunci când pentru acele suferinţe vin alţi evrei, care nu au călcat neam de neamul lor pe la Auschwitz, şi cer despăgubiri foarte materiale, transformând holocaustul în holocash – joc de cuvinte al unui evreu celebru. Sau dl Cărtărescu nu ştie nici de asta?! Probabil că nu ştie, şi tocmai de aceea i-am scris, l-am invitat să ne cunoaştem, să stăm de vorbă colegial, să-i deschid mintea, eventual cu martori, la o televiziune sau altă „media“. Nu exclud însă eventualitatea ca dl Cărtărescu să-mi demonstreze că Holocaustul din Transnistria chiar s-a produs. Mă rog, să vedem, care pe care?

– E o provocare la duel?

– O puteţi lua şi aşa. Ba cred că este încadrarea cea mai corectă. Da, îl provoc la duel pe Mircea Cărtărescu, căci textul său m-a jignit profund în onoarea mea de valah!

– Şi dacă nu acceptă acest duel? Riscă ceva dl Cărtărescu?

– Măcar atâta ar fi obligat să facă: să dea o explicaţie pentru refuzul său de a-şi apăra onoarea de publicist. Altminteri, în lumea normală de dinainte de Primul Război Mondial, în La Belle Epoque, când duelul se practica, inclusiv la Bucureşti, după reguli cavalereşti foarte exacte, refuzul de a răspunde unei provocări la duel putea să te discrediteze definitiv ca bărbat, ca om… Poate că în cazul lui Mircea Cărtărescu nu mai este nevoie.

– Nu cumva este vorba, ca şi în cazul lui Norman Manea, de o obligaţie curriculară? Se pare că nici un scriitor nu are şanse la o carieră internaţională – premii, traduceri, comentarii etc., dacă nu bifează în vreun fel, măcar printr-un articolaş, Holocaustul.

– S-ar putea să ai dreptate. Eu am luat la viaţa mea un singur premiu literar, al Academiei, pentru piesa *Credinţa*, iar acolo este vorba şi de Holocaust. Aproape că uitasem.

– Despre ce Holocaust?! Cunosc piesa, este despre aducerea în Ţară a regelui Carol I. Nicio…

– Ba, la un moment dat, un moment de teatru mai modern, săream peste timp şi vorbeam în piesă despre Holocaust ca să-l fac pe Carol să priceapă cuvîntul românesc omenie, cuvânt greu de tradus în alte limbi. Şi ilustram acest cuvânt, valoarea şi acţiunea omeniei româneşti, prin faptul că românii nu au participat la holocaust, ci dimpotrivă!… Da, în 1979 Academia Republicii Socialiste România mă premia pentru un text în care eu făceam caz de faptul, unic în Europa ocupată de Hitler, că românii nu s-au înghesuit să-i belească pe evrei, ci i-au respectat, ca pe nişte fiinţe umane ce erau, iar unii mai sunt şi azi!

– Cum adică unii? Numai unii? Şi ceilalţi?!

– Ceilalţi, alde Ioanid, Oişteanu, Ancel, sunt altceva. Orice altceva!

Discuţie consemnată de ***Nichita Vancea***

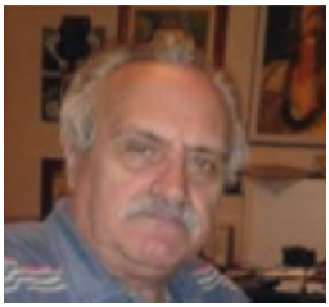
⁂

Ion Nălbitoru

Interviu cu dl Petre Cichirdan: inginer, scriitor, sculptor, pictor şi jurnalist

„Înțelegerea formulei *Fabrica-Familia-Strada*, este esenţa tuturor lucrurilor“

Petre CICHIRDAN

– Domnul Cichirdan, sunteți un om polivalent: inginer, inovator, scriitor, sculptor, pictor, jurnalist și editor! Purtați cu Domnia voastră o întreagă enciclopedie! Vă rog să ne dezvăluiți câte ceva despre originile dv, copilărie, școală elementară etc.

– Când mă provoacă cineva cu amintirile mele din copilărie, cu școala haretiană pe care am urmat-o până în clasa a IV-a, apoi cu teatrul și dansurile populare stimulate de învățătorul Constantin Iliescu de la Școala Elementară nr. 2 – Cetățuie – Waldorf acum, cu pasiunile stimulate de familie și societate: muzica, desenul, pictura, sportul de performanță – atletismul, sculptura, apoi în liceu Cenaclul literar de la liceul Vasile Roaită cu fondatorii săi: prof. Șinculescu, prietenii Costel Poenaru și George Achim, Ioan Ciobotaru (șeful fotografilor acum și campion național la Juniori II la 60 m plat), editura mea *Sus Arta* la care am scos, manual, vol. *Transfigurări*; revistele scrise de mână de Costel Poenaru la care eram serios colaborator, *Universul* și *Balenele*, și care făceau furori printre colegi, simt, acum la 75 de ani, că nu am trăit degeaba. Cei 18 ani trăiți în V*ersaillesul* din Râmnicu Vâlcea, și care nu mai este (cartierul Versailles – zona dintre *Podul lui Hozoc* (*Hanul Haiducilor*) și până la Școala Silvică; sau și mai redus, mai pitoresc, de la strada Danil Ionescu (Stația de taxiuri) și până la strada *Taufer* (aproximativ 300 de metri) în lungul străzii V.I. Lenin, astăzi și dintotdeauna numită Calea lui Traian

(între 1935-1940 s-a numit I.G. Duca)! Până la noi, 1961-1962, cartierului (și în memoriile lui Nicu Angelescu) i se spunea Țigănie, dar noi, copiii străzii (între orele 13:00 și 15:30, când suna sirena de la CPL, din capătul străzii Matei Basarab, și când veneau tații de la serviciu) i-am zis *Versailles* fiindcă prenumele țiganilor din șatra de pe Danil Ionescu erau majoritatea Napoleon. În plus colegul Prundeanu, cu vreo patru ani mai mare ca noi, generația 1951, și fratele unui Napoleon, îmi dăduse o sabie adevărată cu care am jucat în piesa *În împărăția semnelor de punctuație* pe scena Palatului de Cultură din Râmnicu Vâlcea, dar și pe scena Căminului Cultural din Versailles, de acum! Am luat premiul doi cu această piesă de teatru, eu fiind și regizor (învățătorul Iliescu obișnuia ca tot ce făceam noi, elevii, să fie în răspunderea și imaginația noastră)... da în timpul probei a doua de la concurs, la dansuri, eu am fost cap de coloană, și în graba de la spectacol am împrumutat pantalonii de la vecinul Florin Iovan, din clasa VII-a, cu patru ani mai mare, și care, pantaloni, mi-au căzut pe scenă... Hai, nu glumă! În piesă am făcut o primă inovație, eram clasa a III-a, la trucul cu bătutul din palme al împăratului, care eram eu, Punct Împărat, trebuia să dispară de pe masă o farfurie de mâncare, atunci, când Teodoriță elevul neascultător se repezea la mâncare... Ei bine, pe două mese lipite le-am acoperit cu un cearșaf lung pentru ca să intre capetele sub mese, unde, dedesubt erau doi colegi, care au îndepărtat puțin mesele, astfel că farfuria s-a lăsat cu cearceaf cu tot și mesele au revenit... mâncarea dispărând... Da, așa era școala unde am învățat, de tip haretian, cu Iliescu învățător, cu Lemeni director, cu dna Lazanu șefă la pionieri, cu mine care dirijam imnul la începutul orelor, sau eram la altă clasă ținând locul unui învățător... Apoi a venit fratele Modest student la Consevator și m-a trimis la Școala de muzică să studiez violoncelul cu Leca Morariu. Când acesta nu a mai putut să meargă la Școala de Muzică m-a chemat acasă la el să studiez. Leca era cea mai importantă personalitate venită, evacuată din Bucovina de nord, din Cernăuți, unde era decanul Facultății de Limba Română și Literatură, și care pentru un an, a funcționat cu tot cu facultate, evacuată și ea, în Seminarul Episcopiei, Colegiul Mircea cel Bătrân de astăzi... Au venit în Județul Vâlcea 70.000 de basarabeni și bucovineni, jumătate din populația de atunci din județ!... În Râmnic au venit 10.000 de evacuați! Râmnicul avea 7.000 locuitori... Palatul de Cultură (actualul Tribunal) sediul tuturor acestor activități culturale a fost cel mai prețuit obiectiv, instituție, din Râmnicu Vâlcea. Odată cu deplasarea lui spre Casa Ofițerilor, și Tribunal, Râmnicul s-a deteriorat enorm de mult, culminând cu demolarea Bărăției de pe Terasa Râmnicului. Este criticat primul secretar Coman pentru demolările făcute. Nu este adevărat, când a venit în 1978 Coman la Vâlcea tragedia se petrecuse, întreg centrul, fost deosebit de elegant, era demolat iar actuala groapă (desigur, astăzi modernizată și loc al drapelului național) era un tăpșan!... Coman nu s-a uitat la groapă și a construit actuala Cale a lui Traian, acum, poate cea mai frumoasă din lume chiar dacă Versaillul meu nu mai este... În cartea mea *Oglinda*, Editura Intol Press 2012 sunt multe date despre copilăria mea…

– Ce liceu ați urmat și ce facultate ați absolvit? De unde pasiunea pentru inginerie? Dar pentru muzică și sculptură? V-a încurajat cineva, v-a îndrumat?

– Liceul Vasile Roaită, astăzi Mircea cel Bătrân, secția reală cu Program de Educație Fizică. Apoi am dat examen în 1970 la Institutul de Arte Plastice Nicolae Grigorescu, secția sculptură și nu am reușit. Am rămas în București și cumnatul meu Petru Manzur, unul din șefii TVR, regizor muzical cu studii la Conservatorul din Sankt Petersburg mi-a propus să dau o probă și să intru la Animafilm fiind priceput la desen și având Bacalaureatul... Între timp fratele Modest, dirijorul de la Botoșani și de la Craiova, mai apoi, și directorul lor, l-a convins pe Petru să încerce să mă introducă în Atelierul de creație al sculptorului Constantin Lucaci, spunându-i cumnatului despre mine: „Ăsta este Brâncuși, bre!... ce să facă el la desene animate?“. Așa, după lupte seculare, am ajuns în atelierul lui Lucaci! Lucaci mi-a spus, de fapt i-a spus lui Petru cu care era amic, fiind amândoi din Reșița, că mă lasă să-l asist o lună, după care mai vedem. Lucaci nu a avut niciodată un ucenic. O lună am stat pe un scăunel, și săream dacă maestrul îmi cerea să-l ajut cu ceva, să mătur, să țin de proptea, să curăț cuva de ipsos. În acea perioadă Constantin Lucaci terminase cu sculpturile sale în granit, acest material în care sculptase 15 ani pe vremea proletcultismului (trei lucrări fiind celebre: Ștefan cel Mare, Cap de oțelar, Brâncuși (poate cel

mai frumos Brâncuși) și cap de copil (la fel, poate cel mai frumos cap de copil)... Acum, în 1970, Lucaci uimea Europa cu sculpturile sale în tablă de inox prin deformare plastică, sudată bucată cu bucată, polizată la încheieturi (suduri), apoi lustruită... Simboluri create pentru o lume astrală... Îl vedeam pe Lucaci ca pe un Michelangelo, chiar mai mult. Moneniorul Amato, de la Vatican, îl considera urmașul direct al lui Brâncuși. Eu îl vedeam peste. Îi cunoșteam pe amândoi. Știam ce înseamnă arta sculpturii. Detestam modernismul și iubeam constructivismul. Știam că numai modernitatea este ținta artistului contemporan cu noi. Lucaci era ținta, însă, în 1970, a batjocurii criticilor... Constantin Prut!... scria într-un articol „Se aud tinichelele în Pangrati“. Dar eu din clasa a VII-a învățasem limba italiană, știind că voi studia după a XII-a la... Roma! Citeam Contemporanul, Secolul XX, aveam marea galerie rusă în biblioteca fraților mei. Tatăl meu îl adora pe Nicolae al II-lea, țarul Rusiei, și pe Nicolae Ceaușescu. Asculta seară de seară *Vocea Americii*, foarte rar *Europa Liberă*. Eu nu ascultam nici un post. Eu ascultam toate concertele care se dădeau la radio și pe discurile de patefon. Într-o zi, Lucaci mi-a spus să pun un disc care îmi place mie (avea o discotecă impresionantă cu aparatură de nivel mondial)... Am pus *Sărbătoarea Primăverii* de Igor Stravinsky, în interpretarea lui Maurice Bejart. Baletele Bejart! Paris! 1956... După terminarea lucrării muzicale Lucaci a venit către mine și mi-a zis: „Di quando parla l'italiano?“ „Di quatro anni fa!“ „Și muzică de când asculți?“ „De la 10 ani!“... Instrumentul central din atelierul lui Lucaci era o planșetă de desen cum sunt cele dintr-o secție de proiectare industrială pe care aveam să le cunosc mai târziu. La această planșetă Lucaci își proiecta angrenajele-roțile dințate care îi puneau în mișcare sculpturile cinetice. Mi-a zis altă dată: „Și tu vrei să te faci sculptor, să fii unul oarecare? În Franța sau Italia câștigă un inginer mare mai mult decât toți sculptorii la un loc! Ascultă-l pe taică-tău și dacă pici și anul acesta, cum prevăd, că îmi dau târcoale profesorii ăștia de la Grigorescu, niște căcănari, în frunte cu Vlasiu și Irimescu...“ Am funcționat anul acela ca audient la Institut. După 45 de ani am vrut să-mi fac dosarul personal și m-am deplasat la Institut să iau o adeverință că am fost student audient între 1970 și 1971 și „căcănarii“ de-acolo se făceau că n-au auzit nici de Lucaci nici de mine! Era în anul 2015. Când am plecat de la Lucaci, acesta mi-a zis: „Vezi cum faci, când ajungi mare inginer, să vii la mine și să construim amândoi un monument. Eu fac monumentul meu cinetic și în loc de apă el să se miște în flăcările unui foc artificial. Tu să faci focul artificial.“ N-am făcut focul artificial, dar în 1986, ducându-mă la C.C. în București să-mi iau banii pe premiul câștigat la Sesiunea Națională de Informatică aplicată de la Cluj Napoca, Secțiunea aplicată și Secțiunea AI, premiul pentru lucrarea *Sculptură cibernetică* și lucrarea *Metode de programare MUCN* prezentate în plen și executate la I Av Craiova în 1978 (anul când Bill Gates inventa Micro Soft), am trecut pe la maestru la atelierul din Pangrati și i-am arătat cele două lucrări executate în duraluminiu de avion și în duraluminiu expandat. Alături am luat cu mine trei lucrări de lemn sculptate în 1968 în lemn de tei... Mi-a admirat lucrările, și mi-a zis apăsat: „Vâlcea și țara asta a câștigat un mare inginer, cu mult mai bine decât să fi fost unul din miile de artiști anonimi și de nimic, precum cei de astăzi!“...

– În profesia de inginer și de inovator (inventator) ați avut numai „urcușuri" sau în regimul trecut ați întâmpinat și piedici? Vorbiți-ne despre experiența dumneavoastră la Fabrica de Avioane de la Craiova.

– În general totul mi-a mers ca pe roate începând din anul III când m-am mutat de la I.P. Timișoara, la Institutul Politehnic din București, o construcție excepțională a învățământului superior postbelic! Am început să învăț, să iubesc tehnologia construcțiilor de mașini, mă stimulau și colegii, cu doi ani mai mici, și care mă porecliseră *Comisarul*! O întâlnisem și pe viitoarea soție, care avea note foarte bune, și care și ea mă stimula. La licența pe care am susținut-o la IMGB a fost un triumf, apoi la Fabrica de avioane la fel, acolo am inventat *micro-procesoarele-postprocesoare*! Munceam amândoi ca doi nebuni. Nebuni de programarea asistată a Mașinilor Unelte. Am realizat primele piese de avion prin procedura asistată de calculator. Ne-am căsătorit după un an, l-am procreat pe Bogdan. Și totuși o întâmplare nefericită, petrecută noaptea, când aveam voie să ne testăm programele pe utilajul cel mai scump la acel moment din România, o mașină de frezat cu comandă numerică marca STARAG – Elveția, am rupt din greșeală banda perforată, a unui coleg, trebuind s-o scot din cititorul de bandă și s-o înlocuiesc cu a mea... Trebuie să știți că noaptea când

testam lucram noi ca frezori (operatorii, culcându-se). Au vrut să mă bage la sabotaj. Am avut noroc cu ofițerul de securitate care avea biroul în fabrică și care m-a apărat... Ioniță îl chema și era colonel. Doi ani de triumf au urmat la Fabrica 444 (de Avioane Craiova) piesele programate de noi, singurele prin procedura asistată, au rămas în fabricație și după 1990! Fac mențiunea că în România, din punctul de vedere al construcției de mașini (care înseamnă tehnologie – cum se construiește – de la roabă, până la navă cosmică), Fabrica de Avioane de la Craiova a fost cea mai importantă întreprindere, prin tehnologiile aplicate... și care după 1981,1982 s-au răspândit pe orizontală în industria republicană... După 1982 inginerii și muncitorii de elită s-au mutat la Elicoptere Brașov și la Băneasa, la Avionul de pasageri Bac 1-11 adus de Henri Coandă... Fabricii i s-a mai spus Fabrica de *coșciuge zburătoare* fiindcă cele trei avioane prime, realizate, IAR 93, au eșuat la probele de zbor, iar pilotul de încercare Stelică a decedat. După IAR 93 s-a trecut la IAR 99, în proiect pe vremea noastră, și care astăzi deschid defilarea Aviației de Ziua Națională a României. Ne mândrim că am lucrat la Fabrica de Avioane din Craiova unde am realizat cele mai importante invenții și inovații din cariera noastră: am creat miniprocesoarele-postprocesoare, probabil cu aceeași valoare a programelor din familia Micro Soft! În tot ce am făcut până în 1989, nu am avut nici un impediment fiind protejați mai mult de Securitate, decât de partidul unic (oricum fiind amândoi, eu și Leontina, membri de partid după 1984). Securitatea înainte de 1989 a fost mai necesară decât partidul unic... În nici un caz pentru noi nu există un înainte rău și unul după, mai bun. Există realitatea de atunci și cea de după, fiecare cu adevărul ei.

– Ce inovații ați făcut? Singur sau în colectiv?

– Desigur, n-am lucrat în Institut de Cercetare ca să semnez cereri de brevet în colectiv... Știam ce se întâmplă în țară, în institute, în marile întreprinderi. În general la majoritatea cererilor de brevet din România înainte, dar și după 1990, au fost trecuți șefii, invențiile și inovațiile, fiind rezultatele unor contracte sau proiecte de la locurile de muncă. Motiv pentru care întreprinderea era Titularul și inventatorii autorii. Menționez că activitatea de inventică și inovație, de produse noi, sau produse pentru prima dată realizate este puțin diferită de la o țară la alta și diferită de la un judecător la altul. Pe scurt eu am pe CV-ul public toate aceste produse noi care depășesc suta. Nu suta de invenții! La categoria invenții unul este semnat de mine și cei cinci colaboratori din Atelierul de Proiectare Tehnologie (1) și încă unul este semnat de doi autori: eu și Leontina. În rest toate sunt semnate de mine și mi le asum. Foarte multe nu au primit aprobarea OSIM deoarece acesta nu lua în considerare Programele de calculator.

– Profesia de inginer sau hobby-urile v-au consacrat și ați ajuns la adevărata valoare de care vă bucurați în prezent?

– Niciodată nu am făcut două lucruri odată, dar m-am plimbat eficient între profesie și marile mele plăceri, care de fapt mi-au prelungit viața. Am avut noroc cu familia mea de origine și familia creată cu soția mea! și profesia și plăcerile, unii le zic talente, mi-au adus bani. Doar anul 2003 mi-a adus cea mai mare nenorocire din viață. Am ieșit la pensie cu două puncte jumătate în anul 2000 și în 2003 guvernul a schimbat modul de calcul, pentru ca în 2005 să mi se recalculeze pensia și care să-mi aducă 1 punct! Cred că România merge prost, economic, de atunci și până astăzi tocmai acestei modificări a calculului pensiei. O legislație a pensiilor, care nu există nicăieri...

– Mulți se întreabă cum conlucrează știința exactă cu arta, care este legată de spirit, de emoție, de sensibilitate și chiar subiectivitatea fiecăruia? Cum ați reușit să îmbinați ingineria cu artisticul, scrisul, pictura, sculptura?

– Răspunsul îl găsim în trecutul poate cel mai luminos, european, privind unitatea dintre știință și artă. Renașterea și mai apoi Barocul nu punea graniță între știința matematicii, prin geometrie, și desenul tehnic, desenul artistic, mai ales cel din urmă, atunci când este în perspectivă, triortogonal drept, axonometric. Arhitectura, sculptura, pictura în Renaștere era adevărată inginerie. Fiecare se chema maestro! La fel în vremurile antice, precum și în Renaștere, desenul era principalul element al comunicării și avea caracter universal. Iosif, fiul cel mic al lui Iacov, s-a impus în fața faraonului pentru faptul că cunoștea desenul tehnic! Linia, gestul, desenul au fost înaintea cuvântului. Mâna a creat *hommo sapiens*. Am fost printre puținii studenți, și în cei doi ani urmați la Facultatea de Mecanică din Timișoara, și în cei trei

ani urmați la Facultatea TCM din București, căruia i s-a permis să predea proiectele executate în creion și în... axonometrie! În fond, interferența artelor cu științele este specialitatea mea. Am trăit împreună cu ele de la șapte ani, poate pentru faptul că nu am avut jucării și a trebuit să mi le confecționez singur. În viitor lumea trebuie să revină la puterea de creație a mâinilor. Poate mă repet, mâinile au creat civilizația, normal, și ochiul, și, tot normal, și urechea!... și toate trei se educă și sunt profund omenești. Și mai normal, omul, când este copil trebuie să știe că este liber, și numai prin munca sa poate să devină și mai liber. Dacă în viitor oamenii nu vor mai crede că esența vieții lor constă în înțelegerea formulei *Fabrica-Familia-Strada* ca fiind esența tuturor lucrurilor atunci ei nu mai vor exista aici pe pământul acesta...Vedeți acum, de ce știința și tehnologia (ca facere, producție, design, artă) este vitală în tematica care mi-ați propus-o... fiindcă fără ele nici unul dintre cei trei termeni nu pot exista!

– Pe deasupra sunteți și un veritabil jurnalist cultural. Ce v-a determinat să înființați editura INTOL PRESS și să aveți propriile reviste de cultură, tipărite și online: „Cultura vâlceană“ „Cultura Ars Mundi“, „Povestea vorbii“, „Forum“ etc?

– Imediat după Revoluția din Decembrie 1989, în februarie 1990 am publicat articolul, în ziarul Experiment, *Sculptura și calculatorul*, o săptămână după, în *Șapte zile* am publicat *Impas OPM*. Apoi ciclul *Un călător la Varșovia...* Știam că România nu se va mai ocupa de lucruri serioase; atunci, fiind cuprins de un elan formidabil am vrut să am linia mea de comportament în presă, invers cu cea care se afirma pe zi ce trece, o presă de scandal! Am înființat în 1993 a doua Direcție în cadrul Societății INTOL srl, Direcția de presă, Editura INTOL PRESS având în vedere o revistă *Magazin vâlcean*... Doream foarte mult să am presa mea, în care să nu dau socoteală nimănui despre ceea ce scriu. Și trebuia să scriu. Să rămână, și atunci când va trebui să mă justific, să spun: eu am scris, nu am vorbit! Observam lucruri pe care nu le lua nimeni în vizor, deși ele făceau rău României. Am spus de la început, lovindu-mi firma foarte rău, că apariția legii care liberaliza costul materiei prime și nu liberaliza și manopera (1994) va face mult rău în viitor... La fel am atenționat imediat, că modificarea legii calculului vechimii în muncă (2003 – eliminarea perioadei de cinci ani cei mai buni la calculul pensiei va duce la dezastru privind legea unică a pensiilor, a cărei recalculare s-a aplicat în 2005. Am aderat la acest format, presă culturală, datorită Legii 168/2003 care stipulează negru pe alb ce înseamnă presă de cultură, carte de cultură, și faptul că acestea (cărți, reviste, ziare de cultură) beneficiază de ajutor financiar de la editare și până la difuzare!... De fapt ziarele fondate de mine sunt după anul 2003! Aveam baza, desigur foarte greu s-a aplicat această Lege, dar pentru care noi am militat în aproape toate numerele *Forumului vâlcean*, până în 2022...

– Când ați debutat și cu ce volum pe plan literar?

– În 1968, la Editura „Sus Arta“ am scos, scris de mână, volumul samizdat „Transfigurări“. Tot atunci am publicat număr de număr poezie și poze cu lucrările mele de grafică și sculptură în *Universul* și *Balenele*, la fel, samizdat scrise de mână de colegul și prietenul meu Constantin Poenaru, presă recunoscută oficial de *Istoria Jurnalismului în date*, Ed. Polirom, 2012. Oficial, am debutat în presă în februarie 1990 și în volum, în anul 2005, cartea *Zorlescu*, Ed. Almarom, împreună cu Mihai Sporiș... În 2008, la Compys, am tipărit trei cărți de poezie...

– În domeniul scrisului, abordați doar poezia sau și alte genuri literare? Enumerați câteva din cărțile dv.

– Cu poezia am început, apoi au urmat cărțile de publicistică, istorie și critică literară, plastică, muzicală!... Romane, teatru – *one men show*...

– În domeniul sculpturi, enumerați câteva din creațiile dv. și ce simbolizează, ce teme predomină?

– La 15 ani am executat primele miniaturi, sculpturi, în coajă de copac (Zăvoiul era plin de astfel de copaci bătrâni cu coajă groasă); *Doi boxeri* am executat dintr-o bucată – cea mai valoroasă. Apoi câteva lucrări în lemn de tei mărime naturală, *Magul*, *Extazul* (nud stilizat), apoi lucrări în ipsos armat (*19 ani – Melcul, Spirala lui Arhimede, Tinerețe*) și un TOSCHRIS (anagrama lui Christos) în piatră, trovant, care a ajuns într-o temelie de casă. Desigur, monumentele reprezintă curajul în sculptură: Monumentul Foștilor Deținuți Politici – Vâlcea, marmură și bronz, 2009 (Ocnele Mari) și *Vulturul* de la Pietrari (zamac, 2005 reconstrucție a Monumentului ostașului necunoscut din Primul Război Mondial). Am avut fericirea ca între 1977 și 1980 să

lucrez în Fabrica de Avioane Craiova și să creez trei lucrări de sculptură prin procedura de CNC (Computer Numeric Comande) în materiale neconvenționale, precum: duraluminiu, structură fagure, moltopren... Aceste lucrări: *Sfera, Canal zală-Tors, Tors-Moltopren* mi-au adus un premiu (râvnit de toată lumea a momentului de pionierat) la Sesiunea de Comunicări Științifice în domeniul Informaticii Aplicate, Secțiunea Inteligență Artificială, Cluj Napoca, 1986, organizată de INID România, premiul II; premiul I fiind acordat Institutului de Tehnică de Calcul din Timișoara. Lucrarea mea *Sculptură cibernetică* a fost prezentată în plenul sesiunii și mi-a adus un beneficiu financiar de 10.000 lei...

– Să trecem la pictură, ce abordați, stilul clasic sau modern? Enumerați câteva din creațiile de suflet ale dv.

– Prima mea lucrare de pictură este în ulei pe pânză și reprezintă o încercare de autoportret, execuție 1966. Se află în colecția Constantin Poenaru. Toate lucrările mele au la bază desenul, stil clasic, și au apărut în timp cu mesaje programatice, în cicluri, pe suporți de sticlă și lemn, picturi în ulei și tempera. Seria *Carmina Burana* pe sticlă este cel mai cunoscut (2002 – 24 de lucrări A3), precum și seria *Vechiul* și *Noul Testament*, (2002-2003), sticlă și lemn... În ambele serii am fost influențat de desenul vechiului Egipt și de Logofătul Petrache, sfârșitul sec. XVIII, București, lucrarea Erotocrit pe care am cunoscut-o abia în 2010 prin intermediul lucrării lui Popescu Vâlcea, *Miniatura Românească...*

– Pentru că sunteți și jurnalist, cum vedeți viitorul jurnalismului, în general, și pe cel cultural, în particular?

– Amândouă n-au viitor, lumea acesta nu mai are timp să citească, ascultă știrile pe Tv și telefon; și iubește știrea venită pe grupul din telefon. Să fie clar, propaganda și știrile, radio sau tv, nu sunt parte a creației jurnaliste. Creația jurnalistică este peste activitatea de creație a scriitorului. Ce se întâmplă în propaganda prin presă este politică! Iar politica nu are ce să caute în nici un domeniu de producție și de creație! În, nici unul... Repet, în niciunul! Politicul conduce lumea și ăsta este cel mai mare rău.

– Vorbiți-ne despre copiii și nepoții dv, despre familie în general. Ce credeți, va „călca“ vreunul pe urmele dv., în domeniul artelor?

– Eu nu am călcat pe urmele nimănui și, în consecință, nimeni nu a călcat pe urmele mele, căci drumul meu a fost plin de riscuri și riscul nu mai este la modă mai ales timpului de astăzi și care va urma. Acum valoarea se cumpără cu bani și banii sunt ochiul Necuratului; iar Necuratul domină peste tot! Nu doresc nimănui să trăiască sau să gândească în viitor. Viitorul trebuie privit cu spatele... Pentru mine hrana spirituală se află în trecutul imediat pe care pot să-l judec la adevărata valoare... desigur și trecutul mai îndepărtat este foarte important pentru toată lumea!

– Cine va fost alături în perioadele dificile ale vieții?

– N-am avut momente grele în viață, dar am folosit și respectat enorm de mult sprijinul moral al părinților și al fraților mei... care mi-au făcut educație prin exemplul lor. Un lucru deosebit de greu, dar natural!

– Ce mesaj transmiteți nu numai celor care vă cunosc, ci tuturor românilor pentru unitate culturală și păstrarea identității neamului românesc, cu tradiții, obiceiuri, etnografie, folclor etc.

– România trebuie să-și aprindă lanterna și să caute să redevină ceea ce a fost și, chiar, obligatoriu, și mai bună! Să nu mintă și să nu mai caute cu orice preț succesul la propaganda mincinoasă de la TV-urile de știri. Să reconstruiască statul care a dispărut sau este pe cale... România, românii trebuie să nu-și mai batjocorească trecutul, cum adică, să nu mai poți vorbi de unii dintre șefii statului? Să nu se poată vorbi de bunicii și prietenii lor din trecut? Cred că politica trebuie făcută la nivelul de sus, parlamentar, și nici unde în jos, social și economic, de la vârful societății și până la nivelul sătesc... Pentru ce atâtea consilii cu membri numiți politic?... S-a terminat cu politica din societatea lui Caragiale. S-a râs destul.

– Domnule Cichirdan vă mulțumesc pentru timpul alocat realizării acestui interviu, care, pentru mine, scoate în evidență experiența vieții unui om care a „înfruntat“ două regimuri, diferite, și care s-a realizat profesional și artistic!

Ion NĂLBITORU, membru UZPR, Vâlcea

Tuşeu e-MI

Anghel Rugină – geniul ignorat de propria țară

Pentru mulți români, anii ’90 au însemnat haos, hiperinflație și fabrici vândute pe nimic. Însă, istoria ar fi putut arăta complet diferit dacă liderii de atunci ar fi ascultat un singur om. Numele său este Anghel Rugină, un economist de talie mondială, aclamat în Statele Unite ale Americii, care a venit la București cu planul unui „miracol economic“. Cum a ajuns acest savant să fie ovaționat în Occident și ignorat cu aroganță acasă?

De la Vizurești la exilul academic

Născut la 24 mai 1913, în satul Vizurești din județul Galati, Anghel N. Rugină a demonstrat o minte sclipitoare încă din tinerețe. A absolvit Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București (astăzi ASE) în 1936, avându-l ca mentor pe ilustrul Virgil Madgearu. După obținerea doctoratului în 1942, realizând direcția dezastruoasă spre care se îndrepta Europa de Est odată cu avansul sovieticilor, Rugină a părăsit țara. Și-a continuat studiile în Germania, obținând un al doilea doctorat la Universitatea din Freiburg (1948), inima școlii economice a ordoliberalismului, care a pus bazele miracolului economic german postbelic.

Cariera fulminantă în Statele Unite

În 1950, a emigrat în SUA, având doar câțiva dolari în buzunar. Datorită geniului său, a devenit rapid o voce respectată. A predat la universități de prestigiu, consacrându-se ca profesor emerit la Northeastern University din Boston, unde a predat între 1958 și 1982. Acolo a dezvoltat „Teorema generală a echilibrului“ și noi teorii monetare. Anghel Rugină a fost un adversar înverșunat al inflației, pe care o numea „un furt legalizat din buzunarul cetățeanului“. El propunea un sistem financiar extrem de stabil, în care moneda să aibă acoperire reală (în etalonul aur sau argint), pentru a proteja economiile oamenilor de rând împotriva abuzurilor guvernelor.

Întoarcerea din 1990 și planul refuzat

Imediat după căderea regimului comunist, în 1990, savantul de 77 de ani s-a întors în România, plin de speranță. A adus cu el un proiect detaliat, un program de redresare și tranziție care să evite „terapia de șoc“. Planul său prevedea o privatizare treptată și corectă, emiterea unei noi monede naționale convertibile (cu acoperire parțială în metale prețioase), echilibrarea prețurilor și stimularea masivă a producției interne. A fost primit cu brațele deschise de mediul academic, fiind ales membru de onoare al Academiei Române, dar politicienii aveau cu totul alte planuri.

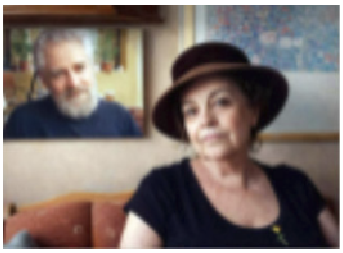
Tragedia unei viziuni respinse

Din păcate, clasa politică post-revoluționară, guvernată de interese obscure, i-a respins planul. Ideile lui Anghel Rugină cereau transparență, disciplină financiară și onestitate – concepte complet incompatibile cu jaful tranziției din anii ’90. Politicienii i-au catalogat teoriile drept „utopice“ sau „învechite“, preferând calea inflației galopante, a devalorizării masive a leului și a deindustrializării sălbatice. Mâhnit de ceea ce vedea și de modul în care o națiune întreagă era lăsată să se scufunde în sărăcie, profesorul s-a reîntors în Statele Unite.

Anghel Rugină s-a stins din viață pe 15 decembrie 2008, la Boston, la onorabila vârstă de 95 de ani. A lăsat în urmă zeci de tratate economice și o recunoaștere internațională uriașă, fiind unul dintre marii gânditori ai capitalismului etic.

Oare cum ar fi arătat România de astăzi dacă guvernanții din anii ’90 ar fi aplicat planul său de stabilizare economică?

https://www.facebook.com/photo/?fbid=1222092722547 96702&set=a.122129651996796702&locale=ro_RO

Magda URSACHE

Călcând cu nefrica pe frică!

Îi spuneam, mai zilele trecute, lui Christian W. Schenk (La mulți ani, Doc!; fii optimist, 75 de ani nu-s greu de dus) ce cred eu despre lipsa de curaj a scriitorimii, într-un text intitulat *Despre „arta de a fi păgubaș“*, inspirat de „păgubașul“ rebreanolog Niculae Gheran.

Consunam. Calci în strâchini, te opui directivelor sau noilor direcții woke, atunci nu ești în... securitate. Scrie Schenk în *De ce nu avem curaj să spunem lucrurilor pe nume?*: „Tăcerea e cea mai ieftină formă de execuție culturală.“ Ești scos din joc, dar măcar nu te atinge inflația. Care inflație? A laudelor ieftine. Iar inflația laudelor distruge mai rău decât virusul SarCov. Întâi te adoarme, sub oxigen, apoi te bagă-n comă. Ca medic, Christian Schenk știe că „inflamația nu se tratează cu parfum“, nici „fraza bolnavă prin laude“. Și cum să vrea Doctorul vată peste rana culturii? Cultura cere să se vadă sângele de sub vată: „E igienă asta!“

„Valoarea nu știe să zâmbească frumos la conferință“, mai scria Doctorul din Boppard. Și cu cât vocile criticilor miruiți și mituiți sunt mai sonore, cu atât fondul e mai subțire. Cât despre valoare, ea e sortită să fie nu solidară cu gruparea, cu gașca și cu editurile ei, ci solitară. La masa de scris, nu pe scenă. Chiar nu știe cum să stea în fotografiile de la gale și festivaluri. De premiat se premiază cumințenia. Numai că scriitorul aflat în lunga cursă a singurătății poate gândi singur în singurătate și de aceea devine incomod. Nu ești supus, nu urci sus, la sinecuri, funcții, baloane și artificii = recunoaștere unanimă, nemurire. Ești supus, în acest caz apare neprecupețită formula de adresare Maestre. „Maestre? Mai este!“, spunea un scriitor cu umor. Indiferent dacă ai reușit sau ai ratat, îți lansezi cartea, pretext pentru aplauze și băutură pentru critica simpatetică, deloc obiectivă, care ți-a dat „ajutor colegial“. Iar „pecinginea editărilor“ pe banii diletanților se tot întinde. Ca și praful pe diplomele de la „premieri cum bate vântul prin birouri“.

Schenk n-a tradus și n-a publicat pentru interese personale, dimpotrivă. Numărul autorilor? Peste 400. Și a început cu rădăcinile: Văcărescu, Cîrlova, Budai-Deleanu, Alecsandri, Eminescu...

În „România literară“, Chris Schenk a publicat până în 1995, când a devenit, într-o notă, „prăfuitor“. Însemnând ce? Că a vrut să spulbere „praful festiv“?; sau că ar fi „prăfuit“ pentru că ține la valorile culturii românești? Iată: „Cultura română își premiază prea des pereții și își uită temeliile.“ După un perdaf tras printr-un editorial din 20 august 2026, a cerut drept la replică. Nu i s-a dat. La Secția Replică era închis pentru inventar? S-a mulțumit să remarce: „Libertatea de expresie nu înseamnă numai dreptul de a publica acuzația. Înseamnă și curajul de a lăsa deschisă replica.“

E limpede că Schenk nu face parte dintre cumințeii convenabili puterii politice, literare, administrative. Știe de mult ce înseamnă să fii *persona non grata*. În 1986, a scris, în revista sa, „Convergențe românești“, împotriva sistematizării. Sistemul nici n-a clipit. L-a exclus.

Ce verb era ăsta, a rămâne! Se șoptea că X rămăsese, rămăsese și Y! Schenk a rămas dincolo, în spațiul german, dar nu s-a despărțit, ca alții, de cultura română. A tradus și publicat, prin Editura sa, Dyonisos, zeci, sute de autori. Antologii, ediții bilingve, totul din buzunar propriu. I-a dat ceva ICR-ul? Nu. Un anume domn Bogdan Popescu i-a cerut, la 1 septembrie 2026, în vederea finanțării muncii de traducător, 500 de exemplare tipărite. Număr obligatoriu. Același program, *Translation and Publication Support*, din Austria, Elveția, Germania, Ungaria, cere doar un contract de traducere, nu 500 de exemplare, ca domnul Popescu. Christian W. Schenk nu vrea avere din cărți, lirica lui Eminescu a pus-o la dispoziția unor edituri, printre care și Junimea, fără a cere vreun ban. Vrea doar să existe cărțile, să circule și să ajungă unde trebuie. Noul proiect, proza lui Eminescu și fragmentele, cere însă trudă multă, dar Eminescu o să apară la Dyonisos Literatur Verlag, de tipar și distribuție se va ocupa BoD. ICR nu va avea cele 500 de exemplare, să-și pună sigla pe ele, pentru târgul de carte 2027, de la Frankfurt.

După ’89, situația nu este prea diferită de ceaușism. Sancționatorii veghează, cum au mai vegheat pe vremea Suzănicăi Gâdea, ministru al Culturii, care se numea atunci Consiliul Culturii și Educației Socialiste. La un târg de carte, tovarășa se mira: „Ce nume are ăsta, Ovidiu Metamorfozéle!“ Văzuse că Eliade avea două cărți în două planuri editoriale: „Ia să vină tovarășul Elliade să-mi explice cum a reușit să-și bage două cărți în același an.“ E departe doamna Deca de Suzănica, dacă a vrut să elimine din școală Logica, Psihologia, Filosofia? Sau

conița cu *pepsiglasul*? Sau Sorin Cîmpeanu, care nu voia tablă și teze? Cui îi mai trebuie scrisul? Așa câștigă bătălia cartea-marfă sau cea scrisă de altul pentru tine. Despre Turcan, care zdrăngăne la pian, visând că Iohannis „prorogheză“, ce să mai zic?

Dar ce vrea neamțul ăsta? Conflict? Da, asta vrea Schenk, fiindcă fără conflict „cultura este o seră. Totul pare verde. Nimic nu mai are rădăcină adâncă.“ În 2023, a părăsit Un. Scr.: „nu ca să ies din literatură, ci ca să nu mai stau într-o încăpere unde literatura devenise prea des protocol, funcție, reflex de gașcă și diplomă între cunoscuți.Nu literatura m-a obosit. M-a obosit administrarea ei.“

Și ce mai vrea Doctorul de urgențe? Critica să redevină critică, nu piaristică.

Eseul trebuie recuperat, polemica (argumentată) trebuie recuperată, publicistica, invadată de fact-checking, care manipulează la ordin, trebuie și ea recuperată.

Ne risipim și risipim. Am devenit foarte risipitori. Prima cale spre succes literar e să taci mâlc. A doua, dimpotrivă: să devii agresiv și asta face parte din strategia non-valorii de a se impune. Prinde conjunctura, fii vigilent! Nu-i suficient să ignori, trebuie să denigrezi, ca Ghiță de la Craiova.

Se depreciază, se calomniază, poate nu mai rămâne nimic, din Eminescu chiar. A și fost negociat: Fundoianu e mai mare decât Eminescu. De ce e disprețuit de dilematici? Pentru că a cerut „să fim prezenți în cultură făcând *mai bine decât ceilalți*.“

După tranșeea primului Război Mondial,venea la rând tranșeea culturii: *Latinitatea strigă din tranșee*. Post-socialist, Coșbuc, o reală conștiință națională, trebuie scos din manuale, ca și conștiința Goga. A apărut și cuvântul *neopatriotism*. Zău? Patriotismul e sau nu e. „Să renunțăm la interesul național și să euthanasiem Miorița“, zice un neopatriot, pe care nu-l mai numesc. Iar Patapievici, într-o pastilă televizată, spune că nu mai vrea *caruri* (plural inventat de el) cu boi, trimitere la Grigorescu, pentru că ar fi „răsuflate“. „Mentalul arhaic“ al țăranului român trebuie șters cu guma, cu lama de ras, dar musai șters. Blaga a fost redus la afirmația „veșnicia s-a născut la sat“, catalogată *oroare*! În „Securistan“, „demnitatea rurală“, cum o numește cu gură oblică Hurezeanu, nu-și mai are locul.

Chr. W. Schenk nu-i vrea „împăiați festiv“ pe marii autori, ci discutați. La fel, cei din diaspora, chemați doar la festivități, în loc să fie publicați, citiți, implicați. Ca Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, întâi invitați, apoi uitați la lectură. Și are dreptate Doctorul, revoltat că diaspora a fost redusă la „decor sentimental“; că sunt priviți cu suspiciune cei care au experiență occidentală, „primiți ca niște străini de serviciu, buni să traducă, dar nu să și judece“; că „traduceri stângace sunt numite punți culturale“. Și: „știu cât de repede devine diaspora culturală incomodă“. Cine spune adevărul „nu mai încape în fotografia de grup“. Mecanismul depinde de omul cu funcție: „președintele etern al unei instituții literare, criticul care confundă canonul cu biroul său, redactorul care deschide revista pentru prieteni și o închide pentru cei incomozi.“ Și așa avem non-valori impuse și spirite creatoare excluse.

Morți inutili au fost declarați Cioran – un negativist, Eliade, cu dosar legionar, ca și Vintilă Horia, ca și Noica. Ștefan Baciu, Horia Stamatu, prea puțin prezenți. „Cultura română trebuie deschisă spre diaspora vie, nu doar invocată festiv“, scrie Schenk. „Diaspora culturală este tratată ca anexă.“ Mai rău: nu există în istorii literare. Cuvântul *exil* e pe cale să devină interzis.

„Nu trebuie să dau eu o listă de execuții literare.“ O dau eu: primul pe listă, mereu pe lista neagră, Paul Goma. Pentru că e incontrolabil și intolerabil, a fost exilat chiar și din exil, iar disident n-a vrut să fie numit, fiincă a intrat în PCR în 1968 (generația sa știe de ce: discursul din balcon, pro Dubcek) și a ieșit după 3 zile. Invitația în România lui n-a mai venit. Și nu s-a dus nici în Basarabia lui, în Calidorul lui, invitația fiind incompletă. Fără Ana. Excluderea din literatură a fost dură, deloc civilizată, deoarece Goma n-a cerut niciodată voie să spună ce gândește. Așadar, „Adio, Domnule Goma!“ Replica lui Schenk? „Iar memoria, când a fost lovită destul, nu mai cere voie.“

Cum spuneam, opera i-a deranjat pe aculturalii proletcultiști cu mână de fier, iar neo-proletcultiștii uzează de mănuși peste mâini de fier. O anume complicitate între detractorii vechi și noi e ușor de observat. Lui Arghezi i s-a retras aprecierea de „Marele Alpha“, ca să devină „marele Zero“. Ce știu sigur e că, în „anii împotrivirii“ (sintagma lui Arghezi, interzis între ‘48-’53, c-așa a vrut Miron Radu Paraschivescu, din neagră invidie), nu s-a supus noii direcționări și a fost lăsat afară, să vândă cireșe-n Mărțișor și lapte de capre. Proletcultul l-a contestat că ar fi murdărit limba. N-a murdărit-o. Arghezi a scos poezia din mucegai, dar și din polen de floare rară, din noroi, dar și din pământ curat; e blestem, dar și psalm, e mânie, dar și iubire și iertare. A închis-o în athanorul lui și a scos aur de cuvinte. I s-a administrat o doză prelungă de tăcere. Și câtă nevoie am avea de călimara lui de polemist cu „cârcălicii“ – impostori și cu ascensiunea lor, primind diplome pentru „contribuții excepționale“.

Enormitățile de receptare sunt la ordinea zilei. Călinescu, pentru unii, „un clovn urât și negru“, a devenit, sub lentile opace, oportunistul oportuniștilor.

Îmi aduc aminte că Petru Ursache, pe când lucra la istoricul Facultății de Filologie, găsise în arhivă o scrisoare a lui G. Călinescu, destinatar Rosetti: „Situația de aici e imposibilă, antipatiile și vexațiile se delimitează așa de precis (excluzând firește pe Iordan, Balmuș și încă vreo câțiva oameni de treabă), încât trebuie neapărat să scap de aici. Cu orice chip!“

În ’45 și-a anunțat demisia în presă și a plecat. Avea 45 de ani. La Universitatea București, a dat de Vitner, Novicov, Crohmălniceanu, Cornea... La Cluj, Blaga fusese dat afară cu portarul, acuzat că nu predă filozofie marxistă. La UB, studentul (nu pot să-i zic al său) Vicu Mândra a cerut excluderea lui, în „Flacăra“ lui Novicov, iar Ion Vitner scria în ’48, în „Contemporanul“, despre „confuzia valorilor“ în critica lui Călinescu. Și ce bine îi valoriza dentistul pe anticomuniști! Pe 1 februarie 1953, Călinescu a fost transferat ca director la Institutul de istorie literară și folclor, cu Ion Vitner director adjunct. Doi ani predase fără normă didactică. În 1960, Ivașcu l-a numit „profesor onorific“ și a putut reveni la catedră. La Institut, i-a angajat pe cei arestați, Marino în ’49, Papadima în ’52, Dinu Pillat în ’59. Pe Piru, care fusese 7 ani strungar și topometru. Așa a „colaborat“ Călinescu. Să mai spun că, după evenimentele din 1989, Vicu Mândra a fost avansat profesor la UB, ca „oprimat de Ceaușescu“, iar Paul Cornea, numit ministru la Învățământ, după Șora? După Șora, potopul Cornea.

Și tot așa: Caramitru se declară „căpiat“ de Sadoveanu și se vede; după Iosif Sava, frate cu medicul lui Ceaușescu, a fost „criminal“, ca și Marin Preda, crud ucigaș de pisici. Patapievici nu se lasă „excedat“ (cuvântul său) de Eminescu, Hasdeu, Eliade, Motru, Blaga, Crainic, Bernea, Nae Ionescu... Replica lui Schenk: „Memoria, când a fost lovită destul, nu mai cere voie.“

După ce a citit Despre *„arta de a fi păgubaș”*, Chris mi-a scris:

Dragă Magda,

Bineînțeles că mi-a plăcut articolul tău, dar am vrut să-mi iau puțin timp, să-l citesc de câteva ori și să-ți răspund cum se cuvine. M-am recunoscut în el. Și m-am oprit mai ales acolo unde vocea ta duce discuția mai departe, cu ironia aceea care nu cere voie să intre.

„Frazele-s goale, pozele-s pline.“ Aici ai pus diagnosticul.Toată ceremonia începe în propoziția asta. Iar formele fără fond, care au, totuși, „fonduri“ merită lăsate să se admire singure în oglindă. Au din ce plăti oglinda. Dar cazul lui Petru m-a oprit din zâmbit. Să-i respingi dosarul pentru indemnizație de merit fiindcă n-a primit premii în ceaușism! Adică nesupunerea devine retrospectiv, lipsă de merit. De fapt, aici se vede cât de puțin s-a schimbat mecanismul: omul incomod trebuie să rămână dator și după moarte. Mi-a rămas și fraza ta „am scris pentru carte, nu pentru autor“. Asta cer și eu. Nu vreau să înlocuim o gașcă prin alta și nici să declarăm bună orice carte a unui nedreptățit. Cartea trebuie citită. Tocmai de aceea mă revoltă telefonul care ține loc de lectură și fotografia care ține loc de operă.

Îți mulțumesc că m-ai citit astfel. Nu doar citat. Iar cele „patru bisturie“? Ai dreptate. Puține. Mai ales când pacientul conduce spitalul. Cu drag, DOC

E-mail, 3 octombrie, 2026

NB: Călcând cu frica pe frică, Doctore? Sau (și mai bine) cu nefrica pe frică?

⁂

Politica, gingașa creatură

De astă dată îi dedic un vers
Irezistibilei Miss Universe
– Politica, gingașa creatură
Ce a acces direct de pe Centură
Pe podiumul burdușit cu premii –
Fără să țină cont de starea vremii
A adunat sufragii unanime
Din cabinete, nu de la mulțime...

Tu scriitor, poet, artist, ce ești
Cum să eviți păcatele lumești
În fața unei dame-așa de bine
Cum să nu-ți latre sângele în vine
Să nu te-ndemne vântul prin sinapse
Să-i mângâi sânii, s-o dezmierzi pe coapse?
Doar că, văzând ce sacrificii cere
O lași s-o-ntindă alții prin unghere…

Deh, dama tuturor și-a nimănui -
Te uiți la ea prostit, cu pofta-n cui
Și-ți vine, zău, să-ți bești confrații
Ce îi dedică falnice libații...
Iertați-mi cugetarea asta tristă
Și dați măcar o raită prin revistă;
Găsi-veți, cred, motive să iertați
Citind ce scriem, eu și-ai mei confrați…

Cai QING

57 DE ANI

Viața poate fi menită să fie o existență completă și stabilă, dar aceasta este o iluzie de departe. De aproape, este ca apa care curge, o privelişte constantă, dar înșelătoare; de la distanță, este un râu lung care curge în tăcere. Și stau acum pe mal, încetând în sfârșit încercările mele de a merge împotriva curentului. Suntem prea obișnuiți să atribuim atât de mult sens vieții, ca și cum a nu face acest lucru ar fi un deserviciu adus acestei călătorii. Dar viața nu are nevoie niciodată de atâtea explicații; are nevoie doar de libertatea de a respira. Ca vântul care trece prin pădure, fără să se întrebe unde merge. Acum, chiar și o astfel de frază simplă pare nelalocul ei. Simțurile noastre s-au întărit; aceasta este o epocă în care până și lirismul este ridiculizat. Totuși, încă vreau să mă exprim. Pentru mine.

Timpul curge prea repede. Acele percepții nu au dispărut complet. Într-un anumit parfum, într-o rază de lumină care se interpune, într-o scenă familiară, vor fi trezite din nou – acele sentimente care nu au putut fi exprimate atunci vor suferi o răsturnare emoțională târzie. Ca un curent subteran, exact când crezi că apa este calmă, acesta ridică brusc întregul lac, undele răspândindu-se în exterior.

Poate că unele emoții sunt destinate să fie neîmplinite în momentul dat. Ele pot deveni doar un suspin nerostit, suspendat în aer, având nevoie de timp pentru a se așeza, a fermenta, a-și rafina conturul unic și apoi a fi reînțelese, simțite, experimentate și completate. În cele din urmă, există o datorie reciprocă în acel moment – un eșec de a experimenta pe deplin și solemn bogăția pe care a oferit-o.

Nu poți controla evenimentele trecute, dar poți controla ce fel de „adnotări prezente“ inserezi în acea fereastră deschisă de fiecare dată când apare o amintire. Așa-numita renunțare nu înseamnă uitare, ci mai degrabă amintirile tale fiind modificate de tine însuți prin re-stocare repetată, devenind ceva ce nu mai doare. Acele cuvinte lăsate nerostite, căldura lăsată neîmbrățișată, vulnerabilitatea pe care nu ai îndrăznit să o recunoști – le-am compensat pe toate mai târziu. Nu atunci, ci acum. Cu această versiune mai în vârst mai blândă a mea, îmbrățișez acel copil stângaci de atunci.

Suntem ridicați de timp, apoi disecați de lumina soarelui. Trecutul este dezvăluit sub soarele strălucitor, iar urmele sale sunt spălate iar și iar de ploaie. Frunzele devin verzi, apoi galbene. Verdele nou acoperă urmele vechi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar solul știe. Știe că apa curge, că bărcile se mișcă – acesta este destinul lor. Înainte de timp, nimic nu poate fi cu adevărat păstrat. Așa că, în a doua jumătate a vieții mele, aleg să dispar în liniște, fără să mai arăt sau să explic prea multe lumii. Fără nevoie, fără așteptare, fără îngrijorare. Accept pe deplin toată dragostea neîmpărtășită din viața mea, purtând golul greu de sub toate fațadele grandioase și magnifice.

Tânjesc după o ieșire impecabilă, luminoasă – nu o evadare, ci rezolvarea și uitarea vicisitudinilor vieții, umplând peștera, abisul, universul din viața mea care îngroapă trecutul, singurătatea, durerea, pustiirea și disperarea.

Am o afecțiune pentru pustiirea acestei lumi. Când cineva a călătorit suficient de departe în această lume, trebuie să se obișnuiască să-și ia rămas bun oricând, acceptând dispariţiile bruște. Accidentele și moartea nu oferă nicio speranță. Dar ele aduc o pustietate surdă, reală – nu ascuțită, dar pătrunzătoare până la măduva oaselor, care răsună de-a lungul istoriei.

Viața este în cele din urmă neputincioasă în fața eternității. Doar moartea se poate confrunta cu ea – desparte trecutul de viitor, eliberând astfel pustiirea acestei lumi. Pentru unii oameni și pentru unele lucruri, acest lucru aduce un plus de hotărâre. La urma urmei, hotărârea este uneori cea mai mare bunătate față de ceilalți.

Dar eu încă mai caut acele momente luminoase și impecabile de fericire în viață pentru a rezista puterii copleșitoare a singurătății. Încă simt durere pentru ceea ce s-a pierdut. Poate că, la un moment dat, în viitor, voi încerca să revizitez acele locuri, să privesc înapoi la acele momente trecute – ca și cum ai încerca să găsești o sabie pierdută marcând barca în lungul râu al timpului.

Știind că apa curge, barca se mișcă și soarta nu poate fi sfidată, sunt încă dispusă să zăbovesc o clipă la acel semn inexistent. Apoi, mă întorc hotărâtă.

Semnificația marcării bărcii nu constă niciodată în găsirea sabiei – ci în confirmarea: am trăit odată atât de viu, am iubit atât de profund, am pierdut atât de complet și am îndurat atât de din plin.

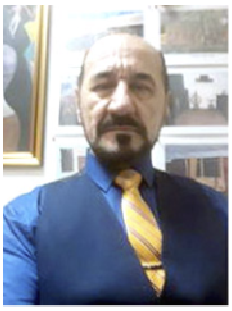
Trebuie să înduri anotimpurile inimii tale, așa cum înduri adesea cele patru anotimpuri care trec prin câmpuri. Trebuie să înduri în liniște iernile pustii ale inimii tale.

Am trăit deja cincizeci și șapte de ani în această lume. Sunt cu adevărat recunoscătoare pentru atâtea experiențe, fie ele intense sau banale, surprinzătoare sau uimitoare, sau bruște. Frunzele vor deveni din nou verzi, lumina se va întoarce. Nu mă grăbesc cu nimic și nici nu mai aștept nimic. Și ce dacă simțurile mele au dezvoltat cruste tari? Sub cruste, încă ascund o primăvară întreagă, blândă.

De acum înainte, voi fi propriul meu sine radiant.

🌿 ✨

⁂

Ştefan Lucian MUREŞANU

STUDIU ANTROPOLOGIC AL ÎNŢELEGERII FERICIRII CA SENS EXISTENŢIAL CONŞTIENT

(Continuare din numărul trecut)

3. Credințele populare, sisteme și căi de aduceri aminte

Am analizat, întotdeauna, fiecare moment actual al vieții satului ca un fapt tradițional, ca o revenire la ceea ce a fost satul ancestral și la cum a evoluat în timpul prefacerilor, al acestui mers care degradează în multe privințe omul, depărtându-l de la tradițional. Fericirea a căpătat alte nuanțe, motivații materiale care au depășit limita bunei cuviințe, o abundență de motive care au apropiat lumea de exces, de stări incalificabile ale răului, frustrări care au dus la izolare parțială sau toală a individului, comportament necontrolat expus crimei, îndepărtarea de cultură, de sensul educativ al tradițiilor: datini și obiceiuri, de o viață în care să poți medita la faptul că astăzi este ultima zi, iar mâine nu vei mai avea posibilitatea să repari răul, ci doar să regreți. Fericirea constă în multe realizări frumoase pentru tine și pentru cei din societate.

La sate, omul era legat de gospodăria lui, de pământul pe care îl muncea și pe care îl dorea roditor, fericit fiind pentru tot ceea ce realiza. Era fericit de dimineața în care se trezea și ziua se deschidea în fața lui senină, minunată mană a aratului, a semănatului, a culesului de roade ce îi dădeau puterea continuării vieții. El mulțumea lui Dumnezeu pentru toate și era fericit că el ca om trăia și dăinuia în lumea în care fusese dat să existe. Fiecare clipă și-o trăia ca ultima și se dăruia familiei, comunității, dorindu-se iubit, așa cum învățase de la părinții și de la bătrânii lui să iubească frumosul pe care îl crea și îl dăruia creației:

> „Toți sănătoși,/ Voinici și vârtoși!/ Duminică dimineață,/ Se spală frumos pe față,/ Ia din cuiu cu mărgic/ Un ștergar de borangic/ Și se șterge pe obraz,/ De cu seară încă ras,/ La biserică se duce/ S-asculte sfintele ruge;/ La icoană se-nchina,/ Lui Dumnezeu se ruga/ Roadă bună ca să-i dea.“ (Brăiloiu, 1978:144)

La oraș, fericirea se manifestă sub două forme: a abundenței și a mistificării dreptului de a fi om în societate și a milostivirii pierduților în crunta deznădejde. Însă, la cei așa-ziși pierduți, fericirea este mai mare pentru viața pe care o duc, decât la cei care huzuresc în nelinișea clipelor tulburate de neîncredere și lipsă de iubire. Fericirea este limitată la indivizii petrecuți în abundență materială față de clipele de fericite care îi sunt dăruite unui *om al străzii* când, pentru un moment al vieții lui dure, a primit, pentru potolirea foamei, ceva de mâncare. Fiecare clipă și-o trăiește ca și cum momentul următor nu ar mai exista. Este o fericire deplină, o înțelegere a faptului că el supraviețuiește unui timp mărginit, este conștient că spațiul lui este acolo, iar fiindul lui lipsit de importanță materială. El crede că cineva nevăzut are grijă de el, trăiește într-o spaimă și o neînțelegere a sensurilor, nu are milă pentru că nu a fost educat să o aibă. Are instincte pe care, în sălbăticia vremurilor și le revendică ca stabile fapte

ale caracterului lui. Crede în tot ceea ce vede și nu înțelege sensul formelor, nu știe și nu poate să discearnă necontrolat, este folosit de indivizii din lume și cade în plasa celor lipsiți de protecție și interes din partea celor ce huzuresc pe banii negri ai vieții telurice. De când a apărut pe Pământ, omul care a moștenit în subconștientul lui teama că într-o zi va dispărea dezintegrându-se în aer și în pământ crede că viforul aduce dezastru, îi încetinește evoluția, îl desparte de timp și de spațiu și îl poartă într-un declin. Într-o lucrare cu studii despre cultura orală și informația transculturală, academician Sabina Ispas spunea:

> „Cu riscul de a-i nemulțumi pe unii dintre specialiști, apreciem că folcloristica românească se află, încă, la o răscruce de care depinde perspectiva dezvoltării ei ca disciplină modernă. Fie va fi privit fenomenul, în continuare, ca un sistem sau model imobil, bun de conservat în arhive și de valorificat în spectacole mediocre, grevate de manierism, cercetarea va fi orientată spre trecut, anacronic și, în fapt, nereal și vom accepta, implicit, responsabilitățile ce decurg din această optică; fie vom studia fenomenul folcloric ca un produs în dinamică ascendentă, obiect al unei discipline moderne, ai cărei angajați vor fi obligați să-și regândească unele percepte metodologice, modalități de abordare și înțelegere a genuinului, concepte de valoare și obiective strategice urmărite.“ (Ispas, 2003:62)

Ceea ce a fost interesant de constatat, urmare îndemnului distinsei mele profesoare, când a subliniat că fenomenul folcloric trebuie studiat „ca un produs în dinamică ascendentă, obiect al unei discipline moderne, ai cărei angajați vor fi obligați să-și regândească unele percepte metodologice, modalități de abordare și înțelegere a genuinului, concepte de valoare și obiective strategice urmărite“, am gândit termenul de folclor ca un fenomen în evoluție, ca o ascendență a profanului spre o interculturalitate ce va aștepta, întotdeauna, intervenția specialistului. *Omul străzii* din țara noastră nu este cu nimic deosebit de cel din Occident. Gândesc la fel, poate cu o speranță a celor din lumea occidentală că darul celor bogați poate fi mai consistent. Românii disprețuiesc hainii, acceptă naivii pe care îi sensibilizează prin vorbă domoală și cuvinte pe care nici ei nu le știu cum de le au în vocabularul lor, în momentele critice ale situațiilor cărora trebuie să le facă față. Folclor este în tot ceea ce nu este scris. În vorbă, în gesturi care pentru mulți devin tabu-uri, credințe perpetuate din tată în fiu, neexplicate însă certificate ca aducătoare de bine, în activitățile casnice, prin încercarea tuturor mijloacelor de a face față necesităților vieții, invenții profane, în activitățile domestice, lipsite de o verificare anterioară a eficacității acestora. Transformarea limbajului într-unul acceptat de grupurile ce activează în diferite domenii, utilizarea unor subterfugii neexplicate ca de exemplu, rotirea paharului cu băutură între degete, fapt constatat la mai toți băutorii de alcool sau mirosirea ardeiului iute înainte de consumarea unui pahar cu țuică sunt tot atâtea manifestări populare, pe care mulți dintre practicanți le execută ca gesturi obligatorii, intrând într-o tradiție, un obicei al celor care consumă astfel de băuturi. Față de aceste manifestări au și explicații pertinente.

Folclorul este o știință care culege, cercetează tot ceea ce o comunitate expune ca valori, într-un timp și la un moment dat, manifestări unice. În folclor, se întâlnesc toate stările prin care o comunitate poate trece într-un timp al evoluției ei, pentru că în tot ceea ce comunitatea aceea face se află un timp al dezvoltării propriei culturi. O cultură care a creat material și a implicat spiritual oameni. Cultura este o fericire a lumii, o căutare a frumuseții și sensibilității omului în om când comunică unul cu celălalt și când își transmit știutul evoluat. Evident, acel *știut* este toată înzestarea culturală pe care acea comunitate de oameni a acumulat-o și a împărtășit-o oral celui (sau celor) care a luat contact cu acea comunitate. Lumea și-a divesificat fericirea în funcție de binele material, dar și spiritual. Material, când și-a construit o casă, și-a mobilat-o, și-a cumpărat lucruri noi, spiritual, când a reușit la un examen, promovând în carieră, când i-a venit pe lume un copil sau, când, doritor de elevare, s-a aplecat în credință în Biserica lui Dumnezeu. Toate sunt fericiri și toate au tradiții în manifestările omului. Nimic nu este nou în tot ceea ce omul face zi de zi. Faptele lui, fie materiale sau spirituale, sunt doar returnări de idei ale unor obiective din timpul cosmic, gândite cândva însă lipsite, în timp, de posibilitatea materializării lor și care au survenit, la un moment dat, inspirației și actualizării minții omului actual, ca formă a formelor telurice.

În timpul său istoric, omul a cunoscut că este o creație, a recunoscut modul creării sale și l-a adecvat stăruințelor vieții, vicisitudinilor, depărtându-se, uneori, de viciile moștenite ce îl făceau fericit însă expus propriei distrugeri și apropiindu-se de ideea fericirii ca stare de fapt a unui timp limitat. În viață, omul a cunoscut că atât fericirea, cât și necazul nu sunt perpetue sunt contrarii ale existenței telurice, moșteniri ale unor tradiții temporale care țin de modul cum ne dorim să fim. Este un liber arbitru: dorești fericire, trebuie să cunoști tainele omului fericit, să știi să zâmbești când durerea îți mistuie sufletul, să privești soarele și să spui că lăcrimezi din

cauza razelor acestuia și să-ți trăiești clipa ca și cum ai ști că o alta nu va mai fi, să nu urăști:

> „Cum unul este dintotdeauna altul, în aceeași măsură în care de-o veșnicie se deosebește de altul, iubirea este *lipsită de început*; unul se întrepătrunde cu altul și începe în clipa unificării. *Eu sunt ceea ce ești tu; iar rostul tău începe odată cu Mine* pare a spune, fiecare, transfigurat de taina contopirii; soarele fiecăruia arde-n cerul celuilalt; fiecare din cei care iubesc *e altul* prin iubire, fiind totuși de-abia acum *el însuși, acum*, la ceasul de răscruce al iubirii.“ (Mircea, 1980:51)

Războiul nu este dorit, sunt atâtate nervuri interioare ale fiindului orgolios, ce fericire poate fi când știi că arma pe care o susții ca element aducător de fericire produce nefericire. Individul bolnav este un excurs mental, o decădere a lumii vii, o aprindere spre ură ce aduce nefericirea spre toată lauda celor care îi aplaudă excesul fiindual și care vor regreta după aceea pentru nefericirea lor, pentru că și ei intră în această horă pieziș a pierderii firii: „Naționalismul este o boală a copilăriei. Este varicela speței umane.“ Este ura care se seamănă în interiorul minților urmașilor noștri, în sângele care alimentează viața în contra vieții. Einstein a făcut această afirmație public și s-a asociat lui Bertrand Russell când a constatat că lumea ocultă dorea arma nucleară pentru niște idei retrograde, o dorință bolnavă de a se declara altceva decât era în realitate: o lume a nevoilor vieții. Arta literară populară a fost cea dintâi care a revelat o lume a păcii și am putea identifica minunata sintagmă „Pace, vouă!“, cuvinte care izvorăsc divin din gura celui care a adus lumina păcii pe Pământ, cunoașterea binelui prin fapte bune în rândul oamenilor din lumea dezlănțuită a urii. Cultura și credința în divinitate au fost și sunt singurele forme de dezvoltare ale lumii vii, pentru că mulți dintre ei se mișcă pe Pământ însă mințile lor obosite de ură i-au îngropat înainte de vreme.

Am socotit, ca în încheierea acestui eseu, să citez versurile unei poezii populare vechi românești, culeasă de Dem Teodorescu, în anul 1884, și publicată în volumul „Poezii populare“, care exprimă dorința omului simplu, al acelui timp, mult mai îndepărtat decât publicarea poeziei, de a accepta munca câmpului, într-o fericire a tradițiilor de asociere de familie și de comunitatea căreia îi aparținea, prin cedarea fugii de răul nevoilor vieții, de dușmănie și ură, prin reîntoarcere la statutul de om al lumii vii. Poezia începe cu versurile: „Bate vântul, bate vântul/ Bate vântul, mișcă crângul/ Pe mine mă bate gândul/ Să las crângul/ Să iau câmpul“, o încercare grea a omului de a se întoarce la normalitate pentru că metaforic, prin vântul care bate cu putere, este sugerată mica lume a urii care răzvrătește sufletele în nevoie, asuprirea celor care trăiesc în întunericul plăcerilor lumești, în huzurul care degradează și subjugă oameni. Crângul este spațiul celor care fug ca peștii din calea fălcilor uriașe și lacome ale ucigătorilor, este locul de răgaz temporar, lipsit de elementele protectoare tradiționale ale casei, de liniștea și fericirea din sânul familiilor. Urgia vine odată cu cruzimea de osândă a celor care mistuie viața plecată divinității de oamenii lumii nevoiașe de punerea lor în păcat prin răzvrătire. Erau momente în viața țăranului fugar când cedarea nervoasă limita considerarea urmărilor, dacă era prins de autorități, el nu făcea în clipele acelea decât să gândească la frumusețea existențială a omului în familie la munca câmpului, la masa de seară, în patul conjugal, la horele de duminica sau la sărbătorile tradiționale de peste an. Acelea erau fericirile lui, frumuseți ale timpului pe care și-l dorea trăit în liniște, în familia dăruită unei vieți la care sfârșitul să îi dea posibilitatea trecerii tihnite dintr-o lume în cealaltă lume. În partea a doua a poeziei, tot sub greutatea dorului de casă și a fericirii în mijlocul celor dragi, omul bătut de nevoi, urgisit de lumea nechibzuită a asupririi, se va tângui, va medita profund asupra deciziilor lui și, în ultimă instanță a nevoii de a trăi liber, decide: „Bate vântul, bate vântul/ Bate vântul, arde câmpul/ Ies la câmp/ Ca să mă sting/ Dar de crâng/ Mai rău m-aprind“. Aprinderea de crâng este însăși dorința de a fi fericit de clipele vieții, de a avea libertatea să cunoască, să iubească și să contemple, atât cât momentele acestei stări permit fiindului său să fie aproape de lumea liberă a tot ceea ce se definește prin iubire. Oamenii se nasc în fericire însă trăirile de mai târziu, când omul conștientizează existența lui ca fiind dependentă de lume, abstractizează sensul acestui cuvânt și îl singularizează, dominându-l prin toate faptele lui, inconștient sau conștient, în defavoarea aproapelui, creând nefericirea. Fericirea o voi asocia unei vechi tradiții românești care spune că în dimineaţa zilei de 24 februarie, tinerii porneau din sat spre pădure, feriți de privirile insistente ale bătrânilor comunității, formau o horă, iar după jocul aprins al iubirii, flăcăii își sărutau şi strîngeau în braţe partenerele. Dpă aceea, fetele porneau în luminișuri să adune flori de primăvară pe care le foloseau pentru descântecele de dragoste. Viorelele şi tămâioarele erau considerate plante aducătoare de dragostea, care se păstrau cu mare atenție până la sărbătoarea Sânzienelor, pe 24 iunie, când erau aruncate pe o apă curgătoare, în credinţa că cele care nu făceau acest lucru, rămâneau nelogodite. Logodna fiind prima formă de legare a tinerilor nenuntiți.

Peste tot, în lumea satului se auzea zicala: „Dragobetele sărută fetele!“. Era o fericire tradițională a întregii comunități însă o căutare a aflării iubiri celor tineri. Fericirea este sensul cunoașterii, bucuria intenselor trăiri ale faptelor bune, ale luminii și ale liniștii.

Note:

1. Biotic, -ă, adj., 1. referitor la activitatea vitală. 2. produs prin activitatea organismelor vii. II. s.f. ramură a biologiei, studiul diferitelor aspecte calitative ale organismelor. (< fr. *biotique*). Cf. DEX, 1975.
2. Pan/biotic, -ă, pan[1]- element de compunere care înseamnă „tot“, „întreg“ și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. – Din fr., ngr. *pan-*. Cf. DEX, 1975.
3. Ram/biotic, -ă, ram n., pl. *uri* (lat. *ramus*). *Trans.* (1784). *Azi neol. Rar.* 1. Ramură, creangă. *Fig.* Diviziune. 2. Ram (abreviere de la Random Acces Memory) s.n. invar. Memorie a semiconductoarelor rapide accesibile pentru lecturare și scriere la microprocesoare. 3. parte. Cf. DEX, 1975.

Referinţe bibliografice:

Brăiloiu, Constantin & Comișel, Emilia și Gălușcă-Cîrșmariu, Tatian, *Folclor din Dobrogea*, Editura Minerva, București, 1978.

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

Ispas, Sabina, *Cultură orală și informație transculturală*, Editura Academiei Române, București, 2003.

Mircea, Corneliu, *Carte ființei*, Editura Cartea Românească, București, 1980.

Mureşanu, Ştefan Lucian, vol.: *Faptul ritualic, sens al gestului mimetic în studiul etnologiei aplicate, eseul: Brâul, din portul bărbătesc al moților, semn și însemn al vieții după moarte (studii de etnologie aplicată)*, Editura Singur, Târgoviște, 2015.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei, Bucureşti, 1987.

White, Ellen G., *Parabolele Domnului Hristos*, Editura Viaţă şi Sănătate, Bucureşti, 1995.

⁂

Nostalgie, sau regret al dezmoştenitului?

Circulă pe Internet un tabel comparativ între situația economiei României înainte de 1989 și în zilele noastre, pe care guvernanții de azi îl taxează ca propagandă, ecou al „mâniei proletare“ de acum 7-8 decenii. Mulți dintre noi încă mai cred că așa stau lucrurile și că dărâmarea comunismului a fost un pas salvator în ceea ce privește soarta poporului român. Tabelul respectiv prezintă de fapt chintesența schimbării de după decembrie 1989 și numai un spirit lipsit de discernământ nu-și poate da seama de marea greșeală a românilor de a fi luat de bune toate „șopârlele“ strecurate între noi de „agenturili“ pe care aparatul propagandistic al lui Ceaușescu s-a ferit să le ia la bani mărunți până în ultimul ceas, când deja era prea târziu. Era pur și simplu pueril motivul cum că interdicția românilor de a colporta știrile și informațiile de la posturile de radio occidentale în vogă pe atunci va păstra nealterată imaginea conducătorului și regimului. Românii luau cunoștință de „șopârle“ și le comentau, chiar cu știrea Securității, probleme cu regimul având doar cei ce optau pentru acțiune contra lui.

Așa se face că sloganele precum „Jos comunismul“, „Jos Securitatea“, „Noi muncim, nu gândim“, “Nu ne vindem țara“, lansate chiar de Securitatea rămasă „pe felie“ au prins, iar împrăștierea fără noimă a „grămezii de fier vechi“ a fost considerată un act istoric necesar. Nimeni, în vâlvătaia evenimentelor ce au succedat răsturnării dictaturii, nu a pridit să le reamintească românilor că fabricile, uzinele, pământurile acelea și toate bogățiile solului și subsolului țării sunt un imens capital al lor, realitate consfințită prin Constituție și prin documentele ce atestau – cu acea cotă din salariu percepută de stat lunar – calitatea lor de acționari la fabricile și întreprinderile ce urmau să se privatizeze.

Cum au existat și voci lucide, dar nu din rândul „emanaților“ de orice coloratură politică, s-a instrumentat acea „cuponiadă“, un așa-zis proces de „privatizare în masă“ – la 4 ani după adoptarea de către CPUN a Legii nr. 15/1990, prin care pur și simplu s-a inventat termenul de „domeniu privat al statului“, în care au fost trecute mult-trambițatele de până atunci “„bunuri ale întregului popor“. A fost soluția avansată de academicianul Tudorel Postolache, asiduu susținută de Silviu Brucan și acceptată de toate partidele mari, în contrapondere la așa-numita „Varianta Cojocaru“. Întors din SUA imediat după schimbarea de regim, în ianuarie 1990, regretatul economist Constantin Cojocaru propunea împroprietărirea cetățenilor români cu întregul capital acumulat până în decembrie 1989. Din păcate, nici FSN și nici partidele istorice nu au acceptat soluția, așa că în ziua de astăzi România a devenit din marele producător de altadată un mare consumator, cu bogățiile exploatate de străini, cu o marjă infimă din profit intrat în bugetul statului și cu prețuri de neimaginat pentru consumatorul roman – fost proprietar, dezmoștenit.

Marian ILIE

Marian ILIE

Rătăcind printre cuvinte

Scriitorii, inclusiv cei din conducerea Uniunii se plâng din ce în ce mai avan că nu sunt citiți, că cititorii s-au îndepărtat de ei și caută febril metode sau mijloace prin care să și-i apropie din nou, să resădească în rândul publicului plăcerea parcurgerii textului tipărit răspândind în jur mirosul de tipografie în călduri. Cum e și firesc, soluția este indisolubil legată de cauza îndepărtării cititorilor de cartea tipărită. Prin urmare, de ce oare s-au îndepărtat beneficiarii de produsele creatorilor noștri de frumos?

Între cauze trebuie avută în vedere în primul rând dezvoltarea tehnologică a societății, cu apariția spațiului virtual de comunicare și facilitățile pe care acesta le implică, mai ales în privința timpului necesar informării și comunicării. Acum poți foarte ușor să asculți știri sau să audiezi poezii pe aleile unui parc ori pe stradă, conducând autoturismul sau bărbierindu-te. Oricine dispune de un telefon sau o tabletă te poate contacta în orice moment și-ți poate comunica orice, atât auditiv cât și vizual. Unii scriitori s-au adaptat și sunt tot mai frecvente situațiile când creațiile sunt prezentate publicului prin citirea de pe telefon sau prin transmiterea prin Internet a textului scris. În felul acesta se câștigă timp și se economisesc resurse, procesul logistic simplificând-se în mod semnificativ. Și totuși ceva se pierde în spațiul acela virtual. Pentru un cititor avizat se poate pierde din calitatea creației, a cărei transmitere lipsită de constrângeri lasă prea multă libertate creatorului și transmițătorului. Cel puțin în domeniul literaturii și artelor un anumit grad de cenzură, în primul rând autocenzura nu strică. Desigur, cenzura asta trebuie să vizeze latura ontologică și latura gramatical-stilistică și nu „corectitudinea politică“ față de oricare din regimurile cunoscute sau viitoare.

Mai există însă și bariera instrumentelor folosite de creator în comunicarea cu receptorii creației sale. În cazul scriitorilor mă refer la limbă, la cuvinte adică, la modul și măsura în care acestea sunt făcute să vibreze, iar vibrațiile lor să poată ajunge la receptor. Aici e aici! Ca să vibreze, cuvintele trebuie să primească de la creator o anumită energie, dată de obicei de încărcătura sufletească sau cea ideatică a mesajului. Iar încărcătura asta trebuie să rezoneze cu cea de la receptor. Creația trebuie deci să răspundă nevoilor, cerințelor sau interesului cititorului, pentru că numai așa va putea fi receptată.

Cred că de aici provine marea noastră greșeală, din ignorarea acestui principiu. Copiem deseori curente, motive, stiluri din literaturile occidentale, fără să ne punem problema rezonanței lor în mediul social căruia ne adresăm. Așa se explică, de exmplu, succesul imens al romanelor lui Pavel Coruț, în timp ce romane apreciate elogios de critica literară de la noi au rămas în anonimat.

Aproape că s-a încetățenit ideea că e suficient ca noi, scriitorii, să ne citim între noi. Nu, frate, așa ceva este de neacceptat într-o țară în care în urmă cu mai bine de trei decenii marii scriitori erau editați în zeci de mii de exemplare și cărțile unora din ei se vindeau pe sub tejghea, o țară în care scriitorii clasici erau editați în sute de mii de exemplare. Cu atât mai mare ar fi interesul cititorului român acum,în tranziția asta nesfârșită dătătoare de frământări individuale, unele necunoscute anterior. Ei bine, romanele lui Pavel Coruț răspund acestor frământări – și așa se explică succesul lui la public.

S-o spunem pe șleau, în bună măsură este vorba de abordarea tematicii sociale, de care mai ales poeții fug și se ascund în spatele unor tematici „nevinovate“ mai ales din punct de vedere al corectitudinii politice. Așa ajung să se citească între ei, iar pe Internet să devină virale poeme ale lui Adrian Păunerscu, Corneliu Vadim Tudor, Ion Pribeagu etc. Iar dacă am pune alături două cărți – a unuia din aceștia trei, alături de una a lui Mircea Cărtărescu, să zicem – este evident că publicul ar prefera-o pe cea dintâi. La fel stau lucrurile și în privința celorlalte genuri de literatură, de la romanul și poezia de dragoste la SF și poezia avangardistă. Forța acelei energii care trebuie să producă rezonanță și reverberații este dată de ciocnirile dintre cuvinte. De modul cum creatorul le alege din tezaurul lmbii și le combină între ele, spre a-i sugera cititorului ceea ce vrea să-i comunice,

lăsându-i posibilitatea să-și adapteze receptorii la frecvența imprimată de scriitor sau poet cuvintelor-vectori ai mesajului.

Așadar, nu cititorii s-au îndepărtat de scriitori, ci scriitorii s-au îndepărtat de ei, din motive pe care evităm să le scoatem la iveală și să le dezbatem. Și este păcat că nu o facem, mai ales în condițiile când se scrie și se publică din ce în ce mai mult, de până și scriitorilor le e imposibil să citească tot ce scriu confrații ale căror scrieri ajung la ei. Sunt mii de autori, media cărților tipărite situându-se, să zicem, undeva la 10-15 cărţi de fiecare. Nu știu să existe cititori, chiar și din rândul scriitorilor, care să parcurgă mai mult de 100 de cărți într-un an.

Cum să fii autorul citit, din zecile sau sutele de mii de titluri de pe piață, din care cititorul poate să aleagă ce-i convine lui? Păi, cum altfel decât oferind ceea ce așteaptă cititorul…

Scriitorii ar trebui să fie în primele rânduri ale bătăliei cu tarele societății în care trăim, publicul larg de la ei așteaptă razele zorilor revirimentului societății românești. Ne mulțumim să dăm vina pe „prostime“ că de mai bine de trei decenii își alege conducători așa și pe dincolo. Și asta în condițiile când sistemul și-a distrus în bună măsură edificiul cultural și educațional… Nu cumva și scriitorii au participat la „eșuarea“ României? Făcând abstracție de cei cărora eșuarea țării le-a adus satisfacții și bunăstare, marea majoritate a scriitorilor și, în general, a artiștilor se luptă cum pot cu caracatița austerității în care trăiește marea masă a românilor. Ocolind frământările acestora și bătând apa în piuă după modele străine spiritului românesc, fără legătură cu traiul de zi cu zi al românului, este și firesc să fie lăsați de cititori în plata domnului…

Scrie Mirela Roznoveanu în *Cotidianul* din 23.06.2023: „De regulă, o regulă care nu se mai prea respectă, scriitorii propuși pentru Nobel sunt exemplari pentru cultura și etosul poporului pe care îl reprezintă. Mă îndoiesc că Mircea Cărtărescu reprezintă etosul românesc regăsit în proza lui Slavici, Rebreanu, Camil Petrescu, Marin Preda, Petru Dumitriu, Nicolae Breban, Ion Bănulescu, basmele populare și literatura folclorului românesc“ și sunt convins că are dreptate, confirmată inclusiv de eșecurile repetatelor „împingeri“ către Premiul Nobel ale ultramodernului nostru Mirciulică, cu „corectitudinea“ lui politica cu tot. Păi dacă argumentele lui Cărtărescu nu conving nici măcar acel juriu destul de postmodernizat nobelian, cum să aibă el trecere la cititorul român de rând?! Dar oare îi pasă dacă are sau nu are trecere la cititorul de rând?

Cazul Elianei Popa este, cred, unul emblematic. A apărut în urmă cu câțiva ani în spațiul virtual cu o poezie protestatară, în stil clasic, eminescian, poezia devenind imediat virală, navigatorii pe Internet atribuindu-i-o chiar lui Mihai Eminescu. Nu știu ca altcineva înaintea mea să fi sesizat eroarea, să identifice autorul real și să dea veste pe aceeași cale, dar poezia a continuat să circule, de regulă însoțită de același comentariu eronat, mesajul rămânând viral. Au apărut apoi alte poezii protestatre ale Elianei, primite la fel de bine de navigatorii pe Internet, după care autoarea a executat un salt spectaculos cu textele ei în universul muzicii, recurgând la concursul Inteligenței Artificiale. Acceptăm sau nu, în momentul de față este poate cel mai audiat poet român – datorită nu atât incontestabilei calități a versurilor sale, cât mai ales prizei conținutului lor la frământările cotidienne ale publicului țintă și alegerii celei mai nimerite căi de acces către el.

Suntem în fața unui un fenomen! Eliana Popa are peste 70 de videoclipuri, toate virale, cu muzică pe versuri militante din cele câteva volume publicate de ea de 8 ani încoace, în interpretare proprie, cu acompaniament virtual (IA/AI – vezi şi denumirea formaţiei) – ce ne trimit cu gândul la Adrian Păunescu.

https://www.youtube.com/channel/UCEYcXPS-wVzFgt_A1BnVvGw

Are mult peste 1 milion de accesări, o performanță ce nu se poate atinge cu poezia tipărită. Și, cred, nici cu cea distribuită în spațiul virtual, dacă forma și conținutul nu-i imprimă rezonanța cu așteptările publicului.

Partea tristă a lucrurilor este însă dată de agresiunea IA/AI în intimitatea fenomenului artistic prin invadarea spațiului virtual cu videoclipuri false – fabricate artificial – prezentând romanțe și alte melodii populare românești de notorietate în interpretarea unor artiști occidentali în vogă în rândul tineretului. Dacă se merge tot așa vom ajunge să nu mai discernem între creația autentică şi cea falsă. Și așa, kitch-ul ne maculează creația originală…

Aureliu GOCI

INTRODUCERE LA UTOPIA ŞI SUBSTANŢA POEZIEI ROMÂNEŞTI

Cuvinte înainte

Aceasta este o carte scrisă într-o viață, și ea „s-ar mai fi scris“, vorba autorului, dacă n-ar fi fost chemat de urgență acolo sus... Astfel, a trebuit să culeg toate ideile, toate bruioanele, toate eseurile în care Aureliu Goci își punea problema cercetării „utopiei și substanței poeziei“. Și nu cred că le-am adunat pe toate. Cu toate acestea, am discutat îndelung cu autorul asupra conținutului și titlului, deoarece există multe idei exemplificate cu poezie românească, și ajunsesem la concluzia că volumul trebuia să se numească „Introducere la utopia și substanța poeziei românești“, dar pentru că n-am primit „Bun de tipar“ cu acest titlu, îl propun ca subtitlu... Cititorii vor decide...

Gabriela BANU,
îngrijitor de ediție

Argument

Demersul nostru de cercetare a substanței poetice este, din capul locului, utopic, pentru că poezia este imaterială, ființează doar în suflet și gândire, este spiritualitate pură și scapă oricăror reguli matematice, transmite impulsuri filosofice profunde și cel mai bine poți s-o apreciezi cu simțirea și gândul înalt. Eminescu nu e mare pentru versificația lui – care este totuși piatră de temelie în curgerea poetică românească – el este mare pentru adâncimea cugetului, pentru trăirea intensă pe care o generează.

Și totuși, să ne apropiem de substanță... Poezia are propria sa istorie – sau mai degrabă, cronologie – în istoria literaturii, și este partea importantă și eflorescentă a evoluției limbii literare. Limba, un organism viu și dinamic, există prin vorbitorii ei, dar se dezvoltă și înflorește prin scriitorii săi.

Introducere la utopia și substanța poeziei

La primul nivel gramatical, fonetic, poezia este o construcție lingvistică sonoră în scopul comunicării și emiterii de informații. Actantul respectă regulile gramaticale fundamentale, dar într-un registru particularizat, specific, al unui emițător care are de transmis un mesaj original, un discurs egocentric devenit identitar poetului, în care centrul de greutate cade pe specificul comunicării. Emițătorul este agentul comunicării, dar și autorul informațiilor transmisibile.

Poezia ține în brațe istoria, iar istoria se exprimă și se identifică în creația spirituală a unei umanități ținute la pământ de aspirațiile materiale.

Când a ridicat ochii spre cer, omul a început să privească și în interiorul său și să gândească limpede la condiția sa existențială, la protecția divinității. Credința conduce la poezie, la exprimare și comunicare, la marcarea prezenței în lumea aspră și adversativă.

Utopie și substanță poetică

Într-un mod mai explicit, cele două concepte care marchează identitatea poeziei sunt reciproc determinate și interactive. Aspirația ideală, la nivelul utopiei este asumarea unei substanțe specifice, lucru care conduce la preluarea semnificațiilor din diverse universuri specializate: filosofie, istorie, geografie, până la incidența cu geometria sau matematica. Iată, azi există și experiențele de poezie cibernetică.

Utopia identitară transfigurează substanța ideatică preluată și o alchimizează în imagine și trăire estetică în univers poetic.

Spiritul anexionist începe cu asumarea substanței etnice și genetice, ceea ce determină și amprenta de reprezentativitate, de eflorescență lingvistică și dominantă în comunicarea specifică a unei comunități.

Putem spune, paradoxal, că utopia poeziei este asumarea unei identități, iar identitatea cristalizată devine substanță etnică, etică, estetică și filosofică.

Pe de altă parte, mi se pare o utopie să privești lumea cu ochi de poet și să crezi că aceasta este calea spre Adevăr și Frumusețe, calea spre miez și substanța cunoașterii. Dar să crezi că ai adăugat încă o petală lumii prin poezia ta, pentru toată suflarea omenească, aceasta este cu adevărat utopia perfectă și substanțială a poeziei.

Când un popor își schimbă limba – vezi cazul dacilor – își pierde identitatea, dar în dinamismul

eflorescent al limbii, un popor poate să-și creeze o limbă nouă din amestecul și interacțiunea dinamică a două sau mai multe limbi. Limba română, prin geneza și evoluția sa inițială, se naște din trei limbi, prin transformări succesive din care una devine dominantă și identitară pentru noul popor născut, alta se scufundă și devine substrat și cea de a treia își lasă doar tangențial și nonspecific influența asupra noului idiom exprimat de noul popor.

Poporul nou e construit din popoare vechi și limba nouă are aspectul unei sinteze miraculoase și subtile din diversele componente și influențe individualizate în existența acestui grup masiv așezat într-o regiune geografică cu o mai veche amprentă lingvistică, în cazul nostru, substratul traco-dac. În primele aspecte și etape ale apariției unei limbi, din dominantele verbale ale conviețuirii spontane și nesupravegheate se generează primele armonii și structuri sonore care devin muzicale, mai rafinate cu trecerea timpului, precum și uzajul continuu și din ce în ce mai elaborat al idiomului curent.

Există, desigur, un raport între evoluția intelectuală a limbii și dezvoltarea materială a unui popor, dar nu este un raport mecanic. S-a dovedit că popoare izolate, practic ieșite din sfera evoluției civilizației, au dezvoltat structuri lingvistice foarte rafinate și elaborate instinctiv, mental, în afara regulilor limbilor scrise și controlate de legi fixe, și se dezvoltă ca organ de expresie la nivel popular.

În măsura în care se dezvoltă o consemnare sau notație geografică, limba își afirmă propriile structuri generative și intră în câmpul istoriei societății umane. Chiar societatea are un suport de civilizare și evoluție în posibilitățile lingvistice ale idiomului prin care se exprimă.

În ciuda arbitrariului expresiv și al inegalității capacității lingvistice afirmate în rândul unui popor care vorbește aceeași limbă, aceasta își dezvoltă un sistem de reguli gramaticale și un univers de semnificație marcat de complexitatea, diversitatea și originalitatea idiomurilor personalizate.

Odată ce își construiește un sistem grafic prin care o limbă se eternizează, începe și preocuparea, din ce în ce mai elaborată și specializată, pentru expresia limbii, ca regulă de comunicare. Primele forme de exprimare sunt legate de problemele existențiale identitare ale poporului-vorbitor, o limbă de agricultori se va construi altfel decât un idiom de soldați, iar limbile din rândul cărora se nasc istorici și scriitori interesați de destinul istoric al unei comunități lingvistice se structurează și se individualizează diferit.

În momentul în care sunt atestate și anumite exprimări poetice – lucru care nu exprimă și vechimea reală a creației colective – se poate decide că acesta este un moment al eflorescenței expresive a unei limbi care trebuie să aibă în spate un trecut, o istorie de elaborare și exprimare mai nuanțată și rafinată, semn al unei comunicări interne elaborate și evoluate.

Istoria oferă diverse meandre și fracturări, popoarele suportă nenumărate calamități și subordonări politice și sociale, dar limba merge mai departe prin toți vorbitorii săi, însă evoluează mai ales prin vorbitorii cei mai străluciți. Odată ce a adoptat un alfabet și o formă scrisă, limba a trecut într-o formă superioară de înregistrare și evoluție lingvistică, de la diversitate expansivă la simplitate și conciziune formalizate.

Complexitatea și profunzimea ideilor constituie axa verticală a poeziei, pe când eflorescența imagistică și stilistică reprezintă orizontala expresivă, ambele constituind un discurs identitar de sinteză și reprezentativitate.

Trebuie să facem o deosebire de limbă: limba comună, diferită de limbajul poetic evoluat, limba tot mai unitară și profund structurală, și limbajul – mai exact – limbajele practice tot mai numeroase, diferite, chiar contrastante, formând așa-numitul jargon tehnic, medical, agricol etc.

Nu trebuie să stai pe gânduri multă vreme ca să deosebești faptul că cei care încep să scrie poezie sunt „aleși“ dintre cei mai profunzi cunoscători ai limbii și, mai mult sau mai puțin, intuitivi cunoscători ai gramaticii. Cum se știe, gramatica este „caseta cu reguli fixe“ ale unei limbi și alcătuiește fundamentul idiomului.

În cazul culturii române, de la bătrânii cronicari care își puneau probleme de exprimare și gândeau la starea și viitorul limbii, până la lingviștii structurali de azi, oamenii de cultură și-au pus problema gramaticii unitare care controlează o vorbire și o scriere consecvente. Evoluția ideii de gramatică este prezentă în cultura românească încă din vechime și e suficient să ne gândim la Principele-savant Dimitrie Cantemir care, înainte chiar de 1700 vedea unitatea națională ca o unitate lingvistică. Și a încercat chiar

să inventeze o gramatică unică, dorind ca ea să fie performantă pentru limba română folosită și de moldoveni și de valahi.

La începuturile secolului al XX-lea, Fernando Pessoa nu spunea altceva: *Destinul unui popor depinde de starea gramaticii sale. Nu există o mare națiune fără proprietatea limbii*.

Și cum poezia reprezintă eflorescența minunată a limbii, trebuie să regândim și destinul acestui meșteșug inutil și aristocratic de a scrie versuri, de a alcătui texte „ce din coadă au să sune“ respectând însă cerințele gramaticii.

Universul poeziei, exact ca universul real, are și o boltă cerească pe care gravitează stelele. Stele de toate felurile și mărimile, de la stele fixe la stele strălucitoare și de la stele migratoare, la stele căzătoare. Nu se spune, dar unanim se admite că sunt și stele urcătoare, ascensionale, pentru eternitate sau poate numai pentru o vreme.

Analiza temeinică, aprofundată a poeziei nu ar fi posibilă dacă fenomenul poetic nu ar avea o amplitudine și diversitate cu totul impresionantă. Adică dacă nu s-ar scrie mult și cu multe reprezentări de valoare, în ceea ce ne privește cel puțin de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Și spune acest lucru un academician filosof de anvergură culturală, Gheorghe Vlăduțescu: *Prima condiție de existență a filosofiei, ca și a poeziei de altfel, este diversitatea și încă în larg registru.* (extras din vol. *Filosofia în cultura românească*, Paideea, 2017, pp. 7-16).

Fenomenul poetic este un sistem concentric, cu multe orbite, asemeni cosmosului, și în centru se află un punct fix, soarele atotputernic în jurul căruia orbitează toate planetele – poem, stelele – metaforă, sau doar asteroizii – cuvânt.

Dacă poezia presupune elanuri, zbor, orbite, se urmează că și critica eternă aspiră la imponderabilitate în universul estetic, ca experiență spirituală.

Poezie: utopie, credință, istorie, filosofie; muzica sferelor…

La primul nivel gramatical, fonetic, poezia este o construcție lingvistică sonoră în scopul comunicării și emiterii de informații. Actantul respectă regulile gramaticale fundamentale, dar într-un registru particularizat specific al unui emițător care are de transmis un mesaj original, un discurs egocentric devenit identitar poetului, în care centrul de greutate cade pe specificul comunicării. Emițătorul este agentul comunicării, dar și autorul informațiilor transmisibile.

Poezia ține în brațe istoria, iar istoria se exprimă și se identifică în creația spirituală a unei umanități caracterizate de aspirațiile materiale, dar nu numai atât.

Credința conduce la poezie, la exprimare și comunicare, la marcarea prezenței în lumea aspră și adversativă, la crearea unei viziuni filosofice de aspirații și deschidere spre o cosmogonie care să ne situeze în Univers, poate mai aproape de Dumnezeu.

Poezia românească – Introducere

1. Poezia românească și eflorescența cuvântului

O lectură continuă a poeziei și abordarea paralelă a diverse opere din perioade diferite mi-au întărit convingerea că fundamentul semnificant rămâne cuvântul. Poezia fiind o „ars combinatoria“, asocierea cuvintelor produce variabile în concentrate de semnificație, performând diferențe și nuanțe semantice și senzoriale de la expresie la expresie.

Trebuie să spunem că poeții au acordat o mare importanță cuvântului simplu care își lărgește înțelesul din dicționar într-un adevărat florilegiu. În felul acesta s-a produs o expansiune a semnificației fiecărui cuvânt, și ar fi de ajuns să amintim doar atitudinea lui Eminescu față de vocabule. Astfel, el căuta *Cuvântul care exprimă adevărul*, Arghezi își punea creația sub sintagma *Cuvinte potrivite*, iar Nichita Stănescu descoperă *Necuvintele*. Dar meditând asupra acestei chestiuni, putem descoperi că, de cele mai multe ori, cuvântul singur, în afara unei structuri gramaticale și a unei concepții estetice, nu poate oferi o dominantă de semnificație. Doar pluralul „cuvintele“ se dezvăluie cu arhitectura lor simbolică, cu unitatea și armonia expresivă, oferind valoare unui text.

Să ne aplecăm acum și asupra poeziei din zilele noastre. Ca și în momentele inițiale, cu toate că „timpurile sunt înaintate“ și am ajuns să lăsăm în urmă două decenii din mileniul trei, după ce anunțata apocalipsă a eșuat, iată, poezia devine fenomen, eveniment epocal de reformulare lingvistică. Deși se vorbește de mai multă vreme de dispariția poeziei, ea nu mai poate să dispară! Dimpotrivă, se extinde, apare parcă din nimic, cu forme noi, cu un specific național conturând amplitudini sociale, morale,

estetice, absorbind științe și matematici, cristalizate amplu și coerent. Ba chiar se zice că „părinții“ sau poate moașele Inteligenței artificiale vor face mașinile să... vorbească în versuri!

Cu toate acestea, fenomenul poetic s-a esențializat, nu se mai scrie ca altă dată, expresivitatea estetică pare a se afla în eroziune, dar atâta timp cât esența poetică nu dispare, ne putem gândi că este un moment care va fi depășit, în favoarea exprimării eului liric. Oricum, fenomenul dispariției nu s-a concretizat, nici chiar acela de fărâmițare și destructurare, alimentate de distanțele mari dintre autor și cititor. Firesc, se impune o nouă redefinire a poeziei și a creativității: să pornim de la inspirație, transfigurare, ficțiune, minciună „aurită“, „jucărea“ și vom ajunge tot la poezia ca eflorescență a limbajului elevat, la creația născută din talent, vocație, har – dar divin. Expresivitatea poetică înseamnă identitate, de aceea are dreptate Emil Cioran când spune *Nu locuim într-o țară, locuim într-o limbă. Asta și nimic mai mult înseamnă patria*. Și este cu atât mai adevărat în mileniul Plecărilor de acasă, dar rămâne întrebarea: de ce acest lucru l-a spus un filosof și nu un poet?

În ceea ce privește poezia post-milenaristă, trebuie să punem degetul pe rană: prima sa referință este HAOSUL. Nimeni nu se mai ocupă de cercetarea sistematică a aparițiilor poetice, s-au format grupuri pe criterii non-estetice, vorba aceea: nu știe stânga ce face dreapta. Există însă și o trăsătură aproape comună: aceste prezențe poetice sunt lipsite de conștiință estetică. De aceea, pentru marcarea acestei perioade nu am avut de nominalizat mari personalități, și m-am oprit doar la evenimentele care au avut fie răsunet istoric, fie social. Un lucru este însă de subliniat: digitalizarea, cibernetica, nu sunt „interesate“ de poezie, care rămâne în sarcina Omului. S-au făcut, desigur, încercări în acest domeniu, dar ele au fost respinse atât de creatori cât și de „consumatorii“ de poezie.

⁂

Primele forme culte ale literaturii române țin de specia poeziei cu o exprimare religioasă și nu o reprezentare folclorică, mai firească în universul tradițional al satului.

Liturghia ortodoxă se găsește în secvențele cântate, exclusiv în versuri, părțile orale rămânând în zona prozei.

În orice caz, geneza poeziei românești stă într-o simbioză între modelul religios cântat în biserică, îndeosebi psalmii, și exprimarea orală, reprezentând creativitatea omului natural supus vicisitudinilor timpului în ciclurile anotimpurilor.

Poate din această dublă rădăcină se generează complexitatea remarcabilă a folclorului românesc, poate mai complex și mai „artistic“ decât al zonei balcanice din jur.

Ilustrul academician Solomon Marcus venea în fața noastră, la Filologie, ca o personalitate bipolară, cu două identități alternative – matematica și poezia, socotite de unii ca incompatibile – ca un Ianus bifrans care susține și armonizează două ocupații umane, două forme de viziune a lumii, două atitudini și forme de existență spirituală.

Tot mai mult și mai ales odată cu noul mileniu, lumea noastră, a informaticii și computerelor, a devenit o societate a creierului, o neuro-societate într-o perioadă post-informațională, iar poeții secolului XXI par să fie, și ei, personalități bipolare, mânuind versul și computerul...

Întotdeauna poezia a avut frontiere fragile, expansiunile în diverse alte domenii îi marchează evoluția, iar poezia începutului de mileniu se dorește o poezie fără granițe, mai exact o țară, un continent, un univers nețărmurit.

2. *Practica poeziei și probabilitatea zonelor de contact*

Din Cetatea imaginată de el, în Republica de Drept Divin – un stat autoritar, chiar dictatorial, pornind de la suprastructura culturală cu legile de drept și de morală - Platon îi alungă pe poeți. Un filosof în ipostază de legiuitor se simțea obligat să marcheze marea similitudine și, în primul rând, consubstanțialitatea dintre filosofie și poezie, lucru cu care se pare că nu era de acord.

Experiența statală ulterioară a lumii civilizate a înregistrat paradoxul că mai toate societățile controlate, centralizate, statele totalitare și chiar toate dictaturile au păstrat pe (unii) poeți, au cultivat chiar poezia ca element de propagandă spre propria glorie și legimitate, spre deosebire de modernitate; dar dictatorii cer ca

poezia, dacă nu a fost exclusă explicit, să rămână marginalizată, oricum fără funcționalitate strictă. E drept că „nobila inutilitate“ nu răspunde imperativelor economice, ca și cultura, în general.

După ce, multă vreme, a fost subordonată instituției religioase, ca o emanație colaterală și în referință laică, poezia a rămas constrânsă la o subordonare materială prin necesitatea supraviețuirii ființei poetului.

Republica platoniciană, epurată de poeți, – totuși, numai de unii dintre poeți – impunea un control doctrinar – artistic asupra libertăților, impietăților și licențelor. Asimilată cu circul, cu luptele de gladiatori, cu bufoneria, poezia rămânea să susțină principiul elementar al plăcerii. Opera ce depășea acest obiectiv – și în primul rând poezia care conștientiza actul poetic – era „exilată“ în teritoriile barbare.

Constantin Noica, în „cuvânt prevenitor“ (în „Platon“ – *Opere*, vol.5, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986) precizează:

Republica aduce tocmai pledoarie în favoarea poeților și artiștilor, la fel cum a fost una în favoarea filosofiei. Cât de hotărât îi înlătura Platon pe filosofii care trădează rostul, la fel cu poeții! El crede în artă și în virtuțile ei; căci, dacă pare o condamnare arta pentru artă, el nu susține nici arta cu tendință, ci vrea artă cu sens, artă cu deschidere către idee. (*op. cit.*, p.16)

Platon adoptă explicit, în cetatea sa utopică, pe poeții care „...vorbesc cu Rațiune în favoarea plăcerii“ („Republica“, ediția citată, p. 427) însă formularea este ambiguă, pentru că între Rațiune și Plăcere, două concepte fundamentale ale esteticii platoniciene în opoziție, nu poate fi stabilită decât o relație oximoronică, e adevărat de mare flexibilitate și foarte creativă prin tradiție.

Dacă în perioada tehnicistă din istoria omenirii, poezia s-a adaptat greu, traversând totuși un secol de eflorescență (1850-1950), în era mass-media, în lumea celui de al „treilea val“, în universul computo-cibernetic poezia nici nu ar mai trebui eliminată din Cetate.

A ieșit singură – dacă vorbim de poezie adevărată – s-au parcurs metamorfoze nemaiîntâlnite, forme în care poate fi regăsită în toate instituțiile generate de industria audio-vizualului, dar poezia „adevărată“ nu s-a prea arătat.

Acum poezia, ca emisiune gratuită, emanată de un sentiment adânc, nu mai poate fi descoperită decât poate printre triburile primitive, prin pădurile ecuatoriale, prin deșerturile micilor comunități, și se tot retrage spre cei doi poli ai pământului, unde ar mai putea să existe practica textualizării restrânse.

Nu se știe nimic precis, dar într-o zi ar putea să se întoarcă, poate prin tastatura aparatelor digitale individuale, în Cetate, unde au rămas numai exprimările minore, versificația și lingușirile jocurilor aleatorii, ca efecte ale contra-culturii de tip cibernetic.

De altfel, chiar poate deveni o „plăcere“ specială, precum jocurile mecanice, prin probabilitatea „rațională“ a combinațiilor posibile generate de un dicționar lexical al unei limbi oarecare și cromatica ei restrânsă, dar cu ignorarea poeziei, în sens tradițional, deci un „classic design“ care admite deplasarea spre alte practici culturale determinate de calculator. S-a vorbit chiar de „tele-poem“ și „cine-poem“ dar eu cred că sunt doar identificări metaforice.

Omul singur – ca și poetul din fața calculatorului – poate să se lase furat de imaginație și poate chiar complicata mașinărie să favorizeze inducerea stării de fabulație, cu mistice cristalizări și desfășurări între monitor și autor. Desigur, și „poetul“, adică manipulatorul unui program de textualizare poetică, devine un „basic interpretor“. Această practică a poetizării construiește textul ca o zonă de contact dintre interioritatea confesivă a „jucătorului“ și posibilitățile combinatorii ale calculatorului.

Deși orice imixtiune tehnică înseamnă, într-un meta-discurs poetic tradițional, negarea poeziei, obiceiul textualizării pe calculator nu marchează numaidecât o progresiune în acumulările genului, ci o deplasare spre o practică culturală cu efecte benefice. E, de altfel, cu totul în tradiția poeziei expansiunea spre mereu alte zone de contact (chiar și negarea poeziei a condus spre alte domenii spirituale, care, finalmente, au contaminat și discursul liric).

Descoperirea posibilităților poetice ale calculatorului rămâne deocamdată doar o experiență trans-culturală și vine după un „șir“ – cu accepțiune matematică – de extrapolări, urmate de redefiniri ale domeniilor imaginarului poetic.

3. Începuturile și continuarea poeziei ca reprezentare sensibilă a conștiinței creatoare

Evoluția tehnologică și cibernetică a civilizației nu poate anula sau obscuriza o tendință a spiritului și sufletului uman spre visare și creativitate lingvistică, implicit prin elaborarea de „cuvinte potrivite“ în poezie. Desigur, pornirea artistică nu se reduce numai la poezie, dar poezia rămâne arta cea mai la îndemână care nu implică materiale și instrumente complicate. De aceea se zice că nu e om care să nu fi scris o poezie, dar sunt mult mai puțini oameni care pictează și mult mai puțini care sculptează, și doar o mână de profesioniști cu mijloace materiale consistente fac filme ori seriale de televiziune.

Ideea de a scrie această carte mi-a venit chiar din copilărie când versificam insistent și conștient și-mi transcriam textele și aspirațiile, având biblioteca în fața ochilor. Și eu, ca și alți adolescenți cu înclinații spre literatură, am prins drag de versul curgător, dar în ceea ce mă privește, iubirea de substanță lirică a devenit dragoste de analiză, *intellegere* pentru poemele altora...

Adevărul e că foarte mulți oameni nu au scris măcar o poezie și, chiar dacă au gândit sau elaborat o creație lingvistică, au ascuns-o sau au distrus-o pentru a nu le afecta integritatea personală, „seriozitatea“ și credibilitatea gândirii intelectuale. Adevărul psihologic propune o conștiință umană cu disponibilități artistice și de creativitate, oarecum complementare, deși opozitivă cu gândirea exactă, matematică. Însă spiritul totalizant al poeziei absoarbe și preia creativ elemente de filosofie, dar și de matematică, geometria fiind o culme eflorescentă și inovativă în care sensibilitatea, disponibilitatea sufletească se întâlnește cu disponibilitatea pentru gândirea abstractă și conceptuală. Conștiința umană cumulativă în toate sensurile, devine și eflorescentă artistic, descoperind punctul înalt în care se întâlnesc Adevărul, Binele și Frumosul. Astfel, de la o pornire obscură spre alcătuirea de „cuvinte potrivite“ se poate ajunge la cea mai înaltă creație.

Iar tema sfârșitului lumii nu e decât o nouă reformulare a universului poetic în stare de criză, până la limita discuției despre „sfârșitul poeziei“. Or poezia, chiar prin psalmi, e legată de geneza lumii. Dar lumea, în pragul anilor 2020 chiar trece printr-o nouă geneză, odată cu epoca tehnologizată în formulă cuantică și cibernetică. Cristalizarea textului devine mai dificilă decât pare la prima vedere și depășește o banală periodizare. Aceasta însă marchează un univers flexibil, propune o ierarhie de valori în stare volatilă și, desigur, alegerea instrumentelor critice și adecvarea lor la un univers anonimizat și turbulent care seamănă perfect cu discreția genezei. De aceea m-am oprit la titlul Utopiei și Substanței poeziei.

În meditațiile mele asupra actului poetic individual și asupra fenomenului poetic, ca arhitectură complexă într-o anumită perioadă social-istorică, am încercat să descopăr și să înțeleg fundamentul material al universurilor lirice imaginare, oprindu-mă la elementele fundamentale ale lumii în filosofia presocraticilor.

Există o diversitate de moduri de percepție a vieții și poeții scriu o partitură identitară care, însă, ca atitudine socială și morală, se prezintă în bipolarități eterne: una ar fi faptul că, de o parte, există bucuria de a trăi, luminiscența vieții, empatia, viziunea solară, și cealaltă, pesimismul, întunecații, autorii care nu văd decât suferința dimensiunii păcatului, ispitirea și moartea „taedium vitae“, față de care societatea reacționează prin excluziune sau marginalizare.

Înaintea mesajului, poezia reprezintă comunicare, transmitere, ascultarea (sau lectura) activă, comprehensiunea dincolo de cuvinte.

Potrivit temei principale, poeții se împart în diferite tabere, dar în interiorul fiecăreia diversitatea e legea unică: fiecare autor e poet în măsura în care nu seamănă cu nimeni și dezvoltă o rezoluție identitară accentuată.

Dificultatea evaluării poetice pornește de la paradoxul că trebuie să aprecieze o măsură incomensurabilă, starea de inefabil pe care o creează universul cuvintelor (și necuvintelor) potrivite, în libertate sau exaltare.

Condiția volatilă, nematerială a unei stări de bine care nu e general umană este evidentă: doar unii oameni citesc poezia și mai puțini știu să o guste și să o aprecieze; dar mai sunt și cei care scriu texte „ce din coadă au să sune“ și astfel, devin fericiți...

Sau scrâșnesc din dinți, sau explodează... oricum, nu te pui cu cuvintele. O situație de criză. Ce este o criză? O situație paralizantă, cuvintele nu mai semnifică.

– Va urma –

POEMUL LUNII apud. LUCON

Tudor Arghezi
(1880-1967)

Niciodată toamna...

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru bucuros de moarte.
Palid așternut e șesul cu mătasă.
Norilor copacii le urzesc brocarte.

Casele-adunate, ca niște urcioare
Cu vin îngroșat în fundul lor de lut,
Stau în țărmu-albastru-al râului de soare,
Din mocirla cărui aur am băut.

Păsările negre suie în apus,
Ca frunza bolnav-a carpenului sur
Ce se desfrunzește, scuturând în sus
Foile,-n azur.

Cine vrea să plângă, cine să jelească
Vie să asculte-ndemnul nenteles,
Și cu ochii-n facla plopilor cerească
Să-și îngroape umbra-n umbra lor, în șes.

1927

DE SOPHIA

Aforisme

Sfârșeală = Înțepeneală.
Ador lumina = Pe cea care întunecă umbra.
Tăcere = Infinit = Timp care nimic nu-mi cere.
Trecutu-i palpabil azi – Prezentu-i vis.
Din școală și din crâșmă, nimeni nu iese cum intră. (Mihai Eminescu)
Ca la noi, la nimenea: *La 20 de ani, nimeni nu te angajează, că nu ai experiență, la 50 ești prea bătrân, iar la 65 de ani prea tânăr să ieși la pensie.*
Vreți să fiți sănătoși, feriți-vă de idioți.
Dacă m-aș lua după horoscop, sunt omul cel mai bun, cel mai deștept și cel mai norocos.
Printre lingușitori, găsiți mulți impostori.
Oamenii sunt diferiți: cei care iubesc și sunt iubiți au aripi; cei dezinteresați și altruiști se trezesc neomeniți.
În tot ceea ce-i pe pământ Dumnezeu e omniprezent.
Materialiști = Neghiobi /ateiști.
Farmacii multe = Medicamente tot mai scumpe.
Nu te aștepta de la un jder să fie înger.
Ghionoaie = Năbădaie.
Pompierul Trump = Mare hoțoman.
În treizeci de ani, Românul s-a săturat de prostănaci și de cârlani.
Partinici = Pudibonzi isterici.
Ideolog = Parveniolog.
Contributivitate = Legalitate /ca formă de remunerație.
Speranță = Să vezi că o dată și-o dată, cozile de topor mor.
A da cinstea pe rușine = Cea mai mare nerozie !
Atrofiere = Îngenunchiere /a sentimentelor.
Hrana sănătoasă, folosită permanent = Cel mai bun medicament.
Răzpopit = Neomarxist.
Nu toți cei care strâng băierile pungii fac economii.
Când balamalele au ruginit, tinerețea s-a dus.
Ai bătăi de cap când bălțești, nu când muncești.
De sub călcâiul celor mari nu ies oameni tari.
Opera lui Nicolae Iorga toată = Înțelepciunea întruchipată.
Ceea ce ai oferit = Mai tot din ce vei primi.
Schimbarea în bine = Trecere pe altă linie de plutire.
Orice-ai face sunt și lucruri cari nu pot fi schimbate.
Trecut, prezent și viitor = Un TOT nemuritor.
Adevărată Minune = Să faci numai lucruri bune.
Bun augur = Faptă = Lucru fără de cusur.
Bir = Non biruință.

TABLETA LUCON

Anton Pann (1796-1854)
Născut: Antonie Pantoleon-Petroveanu

Până când nu te iubeam sau *Hora veche*

Cântă: ***Maria Tănase***

Până când nu te iubeam
Dorule, dorule
Unde mă culcam, dormeam
Dorule, dorule
Dar acum că te iubesc
Dorule, dorule
Nu pot să mă odihnesc
Dorule, dorule

Ies din casă să mă duc
Dorule, dorule
Nu știu încotro s-apuc
Dorule, dorule
Săraca inima mea
Dorule, dorule
Te ating, nu se mai ia
Dorule, dorule

Maria Tănase

Anton Pann, culegător de folclor, muzică veche, povești, proverbe și cântece ale românilor, cu sufletul înspre orient, a trăit la margine de București, împărțit între cântările bisericești, lăutari și cărturari. Mihai Eminescu l-a numit „fiul Pepelei, cel isteț ca un proverb".

În vechimea lumii, dorul nu era socotit simțire trecătoare, ci putere rânduită de pronia cerească, asemenea vântului care schimbă mersul norilor. Omul vechi știa că iubirea nu vine ca o plăcere, ci ca o strămutare a ființei, o mutare din sine în altul, ca și cum sufletul ar fi chemat să poarte o povară aleasă.

Și, aici, neliniștea nu este slăbiciune, ci semn de trezire. Cel care iubește nu mai doarme, căci somnul este pentru cei care nu au fost atinși de destin. Iubirea, odată intrată în inimă, tulbură rânduiala omului, îl scoate din drumurile lui drepte și îl aruncă în rătăcirea sacră, unde fiecare pas este o întrebare. El nu știe încotro să apuce, din starea firească a celui care a văzut o lumină maiestuoasă. El nu mai merge pe pământ, ci pe o punte nevăzută între lume și taina ei.

Repetiția *Dorule, dorule* este tipică pentru cântecele vechi: un refren invocație, o chemare, o jelanie.

Anton Pann a înțeles că iubirea nu se explică, ci se cântă, de aceea textul este extrem de scurt. Iar **Maria Tănase**, cu glasul ei de străveche chemare, a ridicat cântecul la rang de oracol al inimii: acolo unde dorul nu este suferință, ci inițiere.

Ca un letopiseț al inimii, cântecul arată cum omul, până la iubire, vegetează, iar din acel punct umblă ca un rătăcit, cu pașii învăluiți de dor. Inima, odată atinsă, nu mai ascultă de minte, ci de chemarea nevăzută a celui drag. Iată iubirea adevărată, nu vorbe, ci neliniște care nu se mai vindecă.

Tuşeu e-MI

In memoriam Adrian Păunescu

În dimineaţa zilei de 5 noiembrie 2010, după o lungă luptă cu boala, Adrian Păunescu pleacă în lumea celor drepți.

Marele nostru poet a scris în 31 octombrie, de pe patul de spital, poezia „De la un cardiac, cordial“, un mesaj în care îndeamnă oamenii să-şi poarte de grijă, să-şi păzească „şi inima, şi gândul“, formula de final fiind „Dă-mi, Doamne, viaţă încă nişte ani/ Şi ţării mele minima dreptate!“.

De la un cardiac, cordial

*De-a*icea, de pe patul de spital,
Pe care mă găsesc de vreme lungă,
Consider că e-un gest profund moral
Cuvântul meu la voi să mai ajungă.

Mă monitorizează paznici minimi,
Din maxima profesorului grijă,
În jurul obositei mele inimi
Să nu mă mai ajungă nicio schijă.

Aud o ambulanţă revenind,
Cu cine ştie ce bolnav aicea,
Alarma mi se pare un colind
Cu care se tratează cicatricea.

Purtaţi-vă de grijă, fraţii mei,
Păziţi-vă şi inima, şi gândul,
De nu doriţi să vină anii grei,
Spitalul de urgenţă implorându-l.

Eu vă salut de-a dreptul cordial,
De-a dreptul cardiac, precum se ştie,
Recunoscând că patul de spital
Nu-i o alarmă, ci o garanţie.

Vă văd pe toţi mai buni şi mai umani,
Eu însumi sunt mai omenos în toate,
Dă-mi, Doamne, viaţă, încă nişte ani
Şi ţării mele minima dreptate.

Odihnă binemeritată şi recunoştinţă veşnică pentru tot ceea ce a făcut pentru cultura românească!

Mesaj postat pe Grupul WA al promoției mele de liceu

Lidia ZADEH

Câteva păcate

ne-au rămas câteva păcate
dar să nu le cheltuim
pe lucruri serioase

eu am fost cuminte
cât pentru un cartier
acum vreau să port
rochia aia nebună
și să ies cu sânii la plimbare
prin poem

nu-mi pasă de vârstă

și marea are valuri
și n-o dă nimeni afară din peisaj
toamna are frunze căzute
și tot se găsește câte-un prost
să moară de dragul ei prin parc

așa că las oglinda
am lucruri mai urgente
de terminat

și ce lux
să nu mai avem viitor
putem în sfârșit să risipim prezentul
fără să punem nimic deoparte

putem sparge farfuriile bune
putem mânca direct din rai
putem declara falimentul bunului-simț

oricare dimineață va găsi desigur
cu actele în neregulă
apoi voi pleca
fiindcă toate femeile deștepte
pleacă
altfel n-ar mai exista literatură

și dacă mă întreabă Dumnezeu
ce-am făcut cu viața
pe care mi-a dat-o
am să-i spun că
am trăit-o foarte corect
aproape pe toată

dar bucata care mi-a rămas

te rog frumos
Doamne
nu mi-o mai strica

Regăsirea

M-adun târziu din neputință
Din zile care m-au trădat
Din lupta dusă-n suferință
Pentru un vis abandonat

Mă bandajez pe răni deschise
Cu lacrimi tot mai reci, ce dor
Când amintirile-s ucise
De un prezent amăgitor

Mă reclădesc cu mâini de piatră
Pe soclul veacului inert
Nu voi mai fi ce-am fost odată
Când viitorul e incert

Mă regăsesc fără tăgadă
Fără să cer un alt răspuns
La întrebări ce se înnoadă
În șir de lacrimi pe ascuns

Îmi vindec fricile cu teamă
Cu așteptări fără ecou
În zile care mă destramă
În ce e vechi și ce e nou

M-adun din praf și din ruine
Din tot ce timpul mi-a furat
Din adevăruri clandestine
Cu sufletul îngândurat

Și-mi strâng tăcerile-n prefețe
Le port ca semne de război
Când viața-mi pune-n roate bețe
Și lăcrimez nocturn pe foi

Mă bandajez cu amintirea
A tot ce n-am putut păstra
Și-mi anesteziez iubirea
Cu gândul că te voi uita

Și dintr-odată mă cuprinde
Un gând absurd și foarte clar
Că poezia reaprinde
Tăciuni în sufletul polar

Debut provincial

Motto:

Eu nu am acte pentru suferință
Și nici pentru infern recomandări
Doar sufletul cerșește-o reședință
Într-un poem rămas în pronunțări

La balul literar dintr-o eroare
Printre cadavre, sfinți și travestiți

Câțiva bătrâni cu lipsă de valoarea
Au încropit un juriu de tâmpiți

Un critic mort, cu degete de ceară
Mi-a răsfoit poemele încet
Avea un iz de piatră funerară
Dar încă se credea cel mai poet

Și cum duhnea a glorie prea veche

A premii, a discurs și-a parastas
A laudă șoptită la ureche
Și-a geniu fermentat din ce-a rămas

În jurul lui poeții de paradă
Își etalau talentul sub barem
Cu câte-o lingușire drept dovadă
Că-i vor cânta în strună postmortem

Unul purta mănuși cu aroganță
Altul parfum mai fin occidental
Iar cel mai prost păstra în siguranță
Un atestat că este genial

M-au întrebat ce gașcă mă susține
Ce critic mă atestă-n mod formal
Le-am spus că scriu doar poezii creștine
Și-au râs, ăsta-i debut provincial

Mi-au explicat că pentru nemurire
Îți trebuie dosar și un partid
Talent și har profund la lingușire
Și-un vers banal, beteag și insipid

Întrebarea

textul începe în galop
nu știe dacă vrea să fie
poem
manifest
listă de cumpărături
sau confesiunea unui suflet alterat

mă pierd într-o frază complicată
în care
verbele sunt imperfecte
adjectivele își schimbă nuanțele
iar sensul poetic se ascunde
într-un sertar cu ambiții narative

poemul prinde viață
se scrie singur
se rupe
se lipește cu bandă adezivă

și apoi mă întreabă
„ești sigură că ai vrut să mă scrii?

Paul IONESCU

muza lui Manole

nu am talent la desen
la pictură nu mă descurc prea bine
dacă mă urc pe o schelă
cu dalta pe sânii unei doamne
cu inima de marmură
se va auzi până în străfundul Gropii Marianelor
acoperișul de la casă îl schimb
numai în nopțile când umblă ca nebuna
luna pe culoarea lui
ce să mai vorbim sunt condamnat la suferință
de către tribunalul mâinilor
dar totuși încerc să construiesc ceva
încerc să ridic un zid
în fundația acestui poem dar el tot cade
cade în ritmul muzei lui Manole
și femeia mea nu e lângă mine…

răzbunare

poezia uneori merită pălmuită
merită lovită cum și ea
ne lovește
merită strivită cum și ea
ne strivește
poezia trebuie asfixiată
lăsată fără oxigen
trebuie săgetată direct în inimă
ea trebuie arsă și uitată
în lumea ei
cuvintele să le înghită
ca pe cărbuni încinși
și din huilă chipul făcut
ducă-se în noapte pierdut
de multe ori am vrut să mă răzbun
pe căderea stelelor în poezie
și acum a venit momentul

viermele a fost ucis

imaginează-ți trupul un arbore
din care frunzele cad
într-un dans sentimental de toamnă…
iar a început ăsta cu poezia lui…
poate ne lași cu chestia asta
în minte mi se zvârcolește un vierme
fă ceva practic bate un cui
pune faianță în baie
toată vara m-am rugat de tine
o să ne mănânce mucegaiul
nu faci nimic doar scrii
nu pot intra în poezie încălțat cu bocancii
degeaba luna octombrie
degeaba ocru
degeaba strada Kiseleff pistruiată toamna
viermele ăsta nu-mi dă pace
este deja armonică printre semințele mele
ah! mă arde o lamă
în sfârșit viermele a fost ucis
gura unei fete
– ei îi place poezia –
ciolfăie din mine

în curentul ce ne sufla

vântul de octombrie respiră prin pielea frunzelor
încep una câte una să plutească
galbene cu trupuri de ceară zburând
către istorie
ea îmi spune – hai
să intrăm în restaurantul ăsta
are și o terasă frumoasă
în mijloc stă un copac gros
legat cu sârmă de jur împrejur
ca un bătrân cu pantalonii susținuți de o sfoară
vine ospătarul și ne aduce lista cu meniul
mâncare tradițional românească
eu cer repede două beri
doar bem
să ne stingem setea
după ce mâncasem mai devreme
la un restaurant străin
în timpul ăsta
cercetam textura copacului
este un dud bătrân
spune ospătarul
un copac autohton care nu vrea să cadă
afară continua să bată vântul
și noi eram cu capul gol
în curentul ce ne sufla cu tot cu frunze

Maria Diana POPESCU

Roata lumii nu se-ntoarce singură

Destul ne-am tot hrănit cu vorbe goale,
Destul am pus tăcerea la altar,
În timp ce ni se vând minciuni banale,
Iar hoții ne zâmbesc din buzunar.

Se urcă-n vârf cu laude și pile,
Cu ifose de genii și de sfinți,
Dar când îi iei la bani mărunți, vezi bine:
Sunt mari doar printre cei ce tac cuminți.

Au limba unsă, zâmbetul de gală,
Știu cui să dea dreptate și când nu,
Iar dacă țara-i iarăși pusă-n poală,
Ei pleacă primii. Și răspund? Nici nu!

Nu-i greu să fii viteaz când totul trece
Și să condamni un vinovat căzut;
Mai greu e să rămâi cu vorba rece
Când adevărul cere-un început.

Iar cei ce se visează pe vecie
Stăpâni peste un neam îmbătrânit
Vor înțelege, într-o zi târzie
Că niciun tron nu-i veșnic întărit.

Că funcția nu ține loc de carte,
Nici diploma nu spală-un caracter,
Și nici averea strânsă-n nedreptate
Nu poate cumpăra un colț de cer.

Dar să nu credem că-i destulă vremea
Să facă singură dreptate-n jur;
Istoria nu vindecă prin teamă
Și nici nu spală răul cu un jur.

Roata se mișcă numai când o mână
Refuză să mai tragă înapoi,
Cînd omul nu se vinde pe-o fărâmă
Din tot ce-a mai rămas curat în noi.

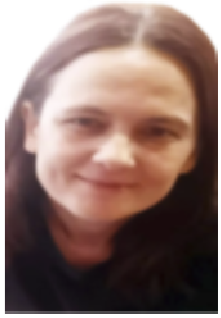
Nu vreau să-i văd căzuți în praf și tină,
Nici să plătească răul tot cu rău;
Vreau legea să rămână iarăși lege
Și nimeni să nu fie Dumnezeu.

Să nu mai fie cinstea o povară,
Nici adevărul vină de rostit,
Să nu mai fie vrednicia rară,
Iar nulul prin obedință, răsplătit.

Cînd se va-ntoarce roata, să ne-ajungă
Cu fruntea sus, nu iarăși în genunchi;
Că nu dorim o altă răzbunare,
Nici alți stăpâni cu alte măști pe chip.

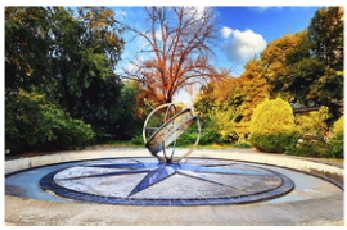
Dorim o țară-n care fiecare
Să nu mai fie-al nimănui argat și sclav,
Să poarte-n piept lumină, nu-nchisoare,
Și-un crez curat, de nimeni pus la prag.

Dar roata nu se-ntoarce prin magie,
Și nici dreptatea nu coboară din senin;
Ea prinde viață-n fiecare om ce știe
Să spună „nu“ când toți se-nchină: „Da, stăpân!“

Adriana FURTUNĂ

Kilometrul zero

La mijloc de București,
Monument rupt din povești.
Simbolism, folclor și mit
Cu strășnicie păzit,
Un reper care măsoară
Distanțele ce separă
Granițe de mândră țară.

Valuri, valuri de mister
Saltă de aici spre Cer,
Inima de geto-dac
Prinsă-n mândrul zodiac,
Cerc cu cerc se împresoară,
Ca în centru să răsară
Roza vânturilor, propice
Peste opt provincii ferice:

Muntenia, Oltenia, Banat,
Dobrogea, Transilvania în lung și-n lat,
Moldova, Basarabia, Bucovina,
Larg clopot ca crinolina.
Sus, deasupra, peste ele,
Zodiile guvernate de stele.

Kilometrul Zero, templu sferic,
Axis Mundi, ezoteric
Stâlp al Lumii. Uniunea Cer Pământ
Lângă biserică, loc sfânt,
Geomagnetice energii,
Înnobilind o țară și-ai ei fii!
Kilometru Zero, ocult destin,
Simbol al viitorului Carpatin,
Tu reunificarea o prezici,
Împlinită de-ai țării voinici.

Veniți, vă chem
Din când în când
Să-ngenunchem
Crezând.

Ştefan DUMITRESCU

Continuare din numărul trecut

DELIRUL (vol. II)

III

Îl sculă Bâta a bătrână. Nu-şi făcuse somnul, el era obişnuit să doarmă mult, şi când se trezi, un timp nici nu ştiu pe ce lume se află. Parcă era pe front, parcă era la Bucureşti, în tipografie, căci auzea un huruit în cap, şi huruitul acesta putea să fie foarte bine huruitul războiului. Simţea în piept o cocleală verde, amară.

– Aşa ai zis tu, mamă, să te scol pe seară. Da ce-ai mai vorbit prin somn, Doamne! îl căină bătrâna.

Abia după ce-şi dădu cu apă pe faţă îşi aduse aminte de Didina. Trebuia să se întâlnească de cum se lăsă întunericul cu Didina. O fi adevărat? Să nu fi visat, prea multe i se întâmplaseră în ultimul an.

Este adevărat că el ajunsese ziarist la *Ziua*, a marelui gazetar Grigore Patriciu, care scria articole pe care le citeai pe nerăsuflate şi după ce le citeai rămâneai ca şi cum te-ar fi lovit cineva cu leuca peste conştiinţă ? Deşi îţi mergeau mai întâi la inimă? Îşi dădu cu palma peste frunte: ăsta este secretul marelui gazetar. Dacă articolul nu-ţi mergea întâi la suflet şi apoi dacă nu-ţi izbea conştiinţa cu leuca, acela nu era mare gazetar.

Parizianu era dus nu ştiu unde iar maică-sa torcea liniştită lângă sobă.

– Să-ţi dau să mănânci, Ştefane, că n-ai mâncat astăzi deloc!

Nu-i era foame, dar zise: „Bine, mamă.“ Mâncă în grabă, fără să se gândească măcar că ciorba pe care o făcuse maică-sa, de găină, cu cimbru şi leuştean şi cu ouă, era foarte bună. Îşi dădu seama de lucrul acesta abia când îl întrebă maică-sa dacă e bună.

– E bună, mamă, foarte bună. Eu o să lipsesc câteva ore de acasă, mă duc pe la prietenii mei prin sat (deşi n-avea în satul lui nici un prieten, iar lucrul acesta îl simţi ca pe un gol în fiinţa lui), dacă o să vedeţi că întârzii să nu mă aşteptaţi.

Seara se lăsase dintr-o dată, văzduhul era catifelat, avea în el ceva românesc, inconfundabil. Câteva stele se aprinseseră cuminţi în cer. O luă prin grădină. Şi totuşi, dacă fusese un vis de al lui? Atunci cum de se găsea acasă ? O mogâldeaţă se desprinse de lângă gardul grădinii răsărind lângă el.

– Ştefane! se lipi Didina de pieptul lui.

O strânse cu putere rămânând uimit de moliciunea şi de gingăşia trupului femeiesc. Exact acelaşi lucru îl uimise şi ieri. Deci, era adevărat!

– Credeam că nu e adevărat, Didino. Nu ştiu de ce îmi era teamă să nu fie un vis. Deci e adevărat, Didino!

– Este, Ştefane. Da, e un vis frumos. Fata rămase lipită la pieptul lui. Nu mai era îndrăzneaţă şi nebună cum fusese ieri. Prin întunericul de catifea neagră abia îi distingea conturul feţei. O îndepărtă uşor de el, ca să-i descheie cojocul. Didina nu se opuse. Dinspre Dunăre adia o mireasmă de iarbă uscată. Îi descheie şi capotul ei lung până în pământ.

Îi vedea prin întuneric linia albastră a umerilor. Se aplecă şi-i sărută umărul drept. Fata se strânse şi mai tare la pieptul lui. Didina se ridică apoi pe vârfuri, îl cuprinse cu braţele şi-l sărută lung pe gură. Şi totuşi nu mai era Didina de aseară. Acum se încheiase la capot şi se depărtase uşor de el.

– Hai, Ştefane, să mergem, şopti ea.

– Unde, Didino?

– Acasă la noi, cum unde?

Didina îl luă de mână şi intrară în grădina a mică a lui Aristide, unde punea mama Didinei ceapa şi celelalte legume, de care are nevoie o gospodină ca să facă mâncare. Îl ţinea de mână şi-l trăgea după ea. După ce trecură pe lângă un coteţ, lângă care se afla culcuşul câinelui, căci o auzi pe Didina vorbind cu câinele, ajunseră la Cunia de vară. Cel puţin aşa îşi spuse el pentru că până acum nu fusese niciodată în curtea lui Aristide. Intrară întâi într-o odaie cu plită în care mirosea a sarmale. Apoi Didina îl introduse în cea de-a doua cameră. Aici era lumină de la lampa numărul 11 şi Ştefan Paul rămase uimit de curăţenia şi de atmosfera caldă din această odaie. Pe jos erau preşuri făcute din cârpe, aşa cum se obişnuia la ţară,

în casele mai bogate. Pe perete era un covor frumos cu un ciobănaş, iar sofaua sau ce era, pentru că nu semăna cu paturile pe care le cunoştea el, era încărcată de perini şi de căpătâie înflorate.

– Bravo, Didino, dar ştii că este frumos la tine, eşti gospodină.

– Sunt, Ştefane, este adevărat. Bine că observi şi tu un lucru bun, pe care trebuia să-l ştii demult. Didina îl invită să se aşeze pe scaunul care se afla lângă masă. Pe masă erau cărţile de şcoală ale Didinei, asta văzu el întâi, o sticlă de vin cu gâtul ca o acoladă şi nişte jumări. Didina umplu cele două pahare care se aflau pe masă.

– Hai noroc, Ştefane, să ne ajute Dumnezeu, şi bine ai venit în casa ta!

– Noroc, Didino! Didina veni lângă el şi îl sărută pe obraz. În casă era cald, mirosea parcă a brad, oricum era o căldură plăcută, proaspătă.

– Dezbracă-te, Ştefane, că e cald, spuse Didina, dezbrăcându-şi şi ea cojocul. Mănâncă ceva ca să putem să bem şi noi un vin.

– Nu prea le am cu băutura, Didino, şi de mâncat, am mâncat acasă, îi răspunse el privind odaia, care părea împodobită. Vinul era bun, acrişor, mirosind a tămâioasă.

– Da ce ai tu, Didino, că nu eşti ca aseară, sau nu mă mai iubeşti? încercă el să mai destindă atmosfera. Didina se aşeză pe pat. Părea schimbată într-adevăr, avea pe chip o tristeţe şi o gravitate care o făceau să pară gânditoare.

– Te iubesc, Ştefane, cum să nu te iubesc, da vorba ta, ăsta e un moment important în viaţa omului, de asta mă simt aşa emoţionată. Da dacă tu ai şti cum să mă iei, poate că aş fi şi eu altfel.

Ştefan rămase cu privirea agăţată de surâsul trist, plin de milă al fetei. Era frumoasă Didina! Cred că Dumnezeu acesta vrea să-i transmită un mesaj cu norocul ăsta. Cum sunt eu bleg, dacă nu ar fi fost Ioana să mă cheme să facem dragoste, aş fi şi acum flăcău. La fel şi cu Didina, dacă nu ar fi apărut ea în viaţa mea să-mi spună, „Hai mă, Ştefane, că noi trebuie să ne luăm, că nu întâmplător ne-a întâlnit el, destinul, pe acelaşi drum, eu venind de la Pălămida şi tu tocmai de la Odesa…“ Da, dar el i-a promis ceva Ioanei, care a fost om cu el, iar el cu ce a ajutat-o pe ea? Bine că fata i-a spus-o cinstit că nu are nici o obligaţie faţă de ea, şi că ea îl aşteaptă numai doi ani…

– La ce te gândeşti, Ştefane ? auzi glasul plin de melancolie al Didinei.

– Aa? tresări.

– Ne-a apucat pe amândoi melancolia, Ştefane… Şi tu ce faci la ziar acolo, Ştefane, că de scris am văzut că scrii, şi de bani nu te poţi plânge?

Întrebarea era în dorul lelii, îşi zise Ştefan Paul în gând. Didina îl întrebase mai mult ca să afle amănunte despre ce făcea el pe acolo. Luki îl chemase şi ea în camera ei, ca să facă dragoste, căci tot ea fusese cu iniţiativa şi în cazul ăsta, şi el se culcase cu Luki, dar nu avusese nici o obligaţie după chestia asta. Acum, dacă se va culca cu Didina, pentru ea era limpede că va trebui să se căsătorească, s-o ia de nevastă.

– Hai, Ştefane, măi bea un pahar, că poate aşa te faci mai vorbăreţ, îl invită Didina să bea, după ce umplu paharele. Hai că poate am şi eu măi mult curaj. Hai noroc!

Ştefan dădu paharul pe gât, exact cum bea Moromete. Observase bine lucrul acesta la el. Fie ce-o fi, dar el în momentul acesta nu simte deloc că i-a venit lui ceasul de însurătoare. Deşi maică-sa ar fi cea mai fericită femeie dacă i-ar aduce-o pe Didina noră în casă. Didina îl luă de mână şi îl făcu să se ridice în picioare. Se lipi de el tăcută.

Tristă şi frumoasă cum era, Didina îi desfăcu încet nasturii de la cămaşă, apoi îi sărută pieptul şi îşi lipi tâmpla de el. Îi desfăcu şi el halatul şi-i sărută umerii. Brusc, ca o apă roşie care-i ia minţile, simţi dorinţa s-o aibă. Nu se mai gândi deloc la ce se va întâmpla cu ei după aceea, ba chiar simţi că o urăşte pe Didina. „Adică se joacă aşa cu mine, ca şi cum eu aş fi blegul ei!“ O muşcă de umăr. Gustul dulce şi gingaş al umărului fetei îl făcu şi mai mult s-o dorească. O luă în braţe şi o ridică în sus. O întinse pe pat, îi căută gura să i-o muşte. Didina îl strânse şi ea la piept şi-i muşcă şi ea buzele. Se sărutară lung, până ameţiră. Se ridică şi cu o mişcare brutală îi dezveli picioarele şi coapsele. Rămase un moment ca blocat. Pentru că imaginea coapselor Didinei, a picioarelor ei gingaşe, de femeie neîmplinită, ca şi albul chiloţilor ei cu volănaşe îl impresionară într-un mod ciudat. Îi impunea respect şi totodată parcă îl fascina. Didina se ridicase încet în capul oaselor uimită de expresia de pe chipul lui. Apoi îşi acoperi picioarele trăgând halatul peste ele. Îl privea ruşinată, roşie ca focul, cu o milă nesfârşită pe chip.

În loc să fie supărată pe el, Didina îl mângâie pe obraz, apoi îi luă mâna şi i-o sărută. Lui, care era bărbat, deşi el ar fi trebuit să facă gestul acesta. Expresia de pe chipul Didinei îl emoţionă până la lacrimi.

– Nu în seara asta, Ştefane, şopti Didina rugător, e sâmbătă, şi nu vreau să mă dăruiesc ţie sâmbătă. Mâine e duminică. Didina îl îmbrăţişă şi îşi lipi fericită tâmpla de obrazul lui. Apucă să-i vadă expresia de pe chip, o fracţiune de secundă, atât îi trebuise ca să-şi dea seama că în momentul acela Didina era foarte fericită. Se ridică în picioare mai ales că simţise nevoia să respire adânc. Didina sări din pat speriată.

– Ştefane, să nu te superi pe mine, Ştefane. Ieri n-am ştiut că astăzi e sâmbătă. Se uita la el de jos în sus cerându-i iertare cu ochii. „Hai, mai bea, că e bun, l-am pregătit pentru tine de anul trecut.“

Ştefan Paul o privi intens, ca şi cum n-ar fi auzit bine.

– Păi de ce de anul trecut, Didino? Ori tu nu ştii ce vorbeşti!

– Păi eu de mult ştiu că o să mă mărit cu tine, mă, Ştefane.

Acum îl privea mai destinsă. Îi trecuse spaima aia de pe chip.

– De, Didino, dacă acesta e norocul meu, să iau eu o fată bună ca tine! Numai că îţi spun de la început, eu în afară de darul pe care mi l-a dat Dumnezeu şi că sunt om bun pe lumea asta, altceva n-am. Iar dinspre partea ta, care eşti femeie, am văzut multe care sunt numai miere la început şi după aia te poţi aştepta la orice de la ele.

La început Didina îl privi serioasă, cu o undă de îngrijorare pe chip. Adică ce voia să spună el?

– Bravo, Ştefane, izbucni ea. Aşa te vreau! Despre asta trebuie noi să vorbim. Adică, atunci când se căsătoresc doi tineri ei trebuie să ştie bine ce fac, nu când sunt la pupat şi la uşor să se înţeleagă şi cum dau de greu să tragă unul heis şi altul cea. Cât despre mine, Ştefane, eu îţi spun că în mine poţi să ai toată încrederea. Nu ştiu dacă eu pot să am încredere în tine. Aici Didina ridică tonul ca şi cum ar fi vrut să-şi râdă de el, şi chiar chicoti.

O clipă liniştea se ridică între ei ca un zid de gheaţă. Hm, îşi spuse, Ioana îi dăruise dragostea ei, şi el nu-i trimisese nici măcar o vorbă, sau o scrisoare, iar el o iubise pe Luki, pentru că ăsta este adevărul, o iubise, altfel n-ar fi suferit atât, nu şi-ar fi pierdut minţile… Pe cine iubeşti, acela te loveşte când îţi e lumea mai dragă. Ce-o fi făcând Ioana acum? Fata asta zice că-l iubeşte, şi ea i se dăruieşte pentru că altfel îl obligă să se căsătorească cu ea, dar după aceea? N-o va lovi el, prin uitarea aceea de care numai el era în stare, n-o să uite el de ea cum uitase de Ioana, şi n-o va face să sufere astfel?

– N-am vrut să te jignesc, Ştefane, să ştii că am toată încrederea în tine. Didina se lipi de el caldă. Adevărul era că nu se simţea în apele lui. Se găsise de multe ori în starea aceasta, ca şi cum s-ar fi aflat în două lumi deodată, şi în lumea asta şi în cealaltă.

– Bine, Didino, vorbi el, merg şi eu acasă. Cine ştie cum e mai bine..., vorbi el într-un târziu.

– Păi da, că eu sunt proastă să-ţi dau drumul, îi răspunse fata veselă. Mai stăm şi noi de vorbă, îmi mai spui ce mai e pe la Bucureşti, îţi mai spui ce vreau să fac şi eu, că vreau să-mi dau anul ăsta examenele în particular, să ştii că nu mi se par deloc materiile grele. Şi la toamna ailaltă vin şi eu la Bucureşti, dau la Medicină. Aşa că o să fim împreună.

– Ce vorbeşti, mă, Didină? Eşti tu aşa vitează?

– Oricum sunt mai vitează decât tine, că uite, în faţa căsătoriei eu nu dau ca tine înapoi.

– Am dat eu înapoi?

Ştefan Paul o privi în ochi necruţător.

– Am zis eu asta, Ştefane, îi ţinu Didina privirea. Pe chipul ei se lăsă însă o tristeţe cenuşie. Ştefane, şopti ea, tu nu vezi, suntem amândoi nişte blegi. Hai să stăm în pat şi eu să-ţi ţin capul în poala mea. Când o să fiu doctoriţă o să am grijă de tine…

Hodoronc tronc, îşi spuse Ştefan Paul în gând, tu nu vezi că nu putem lega două vorbe?! Didina îl trase de mână până când se aşeză pe pat. Apoi îl împinse culcându-l pe spate. Se aplecă deasupra lui, cu ochii ei mari, şi genele lungi, ca nişte raze de lumină încovoiate. Îl săruta pe buze într-un fel anume, ca şi cum ar fi fost supărată şi cu buzele ei îi ciugulea sărutările de pe buzele lui.

– Prostule, mai rabdă şi tu până mâine, şopti ea, privindu-l răutăcioasă în ochi. În momentul acela lui Ştefan îi veni în minte ideea să se plimbe cu Didina toată noaptea, pe luna aia nebună cum fusese azi noapte. Îi spuse gândul lui.

– M-am gândit şi eu la lucrul acesta, îi răspunse ea şi-l sărută lung. Acum ar fi avut-o iar, dar nu voia

s-o aibă în nici un caz cu forţa. O răsturnă şi o sărută pe buze.

– Lasă-mă să te privesc, Didino, n-am văzut niciodată o fată aşa cum te-am văzut pe tine. Eşti tare frumoasă!

Didina îl privi moale printre gene.

– Bine, şopti ea.

El îi ridică poalele capotului, încet, fără să-i mai acopere faţa. Didina îl privea indiferentă, ca şi cum nu i-ar fi plăcut treaba asta.

– Sărută-mă, şopti fata, privindu-l la fel. El îşi apropie buzele de pântecul ei alb. Părea gânditor, lucru care o făcu pe Didina să chicotească şi să-l tragă peste ea. Mă, Ştefane, mă! murmură ea, căutându-i buzele.

Cât să fi rămas aşa? Într-un târziu Didina se ridică într-un cot ascultând cântecul cocoşilor. Parcă ar fi fost nişte coarne de alamă care se ridicau deasupra satului.

– Afară a răsărit luna, observă el, privind prin perdeaua care acoperea toată fereastra.

Ştefan Paul îşi puse pardesiul. Didina se aranjă în faţa oglinzii.

– Aoleo, ce m-ai ciufulit, vorbi ea. Îşi puse cojocul, dădu apoi lampa mică şi îl luă de mână.

Când ieşiră în curte Ştefan Paul avu impresia că se găsesc într-o lume de basm. Totul, coteţele, şoprurile, acoperişurile, carul şi căruţa din curtea lui Aristide, totul era poleit cu argint şi cu aur.

– Didino, parcă am fi pe altă lume, parcă am fi în basme, şopti Ştefan. Didina, care îl ţinea de mână, rămase şi ea vrăjită.

– Hai, Ştefane, şopti fata. După ce trecură de grădina mică, intrară în livada şi în via lui Aristide. Pomii erau poleiţi cu un strat gros de aur. Te-ai fi aşteptat în orice clipă să se rupă, sau să le auzi sunetele metalice făcute la lovirea crengilor de razele lunii. Când ieşiră dincolo de grădini, câmpul arămit se bucura sub văpaia lunii.

– Ştefane, se opri Didina în loc, în faţa lui, noi nu suntem întregi la minte. Ai zice că e o vrajă. Dădu să se lipească de el, dar Ştefan Paul o trase de mână.

– Hai să ajungem la Gârlă, Didino, şi o să intrăm şi în zăvoi. Ajunseră pe malul Gârlei. Suprafaţa apei părea o oglindă. Totul era încremenire şi măreţie. Dinspre Dunăre plutea înspre sat o boare caldă mirosind a ierburi uscate, a grinduri sărate.

– Vezi ce cald e, Ştefane, şopti fata, şi şoapta ei răsună ca sub o boltă în noaptea de cleştar, mirifică. Tânărul ziarist de la *Ziua* o luă în braţe şi se învârti cu ea. Nu era aşa uşoară.

– Ştefane, şopti ea…

O lăsă jos, îi dezveli umerii, acoperiţi de stratul subţire de argint care strălucea în lumina lunii. Nu-i sărută, rămase aşa, privindu-i îndelung.

– Didino, lasă-mă să te privesc goală în noaptea asta nebună, poleită de lumina lunii…

Ştefan Paul îngenunche încet în faţa ei, cuprinzându-i picioarele cu braţele. De bună seamă că totul era un vis. Atâta frumuseţe, atâta măreţie, atâta divinitate, atâta mister, câmpul poleit sub cupola imensă, spălăcită a cerului! Didina nu spuse nimic. Îl mângâie numai pe păr. Apoi îl trase de mână şi se lipi la pieptul lui.

– Didino, te mai rog încă o dată. Vreau să te văd goală, poleită de lumina lunii! Fata se mulţumi să-l sărute lângă ureche.

– Când o să fiu soţia ta, Ştefane, o să venim într-o noapte cu lună aici. Şi o să mă las privită de tine, şi atunci o să mă fac ielă.

Rămaseră aşa mult timp, sprijiniţi unul de altul. Când Didina privi cerul spălăcit, văzu că stelele începuseră să pălească.

– Ştefane, hai să mergem acasă, şopti fata. Acum o să se împlinească visul nostru. O luară înspre sat, acoperişurile şi pomii se vedeau ca o cupolă arămie, coclită, înălţată cine ştie de când în câmpie. În aer plutea acel eter sacru, plin de mister, care se risipeşte la venirea zorilor. Când ajunseră în bătătura lui Aristide vraja aceea de basm se mai risipise, culoarea argintie fiind acum cea care predomina.

Ajunşi în odaia în care stătuse el cu Didina, aceasta dădu puţin lampa mai mare. Turnă apoi în pahare, ciocni cu el, şi-l sărută pe obraz.

– Mai toarnă-ţi, Ştefane, dacă mai vreai, îi spuse ea apucându-se să umble în ladă, de unde scoase cearceafuri albe pe care le întinse pe sofa, sau ce era aceea. Când se întoarse el către ea, Didina se strecurase sub cearceaful alb şi scrobit. Îl privea uimită, ca şi cum ar fi spus: „Ştefane, ce se întâmplă cu noi?“

– Hai, vino, Ştefane, îi zâmbi ea. El rămase un timp neştiind ce să facă.

Îl uimea mai ales aceea expresie de pe chipul Didinei, de mirare, de puritate şi de umilinţă.

– Hai vino, Ştefane, şopti Didina iar, ce-ai rămas aşa? Înţelese târziu ce trebuie să facă, adică să se dezbrace, pentru că ea se strecurase sub cearşaf şi acum îl aştepta pe el.

Lampa răspândea o lumină galbenă albăstruie.

– Vin, Didino, îi răspunse în timp ce se dezbrăca încet, parcă prostit, dându-şi seama, înţelegând perfect lucrul acesta că nu poate să fie la înălţimea momentului pe care-l trăiesc amândoi, în odaia aceea şi în dimineaţa aceea. Se strecură sub cearşaf. Ochii fetei îl priviseră curioşi, înfricoşaţi. Îi simţi trupul gingaş şi catifelat cum i se topeşte în braţe. O sărută pe ochi, pe obraz, pe umeri, şi la sfârşit de tot îi căută gura. Didina rămăsese cu ochii nefiresc de mari, ca şi cum ar fi fost nişte corole deschise.

– Vino blând, Ştefane, şopti fata. El continuă să-i sărute umerii, coborând pe braţe şi pe piept. Apoi brusc, când ea nu se aştepta la lucrul acesta, o dezveli toată.

– Ştefane, murmură ea, rămânând cu mâna în aer ca şi cum ar fi vrut să se apere. Mi-e ruşine, Ştefane, şopti ea pierdută. Îl cuprinse cu braţele strângându-i capul la piept.

– Didino, îi răspunse Ştefan după ce se desprinse din strânsoarea fetei şi rămase aşa un timp parcă ar fi fost buimac. Trupul tău e atât de curat şi de pur, parcă ar fi de zăpadă, că eu nu pot să mă ating de el. Didina rămase şi ea un moment împietrită. Apoi chipul i se lumină şi i se destinse fericit. Înţelesese ce vrusese să spună el, sau mai bine zis ce simţise el în faţa trupului ei de fecioară, uimirea aceea sau fascinaţia, dar şi respectul sacru care îl oprea să facă lucrul acela pe care toţi bărbaţii ştiu să-l facă, fără să se mai gândească decât la faptul cum să-l facă mai repede. Didina se pomeni chicotind, nişte gâlgâieli dulci şi clare îi ieşeau din piept, ca şi cum ar fi fost o privighetoare. Îl strânse iar la pieptul ei sărutându-l pe gât şi pe umeri.

– Trebuie să-l facem, Ştefane, şi lucrul acesta, murmură ea. Îl muşcă de ureche că el scoase un ţipăt uşor.

– Didino, hai să facem lucrul acesta după ce se termină războiul…

Ştefan Paul o privea cu chipul umflat, cu o expresie de om care nu ştie pe ce lume se află. Didina rămase ca prostită. Prin lumina galbenă, spălăcită a lămpii, el o văzu albind, înţelegând chiar în clipa aceea că făcuse o prostie. Şi totuşi gândul acesta era în el adânc ca o rădăcină de stejar, care rămâne după ce tai copacul.

– Nu fi rău, Ştefane, gemu fata. Se agăţă de el şi începu să-l sărute disperată. Acum nu mai putem să dăm înapoi, şopti ea. În momentul acela înţelesese că făcuse o tâmpenie mai mare decât el, şi gândul acesta îi limpezi dintr-o dată mintea. Tocmai acum trebuia să fie bun şi ocrotitor cu ea. Ea îl săruta speriată că el s-ar putea tocmai acum să dea înapoi.

– Didino, fii cuminte, o chemă el, strângând-o la piept. Nu-ţi fie teamă, ştiu cum să mă port cu tine. O culcă la loc, o sărută pe buze, pe gât şi pe piept.

– Te iubesc, nu te speria, gâfâi el. Coborî cu sărutările înspre pântece, îşi trecu palma peste coapsa ei arcuită dulce în afară. În clipa aceasta îl cuprinse din nou, şi mai puternic, starea aceea de uimire şi de fascinaţie.

Era un sentiment ciudat, ca şi cum s-ar fi aflat în faţa unui lucru sacru şi totodată ca şi cum nu s-ar mai fi săturat să-l privească.

– Ştefane, fir-ai al naibi tu să fii, râse Didina. Hai vino, şopti ea rugător după un timp. Îl trase drăgăstoasă peste ea. Din neatenţie se lăsă peste ea cu toată greutatea că o auzi gemând.

– Mă striveşti, mă Ştefane, păru ea supărată. În momentul acela o stare ciudată de disperare îl cuprinse brusc. Nu ştia ce se întâmplă cu el. Didina îi luase bărbăţia cu mâna, şi acum îl încuraja caldă. În momentul următor carnea gingaşă şi umedă a fetei se deschise arzându-l până în adâncul fiinţei lui. Didina îl mai sărută un timp, apoi o simţi în braţele lui abandonată total. Trupul gingaş al celei pe care o făcuse în momentul acela femeie avea dulceaţa şi culoarea pepenelui galben. Gândul acesta se aprinse în mintea lui ca o luminiţă. Era gata, gata să izbucnească în râs. Acum mintea îi era limpede ca o boltă de argint. Exact, îşi spuse în gând, trupul Didinei are dulceaţa şi gingăşia miezului de pepene galben. Apoi dintr-o dată simţi flacăra mistuitoare a unei bucurii şi plăceri neobişnuite cum îl orbeşte şi-l face să-şi piardă cunoştinţa. Când şi-a revenit în simţiri, a văzut-o pe Didina, aplecată peste el, mângâindu-l şi sărutându-l recunoscătoare, într-un fel matern, inconfundabil.

– Va urma –

Genovel-Florentin FRĂȚILĂ

TEINO KOR

II
ULCICA LUI ZAMOLXE

Pe obrazul translucid al amurgului au apărut, ca niște pistrui strălucitori, primele stele. Noaptea pare că izvorăște molcom chiar din larga bortă a peșterii. În fața acesteia trebăluiește o siluetă zveltă, cu barba și pletele fluturate de boarea primăvăratecă.

Zamolxe amestecă domol, într-un ol mare de lut, kykeon pe care îl pregătește special pentru rege. Buzele îi murmură, nedeslușit, un descântec ciudat. De fiecare dată, când regele îl vizita, îi oferea această licoare, știind că îi făcea mare plăcere să o savureze în timpul lungilor discuții.

Când și-a terminat treaba, stelele spuzeau cerul, sclipind într-o diademă generoasă deasupra Kogaionului, muntele sfânt al dacilor, sporindu-i parcă sacralitatea.

În șapte rânduri răsăriseră brândușele prin frunzișul uscat de sub stejarul de lângă peșteră, de când Zamolxe se afla în pusnicie. Abia aici, își cristalizase cunoștințele sub forma propriei învățături pe care a denumit-o Calea Armoniei, alcătuită din trei etape: Cunoașterea, Iubirea și Înțelepciunea.

Erudiția o căpătase atât în anii de ucenicie, dar mai ales în acești șapte ani de asceză și meditație. Deși esența era aceeași cu a învățăturilor din temple, el întocmise Calea Armoniei după simțirea inimii sale, adaptând-o specificului poporului dac.

Învățăturile le-a scris pe tăblițe de lut, drept șabloane pentru aurarii cetății, și le-a trimis acestora prin baciul stânei de peste grui. Din lutul rămas, și-a modelat o ulcică pe care a ornat-o discret cu simboluri simple ale geometriei sacre.

III
FLOAREA VIEȚII

A doua zi, razele soarelui înnobilau cu strălucirea dimineții picurii de rouă aninați de vârful firelor de iarbă. Zamolxe își umplu ulcica de lut ars pentru a gusta băutura. Pletele dalbe i se pierd peste umeri, contopindu-se cu albul straielor de pânză lungi până în pământ. Așezat pe piatra șlefuită de vremuri din fața peșterii sale, pare și om, pare și zeu în același timp. Ținându-și barba albă și lungă cu o mână, își apropie ulcica de nas și inspiră profund aroma proaspătă care îi gâdilă nările.

De dincolo de poiana primenită în verde crud, acompaniat de ciripitul păsărelelor, se aude șopotul pârâului cu același nume ca al muntelui. Pârâul Kogaion își are obârșia în stâncile cuarțoase din care izvorăsc toate cele șapte izvoare de apă vie care se varsă, spre poalele muntelui, în râul Helibakia.

Soarele sorbise deja toți picurii de rouă. Dinspre poiană răzbat frânturi de voci, vestindu-i apropierea unor oameni. Brusc, Zamolxe deveni atent. Nu avea cine să fie, decât alaiul care însoțea regele. Lăsaseră caii în bungetul de dincolo de râul Helibakia și doar câteva căpetenii au urcat de-a lungul pârâului. Zamolxe se ridică sprinten, întâmpinându-și surâzător oaspeții și-l îmbrățișă bărbătește pe rege.

– Bine ai venit, mărite rege al dacilor!

– Bine te-am găsit sănătos, prea-nțeleptule Zamolxe!

– Cum merg treburile cetății?

– Dacă te-aș avea mare preot, ar merge mult mai bine! răspunse, la fel de bucuros, regele.

– Până atunci, îți cedez jețul meu din piatră! râse zgomotos Zamolxe, ghidându-l delicat, cu mâinile așezate pe umerii lați ai regelui. Iată-l, ia loc!

Zamolxe făcu doi pași în spate.

– Te-ai întremat, îi spuse blând, după ce îl cercetă atent. Se vede că mi-ai ascultat povețele!

Iute, Zamolxe umplu o ulcică cu licoarea pe care i-o pregătise și o înmână regelui. Îmbrățișă apoi, deopotrivă, pe ceilalți însoțitori ai regelui, oferindu-le și lor kykeon. Își reumplu și ulcica sa, așezându-se în fața tronului de piatră, întocmai cum văzuse în India că stau bătrânii înțelepți.

– Lumina care te învăluie nu mai are atât de multe umbre. Acum, arați mai ortoman ca niciodată!

– Să știi, preabunule vraci, că am mâncat nițel mai puțină carne decât mi-era obiceiul, iar vin am băut doar câte două cupe.

– Concomitent cu spusele sale, regele indică numărul ridicând două degete spre a fi mai convingător. Zamolxe îl privi însă cu ochii pieziș.

– Adevărat spun, continuă el văzându-i privirea, că am ales pe cea mai mare dintre cupe! și începu să râdă cu poftă.

– Nu-i de ajuns numai atât. Ia-ți seama și la gânduri! Cele rele umbresc învelișul de lumină, cele bune îl fac să strălucească!

Însetat, regele își duse ulcica la gură și picuri răzleți i se preling prin desișul negru al bărbii. Începu să și-o șteargă cu dosul palmei, adulmecând cu nesaț mireasma ușor amețitoare și plină de prospețime.

– Unde ai învățat să prepari astă bună licoare? întrebă printre plescăituri, după ce își potoli pofta și setea.

Kykeon este licoarea băută de neofiți în postul dinaintea inițierii. Fiind la finalul celor șapte ani de asceză, Zamolxe devenise oarecum generos în oferirea detaliilor, față de alte dăți.

– La templul din Eleusis, pe când eram ucenic.

– Mi-au făcut licoarea și la cetate, dar niciodată nu a ieșit aidoma! recunoscu sincer regele.

– Eheii! exclamă Zamolxe. Iazma cerbului trebuie adunată, dis-de-dimineața, dar numai florile purpurii și-nrourate!

– Așa am făcut și noi! se grăbi să-i răspundă regele.

– Da, dar polovraca? Se culeg la amurgeală doar florile rămase neînchise! Abia seara, la lumina stelelor, se pun în apa în care au dospit deja boabele de orz. Pân-a doua zi, aromele vor spori atât cât trebuie!

– La fel am făcut...

– La fel, la fel! îl îngână, printre hohote, Zamolxe. Dar, fără a fi descântate?

– De-mi destăinui descântecul, te voi răsplăti! râde regele, făcând semn larg cu brațul uneia dintre căpetenii.

Vajnicul dac îi aduse de îndată o traistă, mare și grea, pe care i-o așeză lângă picioare. Un clinchet discret, metalic, scoate la iveală din barba lungă a lui Zamolxe un zâmbet larg.

– Mi-ai adus tablele! exclamă, bucuros ca un copil.

– Tu mi-ai trimis table de lut, eu ți le înapoiez din aur! glumi regele.

Regele însuși a ținut să-i aducă tăbliețele, de la meșterii săi aurari. Împreună, le-au scos cu grijă, una câte una, ca și cum ar fi fost un ritual. Erau nouă tăbliețe turnate din cel mai pur aur.

– Mult mai scumpe decât aurul sunt învățăturile scrise pe ele! îi replică Zamolxe, în timp ce le așeza încântat.

Le mânuia grijuliu, sortându-le și grupându-le într-o ordine doar de el știută, trei a câte trei tăbliețe, așa cum prevăd Marile Mistere.

– Ce spun învățăturile tale, Zamolxe? îl întrebă regele, urmărind-i fiecare mișcare.

– Un jurământ mă leagă să păstrez pururea tăcerea. Cel care va voi să vorbească despre mistere, va avea pe loc beregata sugrumată! spuse acesta, mimând, vădit exagerat, cu mâna peste barba lungă, o strângere de gât.

– Și, de ce le-ai scris!? se miră mirat regele.

– Spre a dăinui. Vor veni vremuri în care o droaie de umbre vor acoperi lumina adevărului, iar oamenii vor uita întrutotul Taina Inimii!

– Au în mijloc floarea pe care o văd zgâriată pe perete, continuă regele curios, arătând cu degetul spre intrarea în peșteră, unde era scrijelită o floare cu șase petale simetrice.

– E cea mai mică fărâmă din Floarea Vieții. Ea este cheia dezlegării celor scrise aici!

– Zamolxe își lipi degetul exact în mijlocul florii de pe o tăbliță, adăugând în șoaptă:

– Cuvintele le-am împărțit în răsuflări și le-am învârtit în jurul ei, încurcându-le.

– Degetul îl rotea concomitent cu șoaptele sale, în jurul petalelor florii, de la stânga la dreapta.

– Eu nu le-am putut desluși înțelesul! se intrigă, în glumă, regele.

– Doar poeți cu inima înțeleaptă le vor putea descurca! îi zâmbi radios Zamolxe.

– Recunosc, nu-s poet, dar se pare că nici îndeajuns de înțelept!

Începu să râdă, iar Zamolxe gustându-i gluma, îl lămuri printre hohote:

– Eu mă refer la cei de peste veacuri, când nu vor mai încolți semințele virtuților pe țarina ademenirilor. Atunci, vor fi nevoiți să se reîntoarcă la înțelepciunea din strămoși! adăugă, privind admirativ tăbliețele de aur.

– Le-ai așezat trei câte trei! constată regele, spre a-l iscodi.

– Întocmai, precum vezi! Sunt lespezile căii pe care ți-am destăinuit-o deja. Am cuprins în ele chintesența învățăturilor deprinse la templele unde regele Oroles, răposatul tău tată, m-a trimis.

Regele ceru tacit să-i reumple ulcica și continuă, profitând că bucuria lui Zamolxe, iscată de faptul că și-a văzut învățăturile scrise în aur, îi dezlegase limba.

– Ce anume ai învățat la temple?

Fără să ridice privirea de la tăbliețe, Zamolxe îi răspunse în timp ce le studia, una câte una.

– În templul din Eleusis, am învățat armonia numerelor și a muzicii sferelor care țin Cosmosul. Și, precum ți-am mai povestit, marile mistere ale nemuririi.

Aruncă o ocheadă, pe sub streașina-i sprâncenelor albite, către rege și către căpeteniile lui. Toți erau ochi și urechi.

– La templul lui Osiris din Abydos, aflat-am tainele curgerii timpului, stăpânirea depărtărilor și a timpului. Atunci am deprins știința stelelor și limbajul luminii ascuns în Floarea Vieții...

Apoi, afundându-și privirea în marginea zării dinspre răsărit, adăugă:

– Iar din depărtata Indie, am cules învățăturile preaînțeleptului Kapila. Acolo am deprins meșteșugul tămăduirii prin lumina care ne izvorăște din inimi și ne-nvăluie tot corpul.

Făcu o scurtă pauză și privind din nou către rege, Zamolxe începu să vorbească mai arar, accentuând fiecare cuvânt.

– Dar, cel mai mult am învățat aici, în pustie, de când sunt totuna cu tot ce mă-nconjoară! Am înțeles graiul naturii și i-am pătruns înțelepciunea desăvârșită.

– Ce-nseamnă Floarea Vieții, prea-nvățatule Zamolxe? îl întrebă regele, cu ochii la acea floare zgâriată pe peretele din piatră al peșterii.

– Este izvodul de căpătâi al Cosmosului...

În timp ce se ridica de lângă tăblițele de aur, sprijinindu-se pe un genunchi, îl îndemnă cu un semn scurt, făcut din cap și din cealaltă mână, să îl urmeze.

– Hai să facem câțiva pași, mărite rege, și-ți voi povesti pe-ndelete!

Regele își lepădă pileusul de pe cap și apoi brâul lat, încins peste tunica lungă până peste pulpe. Odată cu aceasta, lepădă și sica sa cu vârful încovoiat și mâner acoperit cu piele groasă de zimbru. Porniră alături, umăr la umăr, traversând agale poiana înspre pârâu.

– Aici, în inima pustității, am învățat mult mai multe decât în toate templele lumii! Am privit cum cresc firele ierbii, am ascultat cum cad ghindele coapte peste frunzișul uscat, am aflat boncăitul cerbilor și tainele norilor...

Zamolxe păși ușor, privind în jos, având, parcă, grija de a nu strivi prea tare iarba despre care vorbea.

– Nopțile, citeam în stele, continuă el ridicându-și privirea spre vârful muntelui din zare. Iscodeam creșterea și descreșterea chipului lunii care tainic luminează goliciunea piscurilor...

Cei doi înaintau încet, ca doi călători pe calea cunoașterii. Regele îl urma, simțind în adâncul inimii, că fiecare cuvânt îi destăinuie mai mult din înțelegerea profundă a lumii. Zamolxe arătă cu mâna înspre pădurea din stânga lor.

– Aici, am aflat ierburile de leac și am învățat graiul lupilor. Am învățat să deosebesc susurul pârâului...

În timp ce vorbea, urma din priviri sensul curgerii acestuia, întorcând capul de la dreapta la stânga.

– Îi aprig, după ce se ițesc brândușele și cu totul altul, când stejarul își leapădă frunza ori atunci când zăpada preface dalbă cetina brazilor.

Cu mâinile împreunate la spate și păstrând cadența pașilor, regele îl asculta cu atenție.

– Acum, conchide Zamolxe, pot deslușI murmurul ascuns al pământului sau tânguirile lungi din vremea viscolelor, în nopțile de iarnă. An de an, cântul tainic al naturii este același!

Au ajuns aproape în mijlocul poienii, urmăriți de ochii ageri ai căpeteniilor ce îi vegheau de la distanță.

– De la flori am învățat adevărata bucurie. Florile sunt surâsul luminii ce tainic se-mpreună cu pământul! continuă entuziasmat, dar pe un ton plin de duioșie.

Erau doar ei doi, iar Zamolxe îl prinde de braț pe rege și îl opri. Privindu-l pătrunzător în ochi, îi spune:

– Noi nu suntem doar trup, noi suntem Lumină! Un noian de fire luminoase ne sunt urzite prin toți fagurii trupului.

Mâna delicată a lui Zamolxe urmărea, concomitent cu vorbele-i, conturul trupului musculos al regelui. Oprindu-se în dreptul inimii acestuia, adăugă:

– Din ăst caier tainic se deșiră alte fire, legându-ne inimile între ele. Asta-i Floarea Vieții, prea-mărite rege!

– Ce fel de lumină e asta, Zamolxe!?

– E lina lumină a duhului ce ne însuflețește pe toți. Fără ea, nimic nu ar fi! Până și timpul este prunc al luminii! răspunse, aproape șoptit, acesta.

Luându-l de după umeri pe mai tânărul rege, Zamolxe îi arătă, ridicând celălalt braț, zborul în largi rotocoale al unui șoim.

– De la el am învățat ce este libertatea! Iar de la brazii tineri, am învățat cum să te pleci în calea viscolului fără a te frânge, continuă Zamolxe, coborându-și brațul până în dreptul pădurii de conifere de pe versantul din fața lor.

Ajunși la malul pârâului, într-o zonă în care brusturii creșteau din belșug, se aplecă și, cu palmele făcute căuș, își răcori fața cu apa rece a Kogaionului.

– Ia aminte! Mi-am spălat chipul cu apa care curge acum. Nici cu cea de ieri, nici cu cea de mâine! spuse râzând Zamolxe, arătând întâi în aval, apoi în amonte.

Regele îl ascultă tăcut, încercând să-i pătrundă tâlcul vorbelor. Zamolxe își scutură mâinile ude, după care își netezi barba lungă și, făcând calea întoarsă, adăugă:

– Armonia naturii te călăuzește pe calea cunoașterii. Când te vei cunoaște pe tine, vei înțelege viața care-și are izvor în inima ta.

– Și viața ce-i, preaînțeleptule? întrebă gânditor regele.

– Viața e calea care se străbate, cu bucurie, spre nemurire.

– Dar, care-i e misterul?

– Nu trebuie să-i deslușești misterul, el trebuie trăit.

Sări apoi în fața regelui și rotindu-se împrejur, schițând în glumă câțiva pași dintr-un dans caraghios, scornit chiar atunci și intonând voios:

– Ia seama florilor! Ascultă cântecul păsărilor! Bucură-te! Fii asemeni lor! Cântă, dănțuiește, iubește! Bătăile inimii sunt ritmul cântecului vieții! țopăia Zamolxe, lipindu-și mâna în dreptul inimii.

Se opri deodată, în mijlocul poienii, prinse brațul regelui și-l privi fix în ochi.

– Calea vieții se străbate urmând lumina din inimă, rege al dacilor!

– Dar, care-i e rostul? continuă nedumerit regele.

– Rostul vieții îl afli după ce alungi umbrele minții. Ele vatămă trupul și împuținează mintea!

Eliberă brațul regelui și își puse degetul arătător la tâmplă.

– Prea ești îngândurat! Adevărat, mărirea aduce povară grea...

– Legiuind după poveștele tale, mi-ar fi mai ușor să conduc cetatea!

– Pentru a conduce poporul, legile trebuie să fie cât mai simple. Iar tu trebuie să ai inima înțeleaptă și mintea limpede precum apa Kogaionului! adăugă râzând Zamolxe.

– Apoi, ducându-și mâna în dreptul inimii, iar pe cea stângă punând-o pe umărul regelui, zâmbi cu blândețe.

– Te voi învăța să asculți muzica tăcerii și să deprinzi meșteșugul suflărilor. Acestea îți vor aduce liniștirea minții. Numai așa îți poți asculta inima și vei afla singur răspunsurile la întrebările care te macină!

– Coboară cu mine în cetate să-mi fii reazem! Vei fi mag și vraci și ne vom descurca mai ușor împreună! îl rugă regele.

– Am să cobor, dar nu acum. Aș vrea să-mi duc tablele cu învățături în tainița capiștii...

– Undeva, la poalele Kogaionului se afla templul care adăpostea hronicele regilor daci scrise pe tăblițe de aur. Deasupra, pe vârful muntelui, fusese sculptat în stâncă un Sfinx cu cap de dac spre a păzi de-a pururi misterele și comorile muntelui sfânt.

– Voi trimite de îndată poruncă străjerilor tainiței să-ți le așeze la loc de cinste! îl întrerupse cu hotărâre regele.

– Astă seară am să descânt învățăturile zidite în aur, iar mâine voi porni spre a le duce în tainița capiștii!

– Dar, pentru ce le descânți, bunule Zamolxe?

– Ți-am zis, peste veacuri, doar poeți cu inima trezită le-or dezlega misterele! Iar ei le vor preface-n stihuri, spre a trezi inimile, pogorând astfel, duh nou peste neam!

Regele se gândi o clipă, privindu-l îngândurat.

– Să știi că bătrânul mag voiește a-ți face chip cioplit din marmură, în marea capiște a cetății, spuse cu o voce care îi trăda îngrijorarea.

– Magul cetății vrea să țină poporul adormit în zgarda vechii credințe. Un astfel de popor va fi precum o turmă!

Privindu-l în ochi, Zamolxe puse iarăși mâna pe umărul regelui, ținând-o pe cealaltă în dreptul inimii sale.

– Vin în cetate și voi aduce duh nou! rosti răspicat. Ochiul inimii fiecăruia se va deschide spre dobândirea nemuririi. Te voi ajuta să stăpânești cetatea, întocmai cum e oblăduit roiul de albine din scorbura ăstui stejar! și, în timp ce rostea aceste cuvinte, arată cu degetul spre falnicul stejar.

Auzind făgăduința lui Zamolxe, regele își zâmbi în barbă, făcând semn supușilor săi să pregătească masa. S-au așezat cu toții, sub stejarul de lângă peștera lui Zamolxe. Dintr-un ghiob, au scos brânză sărată de oaie pe care au mâncat-o cu turte uscate făcute din mălai de secară amestecată cu hrișcă. Din burduful din piele de batal, s-au cinstit cu vin profiriu, din care chiar și Zamolxe a băut, pe îndelete, o ulcică. Acea ulcică pe care a făcut-o din lutul ars, rămas de la șabloanele pentru tăblițe și împodobită cu semne doar de el știute.

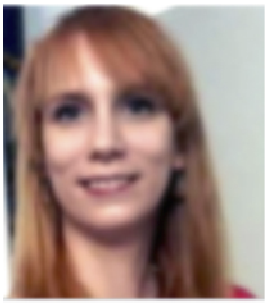
Când soarele era urcat de patru sulițe pe cer, s-au îmbrățișat călduros, iar regele și însoțitorii săi au coborât, tot pe lângă pârâu, spre locul unde a rămas cealaltă parte din alaiul său.

La lăsarea serii, Zamolxe își așeza grijuliu tăblițele, în aceeași ordine, pe tronul său din piatră. Iuțind focul din vatra micului altar, a aruncat peste el câțiva grunji din rășină de brad și o mână doldora de flori uscate de iazma cerbului. Apoi, cu brațele ridicate spre cer, a început să descânte tăblițele de aur, murmurând aceeași incantație de șaptesprezece ori:

Lină Lumină
Taină divină
Scrisă în aur,
Tainic tezaur!

Vei fi izvorul
Ce-alină dorul,
Vei fi rostirea
Ce-animă firea!

Poeți te-or afla
Și te vor cânta
În stihuri cu tâlc,
Dar vor tăcea mâlc!

Irina-Ana DROBOT

O zi aproape normală

La 7:13, telefonul lui Andrei a sunat. Îl anunța că mai avea patru săptămâni de trăit. A apăsat pe amânare. Nu era genul de om care să ia decizii importante înainte de cafea. În plus, cu o seară înainte uitase să plătească factura la internet, iar dacă murea acum, cineva tot trebuia să se ocupe de asta.

La 7:26, în autobuz, un bărbat cu un cap ca de cal îi ceru să-i cedeze locul.

– Am probleme cu genunchii, spuse bărbatul.

Andrei se ridică. Îi înțelegea durerea. Și el avea dureri de spate de la scaunul de birou, dar firma promisese să cumpere altele noi încă din primăvară.

Din când în când, câte un apartament își aprindea lumina și se auzea o familie luând micul dejun, deși în locul ferestrelor nu era decât cărămidă.

Andrei verifică aplicația de trafic. Întârziere de douăsprezece minute.

La serviciu, șefa îl aștepta în prag.

– Ai văzut mesajul?

– Ce mesaj?

– Cel în care ți-am spus că azi nu mai exiști în organigramă.

Andrei își deschise laptopul. Contul îi fusese dezactivat. În locul fotografiei de profil, pe ecran apărea o gaură neagră, mică.

– E o problemă tehnică, spuse el.

– Totul e o problemă tehnică, răspunse șefa. De asta avem departamentul IT. Te rog să nu mă deranjezi până la prânz.

Andrei coborî la parter și cumpără un covrig. Era cald și puțin prea sărat. Se gândi că ar fi trebuit să-și ia pachet de acasă. Calculă cât economisea dacă renunța la covrig în fiecare zi: aproximativ o mie de lei pe an. Cu banii aceia putea să-și schimbe salteaua. Poate chiar să plece într-un weekend la mare.

Pe trotuar, un copil își trăgea umbra după el, ca pe un zmeu. Mama lui vorbea la telefon și nu părea să observe. La prânz, Andrei intră într-o farmacie să cumpere aspirină. Farmacista îi ceru rețeta.

– Pentru aspirină?

– Nu, pentru dumneavoastră. Ați fost mort între 7:17 și 7:19.

Plăti cu cardul.

După-amiază, plouă în sus. Picăturile se ridicau de pe asfalt, loveau norii și dispăreau.

Andrei se opri la o trecere de pietoni. Semaforul arăta verde pentru mașini, roșu pentru pietoni și un chip de copil care plângea pentru biciclete. Așteptă. În cele din urmă, traversă pe roșu. Un polițist îl opri și îi ceru actele.

– Nu aveți voie să traversați aici. Trecerea a fost mutată ieri în anul 1984.

Andrei scoase buletinul. Polițistul îl privi, îl întoarse și i-l înapoie.

– Îmi pare rău. Ați îmbătrânit în fotografie.

La 18:42, ajunse acasă. Își scoase pantofii, puse apa la fiert și deschise frigiderul. Andrei se așeză la masă și mâncă paste direct din oală, în picioare, pentru că nu mai avea chef să spele o farfurie. La televizor, prezentatorul anunță că guvernul declarase gravitația facultativă în zilele lucrătoare, între orele nouă și cinci. Bursele crescuseră. Un bărbat din Botoșani câștigase alegerile prezidențiale pentru a treia oară, deși nu se născuse încă. Andrei mestecă încet. Se gândi la factură, la concediul nefolosit, la mesajul pe care trebuia să i-l trimită proprietarului despre robinetul care picura, la faptul că nu mai sunase un prieten de aproape două luni și că, dacă îl suna acum, probabil ar fi avut amândoi impresia că voiau ceva unul de la celălalt. Apoi auzi un ciocănit în ușă. Deschise. Pe hol stătea el însuși, cu aceeași cămașă, aceeași geantă și o pată de cafea pe mâneca stângă.

– Ai uitat să te întorci din viitor, spuse dublura.

Andrei se uită la ceas. 19:03.

– Nu pot acum. Sunt obosit.

Dublura oftă și plecă pe scări. Andrei închise ușa. Se duse la baie, se spălă pe dinți și se privi în oglindă. Reflexia lui rămase cu gura deschisă. Andrei închise robinetul. Reflexia ridică din umeri și ieși din oglindă. Rămas singur, Andrei se întoarse în bucătărie. Telefonul vibra pe masă. Îl ridică. Mai avea patru zile de trăit. De data aceasta, mesajul avea un buton dedesubt: REÎNCEARCĂ ZIUA. Andrei se așeză. Se uită la ceas, la paste, la pantofii așezați strâmb lângă ușă și la pata de cafea de pe mânecă, deși era sigur că o spălase ieri. Își aminti bărbatul cu cap ca de cal, ploaia care urca spre cer, colegii care nu-l mai recunoșteau, propriul chip ieșind din oglindă. Și, brusc, înțelese că, toată ziua, trecuse pe

lângă imposibil ca pe lângă un coș de gunoi, acceptase monstruosul ca pe o întârziere de autobuz și încercase să-și salveze banii de saltea în timp ce timpul îi mânca viața. Absurdul nu era că lucrurile imposibile se întâmplau. Absurdul era că el continuase să le găsească normale.

Telefonul vibră din nou. Andrei îl puse cu fața în jos. Pentru prima dată în ziua aceea, nu mai avea nimic de făcut. Apoi frigiderul deschise singur ușa și spuse, cu vocea mamei lui:

– Ai uitat să plătești internetul.

Andrei izbucni în râs. Râse până când ceasul se opri, până când lumina se făcu albastră, până când toate lucrurile din apartament își întoarseră fața spre el. Și, undeva, în liniștea care urmă, lumea își ținu respirația.

⁂

Ben TODICĂ

VISUL LUCID

Una dintre metodele prin care armata română își instruia soldații era frica. Frica de tribunalul militar.

REGULAR, erau aduși în fața noastră soldați considerați trădători pentru încălcarea jurământului militar. Ființe firave, unii aproape numai piele și os, oameni care fugiseră acasă, dezertaseră sau încercaseră să scape dintr-o realitate pe care nu o mai puteau suporta. După ani de pușcărie, hrăniți prost, puși să spele veceuri și podele kilometri întregi, în genunchi, cu periuța de dinți, ajungeau în fața noastră ca niște umbre ale oamenilor care fuseseră cândva.

Treceau prin fața plutonului și se căiau.

Nu era nevoie de tribunal. **Imaginea lor era tribunalul**.

Am fost grănicer pe frontiera cu Iugoslavia în 1973. Noaptea, când făceam de pază în câmp, la aproximativ nouă kilometri de pichet, adormeam cu frica în sân.

Nu știam de ce mă temeam mai tare: de infractorul care ar fi putut încerca să treacă frontiera sau de căpitanul care putea veni să mă controleze și să mă găsească dormind.

Poate de amândoi.

Așa am început să visez fără să pierd cu totul contactul cu realitatea.

Dacă în vis eram, de exemplu, la Timișoara, la restaurantul Lido, lângă Operă, și mâncam ochiuri la capac, puteam auzi, în același timp, ceea ce se întâmpla în jurul meu, în cuibul de pază.

Dacă, pe la patru dimineața, se apropia patrula de control, o auzeam prin vis.

Atunci începea lupta.

Încercam să mă trezesc concentrându-mă asupra mâinilor sau picioarelor. Le comandam să se miște. Să atingă patul. Contactul cu patul era, pentru mine, dovada că mă întorsesem din vis în realitate.

De cele mai multe ori reușeam să mă trezesc exact la timp ca să somez patrula.

Până într-o noapte.

Era întuneric. Ploua mărunt și cădea lapoviță. Stăteam în postul meu, undeva în câmp, când am auzit în vis pași prin iarbă. **Zdup. Zdup. Zdup**. Cineva se apropia.

În vis auzeam pașii ca și cum omul purta cizme de cauciuc. M-am trezit. Am deschis ochii, am ridicat arma și am strigat:

– **STAI CĂ TRAG**!

N-am primit niciun răspuns. Am tras patru focuri în aer. Namila din întuneric s-a speriat și a fugit. Nu vedeam la doi pași înaintea mea. Pașii s-au pierdut în întuneric, iar în urechi îmi zvâcnea sângele. La auzul focurilor de armă, pichetul a intrat în alarmă. Zona a fost înconjurată. Dimineața am aflat adevărul.

Infractorul era un măgar.

Fugise de la o stână din apropiere și, rătăcit prin întuneric, venise exact în direcția postului meu. Maiorul se afla atunci în inspecție. Când a aflat povestea, a constatat că nu putea justifica intrarea mea în unitate fără cele patru cartușe trase. Nu puteam să mă întorc în pichet fără tuburile goale. Patru focuri de armă trebuiau să aibă patru dovezi.

Așa că am umblat până la prânz prin iarba udă, înghețat și flămând, căutând cele patru tuburi. Altfel, aș fi putut fi arestat sub suspiciunea că le ascunsesem în scop de sabotaj. Poate chiar ca să împușc pe cineva. Poate chiar pe maior.

După un an și jumătate de pază, am învățat să-mi aud hoții înainte de a-i vedea. Și astăzi, uneori, îi aud noaptea când vin să mă fure. Țip la ei în somn. Uneori se trezesc și câinii vecinilor. Poate că nici acum nu știu întotdeauna dacă sunt treaz sau dorm.

Poate că, de fapt, grănicerul din mine nu s-a lăsat **niciodată demobilizat. Și atunci mă întreb: Dacă ești lucid în vis, se mai cheamă vis?** Sau este visul doar o altă formă a realității? Și mai am o întrebare, una care nu-mi dă pace: **Oare cum ies din vis cei trimiși în Afganistan?**

Tuşeu e-MI

Grăniceru-i armă grea

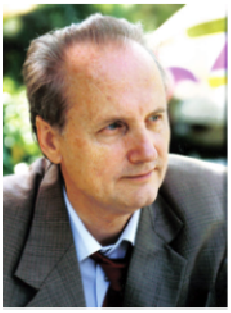
Visul lucid al prietenului Ben mi-a stârnit un roi de amintiri din scurta mea cariera de grănicer. Cum am relatat în alte împrejurări, eu fusesem selecționat de Armată să studiez o limbă străină la Universitate, după care urma să lucrez în diplomația militară. N-a fost de la început așa; la absolvirea facultății nu am vrut să semnez ,,pactul cu divolul“ (Secu), drept pentru care am fost repartizat la Batalionul de Grăniceri Port Constanța, ca ,,ajutor al șefului de stat major“ – cu fel de fel de atribuții totalmente străine pregătirii, aptitudinilor și acceptului meu; limba turcă ar fi urmat să o folosec, ziceau ei, în caz de război cu NATO – de exemplu, la interogarea prizonierilor turci. În mod firesc, nu mă vedeam făcând pureci pe acolo, dar am strâns din dinți și m-am străduit să mă adaptez.

Controlam soldații din posturile de pază la scara navelor ancorate în port și pe perimetrul portului, ziua și noaptea și de câte ori ajungeam la posturile de pe dig și de la faruri mă apuca așa un dor de ducă peste mări și țări, cu gândurile rătăcind printre zecile de vapoare ancorate în radă, în așteptarea eliberării danelor la care urmau să descarce și să încarce mărfurile. Nu aveam de gând să fug din țară, dar ajunsesem să mă obsedeze vapoarele, că până și când făceam dragoste mi se derula pe sub pleoape rada cu puzderia de nave în așteptare. Nu fusesem până atunci la mare, asemeni multor alți copii din generația mea, mai ales cei de țară, măcar că ascultând poveștile colegilor ce se întâlniseră cu marea, în mine mijea încă din anii de liceu o astfel de aspirație.

Cea mai răscolitoare amintire de atunci însă ține de atribuțiile mele pe linie de cercetare a infracțiunilor la trecerea frontierei. Fuseseră „reținuți“ în port cinci copii – trei băieți și două fete de vârste cuprinse între 11-13 ani – mie ordonându-mi-se să le întocmesc dosar de tentativă de trecere frauduloasă a frontierei. După o primă discuție cu ei am înțeles că veniseră, parcă de prin Teleorman, cu un tren de marfă să vadă și ei marea și să facă plajă, cum auziseră de la niște consăteni ceva mai răsăriți decât ei. Trenul i-a adus până în port, de unde ar fi urmat să iasă și să meargă ,,pe litoral“. N-aveau habar de „străinătatea“ vizată de dosarul ce urma să le fie întocmit. Recunoșteam în ei generația de după cea a copilăriei mele – în care evadările de acasă se derulau totuși pe distanțe mai mici și cu obiective mai puțin pretențioase decât mini-vacanța pe litoral ce și-o propuseseră pe nedrept bănuiții infractori. Am conchis că nu sunt infractorii cu care batalionul urma să se laude la eșaloanele superioare că i-ar fi reținut în tentativa lor, așa că… de dosar s-a ocupat altcineva. Da, li s-a întocmit dosar pentru ,,tentativă de trecere frauduloasă a frontierei“, cu încadrare ca grup de minori. Nu știu ce a fost în inima celui ce a încropit dosarul, tată de copii și el, dar eu știu că aveam să suport consecințele nesupunerii, printr-un vot de blam la partid, pentru o vină prefabricată. Ei, și?

M-au mutat la eșalonul superior, tot în Constanța, de unde timp de un an aveam să peterec aproape jumătate din zile în controale la pichetele de pe granițele dobrogene – de obicei la acele pichete unde nici măcar nu era curent electric, din Deltă și de la frontiera cu Bulgaria, pe unde, oricum, nu se punea problema să existe treceri frauduloase. Acelea se întâmplau frecvent la Vest, unde tot pe atunci grănicerea prietenul Ben Todică…

Și totuși, în lipsa infractorilor veritabili se considera că vigilența grănicerilor din posturi și patrule trebuia menținută, drept pentru care se organizau periodic exerciții cu ,,infractori marcați“, respectiv cadre de la brigadă care să procedeze în teren ca infractorii. Așa m-am trezit într-o noapte debarcat dintr-o mașină de teren la vreo 6 kilometri de frontiera cu Bulgaria, pe înserate, urmând să mă fac că vreau să trec în țara vecină. Până să ajung la linia de frontieră, străbătând un teren destul de văluros – cu porumbiști, miriști, arături și tufe de arbuști pe marginea văilor – se făcuse beznă, fără lună sau stele pe cer. Mă frământa cumplit teama de mistreți si bursuci, dar pe măsură ce mă apropiam de țintă mă frământa parcă și mai mult teama să nu cumva să mă trezesc la bulgari. Linia de frontieră era marcată de o simplă fâșie arată, imposibil de discernut între atâtea arături și pe un asemenea întuneric. Am decis să mă las prins de grănicerul repartizat pe acel post, așa că am început să cânt un cântec depre grăniceri, un fel de imn al lor, în care o fată se îndrăgostise de un grănicer și voia să se mărite cu el, iar mamă-sa îi zicea: „Nu te duce, fata mea/ Grăniceru-i armă grea...“! Ei, și? Eu cântam, eu m-auzeam, nici-un ,,Stai, că trag!“ în bezna aia. Mai orbecăi, mai scrutez întunericul și parcă discern, nu departe, un fel de matahală nemișcată ceva mai deschisă la culoare decât întunericul. M–am apropiat tiptil. Era o combină tractată *C-nu-mai-știu-cît* părăsită acolo de pe vremea secerișului – semn clar că măcar nu trecusem frontiera. De bucurie am început iar să cânt, dar tot degeaba, nu tu post, nu tu patrulă... În sfârșit, mai orbecăi eu pe acolo și dau de foișor, semn că mă orientasem bine de la șosea până aici. Grănicerul însă tot nu apărea. M-am urcat în foișor și, folosind telefonul de campanie montat în el, am sunat la pichet, să vină să mă ia. Pe mine m-au recuperat ușor, dar cu grănicerul a fost un pic mai greu, că l-au găsit în sat, cinstindu-se cu ,,populația din zona de frontieră“. Armă grea, grăniceria, dom’le! Mă rog, la noi, la români… Cât ar fi arma de grea, la noi merge și așa!

Constantin LUPEANU

MARIN SORESCU 90

Marin Sorescu s-a născut la 29 Februarie 1936 și a părăsit pământul la numai șaizeci de ani, în Decembrie 1996. Din câte știu, a venit pe lume pe 19, dar spiritul hâtru din el s-a folosit de anul bisect 1936, pentru a lăsa posterității literare încă o controversă. A fost un om ales, un geniu în toate artele, în poezie, dramaturgie, roman sau proză, eseisică, în evaluările de critică și istorie literară, în pictură etc. Timid din fire, vorbea puțin și se pierdea adeseori în dialogul direct, însă era împărat peste imperiul fanteziei și creației. Abia publicase prin revistele literare, când, George Călinescu l-a caracterizat cu precizie în Octombrie 1964 într-o cronică a sa din *Contemporanul*: „entuziast și beat de univers, copilăros, sensibil și plin de gânduri până la marginea spaimei de ineditul existenței, romantic în accepția largă a cuvântului“.

A lucrat la *Viața studențească* și *Luceafărul*, a fost redactor-șef la Studioul cinematografic *Anima Film* (1065-1072), redactor-șef al revistei *Ramuri*, Craiova (1978-1992), director al Editurii *Scrisul Românesc*, 1990, membru al Academiei, 1991, iar în Octombrie același an redactor-şef la revista *Literatorul*, București, În Ianuarie 1992 devine doctor în filologie cu lucrarea „Insolitul ca energie creatoare“, ministrul Culturii (1993-1995).

În Singapore, îi publicasem o carte de versuri și am organizat un turneu al Teatrului craiovean condus de Emil Boroghină, cu Shakespeare și piesa *Iona*, interpret Ilie Gheorghe. Am obținut o invitație oficială, încât Marin Sorescu a venit în vizită ca ministrul culturii României. În același timp, am invitat un cvartet de coarde și am organizat o expoziție de pictură, unde au expus tablouri Marin Sorescu, Vasile Grigore și Done Stan.

Ne cunoșteam. Fusese coleg în Murgași în clasele a cincea și a șasea cu sora mea, care era premianta clasei. Apoi el a plecat la o școală militară. Eu abia intrasem în primele clase primare. Am făcut cunoștință în 1957. În vacanța de vară, liceenii murgășeni am jucat piesa într-un act a lui Jean-Baptiste Poquelin, zis Molière, „Sganarelle sau Încornoratul închipuit“. Mie mi s-a dat rolul valetului Gros-René, personaj drag autorului, îl interpreta chiar el, adesea.

Neştiutori în ale teatrului, noi am recitat textul în faţa ţăranilor, pe o scenă ridicată în curtea şcolii. Printre spectatori apăruse şi Marin Sorescu din Bulzeşti, împreună cu un coleg, ambii studenţi la Iaşi. Vom juca şi noi piesa aceasta, ne-a mărturisit el la sfârşitul reprezentaţiei, fostei sale colege, sorei mele, proaspătă profesoară de limba română şi mie. Noi o vedem altfel, a urmat el, iar actorii voştri, ce să zic… Viitorul dramaturg Sorescu nu mai continuase.

În 1965, a acordat autografe pe volumul de versuri intitulat *Poeme*. Eu eram student. I-am cerut să scrie câteva cuvinte pentru colega lui din Murgași, Elena. S-a uitat la mine uimit. A zâmbit și a scris ceva ca între colegi. Apoi ne-am apropiat. Locuiam aproape, eu pe Titulescu, el pe Grigore Alecsandrescu, lângă Spitalul de copii. A venit pe la mine împreună cu soția, Virginia Seitan, inginer tipograf la Cartea românească, unde lucre ca tipograf o verișoară de-a mea. Înainte de a mă muta și a fi aproape vecini, am depozitat la el, câteva luni, într-o magazine, o parte a mobilei.

În 1981, a fost interzis o vreme din cauza participării la mișcarea Meditația trascedentală. Acest caz și invidia unora la posibila primire a Premiului Nobel i-au indus se pare boala care l-a răpus.

Atunci l-am vizitat. Am parcat mașina Toyota 2000 Mark II chiar sub fereastra lui. Am sunat la poartă, ca de obicei. Avea doi dulăi ciobănești fioroși, care se potoleau abia când ieșea stăpânul din casă. Atunci nu a mai apărut la poartă. Au deschis fereastra, el și soția. Nu e bine să intrați în casă, ne-au povățuit. Eram și eu cu soția. Nu facem nimic rău, am zis tare, pentru a fi auzit de cine trebuia. V-am adus „Teatru modern chinez“, șapte piese. Au luat cartea, el cu ochii la mașină. E bună de mers cu ea după fete, a șoptit, la plecare. Vă dau cheile, am replicat, zâmbind. Du-i cartea și lui Valentin Silvestru, m-a sfătuit. I-am oferit-o. Criticul a publicat pe marginea ei o pagină întreagă în *România literară*.

În Sigapore, i l-am prezentat pe Tan Swie Hien, cel mai de valoare poet și pictor. Au devenit prieteni, și-au creionat reciproc portretul, iar Sorescu i-a tradus o carte de poezie. Tablourile lui Tan se vindeau cu peste o sută de mii de dolari. Avea propriul său muzeu, dedicat lui de un om de afaceri îndrăgostit de arta lui.

La o întâlnire cu studenții, pledoaria lui Marin Sorescu pentru poezie și o lume a artei a impresionat gazdele și a fost ovaționat la nesfârșit.

Ne-am revăzut când boala avansase. Era de o luciditate care stârnea emoție în cei de lângă el. A hotărât soarta manuscriselor și tot ceea ce voia să fie în posteritate, inclusiv o fundație cu premiu anual pentru poezie. Ultimele poezii dictate soției pe patul de spital, a cerut să poarte să fie strânse într-o carte, „Scară la cer". Virginia a numit-o Puntea, aflând că Virgil Carianopol, un poet oltean de alt calibru, tipărise o carte cu acest titlu. Irelevant. Sorescu știa cu siguranță. Se cuvenea ca ea să-i împlinească ultima dorință literară, alegerea, vrerea.

Creația lui Marin Sorescu reprezintă una dintre cele mai bogate și mai originale în literatura română de totdeauna. La el, ironia, ludicul și metafizicul se regăsesc într-o formulă stilistică unică. El a scris și a publicat trei sau patru duzini de cărți de poezie, o duzină de piese de teatru, romanele T*rei dinți din față*, *Viziunea viziunii*, *Japița*, vrei șase cărți de publicistică, unde se detașează un volum consistent de cronici literare scrise altfel, stil sugerat de titlul la prima vedere năstrușnic – *Ușor cu pianul pe scări*. A tradus poezii de Pasternak, Oterro, Vasko Popa, Jorge Padron, Tan Swie Hian și romanul *Petersburg* de Andrei Belîi. Sunt și alte cărți, poezie și jurnalistică, plus o listă lungă de poezii și teatru traduse și tipărite în toată lumea, într-o listă impresionantă. Același lucru cu studiile ce i s-au consacrat, încât pentru documentare m-am văzut obligat să apelez uneori la IA pentru orientare.

Marin Sorescu își construiește opera sub semnul unei lucidități evidente, cu care demitizează, reconfigurează și reumanizează marile teme ale culturii. Într-o epocă dominată de constrângeri ideologice, el își crează un univers literar autonom, în care spiritul său liber se exprimă cu umor de calitate, abia sugerat și întoarceri abracadabra, care nasc sensuri filozofice neașteptate.

Toți poeții și scriitorii lumii, începând cu Homer, cu Eminescu, sunt imitați. Ca Marin Sorescu este imposibil să scrii, pentru că se vede de la o poștă!

În poezie, Sorescu practică o estetică a exprimării directe, sincere. Totuși, sub aparența unui discurs familiar, aproape colocvial, se ascunde o meditație profundă asupra condiției umane, asupra fragilității existenței și asupra raportului dintre om și transcendență. Volume precum *Singur printre poeți* sau ciclurile din *La lilieci* propun o poetică a desacralizării, în care miturile culturale sunt coborâte în spațiul domestic, iar marile întrebări ale lumii sunt formulate cu o candoare ironică. Eul liric sorescian este un observator sceptic, capabil să transforme banalul în simbol și să extragă din cotidian o formă subtilă de metafizică. *La lilieci* reprezintă unul dintre cele mai originale proiecte poetice ale literaturii române contemporane, o veritabilă comedie umană rurală, în care Marin Sorescu transformă satul oltenesc într-un spațiu mitic, plin de umor, tandrețe și ironie. Sub aparența anecdotică a poemelor se ascunde o meditație subtilă asupra trecerii timpului, asupra fragilității existenței și asupra modului în care comunitatea își construiește propriile ritualuri, superstiții și povești. Sorescu reușește să surprindă esența lumii tradiționale fără idealizare, folosind un limbaj viu, colorat, în care oralitatea devine instrument artistic. În poemele sale din ciclul *La lilieci*, satul nu este doar un decor, ci un organism viu, cu propriile ritmuri de viață.

Dramaturgia, în special trilogia *Setea muntelui de sare* (*Iona*, *Paracliserul*, *Matca*), explorează limitele existenței printr-o estetică a absurdului. Aici, el dialoghează cu Beckett și Eugen Ionescu, dar păstrează o identitate profund românească. Personajele sale sunt proiectate în situații-limită, în spații închise sau simbolice, unde libertatea devine o iluzie, iar căutarea sensului capătă dimensiuni cosmice. *Iona* este o dramă existențială construită pe structura unui mit regândit de el. Marin Sorescu transformă povestea biblică într-o metaforă a condiției omului modern. Singurul personaj al piesei devine un simbol al omului prins în labirintul propriei conștiințe, incapabil să găsească o ieșire din cercul închis al întrebărilor fără răspuns. Înghițirea succesivă a unor pești tot mai mari nu este un eveniment fizic, ci o imagine a captivării într-un destin repetitiv, în care libertatea dispare cu totul.

Sorescu folosește un limbaj aparent simplu, dar încărcat de tensiune metafizică, iar tăcerile, pauzele și spațiul gol al scenei devin elemente dramatice esențiale. *Iona* nu este doar povestea unui om care caută o ieșire, ci drama unei umanități care se confruntă cu propriul vid interior, cu absurdul existenței și cu imposibilitatea de a găsi un sens definitiv. Finalul deschis, cu gestul de a tăia burțile peștilor până la infinit, sugerează că libertatea nu este un loc, ci un act de revoltă continuă împotriva limitelor impuse de lume și de sine.

Proza și eseurile completează portretul unui autor preocupat de mecanismele creației și de rolul artistului în lume. Sorescu privește realitatea cu un amestec de uimire și scepticism, iar scrisul devine pentru el un act de rezistență spirituală, o modalitate de a ordona lumea în felul său, prin ironie și imaginație, prin reducere la absurd. În paginile romanelor sale, observația fină coexistă cu reflecția filosofică, iar umorul nu anulează gravitatea, ci o potențează.

Ușor cu pianul pe scări îl dezvăluie pe el ca om și cărturar. Eseurile le-a scris în trenul care îl ducea la Craiova, să îngrijească revista *Ramuri*. Sunt pagini de analiză serioasă, profundă, privindu-i pe George Călinescu, Vasile Voiculescu, Noica, Cioran sau Borges și mulți alții. Sentințele inteligente și corecte sunt date în joacă, pe un ton glumeț, încât se citesc cu plăcere. Analizele literare îi permit reflecții despre condiția umană, despre rutină, despre micile absurdități ale vieții, punctuate de umor inteligent, subtil, uneori absurd.

În ansamblu, creația lui Marin Sorescu se distinge prin capacitatea de a transforma literatura într-un spațiu al libertății interioare, al interogației perpetue și al reinventării. Opera sa rămâne actuală nu doar prin temele abordate, ci și prin modul în care reușește să surprindă contradicțiile omului modern: între luciditate și speranță, între joc și tragedie. Sorescu nu oferă certitudini, ci deschide perspective; nu impune sensuri, ci invită la reflecție. Tocmai această ambiguitate fertilă conferă operei sale o modernitate durabilă și o forță de seducție care traversează generațiile.

Umorul lui Sorescu nu este veselie. E un zâmbet care apare atunci când cititorul începe să înțeleagă la ce se referă cu adevărat scriitorul și gânditorul Marin Sorescu. Situațiile sunt simple și chiar banale, dar tocmai acestea pun în evidență ideea care stă la baza creației respective. În ultimă instanță, în final intervine tristețea care face imposibil râsul.

Ironia lui funcționează ca o formă de luciditate. El nu dramatizează existența, dar nici nu o înfrumusețează. Abordarea directă nu se oprește aici, pentru că atunci când nu te aștepți tot eșafodajul este răsucit către o dimensiune filozofică.

Scriitor polivalent, originalitatea viziunii, spiritul sprințar și ironia subtilă traversează întreaga sa operă. El transformă teme grave în reflecții accesibile, marcate de umor, simplitate aparentă și profunzime autentică. Opera sa se construiește la granița dintre cotidian și metafizic, dintre joc și meditație, dintre absurd și luciditate.

El este unic nu numai în literature română, dar și pe plan European, în lume. Atunci când opera sa va fi mai bine cunoscută pe plan mondial, academiile și instituțiile care premiază se vor blama că el nu le-a luat în seamă, inclusive Academia suedeză, instituția care oferă premiul Nobel pentru literatură.

Fișa de creație complexă și modernă este fără doar și poate a unui geniu.

Prin 1980, eram la revista Contemporanul cu D.R. Popescu, Leu și alții. Care scriitor român va lua Premiul Nobel? a întrebat cineva. D.R.-ul a cerut să luăm câte o hârtie și să scrie fiecare ceea ce gândește. Toți au scris: Marin Sorescu! Peste ani, el și România erau favoriți.

Jurnalistul de prestigiu Florian Saiu scria, pe 22 Februarie 2022:

Numele lui Marin Sorescu (1936-1996), de la a cărui naștere aniversăm luna aceasta 86 de ani, figura în 1992 pe lista scurtă a candidaților la Premiul Nobel pentru Literatură. O scrisorică viermănoasă, semnată și expediată la Stockholm de Ștefan Augustin Doinaș, Mircea Dinescu și Ana Blandiana, a spulberat șansele autorului oltean. În situații asemănătoare au fost, de-a lungul timpului, Lucian Blaga, Tudor Arghezi ori Nichita Stănescu. Blestemul invidiei de esență românească pare să fie indestructibil, nici până în ziua de astăzi, când faimoasa distincție e aproape perimată, cultura noastră nefiind capabilă să-și susțină cu adevărat un vlăstar în cursa pentru câștigarea acestei etichete literare lucioase.

Grigore Vieru: **Doi mari vrăjmași are românul, mila pentru străini și ura pentru ai lui**.

Din Valea Brazilor, Aprilie 2026

Maria Diana POPESCU

Tuğrul Keskin – Un alchimist modern, care a ştiut să transmute plumbul existenţei şi istoriei în aurul pur al poeziei înalte

„Între două incendii“
Ediţie bilingvă,
în traducerea poetului
turcolog Marian Ilie

Tuğrul Keskin se conturează din start ca un poet al memoriei active, compasiunii şi rezistenţei prin cuvânt, care ne aminteşte prin poezie că avem dreptul de a continua, de a iubi, de a căuta sens chiar şi atunci când certitudinile s-au prăbuşit. într-o lume în care focul ameninţă să mistuie nu numai omenirea, ci şi poezia, fidelitate faţă de metaforă şi cuvânt a lui Tuğrul Keskin devine o formă de curaj. În lăuntrul său, luciditatea conviețuieşte cu tandreţea, revolta cu dorul, memoria cu dorinţa de viitor. Chiar dacă drumul său poetic traversează cenuşa, întunericul şi toamna târzie, el păstrează, până la capăt, amintirea zorilor în care copilul Tuğrul visa să creeze o lume nouă. Iată una dintre cele mai frumoase virtuţi ale poeziei lui Tuğrul Keskin: capacitatea de a rămâne demn, curajos într-o lume care ameninţă să dezumanizeze omul. Volumul „Între două incendii“ relevă un profil liric definit de o puternică conştiinţă artistică, profund ancorat în reflectarea marilor crize existenţiale: trecerea timpului, destrămarea lumilor familiare, violenţa istoriei, singurătatea, iubirea şi responsabilitatea faţă de cei vulnerabili. Tuğrul Keskin nu se mulţumeşte să contemple aceste realităţi de la distanţă. Le aduce în intimitatea camerei, în memoria copilăriei, în tremurul unei mâini, în tăcerea unei uşi închise, în imaginea unei mame, în chipul femeii iubite sau în destinul copiilor obligaţi să crească înainte de vreme.

Una dintre calităţile definitorii ale poetului este capacitatea de a transforma experienţa individuală într-o conştiinţă a suferinţei colective. Eul liric al lui Keskin îşi recunoaşte propriile răni, dar nu rămâne prizonierul lor. Din durerea personală se naşte privirea îndreptată spre ceilalţi, spre casele distruse, spre oamenii izgoniţi din locurile lor, spre copiii care îşi caută adăpost dincolo de hotare. În poemul dedicat copiilor ale căror trupuri sunt înghiţite de mările Egee şi Mediterană, poezia capătă o gravitate morală aparte. Poetul nu îngăduie ca suferinţa să devină o simplă ştire, iar moartea să se piardă în anonimatul statisticilor. El redă victimelor o prezenţă umană, chiar şi atunci când lumea pare să le fi abandonat. Sensibilitate lui Tuğrul Keskin se bazează pe o înţelegere profundă a vulnerabilităţii. Casele sale sunt arse, acoperişurile se prăbuşesc, drumurile se îndepărtează, şi nici măcar uşa către celălalt nu se mai deschide. Toate imaginile sale au forţă pentru că nu promit o consolare facilă, ci mărturisesc adevărul unei existenţe greu încercate.

Prin formula condensată „Între două incendii“, titlul volumului configurează axa semantică a întregului demers liric, proiectând imaginea eului poetic sfâşiat între determinările istorice şi cele lăuntrice, privat de certitudinea protecţiei, în acord cu mărturia însăşi a poetului: „tot ce-am trăit a fost între două incendii“. Între focul care mistuie şi cenuşa care păstrează urmele distrugerii, viaţa poetului Tuğrul Keskin continuă, poezia sa fiind o formă tenace de rezistenţă în faţa uitării. Poetul priveşte lumea cu luciditatea celui care îi cunoaşte rănile şi cu sensibilitatea celui care refuză să accepte că suferinţa ar putea avea ultimul cuvânt. Incendiul nu desemnează numai distrugerea materială, ci şi arderea interioară produsă de amintire, de pierdere, de istorie, de iubire. Şi totuşi, viaţa continuă. În poemul „Bucurie“, exclamaţia „Trăim dragă, trăim!“ este o declaraţie de fidelitate faţă de existenţă. Bucuria nu este naivă, nici neatinsă de amărăciune. Ea se naşte din acceptarea faptului că viaţa cuprinde deopotrivă suferinţă, trudă, apropiere şi speranţă. În această capacitate de a ţine împreună contrariile se află una dintre cele mai valoroase dimensiuni ale poeziei lui Keskin. El nu separă lumina de umbră, iubirea de teamă, frumuseţea de rană. Lumea sa nu este alcătuită din certitudini simple, ci din tensiuni fertile.

Iubirea ocupă un loc esenţial: nu este doar sentiment, este putere de transformare şi de creaţie. Sosirea fiinţei iubite schimbă anotimpurile, aduce mările în casă, modifică geografia interioară a poetului care aşteaptă. în „Precursorii schimbării“,

repetiția „că ai venit tu“ capătă valoarea unei incantații: prezența celuilalt reorganizează lumea și face posibilă o nouă relație cu existența. Iubirea îi redă poetului accesul la joc, la imaginație, la poemul încă nescris. Ea nu șterge trecutul, nici nu vindecă definitiv rănile, dar le schimbă rezonanța. Lupii răniți din lăuntrul poetului nu mai urlă cu aceeași intensitate. Această viziune asupra iubirii este cu atât mai convingătoare cu cât poetul nu o idealizează. Uneori, poetul păstrează iubirea numai în memorie, în imaginea unui chip sau în dorința de a ajunge la ușa celuilalt. Alteori, cei doi ard „la același foc“, deși se află în locuri diferite. Keskin surprinde astfel o formă matură de apropiere: legătura nu anulează separarea, dar poate face ca distanța să nu devină înstrăinare absolută. O altă trăsătură remarcabilă a scrisului său este forța memoriei concrete. Poetul nu evocă trecutul prin abstracțiuni, ci prin obiecte și locuri încărcate de viață: sofa, masa, fețnicul, ceasul oprit la douăsprezece, cufărul cu miros de naftalină, fereastra crăpată, soba lângă care mama pregătise un loc. Aceste obiecte nu sunt simple decoruri. Ele păstrează urmele celor care au trecut prin încăperi și ale lumilor care nu mai pot fi recuperate în întregime. În poezia lui Keskin, casa devine o arhivă afectivă, iar lucrurile obișnuite dobândesc demnitatea unor martori. Ceasul defectat, care se oprește la aceeași oră, concentrează simbolic această relație cu timpul. Copilăria se află sub zăpadă, sub acoperișurile amenințate de prăbușire, dar nu dispare. Ea revine în amintirea jocurilor, a genunchilor juliți, a alergării cu cercul și a entuziasmului de a crea o lume nouă.

Dimensiunea socială și istorică a volumului se întâlnește în această explorare a memoriei. Războiul nu apare numai prin arme, bombe, soldați morți și orașe însângerate, ci și prin modificările pe care le produce în intimitatea oamenilor. În poemul în care sângele din Bagdad continuă să fragmenteze somnul, violența colectivă și amintirea erotică se ating fără să se anuleze reciproc. în mijlocul devastării, chipul femeii iubite continuă să existe. Această alăturare nu diminuează gravitatea războiului; dimpotrivă, arată tot ceea ce războiul amenință să distrugă: frumusețea, tandrețea și posibilitatea unei vieți împărtășite. În spatele acestor imagini se află poetul atent la felul în care istoria pătrunde în om și îl transformă. Eul său se recunoaşte în frici, în morți, în rănile lăsate de generațiile anterioare. Deși zilele sunt întunecate și pădurile ard, poetul continuă să-și imagineze lucruri mari pentru propria viață. Această aspirație, departe de a fi un optimism facil, este un act de fidelitate față de posibilitatea viitorului. Adevărata noblețe a poetului se află tocmai în refuzul de a confunda luciditatea cu disperarea. Tuğrul Keskin vede ruinele, dar nu se limitează la inventarierea lor. El caută sursa durerii, întreabă ce se află în spatele tăcerii și denunță acele puteri care încearcă să pună pumnul în gura oamenilor. Vocea sa poetică este o voce a demnității: nu pretinde că poate repara singur lumea, dar refuză să accepte că răul ar trebui să rămână fără mărturie. De aici importanța pe care o capătă poezia în universul său. Ea este, simultan, căutare, mărturisire și încercare de salvare. Imaginea viorii sparte, dar încăpățânate și neobosite, poate fi citită ca o emblemă a creației lui Keskin. Instrumentul este deteriorat, însă sunetul său continuă să spună povestea unui trecut frumos, dar plin de răni. Poetul se teme că orașele sale vor arde, că din poeziile devenite cenușă nu va mai rămâne nici măcar o epavă. Mărturisirea că trebuie să se „răscumpere pentru poezie“ în fiecare zi adaugă portretului său o dimensiune etică: încercarea de a-și recâștiga propria identitate în pofida exilului, a oboselii și dezordinii lumii.

Stilistic, universul lui Tuğrul Keskin se remarcă prin acumulări de imagini, revenirea repetată a anumitor motive și treceri neașteptate între realitatea cotidiană, memoria personală și geografia istoriei. Râurile, mările, focul, cenușa, păsările, animalele rănite, casele și ușile reapar ca repere ale unei conștiințe în permanentă căutare. Forța volumului se află în mare măsură în ecoul dintre imagini: un foc răspunde altui foc, o ușă închisă contrazice o invitație, un copil reapare în călătorul de mai târziu, iar o barcă fragilă devine speranța de a nu pierde totul în cenușă.

Poemul „Bucurie“ deschide volumul ca o celebrare a vieții în doi. Vorbim de bucuria născută dintr-o conștiință acută a suferinței, din sentimentul unei geografii tulburate, din acceptarea lucidă a unei existențe în care frumusețea și amărăciunea nu se exclud, ci coexistă. Poemul începe cu adresarea tandră, „Dragă“, urmată de o imagine geografică încărcată de semnificații: „lângă noi în dreapta e Asia“, în timp ce, „alături în stânga“, se află „Fluviul și calea pribegiei“, „Ce frumos e, iată, trăim“. Verbul a trăi desemnează nu doar faptul biologic al existenței, ci şi o formă de recunoaștere și de rezistență. Spațiul nu este un simplu decor. Asia, fluviul și drumul pribegiei alcătuiesc o hartă interioară, în care apartenența şi rătăcirea, stabilitatea şi plecarea se ating. Repetiția „Trăim dragă, trăim!“ are ceva dintr-o rostire de încurajare, o mărturisire făcută în fața fragilității. Cea mai puternică imagine a poemului este a drumului „noroios“ care străbate „tarlalele noastre“. Şi totuşi „Măslinele tot trebuie scuturate“ –

concentrează o întreagă etică a existenței. Munca trebuie continuată, roadele trebuie culese, viața își revendică dreptul de a merge mai departe chiar și în condiții neprielnice. Printr-o afirmație aparent modestă, dar de o remarcabilă densitate umană, Tuğrul Keskin exclamă: trăim. între bucurie și tristețe, între pământul cunoscut și calea pribegiei, între noroiul drumului și rodul care trebuie cules, existența sa continuă. Chiar dacă această continuitate nu promite salvarea, ea păstrează ceva esențial: posibilitatea de a privi lumea cu uimire și de a-i spune ființei iubite, în ciuda tuturor durerilor, că sântem încă aici, împreună.

„Ceasul defectat la ora douăsprezece – astăzi, înainte ca tu să vii – Uite colo o aripă de fluture atins, necăjit pe o frântură de mal trist şi poluat acest trandafir această sofa această masă, acest feşnic, plângând neâncetat lângă colţ lumânarea arzând a sinucidere întotdeauna a existat acest cufăr cu miros necruţător de naftalină trestiile, spun eu, cele rememorând apele adânci cele patru anotimpuri amintind de copiii în transformare iarna, vara, primăvara şi toamna imens nesfârşit e-ntunericul veşted mereu în pictura lui Kemalçağrı zăpada ce vine curgând dinspre Ararat este albă, cernută îmbibatele acoperişuri de sub zăpadă se vor prăbuşi-ntr-o zi acolo e copilăria mea, sub ierni e copilăria mea... mă opream, braţele mi se tăiau din umeri ca o frunză de toamnă mă-ngălbeneam, mă opream, mă opream masca din spate, Africa, iată, e tristă Mediterana se consolează în tăcere în mijlocul încăperii. Ah! plăpândul băiat care prindea peşte care distila mările precum vinul alb de curmale privea trist de acolo, de sub şapca sa“

Superba curgere de metaforă şi inspiraţie ne introduce într-un spațiu apăsător, populat de obiecte care par să fi absorbit tristețea, de amintiri înghețate și de copilăria asupra căreia timpul a așezat un strat greu de zăpadă. La Tuğrul Keskin, bucuria de a trăi și conștiința devastării nu se exclud, se luminează reciproc. Versul „imens nesfârșit e-ntunericul“ extinde suferința dincolo de încăpere. Întunericul nu mai este o stare trecătoare, devine o dimensiune fără margini, un spațiu în care memoria, prezentul și amenințarea viitorului se suprapun. Referirea la pictura lui Kemalçağrı adaugă poemului o dimensiune vizuală: lumea pare surprinsă într-un tablou veșted, în care vitalitatea culorilor s-a retras. Unul dintre centrele de greutate ale poemului este Araratul, muntele spre care se îndreaptă zăpada ce vine „curgând“. Imaginea este paradoxală: zăpada, asociată de obicei cu liniștea și puritatea, capătă mișcarea unei curgeri, aproape asemenea unui fluviu care coboară dinspre înălțimi. Albul ei este „cernut“, însă această puritate aparentă nu oferă protecție. Dimpotrivă, acoperișurile îmbibate se vor prăbuși într-o zi. Frumusețea peisajului poartă în sine amenințarea dezastrului, iar albul devine culoarea unei apăsări care crește până când structurile n-o mai pot suporta. În acest peisaj se află copilăria eului liric: „acolo e copilăria mea, sub ierni e copilăria mea...“. Repetiția transformă amintirea într-o mărturisire persuasivă. Copilăria nu este recuperată ca vârstă luminoasă, este descoperită sub povara iernilor, îngropată într-un strat de frig și de timp. Ceea ce a trăit poetul nu rămâne în urma sa ca o etapă încheiată. Continuă să existe sub prezent, asemenea unei case ale cărei acoperișuri amenință să cedeze. Corpul însuși pare să cedeze sub presiunea acestei memorii: „brațele mi se tăiau din umeri“, iar eul liric se îngălbenește „ca o frunză de toamnă“. Oprirea, repetată de trei ori prin verbul „mă opream“, reproduce la nivelul ritmului blocajul ceasului de la început. Timpul oprit și corpul oprit se oglindesc reciproc. Nu este doar imposibilitatea de a înainta, este pierderea treptată a forței de a participa la propria existență. Apoi, spațiul poemului se lărgește din nou. Africa, apărută ca o „mască din spate“, este tristă, iar Mediterana se consolează „în tăcere în mijlocul încăperii“. Continentele și marea pătrund în interiorul casei, răsturnând proporțiile obișnuite dintre spațiul intim și geografia lumii. Camera devine teritoriu al memoriei în care distanțele se desființează: muntele, continentele și marea coexistă cu obiectele domestice, ca și cum întreaga lume ar încăpea într-o singură conștiință rănită, într-o singură cameră. Această geografie fragmentată oferă imaginea unei lumi în care nimic nu mai rămâne complet în afara suferinței. Natura, istoria personală și obiectele cotidiene par atinse de aceeași melancolie. Spațiul nu este doar traversat de crize; el însuși a devenit purtătorul lor. Ultima imagine readuce totul la figura unui copil: „plăpândul băiat care prindea pește“, care „distila mările precum vinul alb de curmale“. Iată o construcție metaforică și comparativă de o mare bogăţie plastică și semantică! O metaforă amplă a purificării, transformării și esențializării, care păstrează o urmă de frumusețe într-un poem dominat de degradare. Marea poate fi trecută printr-un proces imaginar de distilare, asemenea unei experiențe care încearcă să extragă esența din imensitate. Băiatul privește însă „trist de acolo, de sub șapca sa“. El nu este doar un personaj al trecutului, este imaginea vulnerabilă a eului care a rămas captiv în propria copilărie.

„iar acest nou secol e reglat după el să aducă înfrângeri undeva, alături, mie mi-a recidivat iubirea, e entuziastă de lângă mine oamenii înfricoșați privesc cu curaj tot ce-am trăit a fost între două incendii nevoiașa viață a mea ce-și face simțit de departe damful aș sta cocoțat pe marginea acestei măsuțe de cafea ca paharul de rachiu aburit de nesfârșitul fum de țigară amarul, mi-aș plânge amarul cufundându-mă-n amintiri oglinda asta ce arată tot iubiri stinse așa stătea, fără lucire stătea pe perete comunist rănit, această medalie ce-și pierde cu timpul luciul ulcica de colo, cine știe din ce secol e apa din ea, ceasul de acolo se defecta tot la ora douăsprezece sabia din colț adevărată din ce război barbar este palpitantă ca viața mi-era inima, așa de trist palpita un ocean secat, ochii mei luna o priveau ochii mei, spuneam ochilor tăi nesățioși într-o zi îmi voi lua lumea în cap și voi pleca pe drumuri îndepărtate, ca un călător supărat spre râuri de departe, lacuri de departe, mări de departe, departe... înainte ca tu să vii astăzi.“

Iată momentul în care titlul volumului „Între două incendii“ încetează să fie o formulă enigmatică și devine o cheie de lectură explicită. Versul „tot ce-am trăit a fost între două incendii“ concentrează retrospectiv și neliniștea din poemul precedent, și fragila bucurie a celui dintâi. Apare aici o tensiune interesantă: iubirea „a recidivat“, în vreme ce secolul pare programat să aducă înfrângeri. Istoria și biografia intimă se desfășoară simultan, dar în direcții opuse. În jur, oamenii sunt înfricoșați. În interior, iubirea își regăsește entuziasmul. Versurile acestea par să cuprindă însăși experiența fundamentală a volumului: „tot ce-am trăit a fost între două incendii“. Dacă primele două poeme ne-au introdus în alternanța dintre bucuria de a trăi și melancolia unei memorii apăsătoare, aici, tensiune primește o formulare directă. Existența nu se desfășoară într-un timp liniștit, ci într-un interval delimitat de catastrofe. Versul-titlu: „tot ce-am trăit a fost între două incendii“ schimbă scara discursului. Nu mai este vorba despre un moment personal sau despre o anumită etapă a vieții, ci despre retrospectiva care îmbrățișează întreaga existență. Incendiile devin bornele unei biografii trăite sub amenințarea distrugerii. între ele se află iubirile, amintirile, obiectele și gesturile cotidiene, toate fragile, toate susceptibile să dispară. în această atmosferă, măsuța de cafea, paharul de rachiu și fumul de țigară alcătuiesc decorul unei intimități masculine obosite, în care melancolia se consumă prin gesturi repetate, iar conștiința poetului își caută locul printre lucrurile încărcate de trecut.

Oglinda, obiect central în poezie, „arată tot iubiri stinse“. în loc să reflecte chipul prezentului, ea păstrează resturile vieții afective. Faptul că stă „fără lucire“ pe perete o transformă într-un simbol al memoriei epuizate, incapabile să restituie strălucirea experiențelor pe care le-a înregistrat. Oglinda nu mai este instrument al recunoașterii de sine, ci o suprafață a pierderii: poetul se privește prin ceea ce nu mai există. în jurul ei, obiectele alcătuiesc un mic muzeu al timpului. Medalia fără luciu, ulcica ce păstrează apă despre a cărei vechime nu se știe nimic, iar sabia din colț trimite către un război barbar, rămas fără o identificare precisă. Istoria intră în încăpere sub forma unor relicve. Ideologiile, războaiele și vechile răni nu sunt evocate printr-o expunere istorică, ci prin obiecte care au supraviețuit celor ce le-au dat cândva sens. Ceasul care „se defecta tot la ora douăsprezece“ reia aproape identic imaginea din poezia precedentă. Reapariția lui sugerează că nu avem de-a face cu un simplu detaliu de decor, ci cu un motiv recurent al volumului. Timpul se blochează într-un punct fix, iar această oprire leagă încăperea prezentă de copilăria îngropată sub ierni, evocată anterior. Cele două poeme se luminează reciproc: dacă în precedentul ceasul defectat introducea o lume suspendată, aici el face parte dintr-o colecție de obiecte istorice și personale care împiedică trecutul să devină cu adevărat trecut. Istoria mare și istoria intimă se întâlnesc în aceeași oprire poetică a timpului. Versul „Ochii tăi nesățioși“ readuce prezența ființe iubite. Iubirea nu dispare, dar nici nu reușește să elibereze eul de povara memoriei. Aici se naște una dintre mișcările decisive ale poemului: „Într-o zi îmi voi lua lumea în cap și voi pleca“. Expresia colocvială contrastează cu amploarea spațiilor care urmează: râuri, lacuri și mări îndepărtate. Plecarea poate fi citită ca dorință de evadare sau ca reacția a poetului care nu mai poate suporta închiderea trecutului în aceeași încăpere, unde obiectele, istoria și amintirile s-au acumulat până la sufocare. Tuğrul Keskin construiește imaginea unei supraviețuiri care continuă cu toate rănile ei. Și totuși, iubirea „recidivează“, inima continuă să bată, iar poetul își imaginează drumuri spre ape îndepărtate. Iată, aici se află sensul cel mai profund al titlului: Între două incendii nu se găsește pacea, ci intervalul fragil în care viața mai poate iubi, își poate plânge pierderile și mai poate visa la plecare. Se conturează tot mai mult ideea că Tuğrul Keskin explorează condiția omului care își trăiește iubirea și își poartă memoria într-o istorie a înfrângerilor. Între distrugere și speranță, poezia devine spațiul în care viața își păstrează dreptul de a continua.

„...noiembrie şi-a-mprăştiat mirosul Araratul a trimis zăpezi, că ai venit tu Nilul a curs până la noi în casă numai tu, floare de pe povârniş ne-ai venit ca oaspete că ai venit tu, din casa noastră deja nu se mai înalţă zmeie un tobogan, un titirez, bilele şi cercul, mâna obosită de furat prune, genunchiul sângerând de la căzătură ramuri de salcâm printre străzi, precursori ai schimbării că tu ai venit, mările au venit călătorind pe ocean au trecut faetoane împodobite cu cingători că ai venit tu dulceaţa, vata de zahăr, halvaua, gândurile unei păsări au dispărut tiranic din viaţa noastră, iubirea s-a cuibărit în batistă turturica supărată de pe acoperiş, râma care pleacă de lângă mine ai venit tu, creaturile s-au amestecat între ele“

Din nou, Tuğrul Keskin construieşte unul dintre cele mai surprinzătoare tablouri ale transformării prin iubire. Dacă în poemele precedente eul liric era prins între înfrângeri, amintiri apăsătoare şi dorinţa unei plecări spre depărtări, aici venirea iubitei modifică ordinea universului, modifică ordinea întregii lumi, cu preţul dispariţiei unor bucurii vechi. Soarele îşi schimbă raportul cu lumea, noiembrie îşi răspândeşte mirosul, Araratul trimite zăpezi, iar Nilul ajunge până în interiorul casei. Iubirea devine un eveniment cosmic, o forţă care pune în mişcare continentele, anotimpurile şi apele. Repetiţia formulei „că ai venit tu“ constituie principiul de organizare al poemului. Are ceva dintr-o incantaţie, dintr-o rostire care încearcă să surprindă amploarea unei schimbări imposibil de explicat printr-o singură imagine. Venirea fiinţei iubite este invocată ca motiv al transformărilor, iar lumea pare să răspundă prezenţei ei printr-o succesiune de fenomene. Nu mai avem de-a face cu un eu liric care contemplă tristeţea, ci cu unul care încearcă să înţeleagă cum poate o întâlnire să schimbe percepţia întregii existenţe.

Primele versuri reunesc două repere geografice şi simbolice puternice: Araratul şi Nilul. Muntele trimite către înălţime, zăpadă şi o memorie arhaică a locului, în vreme ce fluviul evocă o curgere amplă, traversarea unor spaţii şi continuitatea vieţii. Faptul că Nilul „a curs până la noi în casă“ răstoarnă graniţa dintre lumea exterioară şi interiorul domestic. Apele îndepărtate nu mai rămân în geografia lor. Pătrund în spaţiul intim, ca şi cum iubirea ar putea anula distanţele. Casa devine punct de întâlnire al lumii, intimitatea se deschide către o geografie fără margini. Versul „numai tu, floare de pe povârniş ne-ai venit ca oaspete“ introduce o imagine de fragilitate. Aici începe latura melancolică a poemului. Venirea iubirii marchează o schimbare de vârstă, de percepţie, iar ceea ce se câştigă prin noua experienţă afectivă este însoţit de pierderea unei libertăţi anterioare: „din casa noastră deja nu se mai înalţă zmeie“.

Versul „iubirea s-a cuibărit în batistă“ reprezintă unul dintre nucleele lirice de intensă expresivitate artistică ale poemului. în loc să ocupe un spaţiu grandios, iubirea se instalează într-un obiect mic, intim. Batista poate fi asociată cu apropierea corporală, cu lacrimile, cu gesturile cotidiene sau cu amintirea unei prezenţe. Verbul „s-a cuibărit“ sugerează protecţie şi fragilitate, ca şi cum iubirea ar fi o fiinţă mică, în căutarea unui adăpost. Imaginea concentrează, într-un singur obiect, contradicţia întregului poem: o forţă capabilă să aducă Nilul în casă se refugiază, în cele din urmă, într-o bucată de pânză.

„ai venit tu, raţele sălbatice, turturelele un gol puţin îndepărtat, semiântuneric cu poeziile lor poeţii sunt tovarăşi de departe, de foarte departe şi-au adus aminte de jocuri, tablouri, linii ne-au descusut vieţile rănite şi au venit că tu ai venit, cărţile îşi deschid foile-frunze de un verde pal foile lor, dar cărţile tot ţie ţi le deschid supărată maşina de scris, pixul aşteptând pe masă poemul ce aşteaptă să fie scris de deasupra amărâtelor lumi ţie îţi zâmbesc, la tine privesc, ţie îţi dedică iubirea, doar ai venit a curs o vară înăuntru, o toamnă s-a instaurat în casa noastră ai venit, în mine deja nu mai urlă lupii răniţi.“

Dacă mai înainte iubirea aducea mările în apropierea casei, schimba anotimpurile şi modifica ordinea lumii vii, acum ea pare să transforme însăşi posibilitatea de a scrie. Păsările, poeţii, cărţile şi instrumentele scrisului intră într-o mişcare comună, ca şi cum sosirea celuilalt ar fi trezit nu doar sensibilitatea eului liric, ci şi memoria culturală prin care acesta încearcă să-şi înţeleagă existenţa. Verbul „şi-au adus aminte“ introduce tema memoriei, prezentă în toate poemele parcurse până acum. Dar aici, amintirea nu se limitează la copilăria pierdută sau la iubirile stinse. Ea cuprinde „jocuri, tablouri, linii“, elemente care trimit simultan spre experienţa personală, spre reprezentarea artistică a lumii. Imaginea cea mai sugestivă este aceea a poeţilor care „ne-au descusut vieţile rănite“. Poeţii nu sunt nişte martori îndepărtaţi, ei participă la o operaţie delicată şi dureroasă: desfacerea rănilor pentru ca ele să poată fi văzute şi înţelese.

Cărţile îşi deschid „foile-frunze de un verde pal“, operează o fuziune conceptuală între poezie şi natură, unde pagina tipărită capătă vitalitatea şi prospeţimea unei structuri organice. Cartea nu mai este un obiect inert, depozitar al unor experienţe trecute, ci un organism care se deschide şi respiră. Există aici o schimbare de perspectivă. Cărţile îşi

deschid paginile în fața ființei iubite, iar instrumentele scrisului așteaptă un nou început. Mașina de scris este „supărată“, pixul așteaptă pe masă, iar poemul așteaptă să fie scris. Personificarea acestor obiecte prelungește procedeul întâlnit în poemele anterioare, unde oglinda, ceasul și alte obiecte păstrau urmele unei lumi rănite. Diferența este că aici ele nu mai sânt martori ai degradării. Chiar dacă mașina de scris pare încă nemulțumită, iar poemul nu a fost încă așternut pe hârtie, instrumentele creației sunt pregătite pentru o nouă întrebuințare. Din nou, ființa iubită pare să ofere un punct de stabilitate într-o existență dominată de înfrângeri, amintiri și dorința de a fugi. Ea devine centrul temporar în jurul căruia se reorganizează lumea interioară.

Versul „a curs o vară înăuntru, o toamnă s-a instaurat în casa noastră“ reia motivul anotimpurilor, dar îi schimbă direcția. în „Precursorii schimbării“, anotimpurile și apele erau transformate de sosirea celuilalt; aici, vara și toamna par să curgă chiar în interiorul eului liric și al casei. Faptul că ambele se succed în același spațiu arată că iubirea nu suspendă timpul și nici nu elimină ambivalența existenței. Finalul aduce una dintre cele mai expresive imagini ale întregului grup de poeme: „ai venit, în mine deja nu mai urlă lupii răniți“. După ceasul defectat, oceanul secat, medalia fără luciu și viețile descusute, lupii răniți concentrează într-o imagine animală suferința interioară. Poetul nu spune că lupii au dispărut, că rănile s-au închis sau că trecutul a fost uitat. Spune numai că urletul lor a încetat. Această nuanță face ca versul să fie mult mai profund decât o simplă declarație de fericire. În această perspectivă, poezia devine un act de reașezare interioară. Poeții îndepărtați își amintesc, cărțile își deschid foile, instrumentele scrisului așteaptă, iar poemul se pregătește să se nască. Toate aceste imagini converg către o idee salvatoare: după o lungă experiență a rănirii, limbajul își poate recăpăta funcția creatoare. Nu pentru că ar putea repara totul, ci pentru că face posibilă o altă relație cu ceea ce a fost trăit.

„cum să fie descrise astăzi, din casa ta, celelalte case ale tale, case, corpuri pârjolite cum să fie descrise ruinele una cu pământul spaima de pe sofale, golul de pe sofale în casele cu cărămizile împrăștiate de parcă un vulcan ar fi irumpt înlăuntru și în afara fiecăreia din ele durerile și suferința au pus stăpânire pe porțile trandafirului nu se poate trece de murdărie, de foc, de chin drumurile-s departe, drumurile-s departe, drumurile-s departe pe drumurile îndepărtate sângele curge spre frățietate cum să fie descrisă acum această orbire această surzenie cum să fie descrisă, Valéry se adunară și-și puseră deoparte gândurile șacalii, viperele, soldații morți iar cravașele, paturile puștilor, bombele cu fragmentație camuflară mai multe rele, tot mai multe rele locul pernelor moi din brațele mamelor l-au luat pietrișurile, stâncile, pietrele de mormânt“

Până acum am urmărit felul în care istoria, memoria și iubirea se întâlnesc în conștiința individuală a lui Tuğrul Keskin. În acest poem, suferința iese din interiorul său și ocupă casele, străzile, drumurile și trupurile. Ruinele nu mai sunt doar metafore ale unei memorii rănite. Ele alcătuiesc un peisaj al distrugerii colective, în care locuirea însăși devine imposibilă. Avem în față unul dintre poemele esențiale pentru înțelegerea volumului. Tuğrul Keskin părăsește spațiul melancoliei individuale și se confruntă direct cu devastarea unei lumi locuite. Întrebarea care deschide textul – „cum să fie descrise astăzi, din casa ta, celelalte case ale tale“ – conține deja o ruptură profundă între locul din care se privește și realitatea care trebuie descrisă. Casa prezentă devine punctul conștiinței obligate să privească alte case distruse, alte spații ale intimității transformate în ruine. Această extindere a apartenenței reprezintă una dintre mișcările morale importante ale volumului. Eul liric nu se mulțumește să privească ruinele de la distanță, ca pe un spectacol al nenorocirii altora. încearcă să le integreze într-o conștiință a solidarității, chiar dacă această apropiere nu-i oferă acces deplin la suferința celor afectați. Keskin nu descrie în detaliu suferința, el arată cum aceasta se imprimă în obiectele cotidiene. Prin această tehnică, devastarea capătă o dimensiune intimă: tragedia nu se petrece numai pe străzi sau pe câmpul de luptă, ci și acolo unde oamenii ar fi trebuit să fie în siguranță. Comparația caselor cu un spațiu în care „un vulcan ar fi irumpt/ înlăuntru și în afara fiecăreia din ele“ amplifică imaginea distrugerii. Vulcanul, forță naturală capabilă să răstoarne peisaje întregi, pare să fi pătruns simultan în interiorul și exteriorul locuințelor. Distincția dintre adăpost și primejdie se desființează. Nu mai există un interior protejat de un exterior amenințător, deoarece violența a contaminat ambele spații. Casa nu mai poate opri dezastrul; ea însăși devine locul în care dezastrul se manifestă. în acest peisaj, durerile și suferința au pus stăpânire pe „porțile trandafirului“, o imagine superbă, ce introduce o notă de fragilitate într-un text dominat de ruine și foc. Trandafirul evocă frumusețea, viața și deschiderea, dar porțile sale sunt acum ocupate de suferință. Imaginea sugerează că până și accesul către ceea ce este viu și frumos a fost compromis.

Versul „nu se poate trece de murdărie, de foc, de chin“ alcătuiește un prag al suferinței. Murdăria

contaminează spațiul, focul îl distruge, iar chinul numește experiența umană care rezultă din această devastare. Nu se poate trece dincolo de ele, iar această imposibilitate transformă drumul într-o problemă morală și existențială. Un contrapunct apare în versul „pe drumurile îndepărtate sângele curge spre frățietate“. Sângele însemnă rană și moarte, însă curgerea lui „spre frățietate“ introduce ideea unei solidarități care depășește granițele. Poemul nu estetizează suferința, nici nu pretinde că violența ar putea produce automat fraternitate. El exprimă mai curând nevoia ca, dincolo de distanțe și de distrugere, oamenii să poată recunoaște în suferința celorlalți o responsabilitate comună.

Întrebarea adresată lui Valéry – „cum să fie descrisă acum această orbire, această surzenie“ – mută problema din planul reprezentării ruinelor în cel al conștiinței morale. Prezența numelui Valéry deschide o posibilă conversație cu tradiția literară și intelectuală. În această lumină, versurile despre șacali, vipere și soldați morți introduc o enumerare în care amenințarea animală se amestecă cu moartea produsă de om. Alăturarea trebuie citită ca o acumulare de imagini ale unei lumi în care primejdia, agresivitatea și moartea ocupă același câmp vizual. Apar aici cravașele, paturile puștilor și bombele cu fragmentație, obiecte ale violenței care depășesc orice ambiguitate simbolică. Războiul intră în poem prin instrumente concrete, iar acumularea lor face ca distrugerea să pară sistematică, repetitivă, greu de cuprins.

Ultimele versuri readuc devastarea la un nivel intim și dureros: „locul pernelor moi din brațele mamelor l-au luat pietrișurile, stâncile, pietrele de mormânt“. Imaginea pune față în față două forme de atingere. Pernelor moi și brațelor materne, asociate protecției, căldurii, le iau locul pietrele, materie rece și dură a distrugerii și a morții. Nu este amenințată numai casa, ci însăși posibilitatea unui copil de a fi ținut în brațe și protejat. Prin această imagine finală, poemul atinge punctul de maximă intensitate afectivă. Nu doar armele și ruinele aduc războiul în poem, ci și dispariția gestului matern – cea mai elementară imagine a siguranței umane. În contextul volumului, acest poem aduce o schimbare decisivă de perspectivă. Incendiul nu mai este doar metafora unei biografii afective sau a unei memorii traumatizate. El se apropie de realitatea materială a războiului, de casele distruse, de arme și de corpuri. Dacă în poemele anterioare obiectele păstrau urmele trecutului, aici locuințele sânt ele însele transformate în ruine, iar lucrurile domestice sânt deposedate de funcția lor protectoare. în fața acestei realități, întrebarea „cum să fie descrise“ rămâne fără un răspuns definitiv. Tocmai lipsa unei soluții face poemul convingător. Poetul nu pretinde că limbajul poate repara casele sau poate reda celor morți viața. Poezia devine astfel o formă de mărturie și de refuz al indiferenței. Incendiile nu mai pot fi citite numai ca metafore interioare, pentru că poemul deschide explicit perspectiva unei istorii în care casele și vieţile distruse necesită solidaritate.

„Se-aude iarăși din munți cerbul rănit dincolo de piscuri, ești obosit că ai alungat un vis noaptea plutește tot fără îndurare, murdară Sultano, în gravurile tale caii au picioare lungi, nimic de zis între vis şi adevăr este un fluviu fără deltă întreabă-l, zic, pe fluviul acela, spune-i de tinerețea mea ah, să păşeşti iarăşi pe malurile fluviului ținându-l de mână pe apostolul copilului meu sau al evadatului din temnița din Famagusta îmi reazem fața de geamul crăpat al ferestrei din spate tu ar trebui să te afli în incendiul chipului meu în timp ce-mi mângâi copilul, părul lui, trebuie că dormi trebuie că doarme acel oraș departe de amândoi în odăi nu încape singurătatea bărbaților cu inima întunecată de minciunile pe care le spun în cafenelele de la șes cu glas stins și prefăcut, dar cu purtare de adolescenți nu-mi place deja să vorbesc, sunt îndurerat de lipsa de interes a Trandafirului n-am cum să povestesc nopțile mele fără de lampă iernile nu pot să dorm trebuie să mă cumpăr pe mine însumi în fiece zi să mă răscumpăr pentru poezie“

Dacă în poemul anterior casele pârjolite și obiectele războiului împingeau poezia spre mărturia colectivă, aici distrugerea revine în interiorul unei conștiințe singuratice. Rămân munții, fluviul, incendiul și orașul îndepărtat, dar centrul de greutate se mută spre oboseala de a trăi, spre relațiile care nu mai pot fi reparate prin simpla apropiere și, în final, spre costul personal al poeziei. Poemul se deschide cu un sunet care vine din depărtare: „Se-aude iarăși din munți cerbul rănit“. Nu vedem animalul, îi auzim suferința. Durerea se anunță înainte de a deveni imagine, ca și cum întreaga lume a poemului ar fi organizată în jurul unei răni care nu se lasă privită direct. Adverbul „iarăși“ sugerează revenirea unei suferințe mai vechi, a unui rău care nu s-a încheiat, ci își reia periodic glasul. Cerbul rănit este imaginea vulnerabilității, ecoul celorlalte ființe din volum: copilul amenințat de istorie, lupii răniți din interiorul eului, oamenii ale căror case au fost transformate în ruine.

Versul „între vis și adevăr este un fluviu fără deltă“ concentrează una dintre imaginile de forță ale poemului. Fluviul devine frontieră, dar și o memorie în mișcare. Eul îi cere să-i fie martor: „spune-i de

tinerețea mea“. Nu îi cere să-i redea tinerețea, ci să vorbească despre ea, să confirme că a existat. Această nevoie de mărturie capătă o formă aproape ritualică în dorința de a păși din nou pe malurile fluviului, ținând de mână „apostolul copilului meu sau al evadatului din temnița din Famagusta“. Apostolul și evadatul aparțin unor registre diferite: unul trimite la credință și transmiterea unei învățături, celălalt, la captivitate și încercarea de a recâștiga libertatea. Copilul, temnița și fluviul se întâlnesc într-un spațiu al salvării dorite, dar nesigure. Numele Famagusta introduce în poem geografia concretă a închiderii și a evadării. în centrul afectiv al poemului se află şi o imagine a intimității imposibile: „îmi reazem fața de geamul crăpat al ferestrei din spate tu ar trebui să te afli în incendiul chipului meu“. Geamul crăpat este o suprafață de separație deteriorată, prin care lumea se vede cu anume deformare. Iar „incendiul chipului meu“ mută focul din spațiul exterior în corp și identitate. În alte poeme ale volumului, incendiul apare legat de istorie, de înfrângere, de case distruse. Aici devine o condiție interioară, o ardere pe care celălalt ar trebui s-o cunoască și în care ar trebui să fie prezent. Dar această apropiere rămâne formulată la condițional: „tu ar trebui să te afli“.

Versul „în odăi nu încape singurătatea bărbaților cu inima întunecată“ extinde această suferință individuală spre un diagnostic al unei lumi masculine închise în propriile convenții. Bărbații își poartă întunericul în inimă și îl întrețin prin minciunile rostite în cafenelele de la șes. Contrastul dintre „glasul stins și prefăcut“ și „purtarea de adolescenți“ sugerează o maturitate ratată: acești oameni adulți rămân prizonierii unor gesturi de bravură, ai unor măști sociale. Cafeneaua, care în alte contexte poate fi un spațiu al întâlnirii, devine aici locul unde minciuna se repetă, unde singurătatea capătă o formă colectivă. Nopțile fără lampă și iernile în care eul nu poate dormi reiau motivele întunericului și ale frigului întâlnite în poemele anterioare. Însă finalul schimbă registrul, transformând lamentația într-o formulă de supraviețuire: „trebuie să mă cumpăr pe mine însumi în fiece zi/ să mă răscumpăr pentru poezie“.

Verbele „a cumpăra“ și „a răscumpăra“ sunt decisive și sugerează că identitatea nu este un bun pe care omul îl posedă o dată pentru totdeauna. Eul trebuie să se recâștige zilnic, să se abstragă din înstrăinare, din minciunile celorlalți, din propriile renunțări. Răscumpărarea nu se face în numele unei victorii personale, al unei liniști definitiv dobândite sau al unei împăcări sentimentale. Ea se face „pentru poezie“. Poezia devine pentru Tuğrul Keskin motivul pentru care merită recuperat acel rest de sine pe care suferința nu i l-a distrus. În ansamblul volumului poemul adaugă o dimensiune esențială. Între distrugerea exterioară și incendiul interior, între vis și adevăr, între apropierea iubirii și indiferența ei, eul liric găsește o practică a revenirii. Dacă în alte poeme viața continuă prin prezența iubitei sau dacă poezia îi liniștește pentru o vreme pe „lupii răniți“, aici supraviețuirea depinde de un act mai dificil: recuperarea zilnică a sinelui pentru a putea scrie.

„trebuie să-mi iau rămas bun de la mine mi-s tot mai aspre zilele de pribegie și mult timp trecu decând nu ne-am mai suit în sania trasă de lupi decând nu ne-am mai dus în zilele doldora de tutun de contrabandă în țara libertăților ajung trenurile cu triști și iubiri ah, ce dor mi-a fost de munți, de cumplita singurătate de serile când dormeam cu capul pe pieptul vântului ca un făcut, ușile camerei mele se sparg, e (oare) un vis? profilul tău spatele meu pe jumătate întors, porți în pântec copilul meu și, da, încaleci obosită calul de care m-am despărțit“

Poemul poate fi citit ca o continuare directă a celui anterior, prin motivul desprinderii de sine. Dacă acolo eul trebuia să se „răscumpere“ în fiecare zi pentru poezie, aici apare o formulare mai radicală: „trebuie să-mi iau rămas bun de la mine“. Nu mai este vorba doar despre recuperarea identității, ci despre posibilitatea ca, pentru a continua să trăiască, poetul e nevoit să se despartă de cel care a fost. Versul de început, „trebuie să-mi iau rămas bun de la mine“, are forța unei sentințe interioare. Despărțirea nu se produce între două persoane, ci în interiorul aceleiași conștiințe: cel care pleacă și cel de care se desparte sânt una și aceeași ființă. „Mi-s tot mai aspre zilele de pribegie“ continuă tema drumului, prezentă și în alte poeme. Pribegia nu este descrisă ca o aventură a libertății, este o experiență a înăspririi. Amintirile care urmează nu sânt simple evocări nostalgice, ci măsura unei pierderi: „mult timp trecu de când nu ne-am mai suit în sania trasă de lupi“. Sania trasă de lupi deschide un spațiu aproape fabulos, în care natura, pericolul și libertatea par să se fi aflat cândva într-un echilibru posibil. Lupii, care în alte poeme erau răniți și urlând în interiorul eului, devin aici forța care pune în mișcare călătoria. Faptul că sania nu mai este folosită arată cât de departe a rămas formă de viață în care aventura și apropierea erau încă împărtășite: „nu ne-am mai suit“. Repetarea construcției „nu ne-am mai“ transformă amintirea într-un inventar al lucrurilor abandonate. Zilele „doldora de tutun de contrabandă“ adaugă acestui trecut o dimensiune clandestină, legată de traversarea granițelor și de economiile marginale ale pribegiei.

Versul următor extinde paradoxul: „în țara libertăților ajung trenurile cu triști și iubiri“. Libertatea promisă de destinație nu anulează ceea ce călătorul poartă cu sine. Trenurile aduc nu numai oameni sau posibilități noi, ci și bagajul afectiv al celor care au plecat. „Țara libertăților“ poate suna ca un loc al făgăduinței, dar poemul nu o prezintă drept un teritoriu al eliberării definitive. Acolo ajung și tristețile, și iubirile, ca și cum niciuna dintre acestea n-ar putea fi lăsată în urmă la trecerea unei frontiere.

Iată și una dintre cele mai frumoase imagini ale poemului: dorul de „serile când dormeam cu capul pe pieptul vântului“. Vântul, de regulă instabil și imposibil de cuprins, capătă aici consistența unui trup protector. Natura devine un substitut al intimității, oferind loc de odihnă celui care nu mai găsește un adăpost sigur în lume. Dorul de munți și de „cumplita singurătate“ nu exprimă doar nevoia de izolare, ci și nostalgia unei singurități care avea cândva sens și măreție.

Într-o schimbare bruscă de registru, „ușile camerei mele se sparg“, iar vocea întreabă: „e (oare) un vis?“. Paranteza din „(oare)“ introduce o ezitare semnificativă. Eul nu știe dacă asistă la un eveniment real sau la întoarcerea unei experiențe care îl urmărește. Ușile, care ar trebui să delimiteze și să protejeze spațiul intim, sunt forțate. Casa nu mai garantează siguranța, ceea ce fusese interior devine expus unei invazii. Imaginea se înscrie în seria mai largă a volumului, unde locuințele, camerele și obiectele personale sânt vulnerabile în fața unor forțe care depășesc individul. În această cameră amenințată apar, aproape cinematografic, profilul celuilalt și trupul celui care vorbește: „spatele meu pe jumătate întors“. Gestul incomplet sugerează o ezitare între plecare și întoarcere. Eul nu este nici pe deplin prezent, nici definitiv desprins. Celălalt poartă însă, e o realitate care nu poate fi anulată: „porți în pântec copilul meu“. Sarcina introduce în poem o dimensiune a viitorului, dar nu un viitor simplu sau senin. Copilul este o legătură vie între cei doi, chiar dacă relația lor pare marcată de distanță, despărțire și nesiguranță.

Ultima imagine reunește despărțirea, oboseala și memoria într-un gest tulburător: „încaleci obosită calul de care m-am despărțit“. Calul readuce în prezent tema călătoriei și a libertății, dar cu sens schimbat. La început, sania trasă de lupi aparținea unui „noi“. Acum, calul este asociat unei despărțiri, iar femeia îl încalecă obosită. Nu mai avem elanul unei călătorii împărtășite, ci imaginea unei plecări după ce legătura s-a rupt. Totuși, verbul „încaleci“ păstrează o energie a mișcării: femeia nu rămâne nemișcată în urma despărțirii, ea pornește mai departe. Finalul nu lămurește dacă scena este o amintire, un vis sau o proiecție a vinovăției. Tocmai această incertitudine îi dă forță. Eul își ia rămas-bun de la sine, dar trecutul revine prin corpul femeii, prin copilul purtat în pântec și prin calul de care se despărțise. Plecarea nu poate șterge consecințele legăturii, le mută într-un alt spațiu, într-un alt timp.

În raport cu poemele anterioare, versurile acestea aduc în prim-plan o altă formă a pierderii. Nu mai este vorba despre case distruse, despre memoria istorică sau despre efortul de a se recupera pentru poezie. Este vorba despre destrămarea unei identități construite în doi și despre dificultatea de a pleca fără a abandona ceea ce va continua să existe după plecare. Rămâne, în final, imaginea femeii călare, purtând în pântec copilul poetului. Viitorul și trecutul se află în aceeași imagine, dar nu mai aparțin aceleiași călătorii. Acesta este adevăratul rămas-bun al poemului: nu dispariția iubirii, ci recunoașterea faptului că viețile legate cândva una de alta pot continua pe drumuri diferite, purtând fiecare urmele celeilalte.

„Toţi copiii cresc odată cu zorii, cu zorii prind aripi acum sunt ca păsările răpitoare rămase fără cuib cu durere alergători din hotar în hotar şi precum cactuşii cresc în inima lumii în zori, zi de zi, la fiecare hotar cu frică, tristeţe, răbdare şi ură mai întâi li se măresc pupilele, nările lor oricât de generoasă e lumea, nu-i mai apără iar trupurile le putrezesc, lovite de ţărmuri sărate şi se fac mari în Egee, în Mediterană, printre alchene“

Poemul acesta pare să lărgească perspectiva volumului până la una dintre cele mai dureroase forme ale dezrădăcinării: copilăria distrusă de migrație, violență și traversarea unor mări care devin, în loc de drum spre salvare, locuri ale morții. Forța lui stă în contrastul dintre începutul luminos – zorii, creșterea, aripile – și imaginile tot mai dure ale copiilor obligați să se maturizeze în fugă, fără adăpost și fără protecție. Copilul nu mai crește într-o lume care îl ocrotește, ci învață să supraviețuiască într-o lume care îl abandonează.

„Toți copiii cresc odată cu zorii, cu zorii prind aripi“ – începutul poemului are ritmul unei afirmații universale, al unei legi naturale. Zorii sugerează începutul, revenirea luminii; aripile trimit la creștere, libertate și posibilitatea de a descoperi lumea. Repetarea sintagmei „cu zorii“ conferă versului o muzicalitate de cântec, ca și cum maturizarea copiilor ar aparține ordinii firești a vieții. Dar această imagine inaugurală este imediat răsturnată: copiii „sunt ca păsările răpitoare rămase fără cuib“. Schimbarea este radicală. Aripile nu mai garantează libertatea, zborul

nu mai înseamnă explorare sau împlinire. Alegerea păsărilor răpitoare introduce o nuanță neliniștitoare: copiii par siliți să dobândească trăsături ale supraviețuirii într-o lume ostilă, să devină vigilenți și puternici înainte de vreme. Imaginea nu spune că și-au pierdut inocența printr-o transformare voluntară, ci că absența protecției îi împinge spre o existență în care fragilitatea trebuie ascunsă. în versul „cu durere alergători din hotar în hotar", copilăria se transformă într-o fugă fără destinație sigură. „Hotarul" nu este doar o limită geografică. Prin repetiția lui implicită devine condiția însăși a unei existențe care trebuie mereu să treacă dintr-un spațiu în altul. Copiii nu par să înainteze către un viitor ales, ci să fie împinși de împrejurări. A alerga din hotar în hotar, ne spune poetul, înseamnă să trăiești într-un prezent al urgenței, fără timpul necesar pentru a te opri, a te juca sau a te simți în siguranță.

Comparația următoare – „și precum cactușii cresc în inima lumii" – aduce o imagine surprinzător de frumoasă. Cactusul poate supraviețui în condiții aspre, își conservă resursele, apărându-se prin spini. Creșterea copiilor este astfel asociată nu cu dezvoltarea într-un mediu fertil, ci cu adaptarea la ostilitate. Ei cresc în „inima lumii", nu la marginea unei existențe îndepărtate, ci chiar în centrul lumii comune. Revenirea zorilor – „în zori, zi de zi, la fiecare hotar" – accentuează caracterul repetitiv al acestei maturizări forțate. În primul vers, zorii erau semnul firesc al creșterii, acum marchează reluarea zilnică a fugii. Timpul biologic al copilăriei continuă, dar timpul afectiv este ocupat de experiențe care nu ar trebui să-i aparțină. Enumerarea „cu frică, tristețe, răbdare și ură" urmărește o transformare interioară. Frica și tristețea exprimă vulnerabilitatea, răbdarea sugerează adaptarea la o suferință prelungită, iar ura introduce posibilitatea unei răni care nu mai rămâne pasivă. Succesiunea nu trebuie înțeleasă ca o evoluție liniară, ci ca un amestec de stări prin care copiii sunt obligați să treacă. Răbdarea, în context, nu este doar o virtute. Poate fi și capacitatea dureroasă de a îndura ceea ce nu ai puterea să schimbi. Iar ura apare ca unul dintre efectele posibile ale unei lumi care cere copiilor să suporte ceea ce adulții și instituțiile nu reușesc să împiedice.

Urmează una dintre cele mai tulburătoare imagini ale poemului: „mai întâi li se măresc pupilele, nările lor". În loc să descrie creșterea prin semnele obișnuite ale copilăriei – înălțime, joc, curiozitate – poetul observă modificarea organelor prin care corpul percepe și investighează mediul. Pupilele mărite pot sugera vigilență și teamă; nările, o respirație intensificată, reacția instinctivă a organismului la pericol. Copiii cresc mai întâi prin simțuri, printr-o sensibilitate ascuțită la ceea ce îi amenință. Trupul învață primejdia înainte ca mintea să o poată înțelege. Afirmația „oricât de generoasă e lumea, nu-i mai apără" are forța unei acuzații. Adverbul „oricât" pare să acorde lumii, pentru o clipă, toate posibilitățile de generozitate, doar pentru a constata eșecul lor. Poemul nu condamnă numai cruzimea explicită. El pune sub semnul întrebării și generozitatea declarată, atunci când aceasta nu reușește să-i apere pe cei vulnerabili.

Finalul duce această contradicție la limită: „iar trupurile le putrezesc, lovite de țărmuri sărate/ și se fac mari în Egee, în Mediterană, printre alchene". Expresia „se fac mari" reia ideea creșterii, dar îi schimbă definitiv sensul. Copiii nu ajung la maturitate prin experiență, educație sau trecerea anilor, ci sunt proiectați într-o imagine a morții. Formularea poate evoca trupurile copiilor și ale tinerilor migranți care își pierd viața pe mare. În economia poemului, însă, are și o funcție simbolică mai largă: lumea îi „crește" în propriile ape, transformând locul speranței într-un spațiu al dispariției. Țărmurile sărate, Egeea și Mediterana fac geografia concretă și recognoscibilă. Marea, care ar putea fi o cale către adăpost și o viață nouă, devine o frontieră mortală. Copiii sunt prinși între promisiunea deplasării și riscul de a nu ajunge niciodată la destinație. În loc să aibă un cuib, au hotare; în loc să zboare liberi, aleargă; în loc să crească într-un spațiu protector, „se fac mari" în apă, printre resturile vieții organice.

Ultimul cuvânt, „alchene", produce o ruptură de registru. După imaginile afective ale copiilor, ale fricii și trupurilor lovite de mare, apare termenul chimic care desemnează o clasă de hidrocarburi nesaturate. Această precizie impersonală poate fi citită ca o coborâre în materialitatea descompunerii: trupul uman este readus la materia din care face parte. Termenul introduce și o notă de răceală științifică, în contrast cu intensitatea morală a poemului. Efectul lui nu este să explice suferința, ci să o facă și mai greu de suportat prin distanța dintre limbajul tehnic și realitatea umană pe care o însoțește. Poemul extinde tema exilului dinspre experiența adultului rănit către generația care moștenește consecințele unei lumi violente. Dacă în alte poeme pribegia însemna dor, singurătate și nevoia de a reveni la celălalt, aici apare în forma extremă a copiilor lipsiți de cuib și de apărare. Nu este vorba numai despre memoria celui care a pierdut un loc, ci despre o lume în care unii copii nu mai primesc șansa de a avea unul. Imaginea cactusului nu înfrumusețează supraviețuirea, ci îi dezvăluie prețul: pentru a continua să crească, copilul este silit

să se adapteze condițiilor care îi rănesc dezvoltarea. Prin această continuitate dintre copil și adult, Tuğrul Keskin dezvăluie o sensibilitate deosebită față de trecerea timpului. El nu prezintă maturizarea ca pe o evoluție liniștită, ci ca pe o succesiune de pierderi și transformări. Keskin păstrează ceea ce timpul schimbă și face vizibilă permanența unor impulsuri fundamentale: nevoia de libertate, setea de dreptate, dorința de a iubi și capacitatea de a imagina o altă lume.

În volumul „Între două incendii“ descoperim un dialog cu mai multe tradiții poetice, însă cea mai evidentă înrudire a lui Tuğrul Keskin este cu Pablo Neruda, ca termen de comparație prin felul în care iubirea și istoria coexistă în aceeași respirație poetică. La Keskin, imaginea sângelui din Bagdad, care tulbură somnul, este urmată de amintirea părului roșu al femeii iubite și de stelele care îi salută zâmbetul. Această trecere arată că poezia nu separă catastrofa de frumusețe, ci le pune în relație pentru a exprima complexitatea experienței umane. Totuși, Tuğrul Keskin nu se reduce la această înrudire. Miracolul poeziei sale se află în felul în care face ca istoria să intre în casă, memoria să se fixeze în obiecte, iubirea să modifice geografia și poezia să devină o formă de rezistență împotriva uitării. Ultimul poem al volumului îl prezintă pe copilul de odinioară devenit „călător cu vuietul abisului în tine“. Între lumina lăptoasă a zorilor și toamna târzie care trece foșnind se desfășoară o întreagă existență, cu entuziasmul începutului, cu rănile timpului și cu imposibilitatea de a reveni intact la ceea ce a fost. Această imagine finală reunește marile teme ale volumului: copilăria, exilul, memoria, suferința și persistența dorinței de a crea. Copilul care visa la o lume nouă nu dispare cu totul în adultul rănit. Energia sa supraviețuiește, transformată în neliniște, imaginație și poezie. În volumul de faţă, Tuğrul Keskin, un poet lucid, solidar, valoros şi capabil să privească suferința fără să o cosmetizeze și să păstreze tandrețea fără să falsifice realitatea, construiește o ars poetica a supraviețuirii. El nu poate deschide toate ușile, nu poate salva toate casele și nu poate opri toate incendiile, dar păstrează miraculos în cuvinte urmele celor care au trecut prin ele. Aceasta este noblețea şi forţa poeziei lui Tuğrul Keskin: rămâne fidelă omenescului chiar și atunci când lumea amenință să-l transforme în cenușă. În ansamblu, „Între două incendii“ este un volum al memoriei active și al rezistenței fragile, un ochi atent la felul în care războiul pătrunde în intimitate, la felul în care exilul transformă geografia în dor, iubirea reordonează temporar lumea și copilăria continuă să trăiască în interiorul adultului rănit. Casele, ceasurile, râurile, păsările, animalele rănite, focul și cenușa alcătuiesc un vocabular simbolic recurent, prin care experiențele individuale se deschid spre o meditație asupra condiției umane.

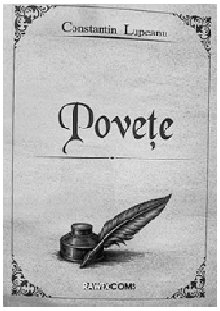
Din acest univers, portretul lui Tuğrul Keskin se conturează ca poet al lucidității, compasiunii, al unui spirit care nu confundă speranța cu optimismul facil și nici rezistența cu triumful. El știe că există uși care nu se deschid, că unele drumuri nu duc nicăieri și că anumite pierderi nu pot fi reparate. Știe că iubirea poate continua să existe în pofida distanței, că o vioară spartă poate încă să cânte și că omul poate păstra dorința de a crea chiar și atunci când lumea e amenințată de dispariție. Aceasta este și miza etică a poeziei sale. A scrie pentru Tuğrul Keskin înseamnă a refuza ca suferința să rămână fără martori. Înseamnă a păstra în limbaj chipul celor pierduți, memoria locurilor distruse, vocea celor reduși la tăcere și fragilitatea celor care încă încearcă să trăiască. Poezia sa nu oprește incendiul lumii, dar salvează urmele unei lumi care altfel ar risca să dispară fără mărturie. „Între două incendii“ propune o viziune gravă, dar solară asupra poetului: un martor captiv în țesătura istoriei, dar solidar cu calvarul semenilor, sortit ca, din miezul propriilor răni, să distileze acele cuvinte-refugiu prin care existența își reînvie sensul. Tuğrul Keskin este un poet adevărat, cu o biografie de plumb, care ne amintește că, fie și acoperiți de cenușă putem continua să iubim, să ne amintim, să imaginăm și să scriem. Iar această continuitate, oricât de fragilă, este cea mai profundă formă de speranță pe care volumul o lasă în urmă. Poezia lui Tuğrul Keskin rămâne, astfel, o apărare a omenescului într-o lume amenințată de propria-i violență. Cartea nu este un inventar al deznădejdii. În pofida imaginilor dureroase, poezia lui Keskin păstrează o uimitoare capacitate de a recunoaște frumusețea, de a se emoționa în fața unui gest tandru, de a reînvia un anotimp sau de a imagina posibilitatea unei lumi noi. Tocmai această tensiune dintre distrugere și continuitate constituie unul dintre principiile de o profundă valoare axiologică ale volumului. Tuğrul Keskin nu este doar un destin literar, ci o adevărată instituție a cuvântului, un creator a cărui biografie se confundă, magnific, cu însăși greutatea de plumb a rafturilor de bibliotecă pe care le-a clădit. Opera sa monumentală, impresionantă prin rigoarea și volumul ei herculean, constituie o întreagă geografie spirituală, care a cartografiat subtil sensibilitatea timpului. Dincolo de această titanică arhitectură a paginilor scrise, poetul Tuğrul Keskin rămâne, fundamental, un alchimist modern, cel care a știut să transmute plumbul existenței și al istoriei în aurul pur al poeziei înalte.

Gheorghe TĂNASE

TREI CĂRŢI, UN SINGUR IMN: TRĂIRE, DEZVĂLUIRE, LUMINĂ

Iată trei cărți, care alcătuiesc împreună un profetic imn al vieții, prin **trăire, dezvăluire, lumină**. Cu *Povețe*, Constantin Lupeanu revine cu a treia sa carte de poezie, la aceeași editură a sa predilectă, Rawex Coms din București, Piața Chibrit, editura scriitorilor capitalei. Am scris atunci – *Povețe* se impune ca o izbândă literară prin noblețea cu care reușește să readucă în centrul culturii noastre rostul moral al poeziei. El elogiază cartea, învățătura, fiindcă numai cultura înaltă împlinește destinul, auto-cultivarea, auto-disciplina, seriozitate, respect pentru ceilalți ca *virtute personală*, tihnă, curățenie, bunătate, absența pizmei, iubire, cedarea în fața obtuzității, prețuirea vieții – *înșiruire de miracole*, cultivarea încrederii în sine: *Păsările nu se încred în crengile copacilor/ Au încredere deplină în aripile proprii* (p. 44)

Aceste trei cărți pot fi interpretate și ca trecerea poetului prin vremi. Ele nu sunt doar etape editoriale, ci trei ipostaze ale aceluiași poet, confesiunea directă, sinceritatea dezgolită în spirit verlainian și reflecții morale, distilate în forme miniaturale. Împreună, ele alcătuiesc un arc liric complet, de la emoția spontană la rafinamentul simbolist și, în cele din urmă, la rânduiala morală. Într o lume în care cuvântul scris se risipește, poezia lui Constantin Lupeanu se ridică asemenea unor stâlpi de hotar. Ele sunt trepte ale aceleiași ființe, chipuri ale aceluiași duh, fețe ale unei icoane vechi: trăirea, dezvăluirea și înțelepciunea.

În *Ocazionale*, poetul se arată precum un om care, la ceas de seară, își deschide sufletul. „Cartea *Ocazionale*, se destăinuie el, adună versuri scrise de mine de-a-lungul anilor, unele cu adresă exactă, însă cele mai multe pure fantezii, disecând sentimente, trăiri care m-au stăpânit la un moment dat. Ținuta lor de bază este exprimarea simplă, de toate zilele, directă, fără încifrări. Ați observat că cele mai frumoase poezii ale lumii, citate adesea, sunt parcă spovedanii, cuvinte șoptite în taină?“

Versurile sunt neîncifrate, curate, rostite cu simplitatea celor ce nu se tem de adevăr. Aici, cuvântul nu se împodobește, ci se pleacă precum un fir de iarbă sub rouă. Cele mai frumoase poezii ale lumii sunt spovedanii, cuvinte șoptite în taină, mărturisește poetul, pentru ca în altă parte să denunțe o adunare de trăiri pe care le-a cunoscut și le-a notat cu sinceritate. Iar în altă parte, notează ca pentru sine, însă gândul său nu va trece fără urmări cel puțin în opera unora dintre poeții buni. Cele mai frumoase poezii ale lumii, relua el, sunt scurte, aglomerare de idée și metaforă pe spații mici, ca niște ronduri de flori, revărsare de culoare în grădina divinității.

Mare deosebire între poeziile acestei cărți și cele din următoarele două volume de poezii nu se poate sesiza.

Din inimă izvorăşte iubire/ Cum tu eşti coborâtă din soare./ Trupul ţi-e nepământeană boare
Păşii tăi tivesc nemărginire! (*Ayleen*)

Volumul *Ocazionale* respiră autenticitate, o poezie a vieții de toate zilele, în care emoția nu se ascunde, ci se rostește limpede. Poezii scurte într-adevăr, frumoase, gata de recitat la simpozioane literare.

Al doilea volum, născut tot în anul 2022, *Poezii fără perdea*, poartă pecetea și umbra lui Paul Verlaine, mai exact cel al ciclului *Femmes* (1892), în ediția românească din 2005. Traducerea Ianei Maravis, tehnoredactarea Annei-Maria Orban și viziunea grafică a lui Mircia Dumitrescu (cu sculptura *Androginul*) dau cărții o aură de obiect artistic complet. Aici, poetul român nu imită, ci dialoghează cu Verlaine, preia sinceritatea dezgolită, melancolia fluidă, unduirea feminină și le trece prin filtrul propriei sensibilități. Pare un codex în care se împletesc hârtia, scrisul și carnea cuvântului. Poezia își deschide ferestrele,lasă lumina să intre fără perdea. Tonul este mai muzical, mai vulnerabil, confesiunea capătă o eleganță simbolistă, ca o lăută veche atinsă de un deget tremurat.

Sunt cu totul 25 de poezii, cele mai multe suave, alunecare pe derdeluș, joacă, răsfăț. Au fost tipărite 25 de exemplare, numerotate.

De exemplu, poezia „Iar și iar". Jocul iubirii, nimic trivial: *Ah, îți trec țâța peste mână,/ O sărut și o muşc până/ Vei cădea în transă grea,/ Prințeso, inima mea.*

Sau „Ție-ți place!", „Viclenia ta", „Eu": *Elefant sunt,/ Prins pe brânci,/ La butonul ţâţei stângi.*

Sau cele două poeme intitulate „Discurs". Citâm în întregime „Discurs II": *A trecut răsfățul, Căutătorule de har,/ Cu ce ne-am ales?/ Iubirea carnală nu e iubire./ Iar tu știi prea bine, este/ O plăcere ca oricare alta,/ Un joc de copii,/ Hârjoană./ Eu îți fac voia și, recunosc,/ Mă pierd și eu în efemeritate./ Eu iubesc ceea ce nu se vede din tine,/ Căutătorule de har./ Eu rămân cu tine și fără/ Această gimnastică erotică,/ Pe care tu o prezinți când sublim,/ Când pe șleau./ Harul meu și harul tău sunt departe de acest/ Joc besmetic./ Caută-mi privirea, m-ai găsit?/ Iată iubirea scăldată în puritate./ Nu există voluptate mai mare decât/ Împreunarea privirii noastre/ Caste, de-a pururi.*

Îndreptarul de înțelepciune distilată *Povețe* poate fi numit și îndreptar moral. Subtitlul – *21 genuri și 89 specii de hirundinide* – bestiar al sufletului, sugerează o arhitectură miniaturală, o colecție de forme scurte, fiecare cu rostul ei. Textele sunt „introspecții, auto-definiri, învățături inspirate de pana regelui Neagoe Basarab", principii de viață, îndemnuri morale, comori de înțelepciune. Poeziile devin eseuri lirice, pietre de râu șlefuite de timp, în care se ascunde o înțelepciune blândă, o chemare către demnitate, către omenie, către limpezirea vieții. Aici, poetul devine învățător, iar cartea – moștenire. Nu doar pentru copiii săi, ci pentru toți cei ce caută un drum drept într-o viață trăită demn.

Dacă primele două volume sunt ale inimii, *Povețe* este volumul minții limpezi. Aici, poetul nu doar simte, ci judecă, ordonează, luminează. Este traseul unui poet care pornește din intimitatea trăirii, trece prin rafinamentul simbolist și ajunge la demnitatea cuvântului. De la trăire la lumină.

Temeinică se dovedește credința în Dumnezeu, în ortodoxie. Dumnezeu este invocat adesea. *Dumnezeu, stâlp de lumină nemaivăzut* (p. 18). *Sufletul, lampă veche, fitil aprins din cunoaştere* (p. 28). În volum există câțiva psalmi, spre slava Creatorului din Înalt:

Eu sunt un pumn de ţărână, Doamne/ Tu eşti Slava Cerului/ Câte primăveri şi câte toamne/ Le-am dat efemerului! (p. 25)

Multe poezii sunt laudă părinților, Natalia Gica și Filip, care au cunoscut puritatea vieții, neabătuți de vicleniile oamenilor, de politică, de răul ca o molimă:

Pe peretele dinspre răsărit al odăii/ Mele aveam o scoarță/ Țesută de ea la războiul manual pe care/ Îl întindea din când în când într-una din camere/ Cu povața:/ aria, Iosif și Iisus, trăind în a lor casă,/ O pildă de urmat au pus, în inima aleasă. (p. 30)

Cultura este cea mai bună moștenire a unei familii:

Vă las drept moştenire disciplina muncii/ Legământ străvechi, scris nu pe hârtie, ci în oase şi sânge/ Explozie de talent, hărnicie şi încredere/ Iată darurile mele, seminţe de foc/ Aruncate în brazda lumii. (p. 69)

În aceste trei cărți, cuvântul se schimbă precum anotimpurile: primăvara emoției, vara dezvăluirii, toamna înțelepciunii. Iată cum poezia se transformă din mărturisire în artă, apoi în îndreptar. Este o evoluție rară: un poet care nu se repetă, ci se adâncește, se limpezește, se înalță. Trilogia aceasta este, în fond, povestea unui om care a înțeles că poezia nu este doar emoție, ci și responsabilitate, nu doar frumusețe, ci și cultură națională.

Povețe – rânduiala, pecetea, asemenea învățăturilor domnești, firide de înțelepciune ca niște icoane ale vieții, unde gândul se așterne drept și sufletul se înalță. *Ocazionale* – glasul inimii mărturisite, cuvântul ce se pleacă în fața adevărului, spovedanie fără văl, cuvântul ce se întoarce la sine ca o apă limpede. *Poezii fără perdea* – dezvăluirea, lumina ce cade neîmpiedicată, ecou din Verlaine, ca o strună veche care cântă din nou sub alt cer.

Trei cărți, o singură înălțare. **De la simplitatea trăirii, la noblețea dezvăluirii și demnitatea luminii lăsată urmașilor**. Și peste toate planează aceeași umanitate neclintită, ca o flacără care nu se stinge.

Călui, Septembrie 2026

Genovel-Florentin FRĂȚILĂ

Între două lansări de carte:
De la *Simfonia lăuntrică* la *Solfegiul desăvârșiri*

– Autor: Alecsander Dinuenze (Alexandru Dinu) –

Acum doi ani, împins pur și simplu de curiozitatea pe care mi-a stârnit-o titlul poetic și rezonanța misterioasă a acestuia, am participat la lansarea volumului de debut al unui tânăr autor: „Simfonia lăuntrică“ de Alecsander Dinuenze. Nu știam despre autor decât că este licean, dar mi-a plăcut titlul cărții care se lansa, și probabil mă așteptam la o simplă confesiune adolescentină așternută în versuri, despre care, totuși, speram să se ridice spre nivelul titlului. Nu numai că mi-a fost întrecută orice așteptare, dar am rămas profund uimit de anvergura culturală, de profunzimea lecturilor și de febrilitatea creatoare a unui adolescent de doar 16 ani!

Surpriza a fost și mai mare la finalul evenimentului, când am aflat de la mama sa că Alex fusese elevul soției mele în ciclul primar! Apoi, într-un gest de recunoaștere a talentului pe care l-am întrezărit în versurile sale, dar mai ales pentru dragostea și setea sa de Cunoaștere, i-am dăruit din tot sufletul romanul meu, TEINO KOR.

Iată că, sâmbătă, 17 octombrie 2026, am revenit la o nouă lansare a lui Alex la evenimentul dedicat lansării celui de-al doilea volum al fostului elev al soției mele, intitulat tot în spirit muzical, „Solfegiul desăvârșirii“.

Constat acum, după ce am „studiat“ volumele, că cele două titluri sunt două etape ale unui univers interior:

• „Simfonia lăuntrică“ – titlul volumului de debut este în sine chemarea la o ascultare intimă, iar între coperți ascunde o coborâre în camera conștiinței, acolo unde viața își cântă notele polifonice ale unei simfonii adesea sfâșiate între lumina pură și umbrele unei melancolii copleșitoare. Cu atât mai copleșitoare cu cât știm că „dirijorul” abia împlinise 16 ani!

• Cel de-al doilea volum, lansat acum, „Solfegiul desăvârșirii“ urcă treapta muzicală și tinde spre rigoare și armonie. Dacă prima carte era ucenicia în fața haosului, solfegiul cere exercițiu, disciplină spirituală și acordarea coardelor interioare (ale inimii poetului!) pentru a atinge frumusețea pură ce rezonează într-un magic vitraliu artistic.

Esența celor două lumi poate fi exprimată concis: de la abis la catharsis!

• „Simfonia lăuntrică“ (debutul): este o carte a marilor zbuciume, a interogațiilor esențiale și a confruntării cu neantul. Eul liric pendulează dramatic între criptele nihilismului, marile mituri antice (Paris, Prometeu, ciclul faustic Pecetea lacrimilor) și o dureroasă conștiință a efemerității. Este strigătul fertil al unui suflet pătimaș (de tânăr poet!) care încearcă să-și găsească locul sub soare.

• „Solfegiul desăvârșirii“ (al doilea volum): reprezintă o limpezire luminoasă, o trecere de la agonie la Amor Fati. Acolo unde debutul „scormonea“ în umbre, acest volum construiește un „vitraliu literar“ în care filosofia antică, arta Renașterii (Botticelli, Raffaello), rigoarea marțială (a japonezului Musashi) și iubirea divinizată transformă suferința în materie primă pentru mântuirea prin artă.

Trecerea de la un volum la altul este spectaculoasă. Alexandru a crescut de la adolescența furtunoasă a spiritului (marcată de o atracție aproape gotică spre abis și tragism) spre iminenta maturitate a seninătății creatoare. Registrul stilistic s-a lărgit considerabil prin alternarea poeziei cu eseul liric de o rară finețe intelectuală, iar tonalitatea generală s-a mutat de la lamentație la recunoștință și asumare luminoasă (cum este emoționantul omagiu adus bunicului său, Alexandru Rădulescu, în finalul cărții).

În scurta mea intervenție de la lansarea celui de-al doilea volum, l-am întrebat pe Alex dacă a citit romanul pe care i l-am dăruit. Și nu l-am întrebat întâmplător, pentru că, privind prin prisma arhitecturii romanului TEINO KOR, afinitățile profunde dintre viziunea lui Alex (din cele două volume ale sale) și universul romanului meu sunt frapante:

1. Calea Armoniei: Căutarea sensului dincolo de haosul digital sau existențial. Atât în poezia lui Alex, cât și în TEINO KOR, armonia nu este un dat, ci o cucerire a conștiinței.

2. Sinergia dintre Misticism și Mitologie: Refuzul unei lumi seci prin recuperarea marilor arhetipuri (Elada, miturile solare, eleusinismul) ca limbaje de reprogramare pentru o umanitate rătăcită.

3. Efectul de Awe (Uimirea Existențială): Atât proza epică din TEINO KOR, cât și lirica lui Alex mizează pe capacitatea textului de a funcționa ca un portal spre transcendent, unind omul de aspirația sa absolută și de destinul său creator.

O îndrumare? Am spus-o și la lansare, sunt în asentimentul doamnei sale profesoare: din punct de vedere estetic, volumele tind uneori spre un limbaj excesiv de încărcat, prețios și abstract, care riscă să alunece în repetitivitate tematică prin utilizarea frecventă a acelorași metafore. Cu toate acestea, ele își păstrează o remarcabilă unitate de ton și o sinceritate profundă a trăirii spirituale.

O previziune pentru viitor? Alex este acum în clasa a XII-a și, așa cum mi-a mărturisit, se pregătește pentru Facultatea de Științe Politice, vizând o carieră în diplomație. Dacă ar fi să-i previzionez viitorul, l-aș vedea stând sub semnul unei duble constelații:

Pe de o parte, în literatură, cred că va deveni una dintre vocile majore ale generației sale, un cărturar de esență fină care știe să pună misticismul și rigoarea clasică în slujba Marii Literaturi a Viitorului.

Pe de altă parte, în diplomație, sensibilitatea sa cultivată, înțelegerea fină a arhetipurilor umane și rigoarea intelectuală îl vor transforma într-un negociator al punților culturale, un om capabil să aducă armonie acolo unde lumea generează zgomot.

Sunt convins că Alex va scrie purtând „ochelarii de Nobel“ care, în cazul lui, nu sunt nici metaforă, nici utopie pentru cineva care a început să scrie deja cu atâta tărie pe portativele eternității!

⁂

Adrian Dinu RACHIERU

Emil Dinga sau „voința rațională“

Un volum neobișnuit, compozit, curajos, trudit, impozant și volumetric, acoperind, prin ambitusul ideo-portant, o largă arie tematică și, astfel, inevitabil polemic, dorind, geometrizând, să facă ordine într-un câmp nebulos-haotic, ar fi acest inhibant opus, semnat de Emil Dinga. Eseurile-studii din *Fenomenologia poeziei*, rod al unor lecturi deloc lesnicioase, metabolizate, vădesc, bănuim, un orar draconic și, vizibil, pedanterie analitică, atentă la jocul nuanțelor. Rezultă un discurs rece, concis, bine așezat în rosturi epistemice. Fiindcă epistemologul, ca spirit critic abraziv, manevrând un arsenal conceptual de altitudine filosofică se ia la trântă cu cei grei, convoacă nume uriașe (Kant, Husserl, Heidegger ș.a.) și ne propune, abstractizând, știind prea bine că istoria poeziei nu e lineară, ancore ideatice și taxonomice, forțând terminologia economică.

Dezvăluindu-se târziu în ipostază lirică, Emil Dinga a venit în literatură dinspre cibernetica economică (profesor universitar și cercetător la Academia Română), rigoarea (subînțeleasă) zăgăzuind stihiile talentului. Ordonat, planificat, încercându-se în varii direcții, Emil Dinga pare a ține totul sub control. Să amintim că debutase în 2016, publicând, la *Scrisul Românesc*, un volum de *Aforisme* și, tot atunci, *Pseudo-rubaiate*, dezvoltate pentadic (până la această oră). A mai tipărit proză scurtă (*Scuzați, sunt doar în trecere*, 2019), poeme lirice și filosofice (*Voluptatea tristeții*, 2019), „instantanee lirico-metafizice“ și chiar *Studii lirice* (poezie). Volumul *Sinestezii târzii* (poezie albă), apărut la Curtea Veche Publishing (2022) venea să confirme o neobișnuită prolificitate și polivalență. Iar dacă, fugitiv, cercetăm șirul de proiecte anunțate, incluzând un viitor roman, sonete filosofice și actuala colecție de eseuri, adunate sub titlul *Fenomenologia poeziei*, autorul fiind ispitit, se pare, de o critică „arheologică“, ne dăm seama de anvergura acestor preocupări, definind, deloc emfatic, *un program estetic propriu*. Această „expansivitate“, cum s-a observat, încearcă să împace două tendințe în conflict (*poesis* și *mathesis*), explorând un bogat stoc tematic.

Gravitând într-un câmp obsesiv, pomenitele *Studii lirice*, zăbovind asupra celor douăzeci de teme (idei poetice) din perspective diferite (ca tehnici poetice), vin să confirme *raționalismul liric*, invocat de Theodor Codreanu. Într-adevăr, „voința rațională“ prezidează efortul creator. Ceea ce promite Emil Dinga ar fi o iluminare succesivă, închegând „portrete verosimile“, desfășurând o reflecție sintetic-ambiguă. Mereu problematizant, refuzând agitația verbioasă ori fastul metaforic, el testează, în albia poeziei epistemologice,

noi formule, înstrunând coarda gravității. O undă sceptică scaldă, cu demnitate estetică, urzeala unor trăiri; sunt digitații ispitite de elanuri celeste, eliberând un suspin ontologic, acordat, firește, eonului transmodern, reflectând asupra *esteticului* (ca „materie primă“ a artisticului). Lângă poezia modulară sau „teoremică“, romanul algebric, paradoxismul, poetul Emil Dinga, cu disponibilitate aforistică, producând caligrame și ancotriburi, inovează la rându-i.

Lunga preumblare prin poezie, cu spectaculoase metamorfoze de la un volum la altul, presupune și căutarea unui țărm; dar țărmul, „catastază de timp și de loc“, ne aruncă în dilemă, nu știm ce urmează. Încât sfatul poetului, oferit sieși, e limpede: „lasă-te dus pe/ țărmul la care vei/ ajunge“, sub proteguirea singurului zeu: *Întâmplarea*. Ceea ce nu exclude căutarea Drumului și, supremă demiurgie, *înființarea* lumii. *A înțelege* este mobilul acestei lirici meditative, scuturându-se de rigorile prozodice (stingheritoare), râvnind fundamentul filosofic, încercând să împace contrariile. Emil Dinga nu crede în inspirație; propune, cu tenacitate, *o altfel de poetică*. Pământul poate fi „tovarăș pentru Cer“, cuvintele-pești, sub impuls nichitian, „se înecă“ în mare, Dumnezeu însuși este *o așteptare*, supraveghind îndumnezeirea omului. Autor cu program, Emil Dinga, prin volumele publicate (o impresionantă șarjă editorială!) merită (și obligă la) o recepție de adâncime, dincolo de fulgurațiile impresioniste.

Depănând posibila poveste a Sinelui, poetul Emil Dinga invocă „două revendicări de ființă“ (Eul vizibil și cel ascuns), ca posibilități heideggeriene. Străină în lumea vieții, căutând un loc potrivit, ființa formată din cuvinte (verbele fiind „cărăușii lumii“) se va apăra, adăstând în cochilie (oblojind rănile) și trăindu-și liniștea. Timpul crește în urmă, clipele vor tăbărî, joaca ar fi „cel mai sincer exercițiu cu Dumnezeu” (v. *Despre copilărie*). Creația sparge „netezimea”, cel aruncat în lume (înfiripat în ființă) este „o cută în netezimea nesfârșită“. Condamnat la căutare („o grijă a ta, în lumea vieții“), știind că „toate în lume își au perechea“ (v. *Despre binar*), nutrind iluzia paradisului. Cum existența, subliniază repetat Emil Dinga, este „starea în care ești“, poemele sale, risipind fulgurații confesive, transmise urmașilor, îmblânzind destinul hulpav se vor o *ucenicie existențială*. Refuzând, la altitudine filosofică, didacticismul scorțos și tirania scientismului, dorind să stârnească întrebări, oferind scenarii, construind – sub cenzura raționalității – o lume de lumină. Scriitor dificil, de portanță ideatică, el ne propune (aproape jucăuș) un exercițiu deloc lesnicios, salvând „noima întregului“. Or, a gândi – scrie apăsat Emil Dinga – „înseamnă a adăuga lumii“.

Acum, cu patru premii academice în palmares, el se „aventurează“ (recunoaște), refuzând o temă „îngustă“, într-o zonă care îi va crea probleme: va fi atacat (crede) sau ignorat, anunțând, precaut, că nu e vorba de o Teorie a literaturii, ci de o probă examinare a conceptului de Teorie a literaturii, ca exercițiu meta-teoretic. Chemând în sprijin autori de notorietate, de la Thomas Kuhn (cu faimoasa-i paradigmă) la Stanley Fish (comunități interpretative), U. Eco, Foucault, Derrida etc., sub acolada deconstrucției (în sens heideggerian). Lipsesc la inventar, observăm, criticii/hermeneuții noștri. Iar explicația e simplă, ei n-au fost/nu sunt seduși de perspectiva fenomenologică, mai apropiat fiindu-i, poate, Adrian Marino.

Am străbătut cu opinteli cartea (anevoie de înregimentat) și un scurt survol ne-ar îngădui să identificăm câteva chestiuni nodale. De-ar fi să pomenim, fugitiv, despre „proprietatea de canonicitate“ (cu distincții de roluri în construirea și instituirea canonului), cu problema exemplarității (crucială) și prezența autorilor categoriali și factuali, atrăgând atenția asupra criteriilor, impactului, rolului, funcțiilor și a efectelor perverse; sau despre poezie ca „legislator al lumii“ (o relegiferare ca anamorfoză), încercând o redefinire/resemnificare, *totul* (subliniază autorul) pe fundament rațional, cu necesare paranteze și explicații despre ideea poetică și entropia în poezie (cu potențial estetic), despre poezie („infailibilitate inconceptibilă“) și ideologie, basculând între constrângere și convingere (estetic vorbind). În fine, chestiunea evoluționistă („creoda evoluționistă”) ca model sinergic, distingând între estetica senzorială și cea intelectuală, ținând de *logica poeziei*. Dar evoluează, oare, poezia? Avalanșa de poezii „savante“, invazia oamenilor de știință în zona lirică ne-ar îndreptăți să credem că viitorul poeziei este știința? Contingențele gândirii poetice cu cea matematică sunt demonstrabile; să ne amintim că Ion Barbu l-ar fi vrut pe Eminescu „adâncit în matematici“. În fond, metafora și cifra/conceptul sunt „topologii conexe ale cunoașterii“ (cf. Pompiliu Crăciunescu). Mai încoace, Călin Vlasie, încrezător „în optzecismul lung“, reformează limbajul poetic, vorbind de poezia-sistem (ca dispozitiv postalgoritmic). Poeticianul Mircea Borcilă propunea un tablou tipologic (cvadruplu) al textualității poetice iar Nichita Stănescu, convins că poezia este „câmpul gravitațional al cunoașterii“, ne îmbia cu poezia cuantică/poetica cuantică în actul de poeză, vestită

de Basarab Nicolescu, „om al terțului“, cum prea bine se știe. Până la urmă, în continuă metamorfoză (imprevizibilă), poezia își motivează/validează *saltul* prin întâmplare, sub pecetea hazardului.

Nici auctoriatul (ipostaze, metamorfoze) nu putea lipsi. După cum nici fenomenologia receptării, vizând cititorul (fie inocent, fie „scient“) ca „stație finală“, nu scapă radarului. Și nici densele referințe despre traducere și poezia conceptuală, despre *poietica hermetică* (semnificație, sens, simbol) și critică, „inteligibilând” obiectul literar (ca „trofeu cognitiv“). Drept corolar ni se propune *Ars poetica* (mimesis, diegesis, poiesis) și, inevitabil, relația poeziei cu Inteligența artificială, doar critica literară – ca anamorfoză / remorfoză a obiectului literar generic – urmând a asigura „asignarea obiectului literar la canon“. Înțelegând *arta ca binom*, adică ideea artistică și obiectivarea ei, Emil Dinga insistă asupra relației dintre obiect și receptor, ispitită fie de raționalitate, fie de ostensivitate (arătare). Concluzia e limpede, doar artele non-literare acceptă o receptare ostensivă.

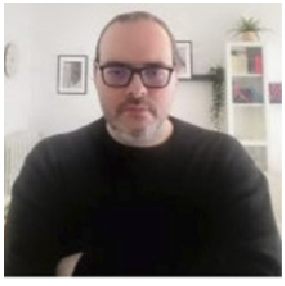
După *O încercare în eminescianism* (proces, avataruri), după glosele din *Miscellanea* (L. Blaga, V. Vosganian), după numeroase volute și reveniri, risipind idei și concepte (precum, de pildă, *endo-amprentism*, aflând „urmele“ autorului) sau impunând, cu fermitate, opinii personale (memoria colectivă ca „dispozitiv perceptiv“, generația ca „încadrare glumeață“ ori școlile literare, persiflând voiosul Postmodernism, întârziat la noi), autorul se va întoarce, „cu dragoste“, la aforism. Și lângă largile desfășurări exegetice vizând automodernismul, trudește, lansând propuneri tipologice, la a închega, ca posibilă teorie, *Aforematica* (aforismul ca gen literar). Încrezător în „capacitatea evoluționară“ a aforismului, văzut ca „o notație de lucru”, Emil Dinga, prin iscodirile sale hermeneutice, privește, chiar din această perspectivă, relația cu știința, invocând „atingerile tandre“ (corective), „ecoul aforistic“, *urma* fiind „cel mai metafizic concept ontologic“.

Trăgând linie, vom zice că acest stufos și labirintic opus, vădind suflu optimist și apetit anexionist, impune prin densitate informațională și rigoare, adunând – sub armura științificității – eseuri „în epistemologia literaturii“. Pentru a conchide, la capătul drumului , că „o metodologie de elaborare practică pare că nu poate fi cristalizată“.

Dincolo de înaltele demnități pe care, de-a lungul anilor, le-a onorat cu profesionalism, Emil Dinga – ca intelectual de rasă – împacă apetitul liric (meditativ-experimentalist) cu elanul hermeneutic, inovativ conceptual, izvodind gospodărește, iată, o complicată și ambițioasă textură ideatică (cu tentă recapitulativă, uneori). Firesc ar fi ca acest volum să nu treacă neobservat; ba chiar să provoace, prin încărcătura-i polemică, răsturnând prejudecăți, niscaiva controverse de ecou, înviorând, într-o normalitate benefică, climatul. Și așezând *raționalitatea*, fără a alunga diafanitatea și misteriile poeziei, la baza actului cultural.

Timișoara, 10.07.2026

⁂

Ivan POZZONI

Comicul ca modalitate de cunoaștere: poetul, masca și societatea

Poezia lui George Topîrceanu (1886-1937), poet, gazetar și prozator român legat de viața culturală a Iașiului, se pretează la o lectură care depășește distincția tradițională dintre poezia umoristică și cea sentimentală. Titlul volumului *Balade vesele și triste* (1920) conține o declarație estetică: râsul și melancolia aparțin aceleiași experiențe a lumii. Comicul topîrceanian se naște din observarea minuțioasă a comportamentelor, ierarhiilor și slăbiciunilor; melancolia merge în profunzime atunci când cititorul recunoaște, în spatele caricaturii, o vulnerabilitate comună. În *Rapsodii de toamnă*, autorul deschide cadrul cu o scenă de transformare a naturii: *„A trecut întâi o boare/ Pe deasupra viilor,/ Ș-a furat de prin ponoare/ Puful păpădiilor.“*

Personificarea anotimpului, animarea peisajului și ritmul lejer construiesc o lume în care natura pare să participe la o comedie colectivă. Efectul derivă din antropomorfism (*anthropomorphism*), adică din

atribuirea de comportamente umane unor elemente non-umane, și din incongruență (*incongruity*), respectiv discrepanța dintre subiectul reprezentat și registrul prin care este descris. Când o coțofană *„Fără ocupație/ A adus o veste-n goană/ Ș-a făcut senzație“* lexicul jurnalismului și al vieții publice transferă asupra naturii dinamica comunicării sociale. Animalul devine un agent al difuzării știrilor, știrea capătă valoare de spectacol, iar peisajul se transformă într-o mică societate. Satira se dezvoltă prin intermediul pragmaticii *(pragmatics)*: sensul unei fraze depinde de context, de așteptările cititorului și de distanța dintre ceea ce se spune și ceea ce se lasă de înțeles. Autorul nu are nevoie să formuleze o acuzație directă; îi este suficient să facă animalele să vorbească precum ființele umane, lăsându-l pe cititor să recunoască asemănarea. Comicul izvorăște din implicatură (*implicature*), deducția pragmatică prin care se extrage un sens ce nu este exprimat în mod literal. În acest sens, poezia nu se limitează la a descrie lumea: ea pune în scenă mecanismele prin care o comunitate construiește reputații, răspândește frici și își organizează ierarhiile.

Aceeași tehnică apare în *Balada unui greier mic*, unde greierele se plânge: *„Nu credeam c-o să mai vii/ Înainte de Crăciun,/ Că puteam și eu s-adun/ O grăunță cât de mică.“*

Vocea greierelui combină ingenuitatea, frica și conștientizarea târzie. Situația sa trebuie citită ca o fabulă a precariatului: cine amână pregătirea viitorului descoperă cât de fragile îi sunt resursele. Textul nu impune o morală unică, deoarece responsabilitatea individuală coexistă cu duritatea mediului și cu indisponibilitatea furnicii de a-și ajuta vecinul. Ironia deschide astfel o întrebare de ordin etic: cât depinde de alegerile personale și cât de structura socială în care trăiești? În forma sa reușită, râsul lui Topîrceanu este un dispozitiv cognitiv, capabil să facă vizibile contradicțiile fără a le transforma în predică. Melancolia de sub râs: emoții, modernitate și politica reprezentării.

Dubla natură a poeziei lui Topîrceanu iese la iveală atunci când comicul este alăturat precarietății relațiilor, fricii de pierdere și imposibilității de a opri timpul. În *Rapsodii de toamnă*, natura este o comunitate străbătută de voci, alarme, rivalități și interese. Scena devine satirică atunci când *„Un lăstun, în frac, apare/ Sus pe-un vârf de trestie/ Ca să ție-o cuvântare/ În această chestie.“* Îmbrăcămintea formală și tonul ceremonios transformă pasărea într-un orator; comicul se naște din excesul de solemnitate în raport cu ocazia. Satira lovește în limbajul autorității, în teatralitatea adunărilor și în tendința de a înlocui substanța cu performanța scenică. Scena devine mai complexă când ordinea publică irupe în peisaj: o pasăre de pradă, definită ca *„Polițai din naștere“* sosește *„Cu poruncă de la centru/ Contra vinovatului,/ Ca să-l aresteze pentru/ Siguranța statului“*.

Exagerarea arată cum limbajul birocratic reușește să convertească un eveniment ordinar într-o chestiune de securitate colectivă. Animalul nu este o figură comică: este un model în miniatură al puterii, al controlului și al legitimării. Politologia artei permite înțelegerea relevanței acestui procedeu. Satira acționează ca o critică indirectă a autorității pentru că expune arbitrariul formelor sale și invită publicul să recunoască drept construite ierarhiile care par naturale. În termeni de sociologie a artei, poezia creează un public capabil să împărtășească o lectură ironică a vieții instituționale. Opera devine un spațiu de recunoaștere colectivă: cine înțelege gluma recunoaște și codul social care o face posibilă.

Râsul nu elimină însă vulnerabilitatea. La finalul *Rapsodiilor de toamnă*, vocea poetică mărturisește: *„Dar când știu c-o să vă-nghețe/ Iarna mizerabilă,/ Mă cuprinde o tristețe/ Iremediabilă“*. Masca, comică, cade, iar cititorul vede costul afectiv al scenei. Melancolia (*melancholy*) nu este un adaos sentimental: ea era deja prezentă în conștientizarea fragilității ființelor descrise. Neuroștiința emoțiilor sugerează că starea comică și cea melancolică pot coexista deoarece evaluarea unei situații depinde de procese multiple: surpriză, recunoaștere de tipare, memorie, empatie și interpretare a contextului. Râsul reduce tensiunea, în timp ce înțelegerea vulnerabilității reactivează participarea emoțională. Poezia ghidează cititorul prin această schimbare de perspectivă: îl invită să observe scena din exterior, apoi îl aduce aproape de cei care îi suportă consecințele.

Reflecția se acordează cu Zygmunt Bauman, care în *Liquid Modernity* descrie o societate în care «change is the only permanence, and uncertainty the only certainty» («il cambiamento è l'unica permanenza e l'incertezza l'unica certezza») [Polity Press, 2000, 82]. Condiția descrisă de Bauman luminează precarietatea personajelor topîrceniene: ordinea ce pare stabilă este amenințată continuu de schimbare. În *Balada chiriașului grăbit*, protagonistul afirmă: *„Dar simt că m-apasă pereții,/ Eu sunt chiriaș*

trecător:/ În scurtul popas al vieții/ Vreau multe schimbări de décor“.

Motivul chiriașului face din viață o ședere provizorie, în timp ce succesiunea mutărilor devine o metaforă a identității instabile. Modernitatea lichidă a lui Bauman ajută la citirea acestei mobilități ca libertate și neliniște deopotrivă. Subiectul caută un nou decor pentru a scăpa de fixitate, însă fiecare schimbare aduce cu sine riscul de a pierde locurile și relațiile ce dădeau continuitate experienței. Byung-Chul Han, în The Burn-Out Society (Stanford University Press, 2015, 11), scrie: «The disappearance of domination does not entail freedom. Instead, it makes freedom and constraint coincide» («La scomparsa del dominio non comporta la libertà. Al contrario, fa coincidere libertà e costrizione»/ „Dispariția dominației nu înseamnă libertate. Dimpotrivă, face să coincidă libertatea cu constrângerea“). Comparația clarifică un aspect esențial al personajului care fuge: posibilitatea de a alege nu garantează seninătatea, deoarece necesitatea de a se reinventa devine o obligație. Topîrceanu surprinde această ambivalență cu o lejeritate ce nu ascunde tristețea, ci o face accesibilă. De la caricatură la condiția umană: o concluzie simplă.

Forța lui Topîrceanu constă în capacitatea de a trece de la detaliul hazliu la o întrebare serioasă asupra existenței. În *Balada chiriașului grăbit*, protagonistul încheie: *„C-așa mi-e viața o goană,/ Și astfel durerile trec.../ Rămâi sănătoasă, cucoană,/ Că-mi iau geamantanul și plec!“*

Tonul este viu, teatral; gestul plecării sugerează o strategie utilă pentru a înfrunta durerea: a te mișca, a schimba mediul, a evita ca un loc să devină definitiv. Comicul revelează o formă de apărare emoțională. Personajul stârnește zâmbetul pentru că transformă fuga în obișnuință și, totodată, trezește melancolie pentru că pare incapabil să se oprească suficient de mult încât să-și construiască o casă.

Irumperea sa de neliniște poate fi alăturată reflecției lui Anthony Giddens despre identitatea modernă: în *Modernity and Self-Identity* (Polity Press, 1991), identitatea este legată de capacitatea de a-și organiza reflexiv propria biografie. Subiectul modern trebuie să ofere continuitate narativă propriei persoane chiar și atunci când circumstanțele se schimbă. Topîrceanu pune în scenă această dificultate: protagonistul schimbă decorul, dar rămâne prizonierul aceluiași impuls de a pleca.

O perspectivă afină se regăsește la Hartmut Rosa, conform căruia calitatea vieții depinde de relația pe care reușim să o stabilim cu lumea. În *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World* (Polity Press, 2019), rezonanța indică o relație în care subiectul și lumea se pot influența reciproc. Personajul lui Topîrceanu, din contră, pare adesea să străbată locurile fără a reuși să le asculte până la capăt. Mobilitatea sa este bogată în stimuli, dar nu întotdeauna în relații profunde. Acest contrast ajută la înțelegerea motivului pentru care râsul lasă în urmă o urmă de tristețe. Poezia nu condamnă dorința de schimbare; ea arată cât de dificil este să reconcilezi autonomia cu apartenența.

Dimensiunea socială a operei este la fel de importantă: figurile animale, vecinii, chiriașii și funcționarii nu sunt indivizi izolați, ci personaje recunoscibile pentru că participă la convenții comune. Caricatura funcționează atunci când cititorul recunoaște un comportament colectiv în spatele unei singure figuri. Arta produce o formă de cunoaștere socială: permite observarea caracterului construit al regulilor, rolurilor și reputațiilor. Confruntarea cu Mark Fisher, care în *Capitalist Realism* (Zero Books, 2009, 2) scrie «It is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism» («È più facile immaginare la fine del mondo che la fine del capitalismo»/ „E mai ușor de imaginat sfârșitul lumii decât sfârșitul capitalismului“), sugerează modul în care imaginația ajunge să fie limitată de structurile culturale ale prezentului.

La Topîrceanu, satira redeschide acest spațiu: face să apară stranii comportamentele obișnuite și îi redă cititorului posibilitatea de a le judeca. Poezia sa rămâne actuală pentru că evită să separe critica de tandrețe. Greierul este nepregătit și comic, dar frica lui este de înțeles; animalele din *Rapsodii de toamnă* joacă roluri sociale ridicole, dar iarna care le așteaptă este reală; chiriașul fuge cu lejeritate, dar poartă cu sine povara provizoratului. În concluzie, Topîrceanu ne învață că zâmbetul ne poate ajuta să recunoaștem slăbiciunile umane, în timp ce melancolia ne împiedică să le luăm în râs cu cruzime. Râdem de personaje pentru că le vedem contradicțiile, dar le înțelegem pentru că acele contradicții ne aparțin și nouă. Dubla sa natură poetică rezidă tocmai în aceasta: a privi lumea cu luciditate, fără a-ți pierde compasiunea față de cei care trebuie să o străbată.

Poetul clasic chinez Su Shi

Su Shi 苏轼 (1037-1101) a fost un literat faimos din dinastia Song din China, deopotrivă poet, caligraf și pictor de valoare. Dar și mare mandarin. Cunoscut și prin numele său poetic, Su Dongpo, Povârnișul Răsăritean. Printre lucrări celebre se numără *„Petrecere pe lac, cu începutul însorit, urmat de ploaie“*, *„Inscripție pe zidul Templului Păduriea Apusului“*, *„Odă Stâncii Roșii“* etc. Poeziile sale acoperă o tematică largă, sunt proaspete și îndrăznețe, în stil unic, remarcabile prin metaforele pline de gust și îndrăzneală. .

Când a apărut luminoasa lună?

– Pe melodia *Muzica apei* –

Motto:

De Sărbătoarea Mijlocul Toamnei,
am băut până-n ziuă și m-am îmbătat.
Am scris acest poem pentru tine,
fratele meu mai mic.

De când a apărut o lună luminoasă?
Ridic paharul și-ntreb albastrul cer.
Nu știu ce este la ea, deasupra, în Palatul Cerului.
M-aș întoarce sus dus de vânt,
dar teamă mi-e că n-o să suporte frigul, acolo,
în clădirile mărețe ale Palatului de Jad.
Dansez, joc cu umbra mea, ah, ce bine-i aici, printre oameni!

Răsucită după pavilionul roșu, luna se lasă în jos,
mă luminează prin mătăsurile ferestrei.
Nu, nu dormitor. Se poate ca ea, luna, să ne urască?
De ce e lună plină când noi ne despărțim?
Oamenii sunt triști, se bucură, se despart, se revăd.
Luna e și ea, de când e lumea, umbrită și limpede, scade și crește.
De ce oare?
Ah, noi să fim an de an sănătoși,
să ne bucurăm de luna minunată,
chiar dacă ne despart mii de li.

Notă:

Întregul poem are o concepție artistică înărăzneață și largă, sentimente optimiste, exprimate liber, dor de lună strălucitoare, nostalgie pentru familie și fratele său, precum și culoarea romantică. Stilul elegant, limbajul curgător oferă plăcere estetică, dincolo de sensul filozofic.O poezie reprezentativă pentru poet, iar prin suflul romantic și viziune, una dintre cele mai frumoase poezii clasice chinezești privind adorarea lunii pline în mijlocul toamnei.

***

În anul 1076, poetul era guvernator în orașul Mizhou, provincia Shandong.

De Sărbătoarea Mijlocul Toamnei, chinezii petrec și admiră luna plină. Su Shi abia în urmă cu un an mutat din Hangzhou și atras deopotrivă, din tinerețe, de confucianism, buddhism și taoism, festivități îl duc cu gândul la familie și la fratele său cel mic. Ca și alți poeți chinezi, început cu Qu Yuan, Su Shi întreabă Cerul despre originea universului și vrea chiar să zboare pe lună. Ca și poetul Li Bai, el era socotit un nemuritor, exilat din ceruri, de pe lună. Se întreabă ce an ar trebui să fie sus pe lună. Sunt sentimente amestecate, nostalgice. Și totuși, el spune limpede că preferă viața pe pământ. După fantezia de a părăsi lumea, opțiunea sa e fermă.

Partea a doua a poemului se referă la separare, la impermanența vieții. Sărbătoatea Mijlocul Toamnei este una a reunirii familii, ca și Sărbătoarea Primăveii care marchează noul an lunar. La început, poetul este deranjat de luna plină, atunci când oamenii sunt separați. Apoi, observă că și luna și oamenii trec prin moment similar. Luna crește și descrește, e rece și luminoasă, Oamenii trăiesc separat, au necazuri, dar cunosc și momente de bucurie. Până la urmă, poetul dă seama că luna nu urăște oamenii, luna îi reunește, ea arătându-se la fel tuturor, oriunde, indiferent de distanța care îi separă.

În 1987, pregătind cel de-al doilea volum al romanului fluviu *Osândiții mlăștinilor* de Shi Naian (1296-1372), la capitolul 30, am dat peste o scenă în care o tânără cântă poemul de mai sus. „Magnolia luă castanietele de fildeș, se înclină până la pământ, apoi deschise gura și murmură romanța *Preludiu la Muzica Apei*, pe versurile poetului Su Dongbo sau Su Shi: *“*

„Izvor de strălucire, dar când s-a ivit luna?
Întreb albastre ceruri, cu-o cupă plină-n mâna
Însă să le-nchin. Ascunsă-n porți celeste,
Rămâne clipă taină a nopții fără veste.
În șa, pe când să sar și să gonesc spre ele,
Îmi da fiori cleștarul din turle și castele,
Cât Cerul cu înghețul ce-i crește în înalt.
În schimb, aici, cu luna eu dănțuiesc și sare
Și știu ce va urma în lumea de sub stele!
Ocolul camerei în roșu garnisită,
Ocheade ce se cer mătăsii, ca prin sită,
Veșmânt de strălucire pe cei ce nu au somn,
N-o necăjește visul celor care care dorm -
De ce-i frumoasă când nu ne despărțim?
Tristețe, bucurie, oricum nu le simțim:
Și ea trece prin luciu și paloare,
Ca omu-n regăsiri și-nfrigurare,
Într-un prea plin rotund și-n scăpătare:
Lipsește doar puțin să fie tot perfect.
Dar să trăim oricât, în bătrânețI cărunte,
Că între amândoi, drum nesfârșit e punte
Și frumusețea lunii ne-apropie-n secret.*“*

Traducere din limba chineză și note de
Constantin LUPEANU

Nicolae MAREŞ

Konstanty Ildefons GAŁCZYŃSKI
(1905-1953)

S-a născut la Varşovia. A studiat filologia engleză la Universitatea din capitala Poloniei. A debutat în anul 1923 în paginile presei literare, ca poet. A făcut parte din gruparea *Kwadryga*. În anul 1930 publică poemul *Sfârşitul lumii*. În anii 1930-1933 se ocupă de probleme culturale la Ambasada polonă din Berlin. Colaborează intens la presa literară poloneză. În timpul luptelor din septembrie 1939 este luat prizonier şi deportat în Germania. Înapoindu-se în ţară, în 1946, colaborează la revistele culturale din Cracovia, Szczecin şi Varşovia.

Dintre volumele de versuri tipărite după război reţinem: *Versuri* (1946), *Birja vrăjită* (1948), *Hiobe* (1951), *Wit Stwosz* (1952), *Versuri lirice* (1952), *Culegeri de poezii* (1954), *Versuri pentru copii* (1957), *Lirica* 1926-1953 (1962, 1963), *Poezii alese* (1967).

S-a stins din viaţă la 6 decembrie 1953.

BIRJA VRĂJITĂ

Nataliei – care este felinarul birjei vrăjite.

I

Allegro
Întrebaţi-l pe Artur,
pe cuvânt: nu mint,
dar a fost precum vă zic,
şase cuvinte în telegramă:
VRĂJITUL BIRJAR
BIRJA VRĂJITĂ
VRĂJITUL CAL

Chiar şi după Ban Ali,
prestigidatorul Cracoviei,
„e o nimica toată
să vrăjeşti o birjă o dată,

e suficient să-i dai pe la ochi
birjarului cu-o broşă
şi imediat l-ai vrăjit
pe el şi pe birjă,

dar pe cal – nu.“
Atunci sun:
– Servus! E domnul Ben Ali?
E posibil şi cu un cal?
– Nu, v-am luat drept fraier.

Era două în noapte. Tremuram.
Poştalionul stătea nemişcat,
Şi părul mi s-a ridicat
până-n tavan:
BIRJA VRĂJITĂ?
VRĂJITUL BIRJAR?
VRĂJITUL CAL?

Rău. Capul. Inima.
Iar prin perdea:
văd acoperişurile argintii din Cracovia
precum „secundum Ioanem“,
stelele şi frunzele pe jos
nici una nu-i de prisos.

Sau poate au fost de acord?
Să fi uitat?

Poate voiam să plec din oraş?
Omul vrea să hoinărească.
Şi birjarul aşteptând a aţipit,
somnul mustăţile i s-au alungit
şi-atunci l-a vrăjit
vântul şi noaptea, poate Ben Ali?
VRĂJIT BIRJAR
BIRJĂ VRĂJITĂ
VRĂJIT CAL

II

Allegro sostenuto
Pe strada Veneţia la Postăvării
m-aduce Artur şi Ronard,
şi nu-i prea simplu, printr-atâtea domuri,
iar noaptea-i furioasă şi verde
căci străbat, stimaţi domni, întreaga Cracovie.

III

Allegretto
CURSURI DE STENOGRAFIE
TEATRUL REGELE ZARAFIEI
CORSETE COLUMBIA
TRAMVAI ŞI SICRIU
PĂSĂRI ÎMPĂIATE –
toate în miez de noapte,
FRIZER de noapte, MĂCELAR de noapte,
CORUL BĂRBĂTESC DE NOAPTE cântă
BRÂNZETURI de noapte şi LAPTE
DANSURI VEŞNICE de noapte
ADIO CREMVURŞTI cu hrean de noapte,
MĂRFURI AMESTECATE,

o săgeată de noapte: SPRE BISERICĂ!
o firmă de noapte – TIBERIU TROTZ

prietenii nopţii, într-un cuvânt,
noapte veşnică şi veşnic vânt.

IV

Allegro ma non troppo
Ne-am oprit lângă casa „La negrişori“
(ah, mult aş mai da pe casa asta)
şi de-odată: la fel ca-ntr-o telegramă:
chiar în faţă la Postăvărie:

VRĂJIT BIRJAR
BIRJA VRĂJITĂ
VRĂJITUL CAL

În turla bisericii lumina era-n scutece
Iar calul, închipuiţi-vă, avea urechi autentice.

(...)

VI

Allegro furioso alla polacca
În crâşma birjarilor,
Colţ Kpiarska cu Kominarilor,
se cânta valsul „elefantul pilit“,
castraveţii se murează în borcane
mustăţile se-apleacă în halbe,
căci mirosul le atrage.
Iar maestrul Onoszko zice:
– cât va fi birja birjă,
şi calul cal, iar proţapul proţap
cât va curge apă pe Vistula,
câtă vreme vom fi împreună
va rămâne în fiecare oraş
oricât va fi de sărac:
VRĂJITUL CAL
BIRJA VRĂJITĂ
VRĂJITUL BIRJAR

– 1948 –

BALADA DESPRE DOUĂ SURORI

Două surori au fost: Noaptea şi Moartea,
Moartea mai mare, iar Noaptea mai mică,
Noaptea era mai frumoasă ca visul, iar Moartea,
Moartea era şi mai frumuşică.

Hei nonny na! hai nonny na!
Moartea şi mai frumuşică era.

Şi aste două surori serveau
în hanul de pe un podeţ.

Un călător a venit si-a strigat:
Hei, serviţi-mă hangiţe.

Hei nonny na! hai nonny na!
Hei, serviţi-mă hangiţe.

Şi imediat Noaptea s-a dus în fugă,
cea mică, ştiţi, acea drăguţă.
A turnat. S-a uitat călătorul la sticlă:
– Bună împărtăşanie, nenică.

Hei nonny na! hai nonny na!
– Bună împărtăşanie, nenică.

Dar imediat a venit şi Moartea
fiind şi mai uşoară la fugă.
Călătorul se delecta! Paharul îl săruta!
Cu-aşa împărtăşanie bună.

Hei nonny na! hai nonny na!
Cu-aşa împărtăşanie bună.

Şi-a băut călătorul paharul tot
şi nici o vorbă n-a mai scos,
văzând cerceii arătoşi
cu care moartea se fălea –

Hei nonny na! hei nonny na!
Cu care moartea se fălea.

Balada asta mi-a cântat-o
în hanul zis „La trei coroane“
din Dublin, pe un timp ploios,
John Burton, John cel Mare –

Hei nonny na! hai nonny ha!
John Burton, John cel Mare.

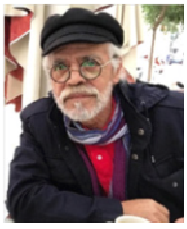
Dublin e tot o crâşmă cu balade
şi fiecare din ele înseamnă ceva
iar ceea ce acolo am auzit
repet azi la Cracovia.

Hei nonny na! hai nonny na!
Repet azi la Cracovia.

⁂

Mihai BATOG-BUJENIȚĂ și Mario CASTRO NAVARRETE
Poeme ironice/Poemas iromicas

Într-una din trecerile prin Iaşiul studenţiei sale poetul chilian Mario Castro Navarrete, acest adevărat hidalgo al cuvântului ziditor, a tradus în limba spaniolă şi unele rondeluri sau sonete ironice ale prietenului său M.B.B. împreună cu care a scos şi volumul *Poeme ironice* (*Poemas ironicas*), din care redăm:

SONETUL CHEFLIULUI POCĂIT

În cântece rostogoleam pahare
Cu lăutari, amici şi niscai fufe,
Râdeam de-orice ca în comedii bufe
Şi era totul vis, ori desfătare.

În drum spre casă rătăceam prin tufe...
Mai adormeam cu nasul în vreo floare,
Sau altceva extras dintre picioare,
Spre zori fiind mai moi ca nişte rufe.

Dar ca un fum trecură, iată, anii...
Cât despre cârciumi, lăutari, ori fete,
De mult nici nu mai vreau s-aud măcar;

Beau doar sifon, sau apă, ca bibanii,
Nevastă am şi un ficat cu pete
Şi-n vis mă-mbăt, din ce în ce mai rar.

SONETUL SUPUNERII PIERDUTE

În Biblii ni se spune că femeia
Mereu supusă trebuia să fie
Și nu era doar vorbă pe hârtie;
Făcea copii, mâncare, vorba ceia...

Îți suporta și câte o beție...
În pat, subtil, îți aprindea scâteia,
Iară la mă-sa nu fugea cu cheia
Când pumni îi mai cărai... așa, să fie...

Trecut-au vremuri însă cu toptanul
Și-acum femeia-i stirpe îngerească.
Noi? Niște sclavi, trufași precum curcanul...

Scăpare-ar fi, prin pronia cerească,
Și am putea chiar să refacem planul,
Dar cin' mai știe-n Biblii să citească!?

RONDELUL TOAMNEI POETULUI

Mă-nebuneşte toamna asta
Când în grădini mor trandafiri
Şi o iubită, ca năpasta,
Plecă spre alte năluciri.

Molanul doar îmi dă porniri
Căci cu rachiul am spus: basta!
Şi iluzorii fericiri,
Îmi mai oferă doar nevasta…

În proză plâng, nu ca Iocasta,
Blocând poetice porniri,
Nu pot să-mi onorez nici casta!
Cu crize şi şomaj, scumpiri,

Mă-nebuneşte toamna asta!

Mihai Batog-Bujeniţă

SONETO AL JUERGUISTA ARREPENTIDO

Cantando vaciábamos los vasos
Con cantantes, amigos y algunas mujerzuelas
Nos reíamos de todo,como en las comedias
Y todo era un sueño o bien un deleite

Camino a casa nos perdíamos entrmatorrales
Y a veces dormíamos con la nariz en alguna flor
U otra cosa sacada entre las piernas
Hacia el alba siendo más lacia que la ropa de lavar

Más como un humo pasara, he ahí, los años
En cuanto a los bares, cantores, o chicas,
Desde ya hace mucho ni quiero ni siquiera oír;

Bebo solo soda, o agua, como los peces,
Esposa tengo y también un hígado atrofiado
Y en sueños me emborracho cada vez menos.

EL SONETO A LA SUMISIÓN PERDIDA

In la Biblia se dice que la mujer
Siempre debe estar sumisa
Y no es cuestión solo del papel;
Educar a los niños, hacer comida,... así es

Soporta tus borracheras
En la cama con disimulo, te saca chispa
Y no se escapa con la llave adonde su madre
Cuando puñetazos recibe... amén, así es...

Pero el tiempo pasa sin límites
Y ahora la mujer es un ser angelical
¿Nosotros? Unos esclavos, soberbios como el pavo real...

La solución sería, la ironía celestial
Y podríamos rehacer el plan
¿Pero quien la Biblia lee hoy ?

RONDEL DEL OTOÑO DEL POETA

Me enloquece este otoño
Cuando en los jardines mueren las rosas
Y una querida, en desgracia,
Se marcha hacia otros lares

El vino sólo me da el impulso
Que al trago le he dicho:¡basta!
Y felicidades ilusorias
Me ofrece sólo mi esposa...

Lloro en prosa, no como Yocasta
Blocando arranques poéticos
No puedo ni al menos honorar mi casta
Con la crisis y la cesantía, y la carestía

!Me enloquece este otoño!

Mario Castro Navarrete

Petre GIGEA-GORUN

Incursiune de suflet în viaţa şi opera lui Brâncuşi

– continuare din numărul trecut –

Suntem încă în perioada de glorie a marelui nostru artist, prezentată de dl. Gigea-Gorun printr-o succesiune impresionantă de ilustrații, din care a t rebuit să selectăm, în ideea de a ne reîntâlni cu Constantin Brâncuși în postumitatea lui, cu accent pe reflectarea vieții și creației brâncușiene în țară și în cercurile apropiate lui din rândul conaționalilor.

Ajungem astfel în anul 1967, la 10 ani de la moartea lui Brâncuși când, la București, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Uniunea Artiștilor Plastici, în colaborare cu Asociația Internațională a Criticilor de Artă, a organizat „*Colocviul **Brâncuși**“*, la care au participat critici și istorici de artă, artiști plastici și alți specialiști din domeniul artei, oameni de știință și de cultură, din capitală și din țară, reprezentanți ai unor instituții de stat, centrale și organizații obștești, ziariști, studenți ai institutelor noastre de artă.

Deocamdată lăsăm cale deschisă imaginilor.

Redacția

Brâncuși și cățelușa sa, Polaire, 1928

Brâncuși, Marcel Duchamp și Tristan Tzara

Brâncuși, Fernand Leger și Irina Codreanu

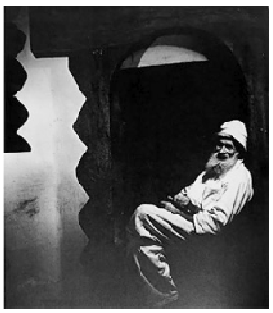
În muzeul din Philadelphia (SUA), alături de „Păsările măiastre“ ale lui Constantin Brâncuși: Liviu Ionescu, Petre Gigea, Marin Stelian (25 aprilie 1982)

Pavilionul României la Expoziția Națională de la Paris (1937). De la stânga la dreapta: Elena Văcărescu, ambasador Dinu Cezianu, prof. Dimitrie Gusti, Constantin Brâncuși, Armand Călinescu, compozitor Stan Golestan (fotografie originală din colecția lui Petre Gigea-Gorun)

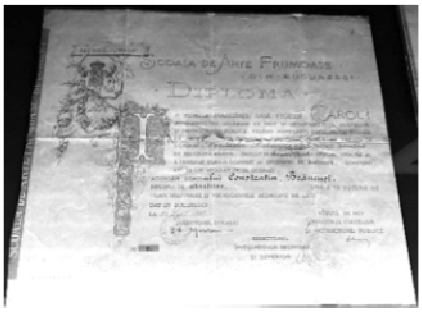
Brâncuși la Târgu-Jiu, urmărind lucrările Ansamblului Monumental

Constantin Brâncuși – relaxare

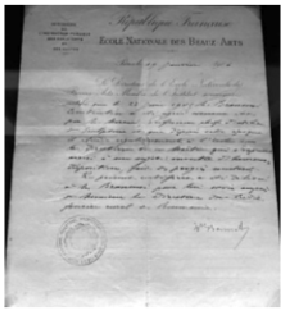
Cartea de identitate a lui Constantin Brâncuși

Diploma de Absolvire a Școlii de Arte Frumoase din București, 24 septembrie 1902

Constantin Brâncuși, în atelierul său, din Impasse Ronsin

Diploma de Absolvire a Școlii de Arte Frumoase din Paris, 23 iunie 1909

Constantin Brâncuși, cu doamna Arethia Tătărescu și colegele sale

Vedere de pe strada Impasse Ronsin

Pașaportul lui Constantin Brâncuși

O manifestare culturală de cinstire a sculptorului Constantin Brâncuși, la 10 ani de la moartea sa

În București, în perioada 13-15 octombrie 1967, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Uniunea Artiștilor Plastici, în colaborare cu Asociația Internațională a Criticilor de Artă, a organizat „*Colocviul **Brâncuși***“, la care au participat critici și istorici de artă, artiști plastici și alți specialiști din domeniul artei, oameni de știință și de cultură, din capitală și din țară, reprezentanți ai unor instituții de stat, centrale și organizații obștești, ziariști, studenți ai institutelor noastre de artă.

Au participat reprezentanți, specialiști din domeniul artei și a fost prezent **Jacques Lassaigne**, președintele Asociației Internaționale a Criticilor de Artă.

Această acțiune lăudabilă și necesară, prima de acest fel, are loc după o tăcere nejustificată (și

condamnabilă), a autorităților de stat românești și în parte și ale autorităților culturale.

Lucrările au fost deschise de academicianul **Ion Jalea**, președintele Artiștilor Plastici.

Arta lui **Brâncuși** îl așează cu cinste lângă **Eminescu**, **Enescu**, **Luchian**, **Blaga**, **Arghezi sau Țuculescu**, a precizat **Pompiliu Macovei**, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, într-o intervenție a sa.

Președintele **Jacques Lassaigne**, în cuvântul său de salut, a exprimat satisfacția sa pentru desfășurarea Colocviului și a valorificării operei realizate de marele sculptor român **Brâncuși**, *„reprezentând pentru sculptură artistul major al secolului XX, așa cum **Mattisse** este pentru pictură, despre care voi vorbi în continuare“*.

În cadrul lucrărilor desfășurate în Colocviul **Brâncuși**, au prezentat lucrări și aprecieri: **Ion Jalea**, **Pompiliu Macovei**, **Jacques Lassaigne**, acad. **George Oprescu**, acad. **Dan Hăulică**, **Carola Giedion-Welcker**, **Petru Comarnescu**, **V.G. Paleolog**, **Irina Codreanu**, arh. **Octav Doicescu**, **René de Solier**, **Giuseppe Marchiori**, **Juliusz Starzynschi**, **Ion Frunzetti**, **Barbu Brezeanu**, **Sidney Geist**, **Bohdan Urbanowicz**, **Mac Constantinescu**, **Mircea Deac**, **N. Argintescu-Amza**, **Giulio Carlo Argan**, **Ion Vlasiu**, **Eduard Trier**, **Nurulla Berk**, **Nora Eliasberg**, **Tony Spiteris**, **Werner Hofmann**, **Etienne Hajdu**, **Adrian Gheorghiu**, **Lida Wachtova**, **Valeriu Râpeanu**, **Palma Bucarelli**, **Dan Grigorescu**, **Anton Dâmboianu**, **Tretie Paleolog**, **Adrian Petringenaru**, **Amelia Pavel**, **Mircea Popescu**.

Aceste comunicări, spre neuitare, au fost cuprinse în cartea „*Colocviul **Brâncuși***“, având ca tehnoredactor pe **Mihail Bojtor**. A rezultat un volum de 210 pagini, editat de Editura Meridian, București, tipărit la 11 septembrie 1968, într-un tiraj de 3.000 de exemplare.

Sunt bucuros că, după lungi căutări, am găsit un exemplar în București, pe care l-am cumpărat, pentru Biblioteca mea personală. Recomand tuturor celor care îl iubesc pe Brâncuși și opera sa, să achiziționeze această carte.

La Craiova, am primit indicații de la București, să organizăm și noi, în aceleași zile, un Simpozion despre *Brâncuși*, eu fiind însărcinat să organizez și să conduc desfășurarea lucrărilor. Eram atunci primar al municipiului regional Craiova (țara era împărțită în 16 regiuni administrative).

Regiunea Oltenia cuprindea județele Dolj, Gorj, Mehedinți, Vâlcea, cu capitala la Craiova. Totodată, trebuia să ajut la desfășurarea lucrărilor, în orașul Târgu Jiu, în comuna Peștișani și localitatea Hobița. Printre oaspeți, la Craiova, a fost prezent **Jacques Lassaigne**, președintele Asociației Internaționale a Criticilor de Artă și alte personalități culturale.

Din multitudinea și profunzimea comunicărilor făcute la Colocviul **Brâncuși**, reținem câteva dintre aprecieri:

Academicianul **George Oprescu** mărturisește că în anul 1937 a fost oaspete, împreună cu câțiva colegi, în atelierul lui **Brâncuși**, din Paris, într-o conversație de câteva ceasuri. El afirmă că artistul a organizat o masă camaraderească, *„operațiune la care era un mare meșter“*, spunând în continuare că *„înfățișarea lui **Brâncuși** era calmă, arătând că omul este satisfăcut de acțiunile sale, avea ochi luminoși și adânci, în care se reflecta totul, ca o apă liniștită și adâncă. Avea părul sănătos, semănat cu câteva fire albe.“*

Academicianul **Dan Hăulică** afirmă că *„el este clasicul sculpturii moderne, așa cum Cezanne a fost clasicul picturii moderne.“*

Precizează că, *„prin Brâncuși, estetica obiectului se înalță continuu.“*

Giuseppe Marchiori, după ce analizează unele opere ale lui **Brâncuși**, afirmă, în final, ca o concluzie, *„că acesta este cel mai mare sculptor al secolului XX“*.

Ion Frunzetti apreciază că *„opera lui **Brâncuși**, de o densă subtilitate, se poate defini ca fiind rodul unui geniu artistic. Exigent, el își alegea cu grijă materialele de lucru și prefera piatra gălbuie, din vechile catacombe și cariere ale Parisului.“*

Milița Petrașcu afirmă că *„era permanent mânat de o dragoste maladivă pentru materiale”, afirmând că „piatra, ca și omul și plantele, sunt roadele misterioase ale pământului. Noi nu vom ajunge niciodată să fim recunoscători față de el.“*

Un număr important de participanți prezenți, în expunerile lor, au făcut aprecieri laudative pentru lucrările realizate de **Constantin Brâncuși**.

A fost un Colocviu de înaltă ținută și de mare valoare științifică.

Mihai BATOG-BUJENIŢĂ

Ciudatele pietre de la Ica

Pe la mijlocul anilor ’60 ai secolului trecut un eve-niment de tip arheologic a provocat unele discuții în lumea științifică. La acea vreme, medicul Javier Cabrera Darquea a făcut publică întreaga sa colecție de pietre gravate despre care susținea că sunt provenite din culturile preistorice peruane. Medicul locuia în provincia Ica aflată destul de aproape de platoul Nazca, bine cunoscut pentru desenele sale care încă nu au fost explicate științific. Exista deci un teren propice pentru apariția altor mistere, mai ales că proveniența pietrelor gravate era, în conformitate cu teoriilor promovate, ca fiind din unele peșteri sau din mormintele preincase. Interesul medicului fusese stimulat de o piatră dărută de un prieten al său, Felix Liosa Romero, cu prilejul zilei de naștere și pe care el identificase cu o oarecare aproximație desenul unui pește preistoric despre care el știa că este considerat dispărut de milenii. Devenit extrem de curios, doctorul a început să caute și alte pietre asemănătoare și i-a contactat pe frații Carlos și Pablo Soldi, cunoscuți colecționari de artefacte preincașe de pe teritoriul actual al statului Peru. Cei doi frați aveau în colecțiile lor asemenea pietre găsite în regiunea Ocucaje și i-au vândut doctorului 341 de piese spunându-i și că ei începuseră să le colecționeze încă din anii ’60 când râul Ica se revărsase și scosese la iveală mai multe pietre de acest gen. Apoi doctorul Cabera a mai cumpărat câteva mii de asemenea piese de la un fermier, Basilio Uschuya, cel care a spus că ele proveneau dintr-o colecție făcută de tatăl său care le găsise pe plantația familiei prin anii 1930. Oricum, pe la sfârșitul anilor 1970 doctorul avea în colecție mai bine de 11.000 de asemenea piese, unele modeste ca dimensiuni, însă altele relativ mari care cântăreau și zece kilograme. Cum doctorul avea o poziție socială de prestigiu, fiind chiar și șef al Departamentului de Medicină al Universității din Lima, a păstrat o discreție firească despre pasiunea sa, însă și-a făcut cunoscută colecția, dar și ideile despre aceasta, către sfârșitul anilor ’70. Comunicările sale au avut un impact puternic în lumea științifică, deși asta dovedește doar că erau uitate unele informații asemănătoare despre acest gen de pietre gravate încă din secolul al XVI-lea când misionarul iezuit Padre Simón făcuse unele precizări în acest sens, iar mai multe pietre asemănătoare fuseseră trimise de el în Spania începând cu anul 1562.

Poate că nici acum informațiile apărute nu ar fi stârnit mare interes numai că lumea era foarte diferită de cea medievală, iar gravurile pietrelor erau deosebit de interesante pentru că prezentau o lume așa cum noi nu credeam că ar fi existat, contrazicând astfel tot eșafodajul științific referitor la istoria planetei. Gravurile de pe pietre, unele realizate într-o concepție unitară, prezentau, printre altele, o omenire care coexista cu marii saurieni, cei considerați dispăruți cu minium 150 de milioane de ani înaintea apariției omului pe planetă, iar acest lucru nu părea deloc întâmplător fiindcă o mulțime de gravuri arată cum oamenii călăresc dinozauri pe care îi recunoaștem ca aparținând unor specii clasificate științific, dar și unele scene în care acești dinozauri atacă și omoară oameni sau se luptă între ei. Surprinzător este faptul că oamenii prezentați în gravuri folosesc instrumente foarte evoluate pentru a observa unele constelații, fac operații pe creier, cezariene sau alte genuri de intervenții chirurgicale cu grad mare de dificultate, dar sunt îmbrăcați foarte simplu, cam cum se îmbrăcau ameridienii din perioadele istorice cunoscute, iar ca arme folosesc doar topoare sau bâte. Ciudat, mai ales că există și gravuri în care apar obiecte zburătoare lenticulare, cele atât de obișnuite pentru noi oamenii moderni, de când cinematografia a preluat în mod obsesiv modelul „farfuriilor zburătoare”.

În 1996, Cabrera a încetat să mai practice medicina și a pus bazele unui muzeu, numit Museo de Piedras Grabadas, pentru a-și prezenta uriașa sa colecție de pietre gravate. În prezent muzeul are aproximativ 20.000 de exponate și este listat ca destinație turistică, iar colecția este organizată pe

tematici astfel încât vizitatorul poate observa că întregul ansamblu ar putea fi interpretat și ca un fel de operă integrată deoarece piesele sunt grupate pe capitole de activități (vânătoare, medicină, astronomie, activități cotidiene, ba chiar și relații sexuale).

Se pare însă că numărul pietrelor gravate este mult mai mare, în jur de 50.000 până la 100.000 de bucăți și se pot găsi și în alte muzee, dar și la comercianții ilegali de artefacte, jefuitorii de morminte numiți aici *huaqueros*, care deși sunt combătuți legal nu pot fi anihilați, deoarece afacerea este una dintre cele mai profitabile în întreg arealul și destul de puțin combătută la nivel oficial.

Doctorul Cabrera a susținut și ideea că andezitul este o piatră tare, greu de sculptat, mai ales dacă sunt folosite unelte de piatră, așa cum presupunea el că ar fi fost posibil în epoca respectivă, deși această idee este foarte riscantă mai ales dacă privim desenele de pe suprafața pietrelor, cele care arată că oamenii reprezentați nu se află deloc în epoca paleolitică sau neolitică, ci par a avea unelte evoluate, ca să nu mai vorbim de faptul că andezitul de fapt nu este o rocă prea dură și poate fi zgâriat la suprafață destul de ușor.

Oricum, lucrurile fiind deosebit de incitante, lumea științifică a intrat în dezbatere, deși multă vreme nu s-a obosit să analizeze îndeaproape artefactele ci, ca de obicei, a emis judecăți, prima dintre acestea fiind că totul este o farsă, că pietrele erau falsuri realizate de contemporani deoarece vânzarea relicvelor de acest gen este foarte răspândită în zonă, iar la acest scenariu a contribuit și fermierul Basilio Uschuya, primul furnizor important al doctorului, când a declarat la tribunal că el făcuse respectivele desene și a dat chiar detalii asupra tehnicii de de lucru, una ridicol de simplă. Din păcate, nimeni nu a luat în seamă contextul în care fermierul a dat aceste declarații! El fusese acuzat de furt și înstrăinare de patrimoniu, îl aștepta deci o lungă perioadă de detenție, așa că a dat acestă declarație pentru a arăta că nu este infractor, ci doar unul dintre cei deștepți care-i păcălesc pe turiștii amatori de „artă peruană străveche” și astfel aduce bani la buget. Așadar, un fel de haiduc! Cum de avea un fermier cunoștințe despre saurieni sau timp pentru a fabrica mii de artefacte, nu a mai contat, dar declarația lui a fost considerată valabilă și nici informația că scrieri despre aceste pietre erau prezente când nici străbunicii lui nu existau nu a mai avut vreo importanță! Justiția rezolvase cazul în modul cel mai convenabil cu putință! Pentru toată lumea!

Au fost desigur și oameni de știință care au recunoscut că deocamdată nu au suficiente dovezi pentru a emite o opinie fundamentată, ceea ce este un motiv de admirație pentru acest gen de atitudine. Ceva mai târziu, una din pietre a fost oferită de doctorul Cabrera unui la-borator de analize din Anglia, iar aceștia au declarat după studiile de rigoare că nici măcar piatra nu provine din Jurasic, deci perioada în care știința a demonstrat că au trăit marii saurieni ci, mult mai târziu, din Cenozoic, atunci când deja nu mai existau dinozauri, prin urmare desenele care prezintă oameni împreună cu mari saurieni nu pot fi decât falsuri.

Nu am nici un motiv să cred studiul ca fiind lipsit de profesioanlism, obiectivitate sau corectitudine, însă concluzia sa devine ușor dogmatică dacă nu mai acceptă și alte interpretări. Deși nu am vreo intenție și nici argumente pentru a susține existența oamenilor (indiferent cum arătau!) în perioada de dominare a vieții pe planetă de către marii sauriei (în principiu, Jurasic) pot aduce în discuție faptul că arheologii au descoperit mai multe locuri în care urme ale unor mari saurieni se intersectau cu cele ale unui om (sau doar umanoid!), iar în prezent există locuri pe planetă, de exemplu în junglele congoleze, unde băștinașii dau drept firească existența cel puțin a unui saurian asemănător cu un diplococus, dar și a unor reptile zburătoare, gen pterozaurul. Sigur, aceste informații lipsite de suport științific nu se pot constitui în argumente, însă orice om de știință care se respectă are datoria de a pune în balanța judecăților sale toate informațiile corelate unui subiect, aceasta fiind singura cale onestă pentru a ajunge la o concluzie fermă. Voi adăuga așadar concluzia laboratorului englez la dosarul argumentelor pro sau contra și voi merge mai departe cu analiza opiniilor.

Ca de obicei, prima reacție a lumii științifice la prezentarea publică a pietrelor de la Ica a fost negarea prin etichetarea lor ca fiind falsuri sau farse. Cam așa se întâmplaseră lucrurile și în cazul picturilor rupestre de la Altamira sau Lascaux ori atunci când s-a dorit explicarea căderii meteoriților, plutirea navelor construite din metal, zborul unor obiecte mai grele decât aerul, dar și la apariția ciudatului pește fosil Celacant, iar exemplele pot continua fiind ele extrem de multe. Îi înțeleg și pe

savanții care preferă confortul biroului de lucru, inclusiv suportul cunoștințelor stabilite de înaintași ca fiind singurele valabile, fiindcă a adopta o nouă cale de cunoaștere necesită nu numai calități de înaintemergător, ci și curajul propriilor opinii. Deci riscuri! În consecință, cam dificil!

Precizez faptul că în aborbarea ipotezelor emise referitor la aceste artefacte am exclus informația că despre ele s-a vorbit și în secolul al XVI-lea și am luat în discuție doar opiniile apărute după ce doctorul Cabrera și-a făcut cunoscută colecția. Așadar, analizând doar ipoteza farsei, aceasta devine ridicolă atunci când ne întrebăm pe cine voiau să pună în situații ridicole cel (cei) care au adunat zeci de mii de pietre de aceeași calitate și au gravat pe ele desene unitare ca tehnică și concepție muncind deci fără vreun scop bine definit doar ca să râdă de... de cine?

Mult mai consistentă pare a fi ipoteza falsurilor, având în vedere că se urmărea vânzarea acestora și deci munca investită putea deveni profitabilă. Din nou ne întrebăm dacă falsificatorii nu aveau cumva o fabrică de produs pietre gravate, fiindcă zecile de mii de obiecte pe care le admitem ca fiind reale necesitau un volum de muncă uriaș chiar dacă fermierul Basilio Uschuya în cadrul procesului a afirmat că el putea face o piatră în doar câteva ore. Perfect, numai că altfel se văd lucrurile atunci când produci zeci de mii de pietre gravate! Și dacă speri să vinzi, nu produci mai mult decât se cere fiindcă astfel scazi prețul și munca ta devine nerentabilă, așa că ipotetica fabrică ar fi intrat în faliment cu mult înainte ca pietrele să devină obiecte de mare interes istoric și muzeistic. Nici nu mai amintesc de faptul că produsele par făcute, dar mai ales gândite, ca un fel de bibliotecă menită să lase urmașilor informații despre lumea în care ele au fost create și nici nu-l pot bănui pe fermier de cunoașterea reprezentărilor animaliere de pe suprafața lor.

Aici apare chiar un mic mister! Gravurile cu reprezentări de dinozauri au un specific! Toate aceste reptile sunt gravate ca având cinci „degete“ deși noi cunoaștem acum pe baza descoperirilor arheologice că marii saurieni din Jurasic aveau doar trei „degete“ și numai reptilele din zilele noastre au cinci. Să fie vorba de o greșeală, aceeași la toate pietrele sau este vorba de saurieni care au trăit după marea extincție și au suferit o adaptare, cea pe care o putem observa și în prezent? Pentru că ar mai fi un detaliu! Proporțiile dintre corpurile oamenilor și cele ale saurienilor: stegosaurul, diplococul sau chiar tiranozaurul, nu sunt cele pe care le-am prezenta ca fiind conforme cu dimensiunile cunoscute ale celor două specii. În unele gravuri omul este cam de vreo trei ori mai mic decât saurianul asta însemnând un raport deformat de cam zece ori în favoarea omului. Ar putea fi doar o interpretare menită să dovedească puterea omului sau este vorba de saurieni care au cu totul alte dimensiuni decât strămoșii lor și aici se impune din nou ipoteza unei evoluții post-cataclism, una care de fapt se poate confirma prin scăderea dimensiunilor reptilelor până la cele pe care le cunoaștem în prezent, lucru care este demonstrat și prin modificarea frecventă a acestor dimensiuni funcție de cantitatea de hrană, fenomen foarte răspândit și bine cunoscut în lumea reptilelor. În consecință, ipoteza falsurilor, deși aparent sustenabilă, este destul de fragilă și ușor de contestat, însă este posibil ca poveștile „spuse“ de pietrele din Ica să fie mult mai interesante și prin urmare demne de efortul unor cercetări extinse, cu (din nefericire) implicarea costurilor aferente.

Nu neg faptul că unele dintre pietrele gravate sunt falsuri realizate în scop comercial, însă dacă numai jumătate dintre acestea sunt provenite dintr-o cultură mult mai veche pe care numai astfel am putea să o cunoaștem, nu cred că este cazul să aplicăm în situația de față vechiul proverb englez cel care vorbește, atât de înțelept despre aruncarea copilului odată cu apa murdară din albie.

Desigur din peisajul discuțiilor nu puteau lipsi extratereștrii cei care de la o vreme sunt folosiți cu voluptate acolo unde cunoștințele noastre se opresc, mai ales că unele pietre par a prezenta obiecte zburătoare, cele mai multe frapant de asemănătoare cu vestitele noastre „far-furii zburătoare“. Nu sunt un entuziast al intervențiilor extraterestre, deși nici nu neg fenomenul ca fiind existent în istoria omenirii, însă am convingerea că acceptarea unei istorii cu posibile dispariții ale unor civilizații umane mult mai vechi decât ne-am imaginat noi în scenariul didactic general valabil ne-ar apropia mult mai mult de adevăr decât ipotezele extraterestre, unele care de la o vreme tind să rezolve tot ce nu înțelegem noi atunci când apar elemente surprinzătoare aduse de unele descoperiri de tip arheologic și nu numai.

Cunoașterea adevărului este dificilă, costisitoare și greu de impus în fața dogmelor, dar în același timp este, așa cum ni se spune în *Scripturi*: *„Veţi cunoaşte adevărul şi adevărul vă va face liberi“* (Ioan 8.32).

Laurenţiu-Ştefan SZEMKOVICS

Medalie conferită în 1907 unui fost învăţător în comuna Conţeşti, judeţul Dâmboviţa

Urmare a raportului lui Sp. Haret, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, regele Carol I a semnat în Castelul Peleș, la 7 iulie 1907, decretul nr. 2.936, publicat în „Monitorul Oficial“ nr. 85 din 17 (30) iulie 1907, prin care i-a conferit Medalia „Răsplata Muncii pentru Învățământ“ clasa I lui C. Stănescu, fost învățător în comuna Conțești, județul Dâmbovița, și pensionar la acea vreme, pentru servicii aduse învățământului.

Prezentăm descrierea medaliei, precum și reproducerile grafice care provin de pe site-ul:

https://www.ordersandmedals.ro.

Medalia, cu deviza „CA RĂSPLATA MUNCII PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR“, a fost instituită, în anul 1898 (Decretul regal nr. 2.903 din 3 octombrie 1898, aflat, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinelor*, dosar nr. 642, f. 101), din inițiativa lui Spiru Haret, în calitate de ministru al Instrucțiunii Publice. Avea două clase și se acorda *„drept încurajare și răsplătire pentru servicii aduse învățământului primar și educației populare“*.

După modificări aduse prin decretele nr. 2.789 din 27 iunie 1900 și nr. 1.771 din 8 mai 1906, în anul 1907 s-a constituit o singură medalie, cu deviza: „CA RĂSPLATĂ MUNCII PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNT“ (Decretul regal nr. 1.061 din 5 martie 1907, aflat, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinelor*, dosar nr. 642, f. 146-148): *„Medalia va avea trei clase și se acorda drept încurajare și răsplătire atât membrilor corpului didactic de toate gradele pentru serviciile aduse învățământului, cât și persoanelor care, fie prin scrieri, fie prin donațiuni importante sau prin diferite alte moduri, vor fi contribuit la dezvoltarea învățământului și progresul cultural național în genere. Medalia se compunea: cea de clasa I dintr-o piesă de metal aurită de formă circulară, cu un diametru de 30 mm și o grosime de 2 ½ mm, cea de clasa a II-a dintr-o piesă de metal argintată și cea de clasa a III-a dintr-o piesă de metal bronzat, având amândouă aceleași dimensiuni și formă ca cea de clasa I. Medalia din cele trei clase poartă pe o parte în relief efigia regelui, înconjurată de cuvintele: „CAROL I, REGE AL ROMÂNIEI“ și pe partea opusă se află stampate, în relief, cuvintele: „CA RĂSPLATĂ MUNCII PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNT“, înconjurate de o ghirlandă de stejar care se unește sus și jos prin câte o fundă. Medalia are la partea superioară o coroană mică de lauri, cu un diametru de 25 mm, dotată cu o lamă care servea pentru trecerea unei panglici prin ea. Panglica era de mătase moarată, lată de 30 mm, având în mijloc o bandă albă verticală, lată de 10 mm și de amândouă părțile câte o bandă roșie verticală, de aceeași lățime“.*

Medalia „Răsplata Muncii pentru Învăţământ“ clasa I (*avers* și *revers*)

⁂

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la prima ei apariție, urăm surorii noastre întru gând și simțire Arena literară să ne însenineze în continuare sufletele întru mulți ani de aici înainte!

Sănătate, inspirație și împliniri neobositelor membri ai colegiului său de redacție și colaboratorilor!

La doar 10 luni de la propria sa apariţie,

Revista Simbioze

